

НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ІНСТИТУТ ПУБЛІЧНОГО ПРАВА

*Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису*

КОВПАК ОЛЕКСАНДР АНДРІЙОВИЧ

УДК 342.9:346.7:620.9

ДИСЕРТАЦІЯ

**АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ МЕХАНІЗМ ЗАХИСТУ ПРАВ
СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ У СФЕРІ АЛЬТЕРНАТИВНОЇ
ЕНЕРГЕТИКИ В УКРАЇНІ**

Спеціальність – 081 «Право»

Галузь знань – 08 «Право»

Подається на здобуття наукового ступеня доктора філософії

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей,
результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____ Ковпак О.А.

Науковий керівник: **Курило Інна Володимирівна**, доктор юридичних
наук, професор

Київ – 2026

АНОТАЦІЯ

Ковпак О. А. Адміністративно-правовий механізм захисту прав суб'єктів господарювання у сфері альтернативної енергетики в Україні.

– Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право». – Науково-дослідний інститут публічного права, Київ, 2026.

Дисертацію присвячено теоретико-правовому аналізу адміністративно-правового механізму захисту прав суб'єктів господарювання у сфері альтернативної енергетики в Україні. Актуальність дослідження зумовлена тим, що зазначена сфера поступово набула ознак самостійного об'єкта публічного адміністрування, у межах якого держава реалізує комплекс взаємопов'язаних енергетичних, екологічних та економічних функцій.

Правове регулювання у цій сфері характеризується підвищеним рівнем владного впливу, що виявляється у встановленні спеціальних правових режимів, визначенні умов доступу до ринку та мережевої інфраструктури, застосуванні механізмів публічної підтримки, а також функціонуванні реєстрових та інформаційних систем. За таких умов правове становище суб'єктів господарювання безпосередньо залежить від змісту адміністративно-правових норм, організації процедур реалізації владних повноважень і дотримання принципів правової визначеності та пропорційності як засад обмеження адміністративної дискреції.

У роботі обґрунтовано, що права суб'єктів господарювання у сфері альтернативної енергетики мають публічно-правову природу. Їх виникнення, обсяг і реалізація опосередковуються владно-організаційними повноваженнями органів публічної адміністрації, дозвільними та мережевими процедурами, тарифним і фінансово-регуляторним впливом, а також функціонуванням інформаційно-реєстрових режимів. У зв'язку з цим зазначені права розглянуто як самостійний об'єкт адміністративно-правового захисту. Показано, що юридичного значення набувають лише ті очікування

учасників ринку, які мають належне нормативне підґрунтя, кореспондують компетенції відповідних органів та забезпечені процедурними гарантіями. Такий підхід узгоджується з принципами правової визначеності та захисту легітимних очікувань як засобами обмеження адміністративної дискреції.

Уточнено зміст і структурні ознаки прав суб'єктів господарювання з урахуванням їх місця у системі адміністративно-правового захисту. Виокремлено права доступу до інфраструктури та участі у ринку; права, пов'язані зі стабільністю регуляторного середовища і режимами публічної підтримки; реєстрово-облікові права; а також процедурні права і гарантії перегляду адміністративних рішень. Запропоноване групування дозволило співвіднести типові ризики порушення прав із відповідними напрямками адміністративно-правового захисту та відобразити специфіку сфери, позначеної підвищеною регуляторною залежністю і довгостроковим інвестиційним характером діяльності.

Окрему увагу приділено принципам адміністративно-правового захисту прав суб'єктів господарювання. Їх розкрито як юридично зобов'язувальні критерії формування, реалізації та контролю адміністративної діяльності. Показано, що принципи визначають стандарт належної адміністративної процедури, межі допустимого втручання у господарську діяльність і водночас слугують критеріями оцінки правомірності управлінських рішень у межах адміністративного та судового контролю. Запропоновано їх систематизацію за тришаровою моделлю, що охоплює конституційно-адміністративні принципи, європейські стандарти належного адміністрування та спеціальні галузеві орієнтири, зумовлені особливостями альтернативної енергетики.

У дисертації адміністративно-правовий механізм захисту прав суб'єктів господарювання у сфері альтернативної енергетики визначено як цілісну систему адміністративно-правових засобів, інтегрованих у процес публічного адміністрування та спрямованих на забезпечення реальності, охорони й

відновлення прав суб'єктів господарювання. Обґрунтовано, що такий механізм є невід'ємною гарантійною складовою адміністративної діяльності.

Показано необхідність відмежування механізму захисту від механізму правового регулювання. Якщо правове регулювання визначає загальні умови та порядок здійснення діяльності, то адміністративно-правовий механізм захисту забезпечує практичну реалізацію й гарантування прав у конкретних правовідносинах.

Захист прав розглянуто як внутрішньо притаманний адміністративній діяльності гарантійний елемент, що реалізується на всіх стадіях прийняття та виконання адміністративних рішень і має переважно превентивний характер.

Обґрунтовано структурну модель адміністративно-правового механізму захисту, що охоплює нормативний, інституційний, процедурний та ремедійний елементи. Нормативний елемент визначає межі здійснення владних повноважень і критерії правомірності адміністративних рішень; інституційний – систему суб'єктів та їх компетенцію; процедурний – процесуальні гарантії реалізації прав і обмеження адміністративної дискреції; ремедійний – засоби відновлення порушених прав та усунення наслідків неправомірної адміністративної діяльності.

Розкрито зміст та особливості реалізації адміністративно-правового механізму захисту у сфері альтернативної енергетики. Дослідження здійснено з урахуванням взаємозв'язку його нормативного, інституційного, процедурного та ремедійного елементів, що дало змогу розглядати відповідний механізм як цілісну систему гарантування прав суб'єктів господарювання.

Нормативно-правові засади захисту визначено як системоутворювальний елемент механізму. Доведено, що вони встановлюють межі здійснення владних повноважень, визначають допустимі форми адміністративного впливу, процедурні рамки прийняття рішень і критерії їх правомірності. Обґрунтовано, що у сфері альтернативної енергетики нормативна визначеність має самостійне гарантійне значення,

оскільки довгостроковість інвестиційних відносин і багатостадійність процедур зумовлюють підвищену залежність суб'єктів господарювання від стабільності та передбачуваності правового регулювання. Встановлено, що ризики порушення прав пов'язані насамперед із недотриманням належної правової форми регуляторних змін, відсутністю перехідних механізмів і порушенням принципу пропорційності.

Інституційний елемент механізму досліджено на основі компетенційно-процедурного підходу. Показано, що реалізація прав суб'єктів господарювання залежить не лише від змісту нормативних приписів, а й від характеру компетенційних рішень та процедурної діяльності уповноважених органів. Систематизовано основні напрями адміністративного впливу у цій сфері: регуляторно-нормотворчий, адміністративно-сервісний, контрольно-наглядний, позасудовий процедурний та інфраструктурно-управлінський. Обґрунтовано, що важливу роль у механізмі захисту відіграють також ринково-інфраструктурні суб'єкти, рішення яких безпосередньо впливають на доступ до мереж та участь у ринку.

Процедурний елемент охарактеризовано як ключову гарантійну ланку механізму. Доведено, що саме адміністративна процедура забезпечує юридичну форму реалізації прав і визначає межі адміністративної дискреції. Встановлено, що дотримання вимог щодо строків розгляду, участі заінтересованих осіб, доступу до матеріалів справи, мотивованості та об'єктивності рішень забезпечує їх перевірюваність і правомірність. Виявлено типові процедурні порушення, які можуть бути підставою для перегляду або скасування адміністративного результату.

Ремедійний елемент механізму розглянуто як систему адміністративно-правових засобів, спрямованих на відновлення порушених прав та усунення наслідків неправомірної адміністративної діяльності. Систематизовано скасувальні, зобов'язальні, декларативні та тимчасові засоби захисту, що застосовуються у межах адміністративного судочинства та спеціальних регуляторних процедур. Обґрунтовано, що їх ефективність визначається

здатністю своєчасно відновити нормативно встановлений порядок реалізації прав. Процедури досудового врегулювання спорів у межах компетенції Регулятора охарактеризовано як факультативний засіб оперативного реагування, що доповнює судовий контроль.

Узагальнення результатів дослідження дало змогу сформувати інтегровану модель адміністративно-правового механізму захисту прав суб'єктів господарювання у сфері альтернативної енергетики, яка відображає взаємозв'язок його нормативного, інституційного, процедурного та ремедійного елементів. Запропонована модель дозволяє розглядати адміністративно-правовий механізм захисту як цілісну гарантійну конструкцію, спрямовану на забезпечення правової визначеності, обмеження адміністративної дискреції та підтримання балансу між публічними інтересами і правами суб'єктів господарювання.

Адміністративно-правовий механізм захисту прав суб'єктів господарювання у сфері альтернативної енергетики досліджено з урахуванням європейських стандартів регулювання, проблеми співвідношення публічних і приватних інтересів, а також цифровізації адміністративної діяльності. Такий підхід дозволив розкрити механізм захисту як гарантійну конструкцію, ефективність якої залежить від якості процедурної організації, меж адміністративної дискреції та дотримання принципів правової визначеності й пропорційності.

Європейські стандарти адміністративно-правового захисту у сфері відновлюваної енергетики визначено як нормативно значущі орієнтири для національного правопорядку. Встановлено, що вони спрямовані на впорядкування дозвільних процедур, забезпечення строкowości адміністративного провадження, прозорості критеріїв прийняття рішень та ефективності засобів їх оскарження. Обґрунтовано, що основною проблемою національної моделі є фрагментарність процедурної організації та відсутність інтегрованого провадження, здатного забезпечити координацію дій уповноважених суб'єктів і визначеність строків. У зв'язку з цим

запропоновано уточнити процесуальний статус контактного органу, визначити правові наслідки порушення строків адміністративного провадження та закріпити процедуру фіксації результату у випадках застосування мовчазної згоди.

Баланс публічних і приватних інтересів розглянуто як критерій допустимості адміністративного втручання. Показано, що публічний інтерес, у тому числі в умовах воєнного стану, не може бути самостійною підставою для обмеження прав без дотримання принципу верховенства права та гарантій права власності. Легітимні очікування визначено як охоронюваний елемент майнового інтересу за наявності належної правової основи. Обґрунтовано необхідність застосування принципу пропорційності вже на стадії прийняття адміністративних рішень шляхом мотивованого балансування інтересів і встановлення перехідних механізмів у разі зміни умов регулювання.

Цифровізацію адміністративної діяльності у сфері альтернативної енергетики розглянуто як зміну юридичної форми реалізації владних повноважень. Встановлено, що юридично значущий результат у низці процедур формується або фіксується в інформаційній системі та безпосередньо впливає на виникнення, зміну чи припинення прав суб'єктів господарювання. Показано, що загальні гарантії адміністративної процедури поширюються і на цифрову форму діяльності, однак спеціальне процесуальне регулювання цифрового адміністративного результату фактично відсутнє. У зв'язку з цим обґрунтовано необхідність нормативного визначення статусу цифрового результату, вимог до ведення електронної адміністративної справи та порядку виправлення технічних або алгоритмічних помилок.

Узагальнення результатів дослідження дало підстави дійти висновку, що ефективність адміністративно-правового механізму захисту у сфері альтернативної енергетики залежить від узгодженості національного регулювання з європейськими стандартами, належного обмеження

адміністративної дискреції та забезпечення процесуальних гарантій у цифровому середовищі. Одержані результати формують цілісне теоретичне уявлення про адміністративно-правовий механізм захисту як гарантійну конструкцію публічного адміністрування та можуть бути використані у процесі вдосконалення адміністративного законодавства і правозастосовної практики.

Ключові слова: адміністративно-правовий механізм, захист прав, суб'єкти господарювання, альтернативна енергетика, відновлювані джерела енергії, принципи належного адміністрування, правова визначеність, легітимні очікування, адміністративні процедури, публічний інтерес.

SUMMARY

Kovpak O. A. Administrative-Legal Mechanism for the Protection of the Rights of Business Entities in the Field of Alternative Energy in Ukraine. –

Qualifying scientific work submitted as a manuscript.

Thesis for the degree of Doctor of Philosophy in specialty 081 «Law». – Scientific Institute of Public Law, Kyiv, 2026.

The thesis is devoted to a theoretical and legal analysis of the administrative-law mechanism for the protection of the rights of business entities in the field of alternative energy in Ukraine. The relevance of the research stems from the fact that this sector has gradually acquired the characteristics of an independent object of public administration, within which the State performs a complex of interrelated energy, environmental and economic functions.

Legal regulation in this field is characterised by an increased level of public regulatory influence, manifested in the establishment of special legal regimes, the determination of conditions for access to the market and network infrastructure, the application of public support mechanisms, and the functioning of registry and information systems. In these circumstances, the legal position of business entities directly depends on the content of administrative-law norms, the organisation of procedures for the exercise of public powers, and compliance with the principles of legal certainty and proportionality as foundations for limiting administrative discretion.

The thesis substantiates that the rights of business entities in the field of alternative energy have a public-law nature. Their emergence, scope and exercise are mediated by the organisational powers of public administration bodies, permitting and network-related procedures, tariff and financial-regulatory influence, as well as the functioning of information and registry regimes. Accordingly, these rights are considered as an independent object of administrative-law protection. It is shown that legal significance attaches only to those expectations of market participants which have a sufficient legal basis, correspond to the competence of the relevant authorities and are secured by

procedural guarantees. This approach is consistent with the principles of legal certainty and protection of legitimate expectations as means of limiting administrative discretion.

The content and structural features of the rights of business entities are clarified with regard to their place in the system of administrative-law protection. The dissertation distinguishes rights of access to infrastructure and participation in the market; rights related to the stability of the regulatory environment and public support regimes; registry and accounting rights; as well as procedural rights and guarantees of review of administrative decisions. This classification makes it possible to correlate typical risks of rights violations with the relevant directions of administrative-law protection and to reflect the specific character of a field marked by heightened regulatory dependence and a long-term investment horizon.

Particular attention is paid to the principles of administrative-law protection of the rights of business entities. They are disclosed as legally binding criteria for the formation, implementation and control of administrative activity. It is shown that these principles determine the standard of proper administrative procedure and the limits of permissible interference with economic activity, while also serving as criteria for assessing the legality of administrative decisions within administrative and judicial control. Their systematisation is proposed on the basis of a three-layer model comprising constitutional-administrative principles, European standards of good administration and special sectoral guidelines determined by the specific features of alternative energy.

The thesis defines the administrative-legal mechanism for the protection of the rights of business entities in the field of alternative energy as an integrated system of administrative-law means incorporated into the process of public administration and aimed at ensuring the reality, safeguarding and restoration of the rights of business entities. It is substantiated that this mechanism constitutes an inherent guarantee-based component of administrative activity.

The necessity of distinguishing the mechanism of protection from the mechanism of legal regulation is demonstrated. While legal regulation determines

the general conditions and procedure for carrying out the relevant activity, the administrative-legal mechanism of protection ensures the practical implementation and guarantee of rights in specific legal relations.

The protection of rights is considered as a guarantee-based element inherent in administrative activity, operating at all stages of the adoption and implementation of administrative decisions and having a predominantly preventive character.

The dissertation substantiates a structural model of the administrative-legal mechanism of protection comprising normative, institutional, procedural and remedial elements. The normative element defines the limits of the exercise of public powers and the criteria for the legality of administrative decisions; the institutional element concerns the system of subjects and their competence; the procedural element provides procedural guarantees for the exercise of rights and the limitation of administrative discretion; and the remedial element comprises means for restoring violated rights and eliminating the consequences of unlawful administrative activity.

The content and specific features of the implementation of the administrative-legal mechanism of protection in the field of alternative energy are disclosed. The research is conducted with regard to the interrelation of its normative, institutional, procedural and remedial elements, which makes it possible to regard this mechanism as an integrated system for guaranteeing the rights of business entities.

The normative-legal foundations of protection are defined as the system-forming element of the mechanism. It is proved that they establish the limits of the exercise of public powers, determine permissible forms of administrative influence, procedural frameworks for decision-making and criteria for the legality of decisions. It is substantiated that, in the field of alternative energy, normative certainty has independent guarantee value, since the long-term nature of investment relations and the multi-stage character of procedures increase the dependence of business entities on the stability and predictability of legal

regulation. It is established that risks of rights violations are primarily linked to the failure to observe the proper legal form of regulatory changes, the absence of transitional mechanisms and the breach of the principle of proportionality.

The institutional element of the mechanism is examined on the basis of a competence-procedural approach. It is shown that the exercise of the rights of business entities depends not only on the content of normative provisions, but also on the nature of competence-based decisions and the procedural activity of authorised bodies. The main directions of administrative influence in this field are systematised: regulatory and rule-making, administrative-service, control and supervision, out-of-court procedural, and infrastructure-management. It is substantiated that market and infrastructure entities also play an important role in the mechanism of protection, since their decisions directly affect access to networks and participation in the market.

The procedural element is characterised as the key guarantee-based link of the mechanism. It is proved that administrative procedure ensures the legal form for the exercise of rights and determines the limits of administrative discretion. It is established that compliance with requirements concerning time limits, participation of interested persons, access to case materials, reason-giving and objectivity of decisions ensures their verifiability and legality. Typical procedural violations are identified which may constitute grounds for review or annulment of an administrative result.

The remedial element of the mechanism is considered as a system of administrative-law means aimed at restoring violated rights and eliminating the consequences of unlawful administrative activity. Annulment, mandatory, declaratory and interim remedies applied within administrative justice and special regulatory procedures are systematised. It is substantiated that their effectiveness is determined by their capacity to restore, in a timely manner, the normatively established procedure for the exercise of rights. Pre-trial dispute resolution procedures within the competence of the Regulator are characterised as an optional

mechanism of operational response which supplements, rather than replaces, judicial control.

The generalisation of the research results made it possible to formulate an integrated model of the administrative-legal mechanism for the protection of the rights of business entities in the field of alternative energy, reflecting the interrelation of its normative, institutional, procedural and remedial elements. The proposed model allows the administrative-legal mechanism of protection to be understood as an integrated guarantee framework aimed at ensuring legal certainty, limiting administrative discretion and maintaining a balance between public interests and the rights of business entities.

The administrative-legal mechanism for the protection of the rights of business entities in the field of alternative energy is examined with regard to European regulatory standards, the issue of the relationship between public and private interests, and the digitalisation of administrative activity. This approach makes it possible to reveal the mechanism of protection as a guarantee framework whose effectiveness depends on the quality of procedural organisation, the limits of administrative discretion, and compliance with the principles of legal certainty and proportionality.

European standards of administrative-law protection in the field of renewable energy are defined as legally significant standards for the national legal order. It is established that they are aimed at ordering permitting procedures, ensuring time limits in administrative proceedings, transparency of decision-making criteria and the effectiveness of remedies. It is substantiated that the principal problem of the national model lies in the fragmentation of procedural organisation and the absence of an integrated procedure capable of ensuring coordination among authorised actors and certainty of time limits. In this regard, it is proposed to clarify the procedural status of the contact body, determine the legal consequences of breaching time limits in administrative proceedings, and establish a procedure for recording the result in cases where tacit consent applies.

The balance between public and private interests is considered as a criterion for the permissibility of administrative interference. It is shown that the public interest, including under martial law, cannot serve as an independent ground for restricting rights without compliance with the rule of law and guarantees of property rights. Legitimate expectations are defined as a protected element of proprietary interest where there is a proper legal basis. The dissertation substantiates the need to apply the principle of proportionality already at the stage of adopting administrative decisions, through reasoned balancing of interests and the establishment of transitional mechanisms in the event of changes to regulatory conditions.

The digitalisation of administrative activity in the field of alternative energy is considered as a transformation of the legal form of exercising public powers. It is established that, in a number of procedures, a legally significant result is formed or recorded in an information system and directly affects the emergence, modification or termination of the rights of business entities. It is shown that general guarantees of administrative procedure also apply to the digital form of activity; however, specialised procedural regulation of digitally generated administrative outcome is effectively absent. In this regard, the dissertation substantiates the need to determine normatively the status of the digital result, the requirements for maintaining an electronic administrative case file, and the procedure for correcting technical or algorithmic errors.

The generalisation of the research results gives grounds to conclude that the effectiveness of the administrative-legal mechanism of protection in the field of alternative energy depends on the alignment of national regulation with European standards, the proper limitation of administrative discretion and the provision of procedural guarantees in the digital environment. The results obtained form a coherent theoretical understanding of the administrative-legal mechanism of protection as a guarantee-based construction of public administration and may be used in improving administrative legislation and law-enforcement practice.

Keywords: administrative-legal mechanism, protection of rights, business entities, alternative energy, renewable energy sources, principles of good administration, legal certainty, legitimate expectations, administrative procedures, public interest.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Ковпак О.А. Принципи адміністративно-правового захисту прав суб'єктів господарювання у сфері альтернативної енергетики: теоретико-правовий та функціональний виміри. *Науковий вісник публічного та приватного права.* 2025. Вип. 5. С. 247–253.

DOI: <https://doi.org/10.32844/2618-1258.2025.5.38>

2. Ковпак О. А. Імплементация європейських стандартів адміністративно-правового захисту у сфері відновлюваної енергетики. *Право і суспільство.* 2025. № 5. Т. 2. С. 580–587. DOI: <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2025.5.2.74>

3. Ковпак О. А. Трансформація адміністративно-правового режиму відновлюваної енергетики в Україні: аналіз законопроекту № 14271. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право.* 2025. Вип. 92. Ч. 3. С. 184–191. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.92.3.24>

4. Ковпак О. А. Адміністративно-правові засади імплементації законодавства ЄС у сфері відновлюваної енергетики України. *Успіхи і досягнення у науці.* 2026. № 2(24). С. 214–225.

DOI: [https://doi.org/10.52058/3041-1254-2026-2\(24\)-214-225](https://doi.org/10.52058/3041-1254-2026-2(24)-214-225)

які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

5. Ковпак О.А. Євроінтеграційні орієнтири адміністративно-правового захисту прав суб'єктів господарювання у сфері відновлювальної енергетики. *Перспективні напрямки розвитку юридичної науки у 21-му сторіччі:*

матеріали міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 18–19 лют. 2025 р.). Київ: Науково-дослідний інститут публічного права, 2025. С. 71–73.

6. Ковпак О.А. Процедурні засади адміністративно-правового захисту прав суб'єктів господарювання у сфері альтернативної енергетики. *Виклики сучасності та наукові підходи до їх вирішення*: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 23–24 квіт. 2025 р.). Київ: Науково-дослідний інститут публічного права, 2025. С. 32–34.

7. Ковпак О. А. Суб'єкти адміністративно-правових відносин у сфері відновлюваної енергетики: новели та тенденції розвитку. *Передсвяткові роздуми в умовах війни в Україні: про перемогу, мир, ЗСУ, добро, корупцію, економіку, віру*: матеріали Міжнар. прав. школи (Ужгород, 26 груд. 2025 р.). Ужгород, 2025. С. 35–41.

8. Ковпак О. А. Адміністративно-правовий статус енергетичних спільнот у контексті імплементації RED II/RED III в Україні. *Українська мова як конституційний фундамент та безпековий щит нації*: матеріали Міжнар. прав. школи (Ужгород, 30 жовт. 2025 р.). Ужгород, 2025. С. 58–67.

ЗМІСТ

ВСТУП	19
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО МЕХАНІЗМУ ЗАХИСТУ ПРАВ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ У СФЕРІ АЛЬТЕРНАТИВНОЇ ЕНЕРГЕТИКИ	32
1.1. Права суб'єктів господарювання у сфері альтернативної енергетики як об'єкт адміністративно-правового захисту.....	32
1.2. Принципи адміністративно-правового захисту прав суб'єктів господарювання у сфері альтернативної енергетики.....	68
1.3. Поняття та структура адміністративно-правового механізму захисту прав суб'єктів господарювання у сфері альтернативної енергетики.....	92
Висновки до Розділу 1.....	114
РОЗДІЛ 2. ЗМІСТ ТА РЕАЛІЗАЦІЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО МЕХАНІЗМУ ЗАХИСТУ ПРАВ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ У СФЕРІ АЛЬТЕРНАТИВНОЇ ЕНЕРГЕТИКИ В УКРАЇНІ	118
2.1. Нормативно-правові засади захисту прав суб'єктів господарювання у сфері альтернативної енергетики.....	118
2.2. Система суб'єктів, що здійснюють захист прав суб'єктів господарювання у сфері альтернативної енергетики.....	132
2.3. Адміністративні процедури та процесуальні гарантії захисту прав суб'єктів господарювання у сфері альтернативної енергетики.....	146
2.4. Адміністративно-правові інструменти захисту прав суб'єктів господарювання у сфері альтернативної енергетики.....	163
Висновки до Розділу 2.....	199
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО МЕХАНІЗМУ ЗАХИСТУ ПРАВ	

СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ У СФЕРІ АЛЬТЕРНАТИВНОЇ ЕНЕРГЕТИКИ В УКРАЇНІ.....	204
3.1. Імплементація європейських стандартів адміністративно-правового захисту у сфері відновлюваної енергетики.....	204
3.2. Забезпечення балансу публічних та приватних інтересів у сфері альтернативної енергетики.....	235
3.3. Цифрові інструменти як елемент удосконалення адміністративно-правового механізму захисту прав суб'єктів господарювання у сфері альтернативної енергетики.....	253
Висновки до Розділу 3.....	265
ВИСНОВКИ.....	271
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	277
ДОДАТКИ.....	310

ВСТУП

Обґрунтування вибору теми дослідження. Становлення та розвиток альтернативної енергетики в Україні відбуваються в умовах посилення ролі держави у визначенні стратегічних напрямів енергетичної політики та одночасного розширення сфери адміністративного регулювання господарської діяльності. За таких обставин правове становище суб'єктів господарювання у цій сфері безпосередньо залежить від змісту та способів реалізації владних повноважень органів публічної адміністрації, характеру встановлюваних ними спеціальних правових режимів, а також від процедурної якості прийнятих управлінських рішень.

Особливої актуальності зазначена проблематика набула в умовах воєнного стану, коли енергетична сфера стала об'єктом підвищеної безпекової уваги держави. Регуляторні рішення у сфері виробництва електричної енергії з альтернативних джерел дедалі більше зумовлюються імперативами енергетичної безпеки, фінансової стабільності та необхідності оперативного реагування на кризові виклики. За таких умов можливий перегляд усталених умов господарювання, коригування механізмів державної підтримки, що, своєю чергою, може впливати на обсяг та способи реалізації майнових прав суб'єктів господарювання.

Трансформація правового режиму державної підтримки виробників електричної енергії з відновлюваних джерел, зокрема еволюція «зеленого» тарифу та перехід до конкурентних моделей розподілу підтримки, засвідчили наявність напруження між публічними інтересами забезпечення енергетичної стійкості та приватними інтересами інвесторів щодо стабільності правового регулювання. У цьому контексті проблема захисту прав суб'єктів господарювання виходить за межі судового оскарження індивідуальних актів і постає як складова належної організації публічного адміністрування, що має забезпечувати передбачуваність, обґрунтованість та правову визначеність управлінських рішень.

Водночас євроінтеграційні процеси зумовлюють необхідність приведення національного адміністративного законодавства у відповідність із європейськими стандартами, які передбачають підвищені вимоги до якості адміністративної процедури, пропорційності втручання у сферу майнових прав та забезпечення легітимних очікувань учасників ринку. Проте у вітчизняній адміністративно-правовій науці відсутнє комплексне дослідження адміністративно-правового механізму захисту прав суб'єктів господарювання саме у сфері альтернативної енергетики як особливого об'єкта публічного регулювання.

Зазначене зумовлює необхідність теоретичного осмислення структури та змісту такого механізму, визначення його елементів і принципів функціонування, а також обґрунтування напрямів удосконалення з урахуванням сучасних викликів розвитку енергетичної політики держави.

Зв'язок теми дисертації із сучасними дослідженнями. Представлена до аналізу проблематика у її системному вимірі не одержала належного комплексного висвітлення у вітчизняній адміністративно-правовій науці. Попри наявність значної кількості наукових праць, присвячених окремим аспектам адміністративно-правового регулювання відновлюваної енергетики, діяльності НКРЕКП, імплементації законодавства Європейського Союзу та забезпеченню захисту прав суб'єктів господарювання, відповідні дослідження мають переважно фрагментарний або інституційно обмежений характер.

Зокрема, Н. Дараганова досліджувала адміністративно-правові аспекти діяльності Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг (НКРЕКП) як суб'єкта регулювання; Н. Добрянська та О. Пушкар аналізували контроль і нагляд у сфері відновлюваної енергетики та проблеми імплементації європейського досвіду; Т. Мусієнко розкривала принципи державного управління у сфері альтернативної енергетики; В. Поєдинок досліджувала легітимні очікування інвесторів; Д. Полухович розглядала адміністративно-правові форми

регулювання та суб'єктний склад відносин у сфері використання альтернативних джерел енергії; Л. Сорока та К. Куркова висвітлювали адміністративно-правові засади державної політики у відповідній сфері; В. Хомин аналізував правові інструменти енергетичної трансформації в Європейському Союзі; Д. Штода досліджував адміністративно-правове регулювання відносин у сфері альтернативної енергетики. Окремі теоретико-методологічні аспекти правової визначеності та легітимних очікувань у контексті європейського адміністративного права розкрито у працях М. Магрело.

Водночас зазначені дослідження зосереджені на окремих інституційних, процедурних або галузевих аспектах правового регулювання, тоді як комплексний аналіз адміністративно-правового механізму захисту прав суб'єктів господарювання у сфері альтернативної енергетики як цілісної системної конструкції наразі не сформовано.

Тому джерельною базою цього дослідження слугували праці таких учених, як: Авер'янов В., Акименко О., Алдохіна Л., Андрійко О., Андрух О., Бандура В., Баранов А., Бевзенко В., Білий Д., Білоцький С., Битяк Ю., Бліхар М., Брієде Я., Ващенко Ю., Вишницька А., Волошин О., Головка К., Горошкова Л., Гоштинар С., Григорчук М., Даниленко А., Дараганова Н., Добрянська Н., Дороніна І., Дутов М., Задирака Н., Зима О., Іванов Ю., Калініченко Л., Карабін Т., Каракаш І., Ківалов С., Конеченков А., Костенко І., Костюченко І., Ковпак О., Козачук Д., Коломоець Т., Кубатко О., Кузьміна М., Кулик О., Курило І., Куркова К., Лавренюк Ю., Левченко Д., Лісовий А., Ломака О., Магрело М., Мацик Р., Мелех Л., Мікуліна М., Молдованов Д., Мусієнко Т., Нагірняк О., Наливайко О., Оксінь В., Омельченко В., Панасюк М., Пилипенко Л., Поєдинок В., Полухович Д., Пустовіт Ю., Пухтецька А., Пушкар О., Рибнікова Е., Рябченко Я., Сидоренко В., Смокович М., Соколовський Д., Соловійова О., Сорока Л., Сотник І., Стеценко С., Стрельбицька Л., Сьоміна В., Тестов П., Тихомиров О., Трипольська Г., Фрицький О., Харитонова Т., Хомин В.,

Чавостін Д., Черемнова А., Чуб А., Шендер Т., Школик А., Штода Д., Юрченко В., а також зарубіжних дослідників del Guayo Castiella I., Harlow C., Heffron R., McCauley D., Rawlings R., Redgwell C., Roggenkamp M., Rønne A., Schwarze J., Tridimas T.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження безпосередньо пов'язане з реалізацією державної політики України у сфері енергетики, європейської інтеграції та сталого розвитку й узгоджується з основними положеннями Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, ратифікованої Законом України від 16 вересня 2014 року № 1678-VII, зокрема у частині імплементації *acquis* Європейського Союзу у сфері енергетики, розвитку відновлюваних джерел енергії, удосконалення регуляторних і дозвільних процедур, забезпечення інституційної незалежності та підзвітності регулятора, а також дотримання стандартів належного врядування. Робота кореспондує із зобов'язаннями України, що впливають із Договору про заснування Енергетичного Співтовариства, у частині гармонізації національного законодавства та адміністративних процедур із правом Європейського Союзу у сфері відновлюваної енергетики, функціонування ринків електричної енергії та посилення регуляторної спроможності органів публічної адміністрації. Тема дисертації відповідає пріоритетам Цілей сталого розвитку України на період до 2030 року, затверджених Указом Президента України від 30 вересня 2019 року № 722/2019, зокрема Цілі 7 «Доступна та чиста енергія», Цілі 9 «Промисловість, інновації та інфраструктура» та Цілі 13 «Боротьба зі зміною клімату», у частині формування ефективної системи публічного адміністрування, орієнтованої на сталий розвиток та енергетичну безпеку.

Дисертаційне дослідження узгоджується з положеннями Енергетичної стратегії України на період до 2035 року «Безпека, енергоефективність, конкурентоспроможність», також Стратегії енергетичної безпеки України,

які передбачають розвиток відновлюваної енергетики, децентралізацію енергетичних систем, удосконалення адміністративно-правових механізмів регулювання енергетичного сектору та підвищення інституційної ефективності органів публічної влади. Окремі положення роботи відповідають цілям Національної економічної стратегії на період до 2030 року, затвердженої постановою Кабінету Міністрів України від 3 березня 2021 року № 179, у частині розвитку «зеленої» економіки, стимулювання інвестицій у відновлювану енергетику та вдосконалення діяльності органів публічної адміністрації. Також дослідження узгоджується з Концепцією забезпечення національної системи стійкості, затвердженою Указом Президента України від 27 вересня 2021 року № 479/2021, та планом заходів з її реалізації, з огляду на значення відновлюваної енергетики як елемента критичної інфраструктури, що потребує належного адміністративно-правового регулювання в умовах воєнного стану та післявоєнної відбудови.

Дисертацію виконано відповідно до плану науково-дослідних робіт Науково-дослідного інституту публічного права «Правове забезпечення прав, свобод та законних інтересів суб'єктів публічно-правових відносин» (номер державної реєстрації 0120U105390). Тему дисертації затверджено рішенням Вченої ради Науково-дослідного інституту публічного права від 21 листопада 2022 року (протокол № 15).

Мета і завдання дослідження. *Мета* роботи полягає у здійсненні комплексного теоретико-правового аналізу адміністративно-правового механізму захисту прав суб'єктів господарювання у сфері альтернативної енергетики в Україні на основі з'ясування його юридичної природи, системи принципів, інституційної та процедурної організації, а також у виробленні науково обґрунтованих пропозицій щодо вдосконалення зазначеного механізму з урахуванням сучасних євроінтеграційних процесів, необхідності забезпечення балансу публічних і приватних інтересів та умов цифрової трансформації публічного адміністрування.

Для досягнення поставленої мети у дисертації передбачається вирішення таких *завдань*:

– визначити зміст, види та особливості прав суб'єктів господарювання у сфері альтернативної енергетики як об'єкта адміністративно-правового захисту та з'ясувати їх місце у системі публічно-правових відносин;

– дослідити систему та зміст принципів адміністративно-правового захисту прав суб'єктів господарювання у сфері альтернативної енергетики, визначивши їх роль у формуванні та функціонуванні відповідного механізму;

– сформулювати поняття адміністративно-правового механізму захисту прав суб'єктів господарювання у сфері альтернативної енергетики та розкрити його структурні елементи, встановивши їх функціональний та ієрархічний взаємозв'язок;

– проаналізувати нормативно-правові засади адміністративно-правового захисту прав суб'єктів господарювання у сфері альтернативної енергетики в Україні, виявивши прогалини, колізії та напрями їх усунення;

– визначити систему суб'єктів публічної адміністрації та інших уповноважених органів, які здійснюють захист прав суб'єктів господарювання у сфері альтернативної енергетики, а також розкрити їх компетенцію;

– розкрити адміністративні процедури та процесуальні гарантії захисту прав суб'єктів господарювання у сфері альтернативної енергетики, зокрема у дозвільній, ліцензійній та контрольно-наглядовій діяльності;

– дослідити адміністративно-правові інструменти захисту прав суб'єктів господарювання у сфері альтернативної енергетики, визначивши їх ефективність та практичні проблеми застосування;

– проаналізувати європейські стандарти адміністративно-правового захисту у сфері відновлюваної енергетики з метою обґрунтування можливостей їх імплементації в адміністративне законодавство України;

– обґрунтувати шляхи забезпечення балансу публічних і приватних інтересів у процесі адміністративно-правового захисту прав суб'єктів господарювання у сфері альтернативної енергетики;

– визначити роль та перспективи використання цифрових інструментів у вдосконаленні адміністративно-правового механізму захисту прав суб'єктів господарювання у сфері альтернативної енергетики в Україні.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що виникають у процесі формування, функціонування та реалізації адміністративно-правового механізму захисту прав суб'єктів господарювання у сфері альтернативної енергетики в Україні.

Предмет дослідження – адміністративно-правовий механізм захисту прав суб'єктів господарювання у сфері альтернативної енергетики в Україні.

Методи дослідження. Методологічну основу дисертаційного дослідження становить сукупність загальнонаукових і спеціально-юридичних методів пізнання, застосування яких забезпечило комплексний, системний та об'єктивний аналіз адміністративно-правового механізму захисту прав суб'єктів господарювання у сфері альтернативної енергетики в Україні.

Базовим у дослідженні є *діалектичний* метод, який забезпечив можливість розглядати права суб'єктів господарювання у сфері альтернативної енергетики як динамічний об'єкт адміністративно-правового захисту, що формується і розвивається під впливом взаємодії публічних та приватних, економічних і екологічних чинників (підрозділ 1.1). Застосування методів *аналізу* та *синтезу* дало змогу дослідити систему принципів адміністративно-правового захисту прав суб'єктів господарювання у відповідній сфері та визначити їх значення у формуванні й функціонуванні адміністративно-правового механізму (підрозділ 1.2).

За допомогою *формально-юридичного* методу визначено поняття та структурну побудову адміністративно-правового механізму захисту прав суб'єктів господарювання, здійснено аналіз норм адміністративного законодавства та юридичних конструкцій, якими врегульовано відповідні

правовідносини (підрозділ 1.3). *Функціональний* метод використано для дослідження нормативно-правових засад захисту прав суб'єктів господарювання та з'ясування функціонального призначення адміністративно-правових норм та інструментів у процесі їх реалізації (підрозділ 2.1).

Застосування *логіко-семантичного* методу дало змогу уточнити зміст і співвідношення базових категорій дослідження, зокрема таких як «адміністративно-правовий механізм», «захист прав суб'єктів господарювання», «альтернативна енергетика», «публічний інтерес», «приватний інтерес», «адміністративна процедура» (підрозділи 1.1, 1.2, 1.3). *Системно-структурний* метод забезпечив формування цілісного уявлення про систему суб'єктів, які здійснюють адміністративно-правовий захист прав суб'єктів господарювання, а також визначення їх місця, компетенції та взаємозв'язків у межах єдиного механізму публічного управління (підрозділ 2.2).

Процесуально-правовий метод застосовано для аналізу адміністративних процедур і процесуальних гарантій захисту прав суб'єктів господарювання, зокрема у межах дозвільної, ліцензійної та контрольно-наглядової діяльності органів публічної адміністрації (підрозділ 2.3). *Інструментальний (інституційно-правовий)* підхід використано з метою дослідження адміністративно-правових інструментів захисту прав суб'єктів господарювання, оцінки ефективності їх застосування та виявлення проблем правозастосовної практики (підрозділ 2.4).

Порівняльно-правовий метод використано для аналізу європейських стандартів адміністративно-правового захисту у сфері відновлюваної енергетики та обґрунтування можливостей їх імплементації у національне законодавство України (підрозділ 3.1). Метод *правового прогнозування* застосовано при розробленні практичних рекомендацій щодо вдосконалення адміністративно-правового механізму захисту прав суб'єктів господарювання

з урахуванням процесів цифровізації публічного управління та необхідності забезпечення балансу публічних і приватних інтересів (підрозділи 3.2, 3.3).

Водночас методи *систематизації* та *теоретичного узагальнення* використовувалися на всіх етапах дослідження для формування авторських наукових положень, узагальнення доктринальних підходів і забезпечення внутрішньої логічної узгодженості отриманих результатів; гіпотетичний підхід застосовано при формулюванні наукових припущень та перевірці їх обґрунтованості.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, що у дисертації вперше в українській науці адміністративного права здійснено цілісне теоретичне осмислення адміністративно-правового механізму захисту прав суб'єктів господарювання у сфері альтернативної енергетики та сформовано його концептуальну модель як системного правового явища. У роботі визначено зміст і структуру зазначеного механізму, розкрито його функціональне призначення у системі публічного адміністрування, обґрунтовано особливості реалізації в умовах регуляторної динамічності, технологічної складності та довгострокового інвестиційного характеру відповідних правовідносин, а також окреслено напрями його вдосконалення з урахуванням європейських стандартів та сучасних тенденцій цифровізації адміністративних процедур. Основні наукові положення та висновки, що відзначаються новизною та сформульовані особисто здобувачем, полягають у такому:

вперше:

– сформульовано авторське визначення поняття та розроблено структуру адміністративно-правового механізму захисту прав суб'єктів господарювання у сфері альтернативної енергетики, що враховує специфіку публічного адміністрування цієї сфери, особливості правового статусу суб'єктів господарювання, а також сучасні виклики розвитку альтернативної енергетики в Україні;

– обґрунтовано адміністративно-правовий механізм захисту прав суб'єктів господарювання у сфері альтернативної енергетики як цілісну модель їх забезпечення, реалізації та відновлення у публічно регульованій сфері, що функціонує в умовах підвищеної регуляторної залежності, технічної складності та довгострокових інвестиційних ризиків, і має вигляд структурно взаємопов'язаної чотириелементної системи – нормативного, інституційного, процедурного та захисного (ремедійного) елементів, у межах якої: нормативний елемент визначає межі та передбачуваність регуляторного впливу; інституційний – забезпечує адресність публічно-правових обов'язків і відповідальності; процедурний – виступає конститутивною формою реалізації та превентивного захисту прав; захисний (ремедійний) – активізується у разі порушення або загрози порушення прав і забезпечує їх відновлення та усунення негативних наслідків неправомірних рішень, дій чи бездіяльності суб'єктів публічної влади та інших уповноважених учасників ринку;

– сформульовано концепцію превентивного (ex ante) забезпечення балансу публічних і приватних інтересів у сфері альтернативної енергетики як обов'язкового елемента адміністративної процедури, що передбачає нормативне закріплення тесту пропорційності, врахування легітимних очікувань інвесторів та оцінки регуляторної стабільності при прийнятті індивідуальних і нормативних рішень у сфері ВДЕ, на відміну від чинної моделі, в якій баланс інтересів формується переважно на стадії судового контролю;

удосконалено:

– систему принципів адміністративно-правового захисту прав суб'єктів господарювання у сфері альтернативної енергетики шляхом їх уточнення, систематизації та доповнення з урахуванням особливостей альтернативної енергетики як сфери публічно-правового регулювання та євроінтеграційних процесів;

– підхід до аналізу інституційної складової адміністративно-правового механізму захисту прав суб'єктів господарювання у сфері альтернативної енергетики шляхом її структурованого розгляду за основними рівнями реалізації публічних повноважень у межах адміністративно-правових відносин (нормативним, регуляторним, дозвільно-контрольним та процедурним);

– науковий підхід до імплементації європейських стандартів адміністративно-правового захисту у сфері відновлюваної енергетики шляхом обґрунтування необхідності їх системної інтеграції не лише на рівні матеріально-правових приписів (визначення цілей, установлення строків надання дозволів, спрощення процедур), а й у процесуальному вимірі – через нормативне закріплення спеціального режиму адміністративних процедур у сфері альтернативної енергетики, забезпечення гарантій правової визначеності, належної мотивованості адміністративних рішень та ефективності засобів правового захисту з урахуванням положень *acquis* Європейського Союзу;

отримали подальший розвиток:

– теоретичні положення щодо прав суб'єктів господарювання у сфері альтернативної енергетики як об'єкта адміністративно-правового захисту, зокрема в частині обґрунтування їх публічно-правової природи, визначення місця цих прав у системі адміністративно-правових відносин та розкриття їх значення для формування предмета адміністративно-правового захисту;

– положення адміністративно-правової науки щодо правової визначеності, легітимних очікувань та якості нормативного регулювання шляхом їх функціональної конкретизації для сфери альтернативної енергетики з урахуванням динамічності регуляторних режимів, значної ролі підзаконного регулювання та делегованого нормотворення, а також залежності реалізації прав суб'єктів господарювання від стабільності та передбачуваності нормативних регуляторних рішень;

– наукові положення щодо цифровізації адміністративних процедур як інструменту підвищення ефективності адміністративно-правового захисту, які конкретизовано через обґрунтування вимог до правового статусу автоматизованих рішень, необхідності права на перегляд людиною (*human review*), цифрової фіксації процедурних дій та аудиту алгоритмів у сфері альтернативної енергетики як гарантій захисту прав суб'єктів господарювання в умовах цифрової трансформації публічного адміністрування.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що сформульовані у дисертації теоретичні положення, висновки та пропозиції мають прикладний характер та можуть бути використані у:

– *науково-дослідній сфері* – для подальшого опрацювання проблем адміністративно-правового механізму захисту прав суб'єктів господарювання у сфері альтернативної енергетики, розроблення концептуальних підходів до забезпечення балансу публічних і приватних інтересів, імплементації стандартів Європейського Союзу та правового регулювання цифровізації адміністративних процедур (акт впровадження Науково-дослідного інституту публічного права);

– *правотворчій діяльності* – при підготовці змін і доповнень до законодавства у сфері альтернативної енергетики, зокрема щодо встановлення спеціального режиму адміністративних процедур у сфері ВДЕ, закріплення гарантій правової визначеності, належної мотивованості рішень органів публічної влади, удосконалення дозвільних процедур та механізмів адміністративного й судового оскарження;

– *правозастосовній діяльності* – у практиці органів публічної адміністрації та суб'єктів регулювання енергетичного ринку під час прийняття індивідуальних адміністративних актів, реалізації дозвільних і контрольних повноважень, застосування принципу пропорційності та врахування легітимних очікувань інвесторів;

– *освітньому процесі* – при викладанні навчальних дисциплін «Адміністративне право», «Адміністративне право та процес: доктринальні та практичні проблеми», «Адміністративний процес», а також спеціальних курсів з проблем адміністративно-правового регулювання у сфері енергетики та європейської інтеграції (акт впровадження Науково-дослідного інституту публічного права).

Апробація матеріалів дисертації. Основні положення та результати дисертаційного дослідження, окремі теоретичні висновки й практичні рекомендації доповідалися та обговорювалися на міжнародних науково-практичних конференціях, що засвідчує їх належну апробацію. Зокрема, результати дослідження оприлюднено на науково-практичних конференціях, круглих столах: «Перспективні напрямки розвитку юридичної науки у 21-му сторіччі» (м. Київ, 18–19 лютого 2025 року); «Виклики сучасності та наукові підходи до їх вирішення» (м. Київ, 23–24 квітня 2025 року); «Передсвяткові роздуми в умовах війни в Україні: про перемогу, мир, ЗСУ, добро, корупцію, економіку, віру» (м. Ужгород, 26 грудня 2025 р.); «Українська мова як конституційний фундамент та безпековий щит нації» (м. Ужгород, 30 жовтня 2025 р.).

Публікації. Основні положення та висновки дисертації викладено у восьми наукових працях, з яких чотири одноосібних статті опубліковані в журналах, включених МОН України до переліку наукових фахових видань з юридичних наук; чотири – тези доповідей на науково-практичних конференціях та круглих столах.

Структура та обсяг дисертації. Робота складається зі вступу, трьох розділів, що містять десять підрозділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг дисертації становить 313 сторінок. Робота містить список використаних джерел з 238 найменувань на 33 сторінках.

РОЗДІЛ 1.
ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ
АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО МЕХАНІЗМУ ЗАХИСТУ ПРАВ
СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ У СФЕРІ АЛЬТЕРНАТИВНОЇ
ЕНЕРГЕТИКИ

1.1. Права суб'єктів господарювання у сфері альтернативної енергетики як об'єкт адміністративно-правового захисту

Сучасний етап розвитку альтернативної енергетики об'єктивно зумовлює необхідність переосмислення не лише її економічної чи технологічної ролі, а насамперед правового становища суб'єктів господарювання, які здійснюють діяльність у цій сфері. Якщо на початкових етапах становлення відновлювана енергетика розглядалася переважно як техніко-економічна інновація або перспективний напрям інвестиційної діяльності, то в умовах загострення глобальних кліматичних викликів, посилення енергетичної нестабільності та трансформації енергетичних ринків вона дедалі виразніше набуває ознак самостійної сфери реалізації публічного інтересу. У такому значенні альтернативна енергетика потребує не лише економічного стимулювання, а й цілеспрямованого адміністративно-правового регулювання, що безпосередньо впливає на зміст, обсяг і гарантії прав суб'єктів господарювання.

Глобальні передумови цієї трансформації чітко відображені в міжнародних аналітичних документах. Зокрема, у звіті *Net Zero by 2050: A Roadmap for the Global Energy Sector* наголошується, що енергетичний сектор відповідальний приблизно за три чверті глобальних викидів парникових газів, а досягнення кліматичної нейтральності до 2050 року є неможливим без глибокої структурної перебудови енергетичної системи, у якій вирішальну роль відіграють відновлювані джерела енергії, насамперед

сонячна та вітрова генерація. У цьому ж документі підкреслюється, що такий перехід не може бути забезпечений виключно ринковими механізмами, оскільки потребує активної участі держави у формуванні регуляторних рамок, забезпеченні довгострокової передбачуваності політики та інституційної підтримки учасників ринку [203].

Зазначені орієнтири мають принципове значення для науки адміністративного права, оскільки свідчать про трансформацію альтернативної енергетики у сферу реалізації публічних завдань, у межах якої права суб'єктів господарювання формуються та реалізуються в умовах інтенсивного владно-управлінського впливу. У доктрині енергетичного та інвестиційного права при цьому підкреслюється, що встановлення державою спеціальних регуляторних і заохочувальних режимів у сфері відновлюваної енергетики формує для учасників ринку певні юридично значущі очікування щодо стабільності та передбачуваності правового середовища, які не можуть розглядатися виключно як економічні сподівання або політично зумовлені переваги.

Зокрема, у наукових дослідженнях, присвячених аналізу легітимних очікувань інвесторів у сфері відновлюваної енергетики, обґрунтовується підхід, відповідно до якого різка або непередбачувана зміна раніше встановлених заохочувальних правових режимів може розглядатися як така, що зачіпає охоронювані правом інтереси інвесторів. У цьому контексті наголошується, що реалізація дискреційних повноважень держави щодо зміни регуляторної політики має здійснюватися з дотриманням вимог пропорційності, розумності та несвавільності, а також з урахуванням принципу правової визначеності, що набуває особливого значення у сфері публічного регулювання відновлюваної енергетики [73].

Поряд із цим у сучасній англо-американській правовій доктрині простежується тенденція до розгляду окремих прав та правових позицій у сфері відновлюваної енергетики як самостійних юридичних об'єктів, що виходять за межі суто регуляторних стимулів і можуть набувати ознак прав,

здатних до правової охорони. Так, у матеріалах *Harvard Law Review* обґрунтовується підхід до розуміння сертифікатів відновлюваної енергії як об'єктів, які за певних умов можуть розглядатися крізь призму майнових прав. Хоча такі підходи сформувалися в іншому правопорядку та ґрунтуються переважно на приватноправових конструкціях, вони концептуально підтверджують загальну тенденцію до зростання правового значення позицій суб'єктів господарювання у сфері відновлюваної енергетики, що не може бути проігноровано і в адміністративно-правовому аналізі [219].

Відповідно, у сучасних умовах держава у сфері альтернативної енергетики не обмежується створенням загальних умов для здійснення господарської діяльності, а відіграє активну роль у визначенні стратегічних цілей розвитку, формуванні моделей стимулювання та інституційному оформленні регуляторних і адміністративних процедур, у межах яких здійснюється діяльність суб'єктів господарювання. У наукових дослідженнях з проблем глобального енергетичного управління підкреслюється, що енергетичні ринки функціонують у політико-інституційному середовищі, сформованому публічною владою, а участь приватних акторів у цих ринках детермінується встановленими державою та наддержавними інституціями правилами й механізмами регулювання [233]. Саме тому альтернативна енергетика постає як об'єкт комплексного публічно-правового впливу, у межах якого адміністративно-правовий захист прав суб'єктів господарювання набуває системного та самостійного значення.

Європейський правовий простір підтверджує зазначену закономірність: у праві Європейського Союзу розвиток відновлюваної енергетики закріплено як один із ключових напрямів спільної енергетичної та кліматичної політики, що реалізується через поєднання обов'язкових цільових показників, регуляторних вимог і процедурних стандартів. Директива (ЄС) 2018/2001 (RED II), а також Директива (ЄС) 2023/2413 (RED III) формують рамкові правила сприяння використанню енергії з відновлюваних джерел, які

охоплюють не лише цільові орієнтири, а й конкретні адміністративно-правові механізми, зокрема у сфері дозвільних процедур, доступу до електричних мереж, просторового планування розвитку інфраструктури та забезпечення публічного інтересу в умовах енергетичного переходу [173; 174].

Важливо, що в межах RED II на нормативному рівні закріплюються нові категорії учасників енергетичних правовідносин, зокрема *renewable self-consumers* та *renewable energy communities*. Це свідчить про ускладнення суб'єктного складу у сфері відновлюваної енергетики та, відповідно, про зростання ролі адміністративно-процедурного забезпечення як необхідної умови реалізації не лише публічної політики, а й прав та законних інтересів суб'єктів господарювання, залучених до процесів енергетичного переходу . (Directive (EU) 2018/2001[173].

Водночас у межах цього дослідження принципове значення має коректне використання термінології. Терміни «альтернативна енергетика», «відновлювані джерела енергії» та скорочення «ВДЕ» застосовуються з урахуванням особливостей їх нормативного закріплення у законодавстві України та праві Європейського Союзу. Закон України «Про альтернативні джерела енергії» оперує поняттям «альтернативні джерела енергії», визначаючи їх перелік на законодавчому рівні та через це формуючи відповідну сферу як об'єкт державної політики [94].

Натомість у праві Європейського Союзу базовим є поняття *energy from renewable sources (renewable energy)*, яке використовується як родове для позначення енергії з відновлюваних джерел і закріплюється, зокрема, у Директиві (ЄС) 2018/2001 [173]. Зазначені термінологічні розбіжності мають не лише мовний характер, а відображають відмінності у підходах до нормативного конструювання відповідної сфери та моделей її публічного регулювання, що створює додаткові виклики для гармонізації законодавства України з правом ЄС і безпосередньо впливає на визначення обсягу прав та обов'язків суб'єктів господарювання [71]. З огляду на це, у даній роботі відповідні поняття використовуються у значенні, визначеному

законодавством України, якщо інше прямо не впливає з контексту або не зумовлено спеціальним аналізом норм права Європейського Союзу.

Показовим є й те, що у спеціалізованих європейських аналітичних матеріалах акцент дедалі частіше зміщується з обсягів фінансових «пакетів стимулювання» на процедурну спроможність публічної адміністрації. Саме якість дозвільних, погоджувальних і мережових процедур дедалі частіше розглядається як одне з ключових «вузьких місць» енергетичного переходу. Зокрема, у аналітичному документі DSO Entity, присвяченому проблематиці *permitting*, зазначається, що у ряді держав-членів ЄС тривалість отримання дозволів для розширення або модернізації мережевої інфраструктури може сягати в середньому 2–3 років для мереж середньої напруги та 8–10 років для високовольтних ліній і підстанцій, що істотно стримує темпи інтеграції об'єктів відновлюваної енергетики до електричних мереж [185]. У зв'язку з цим підкреслюється необхідність спрощення, цифровізації та координації адміністративних процедур як передумови ефективної реалізації публічної політики у сфері відновлюваної енергетики.

Для адміністративно-правового аналізу наведені висновки мають системне значення, оскільки вони демонструють, що реальна можливість суб'єктів господарювання реалізовувати свої права та законні інтереси у сфері альтернативної енергетики прямо залежить від процедурної впорядкованості, прозорості та прогнозованості управлінських рішень органів публічної влади. Саме в цьому вимірі права суб'єктів господарювання постають як об'єкт адміністративно-правового захисту, а ефективність такого захисту визначається не лише формальним закріпленням прав, а й належною організацією адміністративних процедур.

Логічним продовженням зазначеної проблематики є питання фінансування публічної підтримки відновлюваної енергетики, оскільки саме у фінансових механізмах найбільш виразно проявляються вимоги прозорості, правової визначеності та недискримінаційності, притаманні адміністративно-правовому впорядкуванню економічних сфер. Реалізація публічних цілей

підтримки виробництва електричної енергії з відновлюваних джерел не може здійснюватися шляхом їх фактичного включення до мережевих тарифів без чіткого нормативного розмежування відповідних платежів та визначення їх правової природи, що узгоджується з підходами права Європейського Союзу до державної допомоги у сфері енергетики [169]. Такий підхід відповідає також правовим позиціям Суду Європейського Союзу, відповідно до яких фінансування підтримки відновлюваної енергетики через обов'язкові платежі, що адмініструються під контролем держави, розглядається як форма публічного втручання та підпадає під вимоги права ЄС щодо державної допомоги [193].

За відсутності належного нормативного розмежування фінансових потоків тарифне регулювання втрачає властивості передбачуваності та правової визначеності, що є несумісним із засадами належного публічного адміністрування та створює ризики порушення прав суб'єктів господарювання, які здійснюють діяльність на енергетичному ринку. У такому разі фінансові механізми підтримки відновлюваної енергетики перестають бути прозорими як для адресатів регуляторних рішень, так і для учасників ринку, що підриває довіру до регуляторної політики загалом.

Саме ця проблема отримує подальше підтвердження в аналітичній оцінці, підготовленій Секретаріатом Енергетичного Співтовариства в межах *Ukraine Energy Market Observatory* [231], яка стосується проєкту закону України, спрямованого на виконання дорожньої карти з відокремлення надбавки на підтримку відновлюваних джерел енергії від тарифу на передачу електричної енергії. У документі зазначається, що оцінку здійснено у відповідь на запит НКРЕКП від 10 вересня 2025 року, а також фіксується, що розпорядженням Кабінету Міністрів України від 25 червня 2025 року № 612-р затверджено дорожню карту та план дій із відокремлення відповідної надбавки на 2025–2026 роки, при цьому період з 1 липня 2026 року до 1 січня 2030 року визначено як перехідний [180].

Важливо, що в цій оцінці необхідність так званого «очищення» мережевих тарифів від витрат, не пов'язаних безпосередньо з функціонуванням мережі, обґрунтовується не лише економічними міркуваннями, а й посиланням на принципи витратовідповідності та прозорості тарифів, закріплені у праві Європейського Союзу. Зокрема, підкреслюється, що відповідно до підходів, відображених у праві Енергетичного Співтовариства та Регламенті (ЄС) 2019/943, мережеві тарифи мають покривати виключно витрати, пов'язані з передачею електричної енергії, тоді як витрати на підтримку відновлюваних джерел енергії за своєю правовою природою не належать до таких витрат і повинні фінансуватися через окремі, чітко визначені механізми [216].

Водночас Секретаріат Енергетичного Співтовариства акцентує увагу на тому, що для досягнення поставлених цілей вирішальне значення має не лише формальне виділення відповідної надбавки, а й процедурна впорядкованість її запровадження [157]. Йдеться, зокрема, про прозоре відображення відповідних платежів у кінцевих рахунках споживачів та недопущення їх впливу на сам тариф на передачу електричної енергії. У такому контексті фінансування підтримки відновлюваної енергетики постає не як суто техніко-економічне питання, а як елемент процедурно впорядкованої реалізації публічної політики.

Саме тому зазначена проблематика набуває виразного адміністративно-правового змісту. Вона безпосередньо пов'язана з вимогами передбачуваності регуляторних рішень, належної організації адміністративних процедур та забезпечення ефективного захисту прав і законних інтересів суб'єктів господарювання, які діють на енергетичному ринку.

Наведені вище європейські орієнтири мають принципове значення для оцінки української моделі регулювання, оскільки правопорядок України у сфері альтернативної енергетики формується в руслі загальноєвропейських тенденцій, водночас зберігаючи власні нормативні та інституційні

особливості. Показово, що альтернативна енергетика в Україні набула статусу сфери публічного інтересу саме через її законодавче закріплення. Закон України «Про альтернативні джерела енергії» визначає альтернативну енергетику як складову енергетичної сфери, що забезпечує виробництво електричної, теплової та механічної енергії з альтернативних джерел, та встановлює правові, економічні й організаційні засади її розвитку [94]. Це дозволяє розглядати альтернативну енергетику не як простір виключно приватної ініціативи, а як об'єкт цілеспрямованого публічно-правового регулювання.

Важливим для правової ідентифікації сфери альтернативної енергетики є те, що законодавець оперує спеціальною категорією «об'єкт альтернативної енергетики», пов'язуючи її з енергогенеруючим та іншим обладнанням, призначеним для виробництва енергії з альтернативних джерел, за умови, що частка таких джерел становить не менш як 50 відсотків установленної потужності всіх джерел енергії на відповідному об'єкті. Таке нормативне визначення має не суто технічний, а правоконструктивний характер, оскільки саме через нього законодавець окреслює коло об'єктів, на які поширюються спеціальні режими державного регулювання та підтримки у сфері альтернативної енергетики [94].

Унаслідок цього сфера альтернативної енергетики вибудовується не абстрактно, а через юридично визначені об'єкти та пов'язані з ними спеціальні регуляторні режими. Такий підхід безпосередньо впливає як на формування суб'єктного складу відповідних правовідносин, так і на зміст прав та обов'язків їх учасників, насамперед суб'єктів господарювання, діяльність яких здійснюється в умовах підвищеного публічно-правового впливу.

Практичним продовженням цього нормативного підходу стало запровадження спеціальних режимів державної підтримки, зокрема механізму «зеленого тарифу», а згодом – системи аукціонів з розподілу квот підтримки. Саме ці інструменти забезпечили швидке нарощування

потужностей у сфері відновлюваної енергетики та сприяли залученню приватних інвестицій. Водночас досвід їх застосування виявив низку системних проблем, пов'язаних передусім із фінансовою стійкістю обраної моделі підтримки. Так, за даними аналітичних матеріалів Центру Разумкова, станом на кінець 2021 року встановлена потужність об'єктів відновлюваної енергетики в Україні перевищувала 9,6 ГВт, однак особливості механізмів фінансування державної підтримки призвели до накопичення значної заборгованості перед виробниками електричної енергії з альтернативних джерел [66]. Це, у свою чергу, зумовило необхідність укладення меморандумів між державою та учасниками ринку й поетапного врегулювання відповідних зобов'язань. Разом із тим, для адміністративно-правового аналізу визначальним є не стільки сам факт виникнення фінансових труднощів, скільки їх публічно-правовий вимір. Запроваджуючи спеціальні режими підтримки, держава не лише стимулює розвиток відповідної сфери, а й бере на себе публічно-правові обов'язки щодо забезпечення стабільності, передбачуваності та правової визначеності регуляторних умов здійснення господарської діяльності. У цьому контексті простежується прямий причинно-наслідковий зв'язок між управлінськими рішеннями органів публічної влади та обсягом прав і законних інтересів суб'єктів господарювання, які функціонують у межах установлених регуляторних режимів.

З позицій вітчизняної науки адміністративного права спеціальні режими державної підтримки доцільно розглядати як форму владно-організаційного впливу публічної адміністрації на сферу господарської діяльності, що зумовлює виникнення у держави обов'язків щодо належного, послідовного та правомірного здійснення управлінських функцій. У межах такого підходу акцент робиться на відповідальності публічної адміністрації за наслідки прийнятих владних рішень для приватних осіб, а також на неприпустимості довільних або процедурно не обґрунтованих змін установлених правових режимів, які безпосередньо впливають на реалізацію

прав та законних інтересів суб'єктів господарювання. Саме в такому значенні адміністративно-правове регулювання розглядається як інструмент упорядкування публічно значущих сфер, що має забезпечувати баланс між публічними інтересами та правовою захищеністю адресатів владних рішень [1; 2; 12; 46].

Розвиток зазначеного підходу у праві Європейського Союзу пов'язується з принципом правової визначеності та доктриною захисту законних очікувань, які розглядаються як загальні принципи публічного права, покликані обмежувати дискрецію органів публічної влади. Як обґрунтовується у працях *Takis Tridimas*, «*Legal Certainty and Protection of Legitimate Expectations*», допустимість змін у правовому регулюванні не заперечується, однак такі зміни мають здійснюватися за умов передбачуваності, пропорційності та несвавільності, особливо у випадках, коли приватні особи формували свою поведінку на підставі чинних нормативних режимів. Відсутність належних процедурних гарантій або різка трансформація регуляторних режимів може призводити до порушення законних очікувань адресатів владних рішень і, як наслідок, підривати довіру до держави як суб'єкта публічної влади, що актуалізує необхідність адміністративно-правового захисту прав суб'єктів господарювання [229].

Додаткову адміністративно-правову значущість сфери альтернативної енергетики підтверджують наукові дослідження, у яких український досвід її розвитку аналізується не лише крізь призму економічних показників, а й з урахуванням системних обмежень функціонування енергосистеми та управлінських рішень у цій сфері [17]. Такий підхід є принципово важливим для адміністративно-правового аналізу, оскільки дозволяє простежити, яким чином техніко-економічні особливості відновлюваної генерації трансформуються у публічно-правові виклики, що потребують належного регуляторного реагування з боку держави. Зокрема, у статті «*Alternative energy in Ukraine: the current status and possible solutions to existing problems*» здійснено комплексний аналіз структури виробництва та динаміки

використання відновлюваних джерел енергії в Україні, при цьому особливу увагу приділено проблемам нерівномірності генерації сонячними та вітровими електростанціями. Автори обґрунтовано наголошують, що така нерівномірність об'єктивно зумовлює підвищені вимоги до балансування, резервів і загальної стійкості енергосистеми, а отже – і до якості управлінських рішень у сфері енергетики [234]. У тій самій роботі звертається увага і на фінансові наслідки застосування механізму «зеленого тарифу», зокрема на проблему накопичення заборгованості перед виробниками електричної енергії з альтернативних джерел, а також на поступовий перехід до механізмів «зелених аукціонів» як одного з інструментів корекції виявлених дисбалансів.

Узагальнення наведених висновків дає підстави стверджувати, що вибір державою конкретної моделі підтримки альтернативної енергетики неминує породжує публічно-правові наслідки, які виходять за межі суто економічної доцільності та безпосередньо впливають на правове становище суб'єктів господарювання. Саме тому відповідні управлінські рішення потребують не лише фінансово-економічного обґрунтування, а й належної процедурної впорядкованості, правової визначеності та наявності ефективних механізмів адміністративно-правового захисту.

Зазначений висновок набуває особливої ваги в умовах воєнного стану та з урахуванням перспектив післявоєнного відновлення, коли альтернативна енергетика додатково постає як елемент енергетичної та національної безпеки. За таких обставин публічний інтерес до регулювання цієї сфери істотно посилюється, а вимоги до якості публічного адміністрування зростають, що неодноразово підкреслюється в аналітичних матеріалах Центру Разумкова [66]. Водночас судова практика підтверджує, що навіть за наявності спеціальних правових режимів, зокрема воєнного стану, органи публічної влади не звільняються від обов'язку діяти у межах визначених законом повноважень і процедур, а посилення на публічний інтерес чи безпекові міркування не може підміняти дотримання вимог належного

адміністрування. Такий підхід відображено, зокрема, у постанові Касаційного адміністративного суду у складі Верховного Суду від 03.10.2024 у справі № 160/4625/23, у якій наголошено на необхідності оцінки правомірності регуляторного втручання з урахуванням процедурних передумов його здійснення навіть в умовах воєнного стану [86]. У відповідь на ці виклики держава має діяти не ситуативно, а в межах чітко визначених процедур і компетенцій, забезпечуючи стабільність регуляторних умов, правову визначеність та ефективність процедурного захисту прав учасників енергетичного ринку.

Теоретичне осмислення публічно-правового характеру альтернативної енергетики та ролі адміністративно-правових засобів у цій сфері представлено і в сучасних вітчизняних наукових дослідженнях. Так, у дисертаційній роботі Д. О. Штоди адміністративно-правове регулювання у сфері використання альтернативних джерел енергії визначається як цілеспрямований вплив уповноважених суб'єктів публічної влади, спрямований на забезпечення публічного інтересу та гарантування прав у процесі виробництва, постачання й споживання енергії з альтернативних джерел. Авторка підкреслює, що об'єктом адміністративно-правових відносин у цій сфері виступає сукупність публічних потреб та інтересів, які реалізуються через систему адміністративно-правових засобів з метою розвитку альтернативної енергетики та зменшення енергетичної залежності держави [156]. Такий підхід дозволяє розглядати права суб'єктів господарювання у сфері відновлюваної енергетики не як допоміжний елемент регулювання, а як невід'ємний структурний компонент адміністративно-правового режиму, що потребує належних гарантій та процедурного захисту.

Практичний вимір адміністративно-правового впливу держави у сфері альтернативної енергетики виразно проявляється через інструменти публічного адміністрування, пов'язані з веденням реєстрів і впровадженням цифрових процедур. Такі інструменти поступово перетворюються на

ключовий елемент реалізації прав суб'єктів господарювання, оскільки саме через них забезпечується юридичне підтвердження статусу учасників ринку та результатів їх діяльності. Показовим у цьому контексті є запровадження механізму гарантій походження електричної енергії з відновлюваних джерел, нормативні засади якого закріплено у законодавстві України та деталізовано у підзаконному регулюванні [94; 124].

Згідно з офіційною інформацією Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг, після прийняття постанови від 14 серпня 2024 року № 1475 було розпочато створення облікових записів, реєстрацію користувачів і генеруючих установок у Реєстрі гарантій походження електричної енергії, а вже станом на початок жовтня 2024 року видано перші гарантії походження [115]. Наведений приклад ілюструє, що ускладнення адміністративних процедур та зростання ролі управління даними у сфері альтернативної енергетики безпосередньо впливають на можливість суб'єктів господарювання реалізувати свої права, а потенційні затримки, процедурні збої або надмірна дискреція при адмініструванні таких реєстрово-облікових режимів набувають самостійного правового значення й потребують наявності ефективних процесуальних гарантій та належного адміністративного контролю.

У ширшому системному вимірі адміністративно-правова природа регулювання у сфері альтернативної енергетики виявляється також у рішеннях, спрямованих на забезпечення надійності та достатності функціонування енергосистеми загалом. Інтеграція відновлюваної генерації об'єктивно підсилює значення управлінських інструментів, пов'язаних із балансуванням, формуванням резервів, плануванням розвитку мереж і прогнозуванням попиту, які реалізуються через процедури публічного адміністрування та регуляторні акти [124]. Саме в межах цих процедур визначаються фактичні умови доступу суб'єктів господарювання до ринку електроенергії та межі здійснення ними господарської діяльності.

Показовою у цьому контексті є практика Регулятора щодо затвердження документів стратегічного планування енергосистеми. Так, постановою НКРЕКП від 27 травня 2025 року № 784 затверджено Звіт з оцінки відповідності (достатності) генеруючих потужностей для покриття прогнозованого попиту на електричну енергію та забезпечення необхідного резерву у 2024 році, підготовлений ПрАТ «НЕК “Укренерго”» відповідно до вимог законодавства [105]. Зазначений звіт використовується як інформаційно-аналітичний документ у межах здійснення повноважень Регулятора у сфері планування та розвитку енергосистеми. Його затвердження НКРЕКП відображає організаційно-управлінський аспект реалізації державної енергетичної політики та слугує прикладом публічного адміністрування у технічно складній сфері, де значна частина управлінських рішень ґрунтується на спеціалізованих експертних оцінках.

Узагальнюючи викладене, слід констатувати, що альтернативна енергетика в Україні сформувалася як об’єкт адміністративно-правового регулювання, для якого характерними є наявність публічного інтересу та безпекової складової, нормативно визначені цілі розвитку, а також інституційне забезпечення і розгалужена система адміністративних процедур – дозвільних, мережевих, тарифних, обліково-реєстрових та контрольних. У межах такого публічно-правового середовища виникають адміністративно-правові відносини за участю суб’єктів господарювання, а їхні права та законні інтереси, з огляду на залежність від регуляторних рішень, процедур приєднання та доступу до мереж, фінансово-тарифних механізмів і цифрових реєстрів, об’єктивно потребують спеціального адміністративно-правового захисту. Саме ця структурна залежність від владно-організаційних рішень і процедур зумовлює розгляд прав суб’єктів господарювання у сфері відновлюваних джерел енергії як об’єкта адміністративно-правового захисту.

Водночас подальший аналіз прав суб’єктів господарювання як об’єкта адміністративно-правового захисту потребує уточнення суб’єктного виміру відповідних правовідносин. Важливо зауважити, що чинне енергетичне

законодавство України не закріплює універсальної легальної дефініції терміна «суб'єкт господарювання у сфері альтернативної енергетики» як самостійної нормативної категорії. Натомість правова конструкція цієї сфери вибудовується шляхом поєднання загального поняття «суб'єкт господарювання» із системою спеціальних правових статусів і функціональних ролей учасників енергетичних правовідносин – виробника, оператора системи, постачальника, гарантованого покупця, активного споживача тощо, а також через критерії, пов'язані з предметом діяльності та юридично ідентифікованими об'єктами альтернативної енергетики [94; 124].

За таких умов у межах дисертаційного дослідження методологічно виправданим є застосування робочого (доктринального) підходу до визначення суб'єктів господарювання у сфері альтернативної енергетики як результат системного тлумачення чинних норм позитивного права з чітким застереженням щодо наукового характеру такого визначення. Такий підхід дозволяє уникнути формального ототожнення різнорідних учасників ринку, водночас забезпечуючи аналітичну цілісність дослідження.

Разом із тим, для публічно-правової характеристики зазначеної категорії вирішальним є не стільки питання термінологічної визначеності, скільки правовий режим участі відповідних суб'єктів у відносинах, що формуються у процесі виробництва, передачі, постачання та споживання енергії з відновлюваних джерел. Адміністративно-правовий вимір аналізу дає підстави стверджувати, що суб'єкти господарювання у сфері альтернативної енергетики виступають не лише сторонами приватноправових чи господарських зв'язків, а й повноцінними учасниками адміністративно-правових відносин у публічно регульованій сфері. Такий підхід відображено у дисертаційному дослідженні Д. О. Штоди, у якому зазначається, що суб'єктами адміністративно-правових відносин у сфері використання альтернативних джерел енергії є як органи публічної влади та місцевого самоврядування, так і суб'єкти господарювання різних організаційно-правових форм, діяльність яких пов'язана з виробництвом, постачанням,

транспортуванням, зберіганням, передачею та споживанням енергії з альтернативних джерел [156].

З огляду на викладене, визначальним для характеристики суб'єктного складу у сфері відновлюваних джерел енергії є звернення до нормативно організованої архітектури енергетичного ринку, у межах якої реалізується діяльність відповідних учасників. Закон України «Про ринок електричної енергії» формує інституційний каркас функціонування ринку, окреслює коло його учасників та встановлює базові правила їх діяльності у публічно регульованому середовищі [124]. Для сфери альтернативної енергетики цей акт має особливе значення, оскільки інтегрує виробників електричної енергії з альтернативних джерел у механізми забезпечення системної збалансованості, зокрема через інститут балансуєчої групи гарантованого покупця, в межах якої гарантований покупець несе відповідальність за баланс електричної енергії за об'єкти виробників з альтернативної енергетики. Таким чином, участь суб'єктів господарювання у сфері ВДЕ від початку включена до нормативно визначеної системи прогнозування, обліку та балансування, що функціонує на підставі публічно-правових приписів, а не виключно на основі договірної автономії сторін.

Подальшим підтвердженням багатовимірності суб'єктного складу у сфері відновлюваних джерел енергії є тенденція до поєднання статусів виробника і споживача електричної енергії. Закон України «Про ринок електричної енергії» закріплює поняття «активного споживача» як учасника ринку, який споживає електричну енергію та водночас виробляє, зберігає або реалізує її надлишки, за умови що такі види діяльності не становлять його основної господарської чи професійної діяльності [124]. Нормативне визнання цієї категорії не лише розширює коло учасників ринку, а й об'єктивно підсилює значення адміністративно-процедурного компонента регулювання, оскільки участь таких суб'єктів можлива виключно за умов процедурної визначеності приєднання до мереж, комерційного обліку,

взаєморозрахунків та недискримінаційного застосування регуляторних правил.

Емпіричний вимір цієї багаторівневості підтверджується також узагальненими аналітичними даними. Так, за даними Центру Разумкова, станом на 31 грудня 2021 року встановлена потужність сектору відновлюваної енергетики в Україні становила 9 655,9 МВт з урахуванням домашніх сонячних електростанцій та 8 450,8 МВт – без їх урахування; при цьому сумарна встановлена потужність сонячних систем домогосподарств досягла 1 205,1 МВт [66] . У правовому вимірі ці показники мають принципове значення, оскільки поряд із професійними учасниками ринку формується значний сегмент розосереджених суб'єктів, включення яких до ринкових механізмів безпосередньо залежить від належної організації адміністративних процедур приєднання, обліку та взаєморозрахунків. Відтак, якість адміністративно-правового впорядкування у цій сфері прямо впливає на реалізацію прав і законних інтересів учасників та на рівень правової визначеності загалом.

Окремим напрямом, що наочно демонструє адміністративно-правову включеність суб'єктів господарювання у сфері альтернативної енергетики, є формування реєстрово-облікових режимів. Постановою Кабінету Міністрів України від 27 лютого 2024 року № 227 запроваджено порядок гарантій походження електричної енергії, виробленої з відновлюваних джерел, передбачено функціонування відповідного реєстру та визначено процедури видачі, обліку й обігу гарантій походження. Значення цього інструмента полягає у створенні процедурно оформленого механізму офіційного підтвердження характеристик походження електричної енергії, що зумовлює виникнення нових адміністративно-правових зв'язків між суб'єктами господарювання та уповноваженими органами. Практичне впровадження зазначеного режиму підтверджується офіційними повідомленнями НКРЕКП про видачу перших гарантій походження електричної енергії з відновлюваних джерел у 2024 році. У цьому контексті реєстрово-обліковий

елемент набуває самостійного адміністративно-правового значення, оскільки через нього опосередковуються юридично значущі наслідки для суб'єктів господарювання та підвищуються вимоги до належної адміністративної процедури, достовірності даних і ефективних механізмів адміністративного та судового оскарження [102].

Поряд із реєстрово-обліковими процедурами істотне значення для правового статусу суб'єктів господарювання має фінансово-регуляторний вимір підтримки ВДЕ. У матеріалах Секретаріату Енергетичного Співтовариства, присвячених нормативному оформленню надбавки на підтримку відновлюваних джерел енергії (RES surcharge), відповідна фінансова модель розглядається як предмет публічно-правової оцінки з позицій прозорості, недискримінаційності, пропорційності та відповідності зобов'язанням України в межах Енергетичного Співтовариства [180]. Це підтверджує, що права й обов'язки суб'єктів господарювання у цій частині формуються не лише через договірні механізми, а насамперед через нормативно встановлені правила та регуляторні рішення, які мають бути процедурно впорядкованими та юридично визначеними.

Отже, суб'єктів господарювання у сфері альтернативної енергетики доцільно характеризувати як повноцінних учасників адміністративно-правових відносин. Вони здійснюють діяльність у предметно визначеній сфері державної політики та у зв'язку з юридично ідентифікованими об'єктами альтернативної енергетики; включені до інституційної моделі енергетичного ринку, у межах якої ключові умови доступу, балансування й обліку визначаються у публічно-правовому порядку; беруть участь у реєстрово-облікових і фінансово-регуляторних режимах, що породжують юридично значущі статуси та адміністративні зв'язки [42; 75; 151]. Саме така комплексна включеність зумовлює необхідність подальшого зосередження аналізу на правах цих суб'єктів, їх змісті, гарантіях реалізації та механізмах адміністративно-правового захисту в умовах публічно регульованої енергетичної сфери.

Переходячи від окреслення суб'єктного складу відносин у сфері альтернативної енергетики до характеристики прав суб'єктів господарювання, доцільно виходити з доктринально усталеного для адміністративно-правової науки підходу, відповідно до якого у публічно регульованих сферах права приватних осіб, у тому числі суб'єктів господарювання, проявляються не як довільно обрані можливості, а як юридично забезпечені можливості діяти в межах спеціального правового режиму та, водночас, як гарантована законом можливість вимагати від публічної адміністрації належної поведінки у межах визначеної компетенції та встановлених процедур [156]. Такий підхід дозволяє розглядати права бізнесу не ізольовано від публічного управління, а як структурний елемент публічно-правових відносин.

У праві Європейського Союзу споріднена логіка простежується через загальні принципи правової визначеності та захисту законних очікувань, які у судовій практиці Суду ЄС розглядаються як такі, що обмежують можливість довільної зміни правового режиму та формують рамку юридичної захищеності адресатів регулювання [10]. Відповідно до цієї практики, допустимість змін у правовому регулюванні не заперечується, однак такі зміни не можуть мати свавільного характеру і повинні здійснюватися з урахуванням передбачуваності та належних процедурних гарантій [202]. Зазначений підхід є особливо релевантним для сфери альтернативної енергетики, правовий режим якої в Україні нормативно оформлений як елемент державної політики розвитку альтернативних джерел енергії, а отже приватна ініціатива реалізується тут через встановлені законом і підзаконними актами інструменти стимулювання, доступу, обліку, контролю та процедурної взаємодії з уповноваженими органами [94].

Вихідною методологічною передумовою для визначення змісту прав суб'єктів господарювання у сфері альтернативної енергетики є їх нормативне закріплення та функціональна інтеграція у механізми реалізації державної політики, встановлені спеціальним законодавством. Так, Закон України «Про

альтернативні джерела енергії», регламентуючи аукціонний механізм розподілу квоти підтримки, виходить із конструкції набуття суб'єктами господарювання права на державну підтримку у виробництві електричної енергії з альтернативних джерел енергії за наявності визначених законом умов та з дотриманням установленої процедури [94]. Для адміністративно-правового аналізу це має визначальне значення, оскільки право на підтримку у цій сфері не є елементом загальної свободи підприємницької діяльності та не виникає автоматично з факту здійснення господарської діяльності. Воно формується як похідне суб'єктивне публічне право, юридична визначеність якого забезпечується виключно через норми публічного права, що встановлюють: (1) умови допуску до відповідного режиму підтримки; (2) процедури його набуття; (3) межі реалізації; а також (4) компетенцію органів публічної влади, уповноважених приймати індивідуальні адміністративні рішення щодо надання або відмови у такій підтримці [11; 94]. Отже, права суб'єктів господарювання у сфері альтернативної енергетики доцільно трактувати як юридично гарантовані можливості здійснювати господарську діяльність у спеціальному публічно-правовому режимі та вимагати від публічної адміністрації дотримання встановлених законом правил, зокрема у частині прийняття індивідуальних і регуляторних рішень, застосування інструментів підтримки, ведення реєстрів і здійснення контрольних та наглядових функцій. У цьому контексті показовим є і підхід права ЄС, відповідно до якого участь нових категорій учасників енергетичного ринку, зокрема активних споживачів, концептуально вибудовується через поєднання матеріальних можливостей і процедурних гарантій доступу до ринку та інфраструктури, що відображає загальноєвропейську тенденцію посилення процедурного компонента правового статусу учасників енергетичних відносин [175].

Для методологічної коректності при характеристиці прав суб'єктів господарювання необхідно чітко відмежовувати суб'єктивні права від економічних інтересів. Економічний інтерес, зокрема очікування

прибутковості, інвестиційної привабливості чи стабільності ринку, є фактичною мотивацією участі бізнесу у відповідних відносинах, однак сам по собі не становить права у публічно-правовому значенні. Суб'єктивне право характеризується тим, що воно випливає з норм права, кореспондує юридичному обов'язку або принаймні визначеній компетенції публічної адміністрації та забезпечується процедурними формами реалізації і юридичними способами захисту. Застосування цих критеріїв у сфері альтернативної енергетики дозволяє уникнути методологічної помилки ототожнення будь-яких інвестиційних очікувань із правами: правового значення як об'єкт адміністративно-правового захисту набуває лише та частина очікувань, яка має чітке нормативне підґрунтя і процедурні гарантії реалізації [94]. Такий висновок узгоджується і з міждисциплінарними європейськими дослідженнями у сфері енергетичної політики та права, в яких підкреслюється визначальна роль процедурної складової для забезпечення справедливого й передбачуваного енергетичного переходу [209].

Додаткову визначеність публічно-правовій природі прав суб'єктів господарювання у сфері альтернативної енергетики надає те, що низка таких прав законодавчо пов'язується з діяльністю публічної адміністрації у реєстрово-процедурній площині. Показовим у цьому сенсі є нормативне визначення гарантії походження електричної енергії, виробленої з відновлюваних джерел. Відповідно до Закону України «Про альтернативні джерела енергії» гарантія походження визначається як електронний документ, сформований на підставі відомостей реєстру гарантій походження, який підтверджує факт виробництва визначеної кількості електричної енергії з відновлюваних джерел і засвідчує пов'язані з цим виробництвом права та юридично значущі характеристики [94].

Таке нормативне конструювання свідчить, що відповідний «правовий ефект» виникає не автономно, а виключно внаслідок адміністративно організованої процедури, що включає ведення реєстру, формування

електронного документа, облік і підтвердження юридично значущих фактів. Відповідно, процедурний компонент – доступ до реєстру, внесення та коригування даних, прийняття рішень уповноваженими органами, а також можливість їх оскарження – становить невід’ємну частину змісту прав, пов’язаних із гарантіями походження, і визначає умови їх реальної реалізації.

У доктринальному розумінні адміністративного права права приватних осіб у публічно регульованих сферах не зводяться до простої дозволеності певної поведінки. Їх зміст полягає у юридично визначеній можливості діяти в межах спеціального правового режиму та, водночас, у праві вимагати від публічної адміністрації вчинення або утримання від вчинення дій відповідно до закону. Саме тому права суб’єктів господарювання у сфері альтернативної енергетики не можуть бути охарактеризовані як суто приватноправові або договірні: вони виникають і реалізуються в межах владно-організаційних відносин та є структурно залежними від адміністративних рішень і процедур.

Розмежовуючи права суб’єктів господарювання у сфері альтернативної енергетики з господарськими правами у вузькому приватноправовому значенні, доцільно наголосити на їх виразно інституційному характері. На відміну від класичних майнових прав, які спрямовані передусім на забезпечення економічної автономії та обороту, права у сфері альтернативної енергетики пов’язані з доступом до інструментів державної політики, набуттям спеціального публічно-правового статусу та можливістю вимагати належної діяльності публічної адміністрації. Йдеться, зокрема, про статус учасника аукціону, отримувача державної підтримки, користувача реєстрів у сфері відновлюваної енергетики, а також про право на прийняття мотивованих рішень, ведення коректного обліку, забезпечення прозорості та правової визначеності адміністративних процедур [94].

У цьому сенсі права суб’єктів господарювання у сфері альтернативної енергетики мають комплексну природу, поєднуючи матеріальний та процедурний елементи. Матеріальний елемент полягає у можливості претендувати на підтримку чи інші публічно-правові переваги у формах,

прямо визначених законодавством, тоді як процедурний елемент забезпечує реалізацію такого статусу через адміністративно встановлені процедури та досягнення юридично значущого результату. Характерним прикладом є гарантія походження електричної енергії, яка виконує не лише облікову, а й правовстановлюючу функцію, підтверджуючи відповідний статус суб'єкта у системі державного регулювання [94; 124].

Публічно-правова природа прав суб'єктів господарювання у сфері альтернативної енергетики додатково виявляється через їх цільову зумовленість. На відміну від приватноправових конструкцій, у яких право слугує інструментом реалізації автономної волі учасників обороту, у сфері альтернативної енергетики права суб'єктів господарювання функціонально «вбудовані» у досягнення суспільно значущих цілей [53; 75; 151]. Нормативне закріплення поняття національно визначеного внеску України у законодавстві про альтернативні джерела енергії свідчить про те, що господарська діяльність у цій сфері кореспондує міжнародним кліматичним зобов'язанням держави та заходам реагування на зміну клімату [54; 94; 134].

Відтак реалізація відповідних прав відбувається у межах спеціального публічно-правового режиму, спрямованого на узгодження приватної господарської ініціативи з публічними цілями енергетичної та кліматичної політики. За таких умов саме процедурні гарантії – доступ до механізмів підтримки, реєстрів, адміністративного та судового оскарження – виконують системоутворюючу функцію, забезпечуючи несуперечливе поєднання публічного інтересу та приватної економічної діяльності [2; 65; 138].

З огляду на цільову зумовленість та інституційну специфіку, права суб'єктів господарювання у сфері альтернативної енергетики мають розглядатися як самостійний об'єкт адміністративно-правового захисту. У сучасній доктрині адміністративного права категорія об'єкта захисту має принципове методологічне значення, оскільки через неї окреслюються межі допустимого адміністративного впливу, зміст гарантій для адресатів владних

рішень та критерії оцінки правомірності діяльності публічної адміністрації [42; 50; 53] .

Адміністративно-правовий захист у правовій державі не може зводитися до охорони абстрактного публічного інтересу. Його зміст полягає у забезпеченні та відновленні порушених або оспорюваних прав і законних інтересів приватних осіб у їх взаємодії з публічною адміністрацією. У доктрині адміністративного права послідовно наголошується на відмінності між об'єктом адміністративного регулювання та об'єктом адміністративно-правового захисту: якщо регулювання спрямоване на впорядкування суспільних відносин загалом, то захист орієнтований на конкретні юридично визначені права, інтереси та правові позиції, які підлягають гарантуванню або відновленню у разі їх порушення [13; 24; 40].

Такий підхід узгоджується з європейським баченням правового статусу учасників енергетичного ринку, відповідно до якого формування прав нерозривно пов'язується зі стандартами їх процедурної реалізації, доступу до ринку та вимогами належного адміністрування. Зокрема, у праві Європейського Союзу акцент робиться не лише на матеріальних можливостях учасників ринку, а й на гарантіях їх процесуального статусу, прозорості та передбачуваності регуляторних рішень [175].

Зазначений підхід має особливе значення для регульованих секторів економіки, у яких умови здійснення господарської діяльності безпосередньо залежать від рішень, дій або бездіяльності органів публічної адміністрації. У таких сферах права суб'єктів господарювання формуються, реалізуються та припиняються переважно через адміністративні процедури, що зумовлює їх публічно-правовий вимір і потребу в спеціальних адміністративно-правових гарантіях. Саме тому в наукових дослідженнях наголошується, що права бізнесу у регульованих сферах не є суто приватноправовими, а водночас виступають елементом механізму публічного управління і самостійним об'єктом адміністративно-правового захисту [20; 53; 54; 200].

У сфері альтернативної енергетики ця закономірність проявляється особливо виразно з огляду на довгостроковий та інвестиційно чутливий характер відповідної діяльності. Спеціальний публічно-правовий режим у цій сфері поєднує регуляторні, дозвільні та стимулюючі механізми й передбачає активну участь публічної адміністрації у формуванні умов доступу до ринку, участі у спеціальних режимах підтримки та підтвердженні юридично значущих характеристик діяльності [8; 35].

Отже, права суб'єктів господарювання у сфері альтернативної енергетики є самостійним об'єктом адміністративно-правового захисту. У такому статусі вони, з одного боку, підлягають захисту від неправомірних рішень, дій чи бездіяльності публічної адміністрації, а з іншого – виконують функцію критерію оцінки правомірності та якості публічного адміністрування у межах спеціального публічно-правового режиму. Саме таке розуміння дозволяє розглядати ці права не як похідний елемент державної політики, а як юридично визначену межу адміністративного впливу.

Враховуючи наведене, подальше дослідження доцільно спрямувати на аналітичну систематизацію прав суб'єктів господарювання у сфері альтернативної енергетики з урахуванням тих їх ознак, що мають безпосереднє значення для адміністративно-правового захисту.

По-перше, права суб'єктів господарювання у сфері альтернативної енергетики характеризуються інституційною зумовленістю. Вони не існують поза системою, а формуються й реалізуються в межах законодавчо сконструйованих інститутів державної політики та ринкової організації. Показовою у цьому контексті є модель «права на підтримку», яка виникає не як абстрактне домагання на економічну вигоду, а як результат включення суб'єкта господарювання до спеціального інституційного механізму – аукціону з розподілу квоти підтримки, у межах якого наперед визначаються умови доступу, процедурна роль організатора та адміністратора, юридичні наслідки ухвалених рішень і параметри набутого правового статусу [94].

Зазначена логіка інституційного «входу» деталізується у підзаконному регулюванні: порядок проведення аукціонів із розподілу квоти підтримки затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 27 грудня 2019 р. № 1175, а визначення квот і організаційні рішення щодо проведення аукціонів оформлюються актами уряду та уповноважених органів виконавчої влади [103]. В аналогічний спосіб інститут гарантій походження поєднує юридичне визнання «відновлюваної» характеристики енергії з публічно організованим реєстровим обліком: відповідне право не може бути підтвержене поза реєстром і поза встановленою процедурою, а отже безпосередньо залежить від функціонування елементів публічної адміністративної інфраструктури [102]. На рівні європейського права ця інституційна логіка підсилюється положеннями статті 19 Директиви (ЄС) 2018/2001, яка закріплює гарантії походження як доказ «відновлюваного» походження енергії, передбачає їх видачу на запит виробника та механізм взаємного визнання в межах Європейського Союзу [173].

По-друге, права суб'єктів господарювання у цій сфері є залежними від публічного адміністрування. Їх реалізація передбачає ухвалення регуляторних або індивідуальних управлінських рішень, здійснення реєстраційних, облікових і контрольних дій, а також дотримання компетентними органами визначених законом процедур і строків. За таких умов право спрямоване не лише на приватно-автономну можливість діяти, а й на належне функціонування адміністративної системи – передбачуваність регулювання, прозорість алгоритмів, визначеність підстав рішень, можливість перевірки даних і виправлення помилок [42; 50]. Особливо виразно ця залежність проявляється у моделі гарантій походження, де право «матеріалізується» в електронному документі, сформованому на основі даних реєстру та наділеному юридично значущими наслідками; відтак збої у реєстровому адмініструванні або необґрунтована відмова у доступі до процедури безпосередньо трансформуються в обмеження чи втрату відповідної правомочності [102]. Практичний вимір цього зв'язку

підтверджується також аналітичними матеріалами інституцій Енергетичного Співтовариства, у яких зазначається, що створення електронного реєстру гарантій походження в Україні у 2024 році стало лише базовим етапом, тоді як подальшими критичними умовами повноцінного функціонування системи залишаються правила розкриття інформації та розрахунків «*residual mix*»[178].

По-третє, права суб'єктів господарювання у сфері ВДЕ мають процедурну опосередкованість. Навіть за наявності матеріальної норми, яка визнає відповідну правову можливість (зокрема участь у механізмах підтримки чи отримання гарантій походження), її реалізація здійснюється виключно через установлену законом або підзаконним актом процедуру – з етапністю, вимогами до документування, електронною взаємодією, фіксацією рішень у реєстрах і передбаченими механізмами оскарження. У межах цього підрозділу процедурний компонент розглядається не як самостійний предмет дослідження, а як структурна ознака прав: у сфері альтернативної енергетики право є процедурно сформованим і не може бути правомірно набути або реалізованим поза належною процедурою [53; 54; 75; 102; 151] . Аналогічний акцент на процедурній зумовленості прав учасників енергетичного ринку простежується й у праві ЄС, зокрема у регулюванні статусу «активного споживача», де правова можливість безпосередньо пов'язується з інфраструктурним доступом та дотриманням регуляторно-процедурних вимог [27; 37; 40].

По-четверте, права суб'єктів господарювання у сфері ВДЕ є функціонально пов'язаними з публічними цілями держави. З одного боку, саме публічні цілі – енергетична безпека, виконання кліматичних та інтеграційних зобов'язань, екологічна модернізація – обґрунтовують запровадження спеціального правового режиму, в межах якого держава визнає та забезпечує права бізнесу; з іншого – цільова зумовленість означає, що реалізація таких прав не є абсолютною і здійснюється в межах правил, спрямованих на баланс інтересів і системну стабільність ринку [3].

Показовим є те, що екологічна «цінність» енергії набуває юридичного значення через інструмент гарантій походження, тобто через спеціально організовану процедурну конструкцію, яка інтегрує публічну мету у правовий ефект суб'єктивного права [102]. Міжнародна аналітика у сфері енергетичного врядування також наголошує, що дизайн механізмів підтримки, зокрема аукціонів, є одночасно інструментом реалізації політики та способом розподілу ризиків і відповідальності між державою та учасниками ринку, що безпосередньо впливає на юридичну якість регуляторного середовища для інвестора [218; 236].

У сукупності наведене дозволяє дійти методологічно обґрунтованого висновку, що права суб'єктів господарювання у сфері альтернативної енергетики є комплексом юридично визначених можливостей, які виникають у межах спеціального публічно-правового режиму, забезпечуються діяльністю уповноважених суб'єктів публічної адміністрації та реалізуються переважно через встановлені законом і підзаконними актами процедури з метою поєднання приватного інтересу з публічними цілями держави. У контексті адміністративно-правового захисту вирішальне значення має не формальна наявність таких прав, а їх нормативна визначеність, процедурна гарантованість і можливість ефективного оскарження у разі порушення.

Після з'ясування визначальних ознак прав суб'єктів господарювання у сфері відновлюваних джерел енергії логічним є перехід до їх групування, оскільки саме класифікація дозволяє впорядкувати різноманіття правомочностей та виявити ті елементи правового статусу, що мають ключове значення для адміністративно-правового захисту. У цьому сенсі відбувається перехід від опису обсягу можливостей суб'єкта до аналізу юридичної природи відповідних прав і залежності їх реалізації від адміністративних форм діяльності публічної влади. Такий підхід узгоджується із сучасним розумінням енергетичного регулювання як сфери публічного врядування, у межах якої права учасників ринку водночас виступають юридичними позиціями приватних осіб, інструментами

досягнення публічних цілей і критеріями оцінки якості публічного адміністрування [223; 238].

Класифікація прав у межах підрозділу 1.1 має прикладне методологічне значення, оскільки дозволяє: по-перше, виокремити «ядро» адміністративно-правового виміру правового статусу учасника ринку ВДЕ, яке не може бути адекватно пояснене виключно приватноправовими конструкціями; по-друге, окреслити типові напрями порушень (процедурні затримки, формалізм, дискримінаційні бар'єри, дефекти реєстрів, довільні регуляторні зміни); по-третє, співвіднести такі порушення з релевантними інструментами захисту, зокрема оскарженням, вимогою дотримання належної процедури, контролем меж адміністративної дискреції та забезпеченням правової визначеності. Саме тому у межах підрозділу 1.1 доцільно виокремити чотири взаємопов'язані групи прав суб'єктів господарювання у сфері відновлюваних джерел енергії.

Права доступу до інфраструктури та ринкової участі як процедурно забезпечені можливості. Першу групу становлять права, пов'язані з доступом до енергетичної інфраструктури та інституційною участю суб'єктів господарювання у ринку електричної енергії. Їх адміністративно-правова специфіка полягає в тому, що відповідні права мають характер так званих «прав входу» (прав доступу): саме вони визначають можливість суб'єкта взагалі розпочати та здійснювати господарську діяльність у регульованому секторі, а також умови, за яких така діяльність відбувається – передбачувані, рівні та прозорі. У цьому контексті право суб'єкта не зводиться до абстрактної економічної свободи «виробляти й продавати», оскільки така свобода набуває юридичного змісту лише через процедурно визначений доступ до інфраструктури та до ринку, який функціонує на підставі публічно встановлених правил. Саме тому правовий режим ринку електричної енергії постає не зовнішнім нормативним тлом, а структурним елементом правового статусу учасника ринку ВДЕ [4; 124].

Для виробників електричної енергії з відновлюваних джерел принципово значущою є їх інтеграція у механізми системної збалансованості, зокрема через інститут балансуєчої групи гарантованого покупця. У межах цього механізму виробник не перебуває «наодинці» з ринком: його участь юридично організована через інституційне рішення законодавця, а отже реалізація відповідних прав безпосередньо залежить від обраної регуляторної моделі, встановлених процедур і дій уповноважених суб'єктів публічної адміністрації. Така залежність має безпосереднє значення для адміністративно-правового захисту, оскільки порушення або дефекти процедур входження, приєднання чи доступу до ринку мають оцінюватися не як приватноправовий комерційний спір, а як потенційне порушення права на належну адміністративну процедуру у регульованому секторі [53; 75; 151; 152].

Європейський правовий контекст додатково підсилює цей висновок. Європейська Комісія у вересні 2024 року ухвалила спеціальні настанови щодо імплементації переглянутих директив у сфері відновлюваної енергетики (у зв'язку з RED III), у яких особливу увагу приділено прискоренню дозвільних процедур (permit-granting), усуненню процедурних «вузьких місць» та застосуванню цифрових інструментів адміністрування [168]. Сам факт появи таких документів засвідчує, що на рівні ЄС процедурна спроможність публічної адміністрації розглядається як системна умова доступу до ринку ВДЕ; відтак право доступу концептуально постає як право на процедурно коректне включення до ринку, а не лише як можливість економічної участі як такої.

У площині адміністративно-правового захисту ця група прав конкретизується через вимоги процедурності, недискримінаційності та прозорості. Оскільки інфраструктурний доступ і ринкове включення є системоутворюючими умовами здійснення діяльності, непропорційні затримки, непрозорі вимоги, різне застосування критеріїв до аналогічних учасників або створення «прихованих» бар'єрів входу набувають значення

юридично релевантних порушень [20]. Відтак об'єктом захисту є право суб'єкта господарювання на належну процедуру входження та функціонування у ринку ВДЕ за правилами, встановленими публічним правом, із можливістю ефективного оскарження владних рішень, дій чи бездіяльності.

Права, пов'язані з правовою визначеністю регуляторного середовища та режимами публічної підтримки. Друга група охоплює права та законні інтереси, що виникають у зв'язку з режимами підтримки ВДЕ та фінансово-регуляторними рішеннями, які формують економічну основу здійснення діяльності у цій сфері. Її адміністративно-правова сутність полягає в тому, що держава, запроваджуючи підтримку (включно з аукціонними механізмами), фактично формує правовий режим інвестиційно чутливої діяльності, де стабільність і передбачуваність не є «побажанням бізнесу», а виступають складовими юридичної визначеності як елемента належного публічного адміністрування. Саме тут особливо виразно проявляється відмінність між економічним очікуванням і правом: захисту підлягає не очікування прибутку як таке, а право на правову визначеність і належний адміністративний процес під час запровадження, зміни чи застосування механізмів підтримки [3; 52; 59; 62].

Показово, що у матеріалах Секретаріату Енергетичного Співтовариства щодо ініціатив нормативного оформлення надбавки на підтримку ВДЕ (*RES surcharge*) фінансова модель підтримки розглядається як предмет публічно-правової оцінки: не лише з позицій економіки, а з позицій прозорості, недискримінаційності, витратовідповідності й належного регулювання; при цьому зазначено, що документ підготовлено у відповідь на запит НКРЕКП від 10 вересня 2025 року [179; 180]. Це важливо методологічно, оскільки демонструє: режими підтримки у ВДЕ не можуть бути описані як «суто фінансові» або «суто ринкові» явища – вони є частиною публічно-правового порядку і, відповідно, породжують правові вимоги до адміністративної процедури, компетенції, мотивування та пропорційності.

У межах цієї групи об'єктом захисту виступає, по-перше, можливість суб'єкта діяти у межах нормативно визначених механізмів підтримки (у тому числі конкурентних аукціонних процедур); по-друге, право вимагати від публічної адміністрації належного процесу при регуляторних змінах: дотримання встановлених процедур і строків, меж компетенції, заборона довільності, достатність мотивування та прогнозованість рішень настільки, наскільки цього вимагає принцип правової визначеності у регульованих секторах. Саме тут адміністративно-правовий захист виконує стабілізуючу функцію: він «прив'язує» публічну політику до юридично визначених правил і знижує ризик руйнування передбачуваності регуляторного середовища.

Права суб'єктів господарювання у сфері реєстрово-облікових режимів як інституційні умови правового визнання та реалізації господарської діяльності. Третю групу становлять права, пов'язані з реєстрово-обліковими режимами, що забезпечують державне визнання юридично значущих характеристик діяльності суб'єкта господарювання у сфері відновлюваної енергетики. Їхній зміст доцільно визначати як право на юридичну «видимість» діяльності, тобто на фіксацію, підтвердження та відтворюваність юридичних фактів, які мають значення для функціонування у регульованому ринку, зокрема обсягів виробництва електричної енергії, її «походження» з відновлюваних джерел та екологічної цінності. Така юридична «видимість» не має факультативного характеру, оскільки в сучасних енергетичних системах вона безпосередньо пов'язана з можливістю участі у ринкових інструментах, доступом до підтверджувальних механізмів та виконанням вимог регуляторного комплаєнсу. Найбільш показовим прикладом реалізації зазначеної групи прав є інститут гарантій походження електричної енергії з відновлюваних джерел. Постановою Кабінету Міністрів України від 27 лютого 2024 року № 227 затверджено порядок видачі, обігу та погашення гарантій походження, визначено функціонування відповідного реєстру та процедурні ролі адміністратора, що фактично сформувало процедурно оформлений механізм надання юридичної сили характеристиці

«походження» електроенергії [102]. Таким чином, реєстрово-обліковий режим у цій сфері виступає не допоміжним елементом, а самостійною інституційною умовою реалізації прав суб'єктів господарювання. Водночас зазначений режим має підтверджену практику застосування. Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг, повідомляла про видачу перших гарантій походження електричної енергії з відновлюваних джерел, зокрема для ПрАТ «Укргідроенерго» на обсяг 96 441 МВт·год, що свідчить про фактичний початок функціонування відповідного реєстрово-облікового механізму в системі публічного адміністрування [63].

Наведені обставини мають безпосереднє адміністративно-правове значення, оскільки засвідчують перехід реєстрового режиму від нормативної конструкції до масової практики застосування. За таких умов істотно зростає вагомість гарантій належного адміністрування, достовірності облікових даних, прозорості доступу до процедур та наявності ефективних механізмів виправлення помилок. Порушення реєстрових процедур або дефекти обліку можуть спричиняти не лише технічні, а й прямі юридичні та економічні наслідки, зокрема втрату суб'єктом можливості підтвердити атрибути виробленої електроенергії у формах, що визнаються державою та ринком. Відтак об'єктом адміністративно-правового захисту у цій площині виступає право на належне реєстрове адміністрування, достовірність даних, доступність процедур та ефективне оскарження рішень, дій чи бездіяльності адміністратора.

Процедурні права та гарантії оскарження як універсальний компонент адміністративно-правового захисту. Четверта група охоплює процедурні права та гарантії, які забезпечують реальність реалізації попередніх груп прав і трансформують нормативно закріплені можливості у дієві юридичні позиції суб'єктів господарювання. У сфері відновлюваної енергетики значна частина юридично значущих результатів виникає не автоматично, а опосередковується процедурами публічного адміністрування

– застосуванням правил ринку, веденням спеціалізованих реєстрів, адмініструванням режимів державної підтримки, ухваленням регуляторних актів та індивідуальних адміністративних рішень [11; 16; 41; 92]. За таких умов суб'єкт господарювання має бути наділений гарантованим комплексом процесуальних можливостей, зокрема правом на доступ до інформації про правила та процедури, правом подання документів і отримання рішення у встановлені строки, правом вимагати належного мотивування, правом на виправлення технічних і фактичних помилок, а також правом на ефективне адміністративне й судове оскарження.

Нормативно-ціннісним каркасом цього виміру виступає європейський стандарт належного адміністрування, закріплений у Recommendation CM/Rec(2007)7 Ради Європи, яка формулює орієнтири поведінки адміністрації у відносинах із приватними особами, зокрема вимоги неупередженості, дотримання розумних строків, доступу до інформації, обов'язку мотивування рішень, забезпечення права бути вислуханим та наявності ефективних засобів правового захисту [210]. Для сфери ВДЕ ці стандарти набувають особливої ваги з огляду на зростання процедурної складності адміністративної діяльності, пов'язаної з цифровізацією, реєстровими моделями та стандартизованими масивами даних, що підвищує ризик виникнення не поодиноких, а системних порушень прав у межах повторюваних адміністративних процедур.

Не менш важливою є й об'єктивна потреба в таких гарантіях з огляду на структурну багаторівневість сектору ВДЕ та наявність значного сегмента розосереджених учасників ринку, для яких ефективність правового режиму визначається спроможністю адміністративної системи забезпечувати масові, однакові та недискримінаційні процедури приєднання, обліку й взаєморозрахунків [24; 55; 102; 124]. Аналітичні матеріали Центру Разумкова акцентують на ролі інституційних та організаційних чинників функціонування сектору відновлюваної енергетики в умовах воєнних і післявоєнних викликів, що опосередковано актуалізує значення процедурної

спроможності публічної адміністрації та правової визначеності як необхідних умов реалізації прав суб'єктів господарювання у цій сфері [66]. Отже, процедурні гарантії та дієві засоби оскарження слід розглядати як універсальний і системоутворюючий компонент адміністративно-правового захисту, без якого матеріальні правомочності залишаються декларативними, а інституційні механізми – вразливими до формалізму та нерівномірного застосування [45; 55; 109; 137].

З метою узагальнення викладених положень та наочного відображення адміністративно-правового виміру прав суб'єктів господарювання у сфері альтернативної енергетики доцільно подати їх систематизацію у табличній формі. Такий спосіб викладу не підміняє доктринального аналізу, а виконує допоміжну функцію: структурує результати дослідження, дозволяє співвіднести групи прав із характерними ризиками порушення та окреслити напрям захисту. Принципово, що таблиця відображає не просто перелік прав, а їх адміністративно-правову архітектуру: залежність від процедур, реєстрів, регуляторних актів і стандартів належного адміністрування.

Група прав	Адміністративно-правова характеристика	Типові ризики порушення	Напрямок захисту
Права на доступ до інфраструктури та участь у ринку	Процедурно забезпечене включення до ринку за нормативно встановленими правилами	Непропорційні затримки, дискримінаційні підходи, непрозорі або надмірні вимоги	Оскарження рішень, дій чи бездіяльності; відновлення порушеної адміністративної процедури
Права, пов'язані з режимами публічної підтримки	Забезпечення правової визначеності, передбачуваності та стабільності регуляторного	Довільна зміна регуляторних правил, недостатнє мотивування рішень, порушення	Перевірка законності та пропорційності регуляторних рішень; контроль

	середовища у межах механізмів підтримки у сфері альтернативної енергетики	процедур	меж дискреції
Реєстрово-облікові права	Юридичне визнання та підтвердження характеристик діяльності суб'єкта через публічні реєстри й облікові системи	Помилки обліку, відмова у реєстрації, дефекти даних або доступу до реєстру	Захист права на належне реєстрове адміністрування; виправлення даних; оскарження
Процедурні права та гарантії оскарження	Універсальні процесуальні гарантії взаємодії з публічною адміністрацією у регульованій сфері	Порушення строків, формалізм, відсутність мотивування, обмеження доступу до захисту	Судовий та адміністративний контроль; забезпечення ефективних засобів правового захисту

Таблиця 1.1. Групи прав суб'єктів господарювання у сфері ВДЕ як об'єкт адміністративно-правового захисту.

Наведене групування свідчить про те, що права суб'єктів господарювання у сфері альтернативної енергетики утворюють багаторівневу систему, у межах якої матеріальні правомочності органічно поєднуються з процедурними та інституційними елементами публічного адміністрування. За таких умов об'єкт адміністративно-правового захисту у цій сфері не зводиться до охорони ізольованого економічного інтересу, а охоплює передусім забезпечення належного публічного адміністрування, зокрема доступу до інфраструктури та ринку, правової визначеності регуляторного середовища, коректного функціонування реєстрово-облікових режимів, а також наявності ефективних процесуальних гарантій реалізації та захисту прав.

У цьому контексті показовою є європейська тенденція до так званої «процедуризації» енергетичного переходу, яка полягає у зміщенні акценту з

формального визначення цілей і інструментів політики на якість дозвільних процедур (*permit-granting*) та адміністративну спроможність публічної влади. Такий підхід, що послідовно простежується у сучасних програмних і методичних документах European Commission, безпосередньо кореспондує з розумінням прав суб'єктів господарювання як процедурно забезпечених юридичних позицій, реалізація яких залежить від стандартів діяльності адміністрації [27, 37, 40; 168; 199].

Саме тому подальший виклад логічно зумовлює необхідність окреслення принципів адміністративно-правового механізму захисту прав суб'єктів господарювання у сфері альтернативної енергетики. Через такі принципи, як законність, правова визначеність, пропорційність, недискримінаційність та належна процедура, визначаються критерії правомірності адміністративної діяльності, межі допустимого адміністративного впливу та способи узгодження публічних і приватних інтересів. Це й становить предмет наступного підрозділу 1.2.

1.2. Принципи адміністративно-правового захисту прав суб'єктів господарювання у сфері альтернативної енергетики

Принципи адміністративно-правового захисту прав суб'єктів господарювання у сфері альтернативної енергетики доцільно розглядати не як риторичні декларації або абстрактні орієнтири правової політики, а як нормативно й доктринально зумовлені юридичні критерії, що одночасно: по-перше, окреслюють допустимі межі адміністративного втручання у підприємницьку діяльність, а по-друге, слугують стандартом перевірки правомірності владних рішень з огляду на їх мотивованість, пропорційність та процедурну коректність. У такому розумінні принципи виконують функцію концептуального зв'язувального елемента між публічними цілями правового регулювання (енергетичною безпекою, кліматичною політикою,

охороною довкілля, просторовим плануванням) та приватноправовою природою інвестиційних і господарських очікувань суб'єктів ринку, забезпечуючи опосередкування політичних і управлінських завдань через інструментарій адміністративного права у юридично вимірювані параметри належного адміністрування, придатні для судового та позасудового контролю, оскарження й відновлення порушеного правового становища [9; 31; 36].

Саме така логіка узгоджується з сучасними підходами адміністративно-процедурної доктрини, у межах яких принципи тлумачаться як структуроутворюючий елемент механізму захисту прав адресатів адміністративних актів та як інструмент «зв'язування» адміністративної дискреції чітко визначеними процедурними стандартами. Принципи у цьому контексті виступають не лише джерелом інтерпретації правових норм, а й самостійною підставою для оцінки правомірності управлінських рішень, зокрема у ситуаціях прогалин або невизначеності спеціального регулювання [60; 150].

Специфіка сфери альтернативної енергетики надає принципам адміністративно-правового захисту підвищеної практичної ваги з огляду на низку взаємопов'язаних обставин. По-перше, для проєктів у сфері альтернативних джерел енергії характерними є значні капітальні інвестиції та тривалі інвестиційні цикли, що зумовлює особливо високу залежність господарської діяльності від регуляторної стабільності, передбачуваності дозвільних процедур і послідовності адміністративної практики. Процедурні збої, невмотивовані відхилення від усталених підходів або раптові зміни адміністративної практики здатні істотно впливати на ризиковий профіль проєкту ще до стадії фактичної генерації доходу, а отже – безпосередньо зачіпати охоронювані законом інтереси інвесторів [31; 225; 232].

По-друге, управління у сфері альтернативної енергетики має виразно полісуб'єктний характер: владно значущі рішення приймаються або ініціюються різними рівнями публічної адміністрації, спеціалізованими

регуляторними органами, а також суб'єктами, що виконують публічно значущі, нормативно детерміновані функції у межах енергетичної та ринкової інфраструктури [53]. За таких умов саме принципи адміністративного права формують уніфікований стандарт належної поведінки публічної адміністрації, який має забезпечувати внутрішню узгодженість різних процедурних проваджень і запобігати фрагментації правозастосовної практики [2; 6; 9; 11].

По-третє, управлінські рішення у сфері альтернативної енергетики ухвалюються на перетині кількох публічних інтересів – екологічного, енергетичного, земельного, містобудівного, а також інтересів територіальних громад, – що об'єктивно підвищує ризик непропорційного або нерівного втручання у права суб'єктів господарювання. У такій ситуації принципи адміністративно-правового захисту набувають значення не допоміжного, а центрального юридичного механізму балансування конкуруючих інтересів безпосередньо у процедурі прийняття адміністративних рішень [14; 51; 72; 144; 149].

За наведених умов принципи адміністративно-правового захисту реалізують єдину за своєю природою юридично-оцінювальну функцію, що виявляється у двох взаємопов'язаних вимірах. З одного боку, вони слугують методологічною основою формування та застосування адміністративних процедур, визначаючи вимоги до прозорості й послідовності адміністративного провадження, реальності участі заінтересованих осіб, дотримання встановлених строків, доступу до матеріалів справи, належного з'ясування фактичних обставин і мотивованості адміністративних рішень. З іншого боку, принципи виконують функцію критеріїв контролю за реалізацією дискреційних повноважень публічної адміністрації та слугують нормативною «мовою» юридичного спору щодо правомірності адміністративного акта, за допомогою якої обґрунтовуються його свавільність, непропорційність, порушення вимог рівності, відсутність

належної мотивації або недотримання встановленої адміністративної процедури [16; 32; 34; 45; 74].

Важливим для національної правової системи є те, що Закон України «Про адміністративну процедуру» встановлює перелік базових принципів адміністративної процедури, зокрема: верховенство права, юридичну визначеність, рівність перед законом, обґрунтованість, безсторонність, добросовісність і розсудливість, пропорційність, відкритість, своєчасність і розумний строк, ефективність, презумпцію правомірності дій та вимог особи, офіційність, гарантування участі особи та забезпечення ефективних засобів правового захисту [92]. У контексті альтернативної енергетики ці принципи утворюють нормативну основу адміністративно-правового механізму захисту прав суб'єктів господарювання, забезпечуючи трансформацію загальних засад належного адміністрування у практично застосовні критерії оцінки правомірності управлінських рішень у складній і динамічній сфері енергетичного переходу.

У контексті альтернативної енергетики саме кодифікація принципів адміністративної процедури має розглядатися як центральна юридична опора адміністративно-правового захисту прав суб'єктів господарювання, оскільки більшість конфліктних ситуацій у галузі виникає не на рівні матеріально-правових декларацій, а на рівні процедур: у справах про дозволи й погодження, приєднання до мереж, встановлення умов, відмови, перегляд чи скасування адміністративних актів, застосування заходів нагляду та відповідальності [24; 51; 53]. Власне, Закон «Про адміністративну процедуру» не просто проголошує принципи, а встановлює їх як обов'язкові орієнтири здійснення дискреції: законність дискреції пов'язується з досягненням мети повноваження та відповідністю принципам адміністративної процедури, а також із вимогою несуперечності щодо попередньої практики у подібних справах (як елемент юридичної визначеності та передбачуваності) [92]. У сфері альтернативної енергетики це набуває особливої «захисної інтенсивності», оскільки ціна процедурної

помилки вимірюється не лише порушенням права, а й істотними фінансовими наслідками для інвестиційного проєкту.

Європейська рамка належного адміністрування посилює розуміння принципів адміністративно-правового захисту як юридичних гарантій від свавільного здійснення публічної влади. У праві ЄС право на належне адміністрування охоплює, зокрема, вимоги неупередженого й справедливого розгляду справи у розумний строк, право бути вислуханим перед ухваленням несприятливого індивідуального заходу, право доступу до матеріалів справи, а також обов'язок адміністративного органу належним чином мотивувати прийняте рішення. На рівні Ради Європи Рекомендація CM/Rec(2007)7 із доданим *Кодексом належного адміністрування* закріплює модельні стандарти діяльності публічних органів у відносинах із приватними особами, спрямовані на забезпечення принципів процедурної справедливості, правової визначеності та належного врядування (*good governance*) [187; 210; 235]. Для національного правопорядку принципово важливим є не формальне відтворення зазначених європейських орієнтирів, а виявлення їх функціональної сумісності з положеннями законодавства про адміністративну процедуру. У цьому сенсі європейські стандарти слугують додатковим джерелом легітимації та змістовного наповнення вимог до діяльності публічної адміністрації, орієнтуючи її на процедурно обмежене, мотивоване та правово передбачуване здійснення владних повноважень, що набуває особливої ваги у сферах стратегічного регулювання з довгостроковими економічними наслідками.

Разом із тим, у сфері альтернативної енергетики принципи адміністративно-правового захисту не можуть бути зведені виключно до універсальної процедурної матриці. Їх зміст і практичний масштаб у цій сфері зумовлюються також галузевими орієнтирами енергетичного та екологічного регулювання.

У національному науковому та нормативному дискурсі управління розвитком альтернативної енергетики окремо виокремлюються принципи

державної політики у сфері відновлюваних джерел енергії, пов'язані зі збільшенням частки енергії з альтернативних джерел, забезпеченням екологічної та технологічної безпеки, науково-технічним супроводом розвитку, дотриманням законності, раціональним використанням енергетичних ресурсів, стимулюванням енергозбереження, залученням інвестицій та підтримкою підприємницької діяльності [4; 5; 17; 20]. Саме ці галузеві орієнтири пояснюють підвищену інтенсивність дії принципів пропорційності, обґрунтованості та відкритості у сфері альтернативної енергетики: у кожному конкретному випадку публічна адміністрація має обґрунтовано продемонструвати, яким чином екологічні, просторові та безпекові чинники були узгоджені з вимогами збереження економічної здійсненності інвестиційного проєкту та недопущенням надмірних або непередбачуваних регуляторних обмежень.

Додатковий рівень аргументації забезпечує доктрина принципів енергетичного права, яка дозволяє розглядати сферу відновлюваних джерел енергії не лише як техніко-економічний сектор, а як простір перетину базових суспільних цінностей, зокрема доступу до сучасних енергетичних послуг, енергетичної справедливості, сталого та раціонального використання ресурсів, охорони довкілля і здоров'я населення, досягнення кліматичних цілей, а також забезпечення енергетичної безпеки, надійності й стійкості енергосистеми [72; 158; 160; 164]. В українській науковій літературі з порівняльно-правовим фокусом зазначені принципи характеризуються як «ядро» енергетичного законодавства, сформоване під впливом міжнародного та європейського права, і водночас – як нормативно-ціннісний орієнтир подальшого розвитку національного енергетичного права [31]. У такій парадигмі, якщо енергетичне право концептуально спирається на ідеї стійкості, екологічно-кліматичної відповідальності та справедливості, то адміністративно-правовий захист прав суб'єктів господарювання у сфері альтернативної енергетики виступає інструментом їх легітимного досягнення

через правову процедуру, що ґрунтується на прозорих правилах, передбачуваності рішень та наявності ефективних засобів оскарження.

Таке розуміння узгоджується і з висновками сучасних англомовних емпіричних досліджень належного врядування (*good governance*) у великих проєктах ВДЕ. Зокрема, у праці К. Zander, R. Nepal та S. Garnett підкреслюється, що належне врядування у мегапроєктах відновлюваної енергетики охоплює такі ціннісні параметри, як довіра, прозорість, справедливість, відповідальність за екологічні ризики, участь заінтересованих спільнот та чутливість до їхніх потреб; ці чинники розглядаються авторами як ключові для суспільної прийнятності та безконфліктного (*smooth approval*) впровадження великих енергетичних проєктів [238]. Звідси випливає загальний висновок: чим вищими є екологічні та соціальні ставки управлінського рішення, тим підвищеним має бути процедурний стандарт його ухвалення – з погляду обґрунтованості, участі, відкритості та контрольованості.

У прикладному вимірі це дає підстави визначати принципи адміністративно-правового захисту прав суб'єктів господарювання у сфері альтернативної енергетики як систему керівних засад діяльності публічної адміністрації у відносинах із суб'єктами господарювання, що встановлюють стандарт належної адміністративної процедури, обмежують реалізацію дискреційних повноважень та забезпечують юридично зобов'язувальний баланс публічних і приватних інтересів [9; 36; 60; 150].

Змістовно такі принципи охоплюють вимоги прозорості, участі заінтересованих осіб, своєчасності, обґрунтованості та мотивованості адміністративних рішень, а також юридичної визначеності, добросовісності, безсторонності й пропорційності втручання у сферу господарської діяльності. Вони зумовлюють обов'язок публічної адміністрації довести, що втручання у права суб'єктів господарювання є необхідним для досягнення легітимної публічної мети, адекватним обраним засобам і мінімально обтяжливим для адресата владного рішення, а також гарантують наявність

ефективних засобів правового захисту, включно з адміністративним і судовим оскарженням та відновленням порушеного правового становища.

За таких умов принциповий блок адміністративно-правового захисту у сфері альтернативної енергетики вибудовується навколо кодифікованих принципів адміністративної процедури як універсальної нормативної основи, доповненої галузевими енергетично-екологічними орієнтирами та європейськими стандартами належного адміністрування. У підсумку принципи адміністративно-правового захисту формують нормативну основу механізму захисту прав суб'єктів господарювання, забезпечують уніфікацію адміністративної практики, переводять баланс публічних і приватних інтересів у площину юридично перевірюваних критеріїв і створюють інструмент контролю за реалізацією дискреційних повноважень. Реальна дієвість цих принципів зумовлюється їх позитивно-правовим закріпленням, яке в Україні забезпечується Законом України «Про адміністративну процедуру» [92].

Класифікація принципів. Логіка побудови принципів адміністративно-правового захисту прав суб'єктів господарювання у сфері альтернативної енергетики має виходити з того, що відповідний механізм функціонує у тришаровому нормативно-доктринальному полі, в якому кожен рівень виконує самостійну методологічну роль і водночас узгоджується з іншими.

Перший рівень становлять універсальні (конституційно-адміністративні) принципи, спільні для адміністративних справ незалежно від галузі регулювання; вони задають мінімальний стандарт правомірності, якості адміністративної діяльності та процесуальних гарантій адресата владного рішення [24].

Другий рівень формують європейські стандарти належного адміністрування та якості регулювання (*good administration*), що функціонують як наднаціональна рамка розуміння належної процедури, прозорості, мотивованості та підзвітності публічної влади. Для України цей пласт має прикладне значення у контексті євроінтеграційного розвитку

адміністративної процедури та зближення з європейськими підходами до публічного управління, зокрема через рекомендаційні акти Ради Європи та стандарти, сформульовані у праві Європейського Союзу [161; 238].

Третій рівень становлять галузеві (спеціальні) принципи у сфері відновлюваних джерел енергії, які відображають не процедурну «нейтральність», а функцію постійного балансування публічних цілей (кліматичних, екологічних, безпекових) і приватних прав та законних інтересів інвесторів і виробників, а також прав територіальних громад і землекористувачів, з урахуванням мережових обмежень та вимоги недискримінаційного доступу до енергетичної інфраструктури [31; 60].

Методологічна цінність тришарової конструкції полягає в тому, що вона дозволяє описати принципи не як декларативний перелік, а як систему юридичних критеріїв, за якими перевіряються: (1) правомірність адміністративних актів і процедурних дій; (2) якість адміністративного розсуду та мотивування; (3) ефективність відновлення порушених прав у процедурних і юрисдикційних формах.

Універсальні (конституційно-адміністративні) принципи захисту.

Універсальні принципи адміністративно-правового захисту доцільно розкривати насамперед у процедурному вимірі – як юридичні гарантії, що трансформують владну компетенцію у правомірне, обґрунтоване та передбачуване рішення у конкретній адміністративній справі. У сфері альтернативних джерел енергії їх практична значущість зумовлена високою капіталомісткістю проєктів і тривалим інвестиційним горизонтом, системною залежністю господарської діяльності від дозволів, погоджень і доступу до мереж, а також тим, що адміністративні рішення здатні істотно впливати на економічну модель проєкту через строки, витрати, технічні умови приєднання та регуляторні вимоги [2; 12; 24; 49; 148]. За таких умов універсальні принципи водночас виконують функцію юридичних умов інвестиційної передбачуваності та запобіжників проти нерівного доступу до

публічних ресурсів і неформалізованих управлінських практик, що підміняють правові процедури.

Нормативним каркасом цього блоку є Закон України «Про адміністративну процедуру», який кодифікує мінімальні стандарти взаємин публічної адміністрації з приватною особою, у тому числі із суб'єктом господарювання, під час підготовки й ухвалення індивідуальних адміністративних актів та вчинення процедурних дій [92]. У такій логіці принципи постають не як абстрактні постулати, а як критерії юридичної якості управлінського рішення, що визначають його стійкість у межах адміністративного та судового контролю.

Верховенство права і законність. Принципи верховенства права і законності у сфері альтернативної енергетики доцільно тлумачити ширше, ніж формальну вимогу наявності компетенції. Їх процедурний зміст полягає у передбачуваності застосування правових норм та контрольованості дискреції: у разі вибору між кількома правомірними варіантами (зокрема щодо умов приєднання, параметрів погодження, технічних рішень або черговості розгляду) публічна адміністрація зобов'язана діяти у межах і у спосіб, визначених законом, із дотриманням адміністративної процедури як інструменту протидії свавільному втручання [24; 44; 49; 92; 98]. Для інвестиційних проєктів це означає мінімізацію ризику трансформації управлінського розсуду у приховане регулювання через неформалізовані практики. У прикладному вимірі законність охоплює також неприпустимість фактичного вирішення долі проєкту шляхом листування чи погоджень, які не мають ознак індивідуального адміністративного акта, але породжують юридично значущі наслідки та ускладнюють ефективне оскарження.

Рівність і недискримінація. Принцип рівності та недискримінації у сфері альтернативної енергетики проявляється передусім у процедурному доступі до мережевої інфраструктури та адміністративних ресурсів – інформації, строків розгляду, стандартів сервісу, єдиних вимог до документів і доказів. Відмінне ставлення до порівнюваних заявників потребує

об'єктивного, перевірюваного та належним чином мотивованого виправдання; за його відсутності адміністративна процедура втрачає легітимність, а відповідний адміністративний акт – стійкість [92]. У цьому сенсі принцип рівності постає як конституційний припис, конкретизований у вимогах прозорих критеріїв, однаковості застосування та заборони привілейованого доступу до інфраструктури.

Неупередженість і об'єктивність. Принцип неупередженості та об'єктивності має особливе значення з огляду на характерні для альтернативної енергетики конфлікти інтересів – земельні, містобудівні, мережеві та екологічні. Його зміст доцільно розкривати як поєднання інституційної вимоги (належний розподіл повноважень, запобігання конфлікту інтересів, уникнення ситуацій, за яких орган поєднує функції формування політики та оцінки спору у власному інтересі) та процесуальної вимоги (рівний доступ до матеріалів справи, право бути вислуханим, обов'язок мотивування рішення) [10; 31; 36]. У цій площині неупередженість виступає юридичним стандартом довіри до адміністративного акта та чинником зниження транзакційних витрат у довгострокових інвестиційних циклах.

Пропорційність. Принцип пропорційності у сфері альтернативної енергетики виконує функцію структурного інструменту балансування: держава вправі встановлювати екологічні та безпекові запобіжники, однак не може запроваджувати такі обмеження, які фактично унеможливають реалізацію права або законного інтересу суб'єкта господарювання. Особливо виразно це проявляється у вимогах щодо обсягу документів, умов приєднання, додаткових технічних зобов'язань та процедурних надбудов, які мають проходити перевірку на придатність, необхідність і співмірність у вузькому сенсі [143]. У такому розумінні пропорційність одночасно виконує захисну функцію – від надмірного втручання, і легітимаційну – щодо обмежень, об'єктивно зумовлених публічною метою.

Добросовісність і заборона зловживання. Принципи добросовісності та заборони зловживання доцільно розглядати як юридичні стандарти поведінки учасників адміністративної процедури. Для публічної адміністрації це означає заборону створення процедурних пасток, зокрема зміну підходів постфактум, надмірний формалізм як прихований спосіб відмови, непрозоре перекладання відповідальності між органами або штучне дроблення процедурних стадій. Для суб'єкта господарювання – недопустимість маніпулювання процедурою шляхом приховування істотної інформації, подання взаємовиключних заяв або штучного затягування процесу [47; 60; 92].

Правова визначеність і захист обґрунтованих очікувань. Принцип правової визначеності та захисту обґрунтованих очікувань має ключове значення для сфери альтернативної енергетики з огляду на довгостроковий характер інвестиційних рішень. Адміністративна процедура має мінімізувати регуляторні ризики шляхом чіткості правил, стабільності критеріїв, однаковості застосування та обов'язку мотивувати відступ від усталеної практики [57; 73; 229]. Водночас правову визначеність не слід ототожнювати з незмінністю державної політики: її коригування є допустимим за умови правової форми, передбачуваності, наявності перехідних механізмів і дотримання належної процедури, особливо тоді, коли зміни впливають на вже сформовані правові позиції адресатів адміністративних актів.

Гласність, прозорість і участь. Принципи гласності, прозорості та участі заінтересованих осіб у сфері альтернативної енергетики слід інтерпретувати не як вимогу повної відкритості управлінської діяльності, а як юридично зумовлений обов'язок забезпечити процедурну зрозумілість адміністративних правил і регуляторних вимог, визначеність критеріїв ухвалення рішень та належне розкриття мотивів їх прийняття. У цьому вимірі гласність і прозорість функціонують як гарантії відтворюваності адміністративної логіки зважування аргументів і доказів, що уможлиблює прогнозування правових наслідків, ефективну участь у процедурі та

подальший контроль за правомірністю управлінських рішень [32]. Участь територіальних громад, землекористувачів та інших заінтересованих осіб доцільно розглядати як інструмент підвищення якості адміністративних рішень і зниження конфліктності, що підвищує їхню правову стійкість [158; 164].

Своєчасність (розумний строк). Принцип своєчасності у сфері альтернативної енергетики слід трактувати як елемент юридичної якості адміністративної діяльності та водночас як економічний параметр життєздатності інвестиційного проєкту, оскільки затягування адміністративних процедур підвищує вартість капіталу, посилює регуляторну невизначеність і може поставити під сумнів рентабельність проєкту. Крім того, невинуватені процедурні затримки мають антикорупційне значення, оскільки здатні перетворюватися на інструмент непрямого адміністративного впливу на суб'єкта господарювання.

У національному адміністративному праві вимога своєчасності та розумного строку має пряме нормативне закріплення. Відповідно до пункту 8 частини першої статті 4 Закону України «Про адміністративну процедуру» своєчасність і розумний строк є одним із базових принципів адміністративної процедури. Розвиток цього принципу здійснено у статті 13 зазначеного Закону, яка зобов'язує адміністративний орган розглядати адміністративну справу та вчиняти процедурні дії протягом розумного строку, тобто найкоротшого строку, достатнього для належного розгляду справи, але не пізніше граничних строків, установлених законом [92].

Нормативна фіксація принципу своєчасності у статтях 4 та 13 Закону України «Про адміністративну процедуру» трансформує його з організаційного стандарту діяльності публічної адміністрації у юридично обов'язкову процесуальну гарантію, дотримання якої підлягає перевірці в межах адміністративного та судового контролю [92]. У цьому сенсі своєчасність (розумний строк) виступає самостійним критерієм оцінки правомірності адміністративного втручання, а її порушення може формувати

процедурний дефект адміністративного провадження, що зумовлює вразливість адміністративного акта у процедурах адміністративного та судового оскарження незалежно від оцінки його матеріального змісту.

Отже, універсальні принципи у сфері альтернативної енергетики функціонують як юридичний тест правомірності адміністративного втручання: вони обмежують дискрецію, забезпечують рівність доступу до публічних ресурсів та формують процедурні умови довіри до адміністративних актів. Порушення цього нормативного мінімуму робить юридично вразливим навіть формально компетентне рішення, оскільки дефект процедури, мотивування або пропорційності трансформує управлінський акт у такий, що не відповідає стандартам належного адміністрування та підлягає ефективному адміністративному або судовому оскарженню.

Європейські стандарти «good administration» як наднаціональна рамка для української процедури. Європейський вимір адміністративно-правових стандартів доцільно розглядати не як паралельний або зовнішній щодо національного правопорядку, а як такий, що виконує пояснювальну, конкретизуючу та орієнтуючу функції стосовно змісту процедурних гарантій і водночас формує напрям підвищення якості публічного адміністрування. У цьому сенсі європейські акти та доктринальні напрацювання виконують подвійну роль: по-перше, еталонну, оскільки систематизують зміст принципів належного адміністрування; по-друге, інтерпретаційну, адже слугують інструментом тлумачення національних норм у спосіб, сумісний із європейськими уявленнями про справедливу та належну адміністративну процедуру.

Першим системним джерелом формування європейського стандарту *good administration* є Recommendation CM/Rec(2007)7 of the Committee of Ministers to member states on good administration, ухвалена в межах Council of Europe [210]. У цьому акті в єдиній стандартизуючій процедурній логіці систематизовано принципи законності, рівності, безсторонності,

пропорційності, правової визначеності, участі заінтересованих осіб, доступу до інформації та обов'язкового мотивування адміністративних рішень. Сукупно вони формують модель поведінки публічної адміністрації, що відповідає критерію інституційної довіри та передбачуваності адміністративної діяльності [210].

Значення зазначеної рекомендації для сфери альтернативної енергетики полягає в тому, що відповідні принципи не мають суто декларативного характеру, а трансформуються у процедурні вимоги до дозвільних, регуляторних і контрольних проваджень. У висококапіталомістких та інвестиційно чутливих сегментах, якими є проекти у сфері енергетики, будь-яка непрозорість, нерівність або процесуальна довільність адміністративних рішень призводить не лише до економічних ризиків, а й до порушення легітимних очікувань суб'єктів господарювання. У такому контексті недотримання стандартів належного адміністрування набуває не лише процедурного, а й матеріально-правового значення, оскільки безпосередньо впливає на можливість реалізації інвестиційних проєктів і виконання регуляторно зумовлених зобов'язань.

Другим опорним елементом є стаття 41 Хартії основоположних прав Європейського Союзу, яка закріплює право на належне адміністрування, включно з правом бути вислуханим до ухвалення індивідуального акта, правом доступу до матеріалів справи, обов'язком адміністрації мотивувати свої рішення та дотримуватися розумних строків провадження [167]. Хоча формально дія Хартії адресована інституціям та органам ЄС, у доктринальному вимірі вона виконує функцію концентрованого вираження європейського стандарту справедливого адміністративного провадження, який використовується як орієнтир гармонізації національних процедур у межах євроінтеграційних зобов'язань України. Для сфери альтернативної енергетики практичне значення цього стандарту є особливо відчутним. Відсутність реального права бути вислуханим або обмеження доступу до матеріалів адміністративної справи фактично трансформують процедуру

надання дозволу чи ухвалення регуляторного рішення у непрозорий управлінський процес, у межах якого підстави відмови або обтяжливі умови стають відомими суб'єкту господарювання постфактум і не можуть бути ефективно спростовані чи оскаржені.

Третім важливим елементом є *ReNEUAL Model Rules on EU Administrative Procedure*, розроблені дослідницькою мережею з адміністративного права Європейського Союзу. Цей документ систематизує принципи та процедурні гарантії адміністративного провадження і наочно демонструє, що принципи належного адміністрування не є абстрактними гаслами, а становлять цілісну архітектуру справедливої процедури з чітко визначеними технічними компонентами: повідомлення сторін, право на слухання, доступ до матеріалів, фіксація та оцінка доказів, стандарти мотивування рішень і строковість адміністративних дій [189].

Ключовим міжнародним орієнтиром є також *Recommendation of the OECD Council on Regulatory Policy and Governance*, ухвалена в межах Organisation for Economic Co-operation and Development [211]. У цьому документі системно закріплено підхід, відповідно до якого відкритість регулювання, участь заінтересованих осіб, використання доказової бази та застосування інструментів оцінювання регуляторного впливу розглядаються як необхідні умови підвищення якості, ефективності та легітимності державного втручання. ОЕСР виходить з того, що регуляторні рішення мають ґрунтуватися на прозорих процедурах, належному аналізі альтернатив і оцінці їхніх економічних та соціальних наслідків [211]. Аналітичні матеріали та звіти ОЕСР, присвячені практикам «кращого регулювання», зокрема у державах Європейського Союзу, підтверджують, що інституціоналізована участь стейкхолдерів і системне застосування регуляторного impact assessment сприяють зменшенню регуляторної волатильності, підвищенню передбачуваності правового середовища та зміцненню довіри бізнесу до регуляторних рішень. У наукових дослідженнях у сфері енергетичного права та енергетичного переходу ці підходи

розглядаються як особливо значущі для секторів із високим рівнем капіталомісткості та довгострокових інвестиційних зобов'язань, зокрема для відновлюваної енергетики, де стабільність і передбачуваність регулювання виступають ключовими передумовами реалізації проєктів [191].

Таким чином, європейські стандарти належного адміністрування формують для українського адміністративного права не зовнішню нормативну надбудову, а змістовний орієнтир розвитку. Вони конкретизують універсальні принципи адміністративного права через систему процедурних прав (бути вислуханим, доступ до матеріалів справи, мотивування рішень, розумні строки) та підсилюють доказовість і відкритість регулювання як ключові передумови правової визначеності й ефективного захисту прав суб'єктів господарювання у сфері відновлюваної енергетики.

Галузеві (спеціальні) принципи адміністративно-правового захисту у сфері альтернативної енергетики. Якщо універсальні та європейські принципи адміністративного права визначають формальні вимоги до належної поведінки публічної адміністрації, то галузеві (спеціальні) принципи у сфері відновлюваної енергетики конкретизують її змістовну спрямованість, тобто окреслюють коло публічних цілей і приватних інтересів, які підлягають узгодженню у межах адміністративної процедури. Саме на цьому рівні стає можливим пояснення того, чому певне адміністративне рішення у сфері альтернативної енергетики може вважатися не лише формально правомірним, а й легітимним та стійким у довгостроковій перспективі.

Сфера альтернативної енергетики як об'єкт публічного управління не може бути редукована ані до суто економічного регулювання, ані до екологічної політики, ані до енергетики як технічної галузі в ізоляції. Її процедурне ядро становить постійне співвіднесення та балансування:

- кліматичних і екологічних цілей [23; 127; 149];
- вимог енергетичної безпеки та надійності енергосистеми [19; 56; 116; 128];

- інвестиційної привабливості та стабільності регуляторних умов [3; 124];
- прав територіальних громад, питань землекористування та соціальної прийнятності рішень [33; 48; 116; 126];
- мережевих обмежень і гарантій недискримінаційного доступу до електричних мереж [124].

У національній адміністративно-правовій доктрині особлива увага приділяється формуванню галузевих і спеціальних принципів адміністрування у сфері альтернативної енергетики, що дозволяє конкретизувати зміст універсальних принципів адміністративного права з урахуванням специфіки об'єкта регулювання. У своїй дисертаційній роботі Д.О. Штода обґрунтовує, що система адміністративно-правового регулювання в сфері альтернативної енергетики будується на сукупності загальних, галузевих та спеціальних правових принципів. До спеціальних принципів дослідниця відносить, зокрема, принцип спрямованості на забезпечення енергетичної безпеки України через розвиток альтернативної енергетики; принцип врахування міжнародних вимог і стандартів та міжнародної взаємодії; принцип комбінування прямих та непрямих методів адміністративно-правового регулювання; а також принцип визначальної ролі органу виконавчої влади зі спеціальним статусом у такому регулюванні [156]. Таке наукове визначення підтверджує ідею галузевої конкретизації універсальних адміністративно-правових принципів: спеціальні принципи не репрезентують альтернативну систему цінностей, а конкретизують їх зміст у межах адміністративних процедур, що застосовуються у сфері альтернативної енергетики – зокрема, у процесах видачі дозволів, погоджень, контролю за дотриманням нормативних вимог та стимулювання державної підтримки.

Додатково методологічно цінним є підхід, відповідно до якого принципи державного управління у сфері альтернативної енергетики формуються як похідні від взаємодії принципів державної політики та принципів публічного адміністрування. Такий підхід дозволяє розкрити

координаційний характер публічного управління у сфері альтернативної енергетики та пояснити багаторівневу природу адміністративних процедур, у межах яких реалізуються й захищаються права суб'єктів господарювання [60]. У контексті європейської інтеграції та адаптації національного законодавства особливого значення набувають дослідження адміністративно-правових засад імплементації права Європейського Союзу у сфері відновлюваної (альтернативної) енергетики, які дозволяють обґрунтувати зміст і спрямованість процедурних гарантій захисту прав суб'єктів господарювання в умовах наближення до *acquis* ЄС [36; 40; 41].

Принцип спрямованості на забезпечення енергетичної безпеки через розвиток альтернативної енергетики. Розвиток альтернативної енергетики у системі публічного управління обґрунтовується не лише екологічними міркуваннями, а й її внеском у підвищення стійкості енергосистеми, зменшення залежності від імпортних енергоресурсів та зміцнення енергетичної складової національної безпеки.

У процедурному вимірі це означає, що публічна адміністрація вправі та зобов'язана враховувати системні критерії надійності й безпеки функціонування енергосистеми, однак реалізація таких критеріїв має здійснюватися виключно через пропорційні, належно мотивовані та недискримінаційні адміністративні вимоги. За такого підходу енергетична безпека постає як легітимна публічна мета, а не як універсальне виправдання будь-яких обмежень прав суб'єктів господарювання [3; 19; 23; 94; 101].

Принцип урахування міжнародних вимог і стандартів у сфері альтернативної енергетики. Для сфери альтернативної (відновлюваної) енергетики міжнародні та європейські стандарти мають структуроутворювальне значення, оскільки визначають очікувані моделі адміністративних процедур (прозорість, участь, доступ до інформації) та зміст екологічної складової управлінських рішень. У практиці реалізації проєктів у сфері альтернативної енергетики саме екологічні процедури, зокрема оцінка впливу на довкілля, нерідко стають ключовим простором

зіставлення публічних і приватних інтересів. Тому процедурні гарантії участі та доступу до інформації мають не факультативний характер, а виконують функцію легітимації та забезпечення стійкості адміністративного рішення, що підтверджується сучасними науковими дослідженнями у сфері захисту екологічних прав [3].

Принцип поєднання прямих і непрямих методів публічного управління у сфері альтернативної енергетики. Сфера альтернативної енергетики історично формується на перетині дозвільних процедур як прямих методів публічного управління та стимулюючих і регуляторних механізмів як непрямих методів.

У процедурному аспекті це означає вимогу узгодженості адміністративних правил: дозвільні процедури, мережеві умови, механізми державної підтримки та екологічні вимоги не повинні створювати взаємовиключних зобов'язань або так званих «процедурних пасток». Для адміністративно-правового механізму захисту прав суб'єктів господарювання ця обставина має принципове значення, оскільки порушення прав у цій сфері нерідко виникає не внаслідок одного незаконного адміністративного акта, а через несумісність процедур, яка формує замкнуте коло для заявника [4; 6; 67].

Принцип координації та процедурної узгодженості у сфері альтернативної енергетики. Проекти у сфері альтернативної енергетики реалізуються у багатоцентричній системі публічного управління, що охоплює органи місцевого самоврядування, дозвільні та екологічні органи, операторів електричних мереж і регулятора. За таких умов зростає ризик процедурної фрагментації, коли формально правомірні дії кожного окремого органу у сукупності призводять до непередбачуваного та надмірно обтяжливого результату для суб'єкта господарювання. Тому координація у сфері альтернативної енергетики має розглядатися не як організаційне гасло, а як галузевий принцип, без реалізації якого універсальні принципи строковості,

правової визначеності та рівності не можуть бути забезпечені належним чином [21; 28; 140].

Принцип відкритості та підзвітності екологічно-енергетичного врядування. Проєкти у сфері альтернативної енергетики часто набувають характеру публічних конфліктів, пов'язаних із землекористуванням, впливом на ландшафт, охороною природних територій та розподілом вигод і тягарів. У зв'язку з цим відкритість і підзвітність у цій сфері мають спеціальне змістовне навантаження та охоплюють не лише доступ до інформації, а й обов'язок публічної адміністрації раціонально та зрозуміло обґрунтовувати допустимість або недопустимість проєкту, характер ризиків і спосіб урахування зауважень заінтересованих осіб. Емпіричні дослідження у сфері належного врядування підтверджують, що саме процедурна чесність і прозорість виступають ключовими факторами суспільної прийнятності рішень у сфері альтернативної енергетики [51; 94; 127; 238].

Принцип справедливого доступу до електричних мереж та недискримінаційності приєднання. Без забезпечення доступу до електричних мереж право на провадження господарської діяльності у сфері альтернативної енергетики набуває формального характеру. Тому галузевий принцип недискримінації у цій сфері має розкриватися через мережеву призму та охоплювати однаковість правил приєднання, прозорість критеріїв визначення технічних умов, дотримання строків і належну мотивованість рішень операторів систем розподілу та передачі, а також доступність ефективних процедур адміністративного й судового оскарження [54; 104]. Європейське енергетичне право та пов'язані з ним регуляторні стандарти послідовно акцентують на необхідності справедливих, пропорційних і прозорих процедур у сфері відновлюваної енергетики, що є методологічно виправданим для галузі, у якій електрична мережа виступає потенційним джерелом дискримінації [32].

Таким чином, галузеві принципи адміністративно-правового захисту у сфері альтернативної енергетики конкретизують спосіб застосування

універсальних і європейських принципів адміністративного права в умовах енергетичного переходу, мережових обмежень і підвищеної соціально-екологічної чутливості управлінських рішень. Вони забезпечують процедурний баланс між кліматичними та екологічними цілями, вимогами енергетичної безпеки, інвестиційною передбачуваністю та правами громад, безпосередньо впливаючи на ефективність адміністративно-правового механізму захисту прав суб'єктів господарювання.

У завершенні доцільно зафіксувати, що тришарова класифікація принципів дозволяє відтворити повний стандарт належного адміністративно-правового захисту прав суб'єктів господарювання у сфері альтернативної (відновлюваної) енергетики.

Універсальні принципи адміністративного права визначають загальнообов'язкові вимоги до правомірності адміністративної діяльності та належної адміністративної процедури, які в українському правопорядку нормативно закріплені, зокрема, у Законі України «Про адміністративну процедуру» (2022) [9; 21; 32; 47; 57; 92; 143]. Вони слугують базовими критеріями оцінки діяльності публічної адміністрації в межах адміністративного та судового контролю. Європейські стандарти уточнюють і розвивають зміст цих принципів, розкриваючи їх через право на належне адміністрування та вимоги *good administration*, сформульовані у документах Council of Europe і European Union, а також через стандарти *better regulation*, закріплені у рекомендаціях і аналітичних матеріалах Organisation for Economic Co-operation and Development [10; 167; 173; 174; 181; 206; 212; 215; 226]. Галузеві принципи адміністративно-правового захисту у сфері альтернативної енергетики конкретизують, які саме публічні цілі та типові конфлікти інтересів мають бути збалансовані у межах відповідних адміністративних процедур, зокрема: забезпечення енергетичної безпеки, дотримання міжнародних та європейських стандартів, поєднання регуляторних і стимулюючих інструментів управління, координація діяльності публічних органів, відкритість і підзвітність управлінських

рішень, а також справедливий і недискримінаційний доступ до електричних мереж [31; 57; 60; 73; 156]. Саме за такої побудови принципи перестають сприйматися як формальний перелік та постають як системна сукупність критеріїв оцінювання правомірності адміністративних актів, а також ефективності механізмів відновлення порушених прав суб'єктів господарювання у сфері альтернативної енергетики. З метою забезпечення наочності та внутрішньої узгодженості викладу підсумкову систематизацію зазначених рівнів принципів, їх типових процедурних проявів і ризиків, які вони покликані нейтралізувати, подано в узагальнювальній таблиці.

Рівень принципів	Ключові принципи	Типові процедурні прояви у сфері альтернативної енергетики	Які ризики у сфері альтернативної енергетики нейтралізує
Універсальні (конституційно-адміністративні)	Верховенство права і законність; рівність і недискримінація; неупередженість/об'єктивність; пропорційність; добросовісність і заборона зловживання; правова визначеність/стабільність і довіра до адміністративних актів; гласність (прозорість) і участь заінтересованих осіб; своєчасність (розумний строк)	Рішення ухвалюється в межах повноважень і процедури; застосовуються однакові критерії до подібних заявників; забезпечуються можливість висловитись, належне мотивування, фіксація матеріалів справи; дотримуються строки; забезпечується доступність правил і мотивів рішення; обмеження обґрунтовуються з урахуванням вимог пропорційності	Свавільна/непрозора дискреція; нерівний доступ до адмінресурсів і «привілейований сервіс»; формалізм як спосіб відмови; затягування процедур як інструмент тиску; підміна адміністративного акта листами чи іншими документами інформаційного характеру, що не мають ознак індивідуального адміністративного акта; підрив інвестиційної передбачуваності
Європейські стандарти “good administration”	Справедливість процедури; безсторонність; право бути вислуханим; доступ до матеріалів справи; обов'язок мотивування; розумний строк; правова визначеність	Процедура організована як справедлива і прозора для адресата; рішення супроводжується мотивами, зрозумілими для перевірки; забезпечується доступ до матеріалів; гарантується можливість участі й представлення позиції; строки	Непрозорість процесу ухвалення адміністративних рішень; відсутність чітко сформульованих і доступних для перевірки мотивів відмов або обтяжень; обмежена перевірюваність таких рішень та підвищена вразливість під час адміністративного чи

		є контрольованими; стандарти застосовуються як орієнтир тлумачення національних процедур	судового оскарження; зниження рівня довіри до адміністративних актів
Європейські стандарти “better regulation” (регулятор на політика)	Відкритість регулювання; участь стейкхолдерів; доказовість/обґрунтованість; оцінка впливів; перегляд/удосконалення регулювання	Нормотворчі рішення у сфері альтернативної енергетики приймаються з урахуванням консультацій; правила процедур (приєднання, дозволи, підзаконні порядки) мають обґрунтування; оцінюються наслідки для інвестклімату й прав адресатів; здійснюється періодичний перегляд регуляторних рішень	Нестабільність регуляторних приписів; низька передбачуваність регуляторних вимог; зростання транзакційних витрат; конфліктність регулювання через обмежену участь заінтересованих осіб; зниження легітимності підзаконних процедур
Галузеві (спеціальні) для сфери альтернативної енергетики	Баланс кліматичних/екологічних цілей та енергетичної безпеки; інвестиційна передбачуваність як процедурна цінність; координація і процедурна узгодженість; відкритість і підзвітність екологічно-енергетичного врядування; сумісність прямих і непрямих інструментів управління; справедливий доступ до мережі та недискримінаційність приєднання	У процедурі відкрито зважуються публічні цілі й приватні права; взаємодія органів мінімізує «фрагментацію» процедур; екологічні компоненти інтегруються у прийняття рішення; мережеві рішення (техумови, строки, критерії) є прозорими і мотивованими; правила підтримки/стимулів узгоджуються з дозвільними й мережевими процедурами; участь громад організована як процедурний фактор стійкості адміністративного рішення	Процедурна фрагментація та недостатня координація органів; соціально-екологічні конфлікти і зниження суспільної прийнятності проєктів; обмеження доступу до мереж і ризик дискримінації; несумісність дозвільних, екологічних, мережевих і стимулюючих процедур

Таблиця 1.2. Система принципів адміністративно-правового захисту прав суб'єктів господарювання у сфері альтернативної енергетики

1.3. Поняття та структура адміністративно-правового механізму захисту прав суб'єктів господарювання сфері альтернативної енергетики

У сучасній правовій доктрині поняття «механізму» використовується для позначення внутрішньо організованої системи юридичних засобів, за допомогою яких забезпечується реалізація, охорона та захист суб'єктивних прав. У загальній теорії права механізм захисту прав традиційно розглядається як сукупність нормативних приписів, організаційних форм і процедурних інструментів, спрямованих на запобігання порушенням прав, їх припинення та відновлення у разі протиправного втручання [145]. Такий підхід акцентує увагу на системному характері захисту прав і дозволяє уникнути його зведення виключно до окремих юрисдикційних способів, оскільки «захист» у цьому значенні охоплює не лише реакцію на вже вчинене порушення, а й сукупність юридично значущих гарантій, що унеможливають або мінімізують порушення на стадії формування та реалізації владних рішень.

Водночас у науці адміністративного права категорія механізму захисту прав набуває самостійного значення, що зумовлено специфікою публічно-правових відносин. Адміністративно-правовий механізм захисту функціонує в умовах владно-управлінської асиметрії, за яких одна зі сторін правовідносин наділена публічно-владними повноваженнями, тоді як інша перебуває у становищі адресата адміністративних рішень. За таких умов захист прав у сфері публічного адміністрування не може обмежуватися реагуванням на вже допущене порушення, а має бути інтегрованим у сам процес адміністративної діяльності, включно з процедурними гарантіями участі особи, вимогами до мотивування рішень, дотримання розумних строків та добросовісного здійснення дискреційних повноважень [2].

З огляду на це, адміністративно-правовий механізм захисту доцільно визначати як системно узгоджений комплекс взаємопов'язаних адміністративно-правових засобів, який, з одного боку, інтегрує гарантії

правомірної та належної адміністративної діяльності у перебіг адміністративних процедур (превентивний вимір), а з іншого – забезпечує дієві юридичні можливості припинення порушення та відновлення порушених прав і законних інтересів у разі протиправного рішення, дії чи бездіяльності суб'єкта публічної влади [2].

У працях з адміністративного права послідовно обґрунтовується теза про багаторівневу структуру адміністративно-правового механізму захисту прав, до складу якої входять нормативний, інституційний, процедурний та захисний (юрисдикційний, ремедійний) елементи, що перебувають у функціональній взаємодії [13; 30; 68; 131]. Такий підхід дає змогу розглядати механізм захисту як динамічну систему, що функціонує не лише на стадії оскарження адміністративних актів, а й на етапі підготовки та прийняття управлінських рішень, формуючи превентивні гарантії дотримання прав адресатів владних приписів. Саме тому зміст адміністративно-правового механізму захисту не може бути зведений виключно до процедур адміністративного або судового оскарження, а охоплює якість регуляторних та адміністративних процедур, дотримання стандартів належного адміністрування, а також інституційну спроможність суб'єктів публічної адміністрації здійснювати свої повноваження послідовно, передбачувано та у межах, визначених принципом заборони свавільного втручання.

Методологічно принциповим є чітке розмежування адміністративно-правового механізму захисту та механізму правового регулювання. Останній охоплює систему юридичних засобів, за допомогою яких держава впорядковує суспільні відносини в цілому. Натомість механізм захисту має спеціалізовану функціональну спрямованість і орієнтований на гарантування прав та законних інтересів учасників конфліктних або потенційно конфліктних адміністративних правовідносин. Адміністративно-правовий механізм захисту є похідним від загального механізму правового регулювання, однак функціонально самостійним. Його призначення полягає не у впорядкуванні публічно-правових відносин як таких, а у встановленні

юридично допустимих меж адміністративного втручання. Це досягається через процедурні та інституційні гарантії, які трансформують владну дискрецію у прозорий, передбачуваний та юридично контрольований процес [132].

Особливе місце у структурі адміністративно-правового механізму захисту посідає його співвідношення із судовим захистом. У сучасній адміністративно-правовій доктрині судовий контроль розглядається як необхідний, однак не єдиний і не вичерпний елемент системи захисту прав, покликаний забезпечити корекцію управлінських рішень та відновлення порушених прав у випадках, коли адміністративні процедури не забезпечили належного результату. Водночас судовий контроль не повинен підміняти собою публічну адміністрацію або виконувати її управлінські функції, оскільки це суперечило б природі адміністративної діяльності та принципу функціонального розмежування владних повноважень [61; 75; 137; 187]. Такий підхід узгоджується з принципом поділу влади та концепцією належного адміністрування, відповідно до яких первинний захист прав і законних інтересів має забезпечуватися в межах адміністративного процесу – через належну процедуру, мотивованість рішень, дотримання строків і контрольованість дискреції, тоді як судовий перегляд виконує коригуючу та гарантійну функцію, діючи як засіб «останньої інстанції» у багаторівневій системі правових гарантій [162; 163; 204; 225].

Істотний вплив на структуру адміністративно-правового механізму захисту справили європейські стандарти публічного адміністрування, які трансформували розуміння захисту прав із переважно юрисдикційної моделі у процедурно інтегровану систему гарантій. Так, стаття 41 Хартії основних прав Європейського Союзу, закріплюючи право на належне адміністрування, надала нормативне підґрунтя для включення до механізму захисту таких елементів, як право бути вислуханим, обов'язок мотивування рішень, дотримання розумних строків і неупередженість адміністрації [167]. Аналогічну логіку закладено у Рекомендації Комітету

міністрів Ради Європи CM/Rec(2007)7, у якій захист прав розглядається не як зовнішній контроль за діяльністю адміністрації, а як внутрішній критерій якості публічного управління, що безпосередньо впливає на побудову адміністративних процедур [210]. Подальший розвиток цього підходу відображено у доктринальних напрацюваннях у сфері адміністративного права Європейського Союзу, а також у *Принципах публічної адміністрації SIGMA (OECD)*, відповідно до яких процедурна визначеність, прозорість і підзвітність розглядаються як структурні передумови ефективного захисту прав приватних осіб у відносинах із публічною адміністрацією, а не лише як загальні управлінські орієнтири [189; 225].

Для адміністративного права України ці підходи набули особливої актуальності після ухвалення Закону України «Про адміністративну процедуру», яким уперше на рівні закону системно закріплено адміністративну процедуру як універсальну юридичну форму розгляду та вирішення адміністративних справ у відносинах приватних осіб і суб'єктів господарювання з публічною адміністрацією [92]. У науковому вимірі це означає інституціоналізацію превентивного адміністративного захисту як ключового елементу механізму забезпечення прав. Саме процедура трансформує загальні принципи – законність, рівність, пропорційність, правову визначеність – у конкретні процесуальні гарантії: право бути вислуханим, доступ до матеріалів справи, обов'язок мотивування рішень, дотримання строків, вимоги неупередженості та можливість адміністративного перегляду. У результаті захист прав постає не лише як реакція на вже допущене порушення, а як інтегрована в систему публічного адміністрування сукупність процедурних та інституційних запобіжників, що забезпечують контрольованість управлінської діяльності, її перевірюваність та, за потреби, ефективне відновлення порушених прав і законних інтересів.

У публічно регульованих секторах економіки ефективність адміністративно-правового механізму захисту зумовлюється не лише матеріальною правомірністю регуляторних рішень, а й якістю процедур їх

підготовки та ухвалення. Саме адміністративні акти визначають умови доступу до ринку, параметри господарської діяльності та фінансові моделі проєктів. Тому вирішального значення набувають прозорість, обґрунтованість і передбачуваність регуляторних змін, а також дотримання вимог співмірності й належного балансу публічних і приватних інтересів.

Практика міжнародних спорів у сфері альтернативної енергетики свідчить, що самі по собі регуляторні зміни не є порушенням прав чи легітимних очікувань інвесторів, однак визнаються неправомірними у разі їх непропорційності, непередбачуваності або недостатнього процедурного обґрунтування. Звідси впливає принцип для адміністративного права висновок: саме процедурна організація регуляторної діяльності – мотивування рішень, належна комунікація із заінтересованими суб'єктами, застосування перехідних механізмів – визначає легітимність реалізації дискреційних повноважень. Дефіцит таких гарантій перетворює регуляторні рішення на джерело підвищених юридичних ризиків, у тому числі для держави [73].

Додаткову аргументацію на користь підвищеної ролі адміністративної процедури у так званих «перехідних» секторах економіки надають міждисциплінарні дослідження енергетичного переходу. Так, у працях E. Trutnevite обґрунтовується, що стратегічні цілі розвитку енергетики (зокрема повна декарбонізація або перехід до системи, заснованої на відновлюваних джерелах енергії) зазвичай формулюються на високому рівні узагальнення і не завжди супроводжуються достатньою деталізацією інституційних, економічних і процедурних передумов їх реалізації. Це об'єктивно зумовлює ризики розбіжності між задекларованими цілями політики та фактичними умовами їх імплементації, а також нестабільність регуляторних рішень у процесі реалізації енергетичних стратегій [230].

У правовому вимірі зазначені висновки означають, що у сферах, регулювання яких істотно залежить від стратегічних програмних документів і довгострокових політичних цілей, адміністративно-правовий механізм

захисту має виконувати компенсаторну функцію, спрямовану на зниження ризиків декларативності та політичної мінливості. Така компенсація досягається шляхом підвищених вимог до процедурної визначеності регуляторних рішень, забезпечення участі заінтересованих осіб, прозорості регуляторного процесу та належного мотивування рішень, які безпосередньо впливають на права й економічні параметри діяльності суб'єктів господарювання [230].

Специфіка альтернативної енергетики посилює наведені теоретичні висновки з огляду на складну та мультиінструментальну структуру правового регулювання цієї сфери. Регуляторна архітектура відновлюваної енергетики формується сукупністю взаємопов'язаних нормативних і адміністративних інструментів, зокрема режимами державної підтримки, правилами доступу до електричних мереж і ринку, технічними та процедурними вимогами, а також значним масивом підзаконного нормотворення спеціального регулятора. Така конфігурація об'єктивно зумовлює багатостадійність адміністративних процедур і множинність юридично значущих рішень, від яких залежить реалізація прав суб'єктів господарювання. За цих умов потреба у багаторівневому адміністративно-правовому механізмі захисту зумовлена не лише наявністю спорів, а насамперед необхідністю забезпечення узгодженості нормативного масиву, чіткого розмежування компетенцій органів публічної влади, процедурної контрольованості дискреційних повноважень та ефективності адміністративних і судових засобів оскарження. Саме ці елементи дозволяють нейтралізувати правові ризики, пов'язані з динамічністю регуляторного середовища у сфері відновлюваної енергетики.

Хоча системність, багаторівневність і превентивність є універсальними характеристиками адміністративно-правового механізму захисту, їх практичне наповнення істотно залежить від галузевого контексту публічного регулювання [40; 41]. У секторах із підвищеною регуляторною залежністю та інвестиційною чутливістю вирішального значення набуває не лише

формальна доступність засобів оскарження, а й якість адміністративних процедур і ланцюгів прийняття рішень, через які реалізуються права суб'єктів господарювання.

У зв'язку з цим оцінка ефективності адміністративно-правового механізму захисту у сфері альтернативної енергетики потребує врахування структури ринку, ролі спеціального державного регулятора, багатостадійності дозвільно-погоджувальних процедур, а також поєднання енергетичних і екологічних адміністративних вимог у межах одного проєкту. Це зумовлює доцільність подальшого аналізу змісту й функціонування нормативних, інституційних, процедурних та ремедійних елементів механізму захисту саме з урахуванням галузевої специфіки альтернативної енергетики.

Галузева специфіка адміністративно-правового механізму захисту прав суб'єктів господарювання у сфері альтернативної енергетики.

Галузеву специфіку адміністративно-правового механізму захисту у сфері альтернативної енергетики доцільно обґрунтовувати не лише переліком «особливостей галузі», а насамперед тим, що логіка енергетичного переходу створює стійке напруження між проголошеними політичними цілями та юридичною реалізованістю цих цілей у конкретних адміністративних провадженнях. Саме в цій площині виникають ключові ризики для прав і законних інтересів суб'єктів господарювання: коли стратегічні орієнтири є амбітними, а адміністративні «маршрути» реалізації проєктів – складними, багатоланковими, мінливими та залежними від дискреції.

Показовим у цьому контексті є підхід Е. Trutnevute, яка у межах аналізу стратегічних моделей енергетичного переходу звертає увагу на те, що концепції низьковуглецевої енергетики та повністю відновлюваної енергетичної системи часто формулюються на високому рівні узагальнення і не супроводжуються належною конкретизацією інституційних, економічних і процедурних умов їх реалізації. Як наслідок, стратегічні цілі розвитку можуть не відображати реальні обмеження імплементації, зокрема конфлікти

інтересів, розподіл витрат і адміністративні бар'єри, що впливає на стабільність регуляторних рішень у процесі реалізації енергетичної політики [230]. У площині адміністративно-правового аналізу це означає, що ефективність захисту прав суб'єктів господарювання у сфері альтернативної енергетики визначається не декларативним змістом стратегічних документів, а здатністю адміністративних процедур і регуляторних рішень забезпечити юридично визначену, строкову та передбачувану реалізацію таких цілей у межах конкретних адміністративних проваджень. Саме на рівні процедури та компетенційного розмежування відбувається трансформація політичних орієнтирів у юридично значущі наслідки для суб'єктів господарювання.

Водночас сфера альтернативної енергетики за своєю юридичною природою є публічно регульованим сегментом економіки, у якому реалізація підприємницьких прав структурно залежить від адміністративних рішень, процедур і регуляторних актів, а не від автономного приватноправового волевиявлення. Це безпосередньо впливає з положень Закону України «Про альтернативні джерела енергії», яким розвиток і використання альтернативних джерел енергії визначено як предмет державної політики та організаційно-правового регулювання, що здійснюється шляхом реалізації публічно-владних повноважень і застосування спеціальних правових режимів [94]. За таких умов адміністративно-правовий механізм захисту у сфері альтернативної енергетики виконує не допоміжну, а структуроутворюючу функцію, оскільки саме через нього забезпечується правова визначеність умов доступу до ринку, стабільність регуляторних очікувань і можливість ефективного реагування на дефекти адміністративної діяльності, що безпосередньо впливають на права та економічні інтереси суб'єктів господарювання.

Галузева специфіка адміністративно-правового механізму захисту прав суб'єктів господарювання у сфері альтернативної енергетики зумовлена поєднанням трьох взаємопов'язаних чинників: публічно-процедурної моделі

доступу до ринку, концентрації регуляторних повноважень та інвестиційної чутливості до якості адміністративного регулювання.

По-перше, визначальною є публічно-правова природа «входу» та перебування на цьому ринку. Можливість здійснення діяльності виникає не автоматично з приватної ініціативи, а формується через проходження комплексу взаємопов'язаних адміністративних процедур. Юридично значущі результати – будівництво й введення об'єкта в експлуатацію, приєднання до мереж, участь у ринкових сегментах, доступ до режимів підтримки – оформлюються не одним правочином, а послідовністю адміністративних актів і регуляторних рішень, що надає всій конструкції виразного публічно-правового характеру [54; 104; 151].

За такої моделі конструкція ринку електричної енергії функціонує як ієрархізована система процедурного «допуску» до реалізації економічних можливостей, у межах якої саме адміністративні рішення виступають юридичними фактами, що трансформують потенційну господарську свободу у реально здійснюване право. Взаємодія суб'єкта господарювання з публічною адміністрацією та регуляторними інституціями має характер владного адресування, оскільки можливість здійснення діяльності визначається не ринковою домовленістю, а результатами публічно-правових процедур [124].

У цьому контексті права суб'єктів господарювання у сфері альтернативної енергетики постають не як абстрактні економічні інтереси, а як процедурно обумовлені юридичні можливості, реалізація яких є можливою виключно за умови дотримання вимог належного адміністрування. Відтак процесуальна коректність адміністративної діяльності (дотримання компетенції, строків, прозорості критеріїв, обов'язку мотивування та неупередженості) виступає не допоміжним стандартом, а конститутивною умовою існування самих прав у цій сфері [53; 92; 134].

Такий підхід кореспондує з доктринальними висновками адміністративно-правових досліджень державного регулювання енергетики,

у яких підкреслюється, що в публічно регульованих секторах економіки адміністративна процедура виконує функцію «юридичного каркасу» реалізації прав і водночас концентрує основні ризики їх порушення. Аналогічний акцент закладено і в європейських стандартах належного адміністрування, відповідно до яких ефективний захист прав має бути інтегрований у сам процес прийняття адміністративних рішень, а не зводиться виключно до подальшого судового контролю [206; 210; 225].

По-друге, галузь альтернативної енергетики характеризується підвищеною регуляторною залежністю та домінуванням спеціального державного регулятора, що істотно модифікує модель адміністративно-правового захисту прав суб'єктів господарювання. Висока щільність регуляторних актів у цій сфері означає, що публічно-владні рішення безпосередньо впливають на економічні параметри діяльності учасників ринку, включно з доступом до ринку, правилами його функціонування та фінансовими наслідками реалізації інвестиційних проєктів [4].

За таких умов регуляторні акти та індивідуальні рішення спеціального регулятора виступають ключовими юридичними чинниками формування правового статусу суб'єктів господарювання, а межі адміністративної дискреції набувають принципового значення для оцінки легітимності втручання держави. Відповідно, для адміністративно-правового механізму захисту у цій сфері критичного значення набувають внутрішні адміністративні гарантії якості регуляторних рішень – передбачуваність і послідовність регуляторної політики, належне обґрунтування актів, недискримінаційність та контрольованість дискреції. Саме ці елементи визначають, чи трансформується регуляторна діяльність у стабільний правовий режим, чи стає джерелом підвищеної правової невизначеності [118].

По-третє, специфіка альтернативної енергетики проявляється у підвищеній інвестиційній чутливості до змін адміністративного та регуляторного середовища, що безпосередньо впливає на конфігурацію

механізмів захисту прав. Капіталомісткий характер проєктів і тривалий горизонт їх окупності зумовлюють критичну залежність інвесторів від стабільності адміністративних процедур, умов приєднання до мереж, доступу до режимів підтримки та регуляторних правил ринку [198; 200; 237].

У цьому вимірі юридична значущість адміністративно-правового захисту виходить за межі індивідуального спору та набуває системного значення, оскільки різкі, непослідовні або недостатньо обґрунтовані регуляторні зміни істотно підвищують рівень конфліктності та спорогенність галузі. Узагальнення доктринальних і міжнародних досліджень інвестиційних спорів у сфері відновлюваної енергетики свідчать, що оцінка правомірності поведінки держави концентрується навколо критеріїв пропорційності, розумності, недовільності та захисту легітимних очікувань, що безпосередньо пов'язує якість адміністративного регулювання з ефективністю захисту прав суб'єктів господарювання.

Зазначена залежність має не лише економічний, а й чітко виражений юридичний вимір, оскільки саме характер і якість регуляторних рішень визначають рівень правової визначеності для суб'єктів інвестування у сфері альтернативної енергетики. Різкі, непослідовні або недостатньо обґрунтовані зміни регуляторного режиму, зокрема, режимів державної підтримки, об'єктивно підвищують рівень конфліктності у галузі. Узагальнення доктринальних досліджень інвестиційних спорів у сфері відновлюваної енергетики свідчать, що запровадження у багатьох державах довгострокових стимулювальних механізмів на початку XXI століття (зокрема схем типу *feed-in tariffs*) та їх подальше скорочення або скасування у посткризовий період спричинили хвилю претензій інвесторів щодо порушення легітимних очікувань [73]. При цьому оцінка правомірності поведінки держави у таких спорах концентрується навколо критеріїв передбачуваності, пропорційності, недовільності та розумності регуляторних змін, що відображає зсув фокусу з формальної законності на якість адміністративного втручання.

У цьому контексті інвестиційна чутливість альтернативної енергетики проявляється як структурний «зворотний зв'язок» між якістю адміністративного регулювання та рівнем юридичних ризиків. Дефіцит адміністративної якості – непередбачуваність регуляторної політики, формальний характер мотивування рішень, недостатня комунікація з заінтересованими суб'єктами, процедурна неузгодженість управлінських дій – трансформується у зростання конфліктності та множинність спорів як для бізнесу, так і для держави. Звідси випливає принципова вимога до адміністративно-правового механізму захисту прав у цій сфері: він має включати превентивні гарантії якості регуляторних змін, спрямовані на мінімізацію ризиків порушення легітимних очікувань, а не обмежуватися виключно «постфактум» судовим контролем [73].

По-четверте, визначальною рисою галузі є процедурна комплексність, зумовлена перетином енергетичного та екологічного врядування, що безпосередньо впливає на конфігурацію адміністративно-правового механізму захисту прав суб'єктів господарювання у сфері альтернативної енергетики [23]. Для цієї сфери характерна інтеграція енергетичних і екологічних адміністративних процедур, у межах якої екологічний процедурний компонент перестає бути допоміжним і набуває юридично визначального значення для реалізації енергетичного проєкту.

В українській правовій системі процедура оцінки впливу на довкілля вибудована як поетапне адміністративне провадження, що включає стадії інформування, участі громадськості, підготовки висновку та обов'язковості врахування його результатів у подальших дозвільних і регуляторних рішеннях. За таких умов висновок з оцінки впливу на довкілля безпосередньо впливає на можливість ухвалення адміністративних актів, необхідних для реалізації енергетичного проєкту, і фактично стає складовою його юридичної долі. Процедурні дефекти на цій стадії здатні переноситися на наступні управлінські рішення, формуючи підстави для їх скасування або повторного проходження адміністративних процедур [120].

Аналогічний підхід закріплений у праві Європейського Союзу, де екологічна оцінка розглядається як обов'язкова передумова надання дозволу на реалізацію проєкту (*development consent*). Зокрема, Директива 2011/92/EU пов'язує можливість ухвалення дозвільного рішення з попередньою оцінкою значущих впливів на довкілля, що підтверджує системний характер інтеграції екологічних процедур у механізм публічного регулювання енергетичної діяльності [176]. Додаткового значення процедурному виміру надає Орхуська конвенція, яка закріплює процесуальні права доступу до екологічної інформації, участі громадськості в ухваленні рішень та доступу до правосуддя у справах, що стосуються довкілля. Реалізація цих прав об'єктивно підсилює вимоги до якості адміністративних процедур і підвищує юридичну чутливість проєктів альтернативної енергетики до процедурних порушень [48].

У цьому аспекті галузева специфіка адміністративно-правового механізму захисту полягає не у створенні преференцій для суб'єктів господарювання, а у забезпеченні процедурної сумісності та узгодженості енергетичних рішень з екологічними гарантіями. Порушення такої сумісності істотно підвищує правову вразливість проєктів, що проявляється у ризиках скасування адміністративних актів, необхідності повторного проходження процедур та фактичного блокування реалізації енергетичних ініціатив.

По-п'яте, істотне значення має євроінтеграційна рамка, у межах якої ВДЕ функціонують як елемент багаторівневого енергетично-кліматичного врядування ЄС, що поєднує політичні цілі з юридично формалізованими вимогами до адміністративної спроможності їх досягнення. Регламент (EU) 2018/1999 закріплює «архітектуру керованості» Енергетичного союзу та кліматичної політики через інструменти планування (національні плани), моніторингу та звітності, тим самим зміщуючи акцент із декларативності цілей на *перевірюваність* і *відтворюваність* адміністративної практики: правова визначеність у сфері ВДЕ залежить не лише від змісту норм, а й від

того, чи здатна адміністративна система забезпечити послідовне виконання планових траєкторій та процедурних вимог [214].

У спеціальному праві ЄС щодо ВДЕ процедурний вимір набуває прямої нормативної конкретизації. Директива (EU) 2018/2001 (RED II) конструює *permit-granting* як комплекс взаємопов'язаних адміністративних проваджень (дозволи/погодження/рішення, включно з аспектами, пов'язаними з реалізацією проєкту та його приєднанням), і встановлює ключові параметри належної процедури: інституційну організацію через контактні точки («one-stop shop» як мінімізація транзакційних витрат заявника), вимоги прозорості та доступності інформації, а також граничні строки проходження процедури (як загальне правило – обмеження тривалості *permit-granting* процесу з можливістю подовження лише за виняткових обставин) [173].

Подальша еволюція цього підходу відображена у змінах RED III (Директива (EU) 2023/2413): прискорення дозволів у ній досягається через жорсткішу процедурну дисципліну. Зокрема, запроваджується режим *renewables acceleration areas*, для яких встановлюються скорочені граничні строки *permit-granting* (загальне правило – до 12 місяців для проєктів у таких зонах, із спеціальними строками для реповерінгу/малих установок), поряд із посиленням вимог до прозорості результатів і публічної доступності рішень. Додатково закріплюється презумпція *overriding public interest* для планування, будівництва та експлуатації ВДЕ-об'єктів і пов'язаної інфраструктури, що має прямі адміністративно-правові наслідки для тестів зважування інтересів у дозвільних провадженнях [174].

Аналогічну логіку демонструє й «аварійне» прискорювальне регулювання: Регламент (EU) 2022/2577 формує тимчасову рамку, спрямовану на скорочення адміністративних затримок, але концептуально не підміняє процедуру її відсутністю – навпаки, задає особливий процедурний режим для пришвидшення за рахунок стандартизації підходів і зменшення надмірних етапів, зберігаючи вимогу правової визначеності та контрольованості адміністративного розсуду [170]. Практичне наповнення

цієї логіки деталізує Комісія у SWD(2024)124, акцентуючи на поєднанні швидкості з прозорістю, цифровізацією, передбачуваними строками, належним мотивуванням і організаційною координацією компетентних органів як «антидискреційних» запобіжниках [186].

У контексті адміністративно-правового механізму захисту прав суб'єктів господарювання це означає, що «швидкість» адміністративних процедур не може тлумачитися як зниження рівня гарантій. Прискорення у праві ЄС виступає похідним від підвищення процедурної визначеності: воно потребує чіткішого розмежування компетенцій, уніфікації етапів, прозорих критеріїв і посилення вимог до мотивування, аби мінімізувати ризики дискреційного свавілля та зменшити ймовірність «процедурно-вразливих» рішень, які стають первинним джерелом спорів [174].

По-шосте, галузева специфіка механізму захисту посилюється стикуванням регулювання ВДЕ з правом внутрішнього ринку електроенергії ЄС та стандартами належного врядування. Директива (EU) 2019/944 і Регламент (EU) 2019/943 закріплюють конкурентну та недискримінаційну модель функціонування ринку (доступ до мереж, правила організації ринкових сегментів, балансування, регуляторний нагляд), яка має безпосереднє адміністративно-правове значення, оскільки перетворює принципи прозорості, недискримінаційності та рівного доступу до інфраструктури на юридично релевантні стандарти здійснення владно-обов'язкових і нормативно детермінованих повноважень операторів і регулятора [175; 216].

У такій конструкції ключові для бізнесу правові ризики виникають переважно до спору, на стадії мережево-адміністративних і регуляторних процедур (приєднання/доступ до мереж, застосування правил системної операції, балансування, тарифні та приєднувальні рішення), де дефіцит прозорості або слабке мотивування здатні прямо впливати на економіку проекту та юридичну стійкість управлінських актів. Відтак, належна адміністративна процедура й стандарти управлінської якості

(обґрунтованість, передбачуваність, рівність доступу, контрольованість дискреції) закономірно формують «першу лінію» захисту прав у ВДЕ, тоді як юрисдикційний контроль виконує коригуючу та відновну функцію [216].

Отже, у сфері альтернативної енергетики належна адміністративна процедура та стандарти управлінської якості (обґрунтованість, передбачуваність, рівність доступу, контрольованість дискреції) закономірно виступають «першою лінією» захисту прав суб'єктів господарювання, тоді як судовий або інший юрисдикційний контроль має допоміжний, коригуючий характер [159]. Така логіка відповідає європейській моделі поєднання ринкової конкуренції з публічно-правовими гарантіями належного врядування і додатково підкреслює превентивну спрямованість адміністративно-правового механізму захисту у сфері ВДЕ [190].

Наведені нормативні та євроінтеграційні рамки узгоджуються з усталеними доктринальними підходами, відповідно до яких енергетична сфера розглядається як публічно регульований сегмент економіки з виразним міжнародно-правовим і екологічним контекстом. Зокрема, у працях С. Д. Білоцького обґрунтовується публічно-регуляторна природа енергетичних правовідносин та їхня зумовленість як внутрішніми адміністративно-правовими механізмами, так і наднаціональними екологічними та енергетичними орієнтирами [14]. Ці висновки підтверджують методологічну коректність розгляду альтернативної енергетики не як суто економічної або галузево-технічної сфери, а як простору публічного адміністрування, у межах якого захист прав суб'єктів господарювання невід'ємно пов'язаний із якістю регуляторних і процедурних рішень.

Водночас сучасні узагальнення стану правового регулювання альтернативної енергетики в Україні фіксують низку системних проблем, що мають безпосереднє значення для конструкції механізму захисту прав. До них належать фрагментарність нормативного масиву, підвищена динамічність регулювання, значна роль підзаконного нормотворення та

відсутність стабільних процедурних орієнтирів, що ускладнює правову передбачуваність і підвищує ризики конфліктності [197]. За таких умов саме адміністративно-правовий механізм захисту покликаний компенсувати нормативну «турбулентність» через інституційну визначеність, процедурну дисципліну та ефективні превентивні гарантії.

З урахуванням викладеного, галузеву специфіку адміністративно-правового механізму захисту прав суб'єктів господарювання у сфері альтернативної енергетики доцільно узагальнити через три взаємопов'язані характеристики.

По-перше, це публічно-правовий характер «входу» на ринок і реалізації проєктів, що здійснюються через систему дозвільно-регуляторних рішень і адміністративних процедур. По-друге, інвестиційна та регуляторна чутливість сфери, за якої дефіцит передбачуваності та процедурної якості безпосередньо трансформується у підвищену конфліктність і юридичні ризики, зокрема у площині спорів щодо легітимних очікувань інвесторів [73]. По-третє, процедурна комплексність, зумовлена поєднанням енергетичних, екологічних і мережевих регуляторних контурів, що вимагає юридично стійкої, прозорої та контрольованої адміністративної практики [48; 176].

У науковому дискурсі адміністративного права поняття механізму захисту прав зазвичай пов'язується передусім із юрисдикційними формами - судовим контролем і процедурами оскарження. Такий підхід є методологічно обґрунтованим, оскільки судові рішення виступає остаточною формою вирішення публічно-правового спору, а судовий контроль - системним запобіжником проти свавілля публічної влади [45; 137]. Водночас у публічно регульованих секторах економіки, де реалізація прав суб'єктів господарювання опосередковується ланцюгом адміністративних рішень, дозволів і регуляторних актів, зведення механізму захисту виключно до юрисдикційних інструментів є методологічно недостатнім.

За такого підходу захист прав набуває переважно реактивного характеру, тоді як ключові ризики для прав та законних інтересів суб'єктів

господарювання виникають на ранніх стадіях адміністративного процесу – під час підготовки, ухвалення, зміни та застосування регуляторних приписів. Саме на цих стадіях дефекти процедури, недостатнє мотивування або непередбачуваність управлінських рішень здатні породжувати конфлікт навіть за формальної законності регуляторних змін, що підтверджується як міждисциплінарними дослідженнями енергетичної політики [230], так і аналізом інвестиційних спорів у сфері відновлюваної енергетики [73].

Для сфери альтернативної енергетики зазначена методологічна проблема є особливо актуальною, оскільки адміністративний вплив на діяльність суб'єктів господарювання має системний характер і реалізується через правила доступу до ринку, приєднання до мереж, механізми підтримки, реєстрово-облікові процедури, технічні вимоги та наглядові інструменти [197]. За таких умов ефективність захисту прав визначається не лише наявністю судової «фінальної інстанції», а насамперед якістю адміністративної процедури та спроможністю публічної адміністрації діяти послідовно, прозоро, у розумні строки й із належним мотивуванням.

Узагальнення доктринальних підходів дозволяє виокремити три методологічні рамки розуміння механізму захисту прав у публічному адмініструванні: юрисдикційно-процесуальну, інституційно-організаційну та процедурно-превентивну. Якщо перші дві зосереджуються відповідно на формах оскарження та системі суб'єктів і компетенцій, то процедурно-превентивна рамка акцентує на гарантіях належного адміністрування, інтегрованих безпосередньо в адміністративну процедуру [210]. Саме ця логіка є визначальною для сфери альтернативної енергетики, оскільки дозволяє забезпечити правову визначеність в умовах регуляторної динаміки та знизити конфліктність правовідносин [230].

Інституційний вимір державного впливу в енергетичній сфері підтверджує, що реалізація прав суб'єктів господарювання відбувається не «автоматично», а через адміністративні акти й регуляторні рішення спеціально уповноважених органів, що об'єктивно підвищує значення

процесуальної форми, мотивування та контрольованості дискреції [17]. У поєднанні з міжнародно-правовими стандартами екологічно орієнтованої енергетики це формує контекст, у якому механізм захисту прав бізнесу виступає складовою легітимації публічного впливу у регуляторно чутливому секторі [14].

З огляду на викладене постає необхідність формулювання поняття адміністративно-правового механізму захисту прав суб'єктів господарювання у сфері альтернативної енергетики як комплексної категорії, що поєднує нормативну, інституційну та процедурну компоненти і спрямована не лише на відновлення порушених прав, а й на їх превентивне забезпечення в межах публічного адміністрування з урахуванням інструментального характеру галузевого регулювання та його підвищеної чутливості до якості регуляторних змін.

Авторське визначення:

Адміністративно-правовий механізм захисту прав суб'єктів господарювання у сфері альтернативної енергетики в Україні – це системно організована, багаторівнева сукупність адміністративно-правових засобів (нормативних приписів, інституційно визначених повноважень, адміністративних процедур та ремедійних засобів адміністративного і судового відновлення порушених прав), за допомогою яких у відносинах із публічною адміністрацією забезпечуються запобігання порушенням, їх припинення та відновлення порушених прав і законних інтересів суб'єктів господарювання, які провадять діяльність у сфері альтернативної енергетики, з урахуванням специфіки адміністративно-регуляторних інструментів цієї сфери (дозвільних, технічних, ринкових і стимулювальних).

Визначальною умовою ефективності такого механізму є превентивна роль адміністративної процедури, що забезпечується через прозорість і мотивованість управлінських рішень, дотримання розумних строків, участь заінтересованих осіб та передбачуваність регуляторних змін.

У запропонованому визначенні акцентовано чотири взаємопов'язані концептуальні аспекти.

По-перше, механізм має адміністративно-правову природу, оскільки ґрунтується на владних повноваженнях публічної адміністрації, реалізується через адміністративні акти та інші юридично значущі дії або бездіяльність, а також підпорядковується вимогам належної адміністративної процедури.

По-друге, він є системним і багаторівневим, охоплюючи нормативний рівень (встановлення правил, критеріїв і меж адміністративного втручання), інституційний рівень (компетенцію, підзвітність і відповідальність суб'єктів публічного адміністрування), процедурний рівень (процесуальні гарантії розгляду та вирішення адміністративних справ) і відновний (ремедійний) рівень (адміністративне та судове оскарження, контрольні форми і правові засоби відновлення порушених прав).

По-третє, механізм орієнтований на цільову тріаду «запобігання – припинення – відновлення», що дає змогу розуміти захист не лише як реакцію на вже допущене порушення, а як юридично вбудовану систему гарантій, інтегровану у стадії підготовки, ухвалення та реалізації управлінських рішень.

По-четверте, домінантою виступає превентивна роль адміністративної процедури, оскільки саме вона конкретизує загальні принципи законності, рівності, пропорційності та правової визначеності у перевірювані процесуальні гарантії, зокрема строковість розгляду справ, обов'язок мотивування рішень, забезпечення участі заінтересованих осіб, прозорість критеріїв і передбачуваність регуляторних рішень.

Запропонована в дослідженні авторська модель структури адміністративно-правового механізму захисту прав суб'єктів господарювання у сфері альтернативної енергетики виходить із того, що у публічно регульованих секторах захист не може зводитися до постфактум реагування на порушення, а має конструюватися як внутрішньо організована система юридичних гарантій, інтегрована у публічне адміністрування. Такий підхід

методологічно узгоджується з європейськими стандартами належного адміністрування (good administration), у межах яких якість адміністративної процедури та управлінської діяльності розглядається як складова реального забезпечення і захисту прав, а не як допоміжний компонент зовнішнього контролю [210].

У сфері альтернативної енергетики ця логіка набуває підвищеної актуальності з огляду на поєднання стратегічної візійності енергетичного переходу та регуляторної мінливості: за таких умов процедурні й інституційні гарантії виконують функцію правових «амортизаторів», що знижують ризики конфліктності та сприяють узгодженню очікувань учасників регулювання [230].

Вибір структурних елементів механізму в цій роботі ґрунтується на двох взаємопов'язаних тезах. Перша полягає в тому, що права та законні інтереси суб'єктів господарювання у сфері альтернативної енергетики реалізуються переважно через адміністративні акти та регуляторні рішення (дозвільні дії, приєднання до мереж, застосування режимів підтримки, реєстраційно-облікові процедури, встановлення технічних умов, контрольні заходи тощо), у зв'язку з чим місце виникнення регуляторного ризику та місце потенційного захисту збігаються у площині компетенції та адміністративної процедури публічної адміністрації [17].

Друга теза полягає в тому, що правове поле альтернативної енергетики має мультиінструментальний і багаторівневий характер (поєднання ринкових правил, технічного регулювання, дозвільних режимів, стимулювальних механізмів і підзаконного нормотворення), у зв'язку з чим механізм захисту повинен функціонувати як цілісна система, а не як сукупність ізольованих засобів, зведених переважно до судового оскарження [197].

Саме тому структура адміністративно-правового механізму захисту прав у сфері альтернативної енергетики в авторській моделі охоплює чотири взаємопов'язані елементи: нормативний, інституційний, процедурний та відновний (ремедійний). Їх взаємозв'язок є функціонально зумовленим:

нормативний елемент визначає правила, критерії та межі адміністративного втручання; інституційний – забезпечує компетентне, відповідальне й підзвітне застосування цих правил; процедурний – трансформує нормативні приписи у дієві гарантії в процесі підготовки, ухвалення та реалізації управлінських рішень; відновний (ремедійний) – забезпечує виправлення порушень, відновлення прав і корекцію управлінської практики. Водночас у запропонованій моделі відновний (ремедійний) елемент не заміщує попередні рівні, а виконує роль завершальної ланки, що активізується у разі недостатності превентивних гарантій нормативного та процедурного характеру [92].

Отже, запропоноване у Розділі 1 авторське визначення та структурна модель адміністративно-правового механізму захисту прав суб'єктів господарювання у сфері альтернативної енергетики відображають його внутрішню логіку як цілісної системи юридичних гарантій, інтегрованих у публічне адміністрування та зорієнтованих на реалізацію цільової тріади «запобігання – припинення – відновлення» порушених прав. Такий підхід дозволяє концептуально поєднати теоретичне розуміння захисту прав із особливостями публічно регульованого та регуляторно чутливого сектору відновлюваної енергетики, у якому реалізація прав суб'єктів господарювання опосередковується нормами, компетенціями, адміністративними процедурами та владно-обов'язковими рішеннями.

У зв'язку з цим у Розділі 2 дослідження здійснюється послідовний і поглиблений аналіз змісту та практичної реалізації кожного зі структурних елементів зазначеного механізму, сформульованих у Розділі 1, а саме: нормативно-правових засад захисту прав суб'єктів господарювання; інституційної системи суб'єктів публічного адміністрування та інших учасників захисту; адміністративних процедур і процесуальних гарантій їх належного здійснення; а також адміністративно-правових інструментів реагування й відновлення порушених прав у сфері альтернативної енергетики в Україні.

Висновки до розділу 1

У підрозділі 1.1 обґрунтовано, що сучасна альтернативна енергетика в Україні еволюціонувала від техніко-економічного напрямку до сфери реалізації публічного інтересу, у межах якої держава визначає цілі розвитку, встановлює спеціальні режими та організовує адміністративні процедури. У зв'язку з цим права суб'єктів господарювання у відповідній сфері обґрунтовано розглянуто як самостійний об'єкт адміністративно-правового захисту, оскільки їх зміст і реальність реалізації залежать від регуляторних рішень, дозвільних і мережевих процедур, тарифного та фінансового регулювання, а також інституційної спроможності публічної адміністрації забезпечити передбачуваність і належну організацію управлінських процесів.

Доведено публічно-правову природу зазначених прав, що проявляється в їх структурній залежності від владно-організаційних повноважень органів публічної адміністрації та процедурній опосередкованості реалізації. Показано, що правового значення як об'єкт адміністративно-правового захисту набувають не будь-які інвестиційні очікування, а лише ті, що мають нормативне підґрунтя, кореспондують компетенції адміністрації та забезпечуються процедурними гарантіями. У цьому контексті враховано європейські орієнтири щодо правової визначеності й захисту законних очікувань як чинників обмеження дискреції при зміні режимів підтримки, а також акцент на процедурній спроможності публічного адміністрування як умові реальної реалізації прав учасників ринку.

Подальшого розвитку набули наукові положення щодо класифікації прав суб'єктів господарювання у сфері альтернативної енергетики та уточнення їх змістовних ознак. Виокремлено групи прав, релевантні саме для адміністративно-правового захисту: права доступу до інфраструктури та ринкової участі; права, пов'язані з правовою визначеністю регуляторного середовища та режимами публічної підтримки; реєстрово-облікові права; процедурні права та гарантії оскарження. Таке групування дозволяє

співвіднести типові ризики порушення прав у регульованому секторі з релевантними напрямками адміністративно-правового захисту.

Уточнено, що специфіка прав суб'єктів господарювання у сфері альтернативної енергетики зумовлена підвищеною регуляторною залежністю та довгостроковим інвестиційним характером відповідної діяльності, а також зростанням публічного інтересу до функціонування цієї стратегічно важливої сфери публічного адміністрування. Це підтверджено прикладами реєстрово-цифрових режимів (гарантії походження як процедурна умова юридичної «видимості» результатів діяльності) і фінансово-регуляторних механізмів підтримки (вимоги прозорості, нормативного розмежування платежів і процедурної впорядкованості їх запровадження).

У підрозділі 1.2 здійснено комплексне дослідження системи та змісту принципів адміністративно-правового захисту прав суб'єктів господарювання у сфері альтернативної енергетики, що дозволило розкрити їх не як декларативні засади, а як юридично зобов'язувальні критерії формування, реалізації та контролю адміністративних процедур у публічно регульованій сфері. Обґрунтовано, що принципи адміністративно-правового захисту виконують подвійну функцію: з одного боку, вони визначають стандарт належної адміністративної процедури та межі допустимого втручання публічної адміністрації у господарську діяльність, а з іншого – слугують критеріями оцінки правомірності управлінських рішень у механізмах адміністративного й судового контролю. У сфері альтернативної енергетики ця функція набуває підвищеної інтенсивності, оскільки процедурні дефекти, непослідовність адміністративної практики або непропорційна реалізація дискреційних повноважень безпосередньо впливають не лише на окремі суб'єктивні права, а й на економічну здійсненність інвестиційних проєктів.

У ході дослідження удосконалено систему принципів адміністративно-правового захисту шляхом їх систематизації за тришаровою моделлю, що охоплює: універсальні (конституційно-адміністративні) принципи,

європейські стандарти належного адміністрування та спеціальні (галузеві) принципи, зумовлені особливостями альтернативної енергетики як сфери публічно-правового регулювання. Така побудова дозволила показати, що принципи не конкурують між собою, а утворюють цілісну систему юридичних критеріїв, за допомогою яких забезпечується баланс між кліматичними, екологічними, енергетичними та безпековими публічними цілями і правами та законними інтересами суб'єктів господарювання. Доведено, що саме через принципи відбувається «переклад» публічної політики у юридично перевірювані параметри адміністративної діяльності – законність, пропорційність, правову визначеність, недискримінаційність, мотивованість і процедурну справедливість.

Окремо обґрунтовано роль принципів адміністративно-правового захисту як методологічної основи формування та функціонування адміністративно-правового механізму захисту прав суб'єктів господарювання у сфері альтернативної енергетики. Показано, що принципи виконують системоутворюючу функцію, забезпечуючи узгодженість нормативних приписів, інституційних рішень і процедурних дій публічної адміністрації, а також виступають інструментом обмеження дискреції та запобігання свавільному втручанню у сферу господарської діяльності. Порушення принципів адміністративно-правового захисту трансформує навіть формально компетентні управлінські рішення у юридично вразливі адміністративні акти, які не відповідають стандартам належного адміністрування та підлягають ефективному оскарженню. Це підтверджує, що принципи адміністративно-правового захисту є не допоміжним елементом, а ключовою нормативною опорою механізму реального гарантування прав суб'єктів господарювання у сфері альтернативної енергетики.

У підрозділі 1.3 сформульовано авторське поняття адміністративно-правового механізму захисту прав суб'єктів господарювання у сфері альтернативної енергетики та обґрунтовано його відмежування від механізму правового регулювання. Доведено, що в умовах публічно-правових відносин,

позначених владно-управлінською асиметрією, захист прав суб'єктів господарювання не може зводитися виключно до постфактум реагування на порушення у формі адміністративного чи судового контролю, а має бути концептуально інтегрованим у сам процес публічного адміністрування. У цьому сенсі адміністративно-правовий механізм захисту розкрито як системно організовану, багаторівневу сукупність адміністративно-правових засобів, за допомогою яких забезпечуються запобігання порушенням, їх припинення та відновлення порушених прав і законних інтересів суб'єктів господарювання у сфері альтернативної енергетики.

Новизна запропонованого підходу полягає у перенесенні центру ваги з реактивного (юрисдикційного) розуміння захисту прав на превентивно-процедурний вимір, у межах якого захист забезпечується насамперед через юридично контрольовану адміністративну діяльність. Захист прав інтерпретовано не як зовнішній щодо публічної адміністрації інструмент корекції, а як внутрішньо вбудовану систему юридичних гарантій, що функціонує на стадіях підготовки, ухвалення та реалізації адміністративних рішень і спрямована на мінімізацію ризиків неправомірного втручання у сферу господарської діяльності.

На теоретико-правовому рівні у роботі запропоновано цілісну структурну модель адміністративно-правового механізму захисту прав суб'єктів господарювання у сфері альтернативної енергетики як внутрішньо узгодженої системи чотирьох взаємопов'язаних елементів: нормативного, інституційного, процедурного та захисного (ремедійного). Обґрунтовано, що нормативний елемент визначає правові межі адміністративного втручання та критерії правомірності управлінських рішень; інституційний – формує організаційні передумови реалізації процедурних гарантій; процедурний елемент виступає центральним ядром механізму, оскільки забезпечує превентивний захист прав шляхом трансформації принципів належного адміністрування у перевірювані процесуальні гарантії; захисний (ремедійний) – виконує коригуючу та відновлювальну функцію.

РОЗДІЛ 2.

ЗМІСТ ТА РЕАЛІЗАЦІЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО МЕХАНІЗМУ ЗАХИСТУ ПРАВ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ У СФЕРІ АЛЬТЕРНАТИВНОЇ ЕНЕРГЕТИКИ В УКРАЇНІ

2.1. Нормативно-правові засади захисту прав суб'єктів господарювання у сфері альтернативної енергетики

Вихідною методологічною позицією цього підрозділу є сформульована у розділі 1 концепція адміністративно-правового механізму захисту прав суб'єктів господарювання у сфері альтернативної енергетики як внутрішньо узгодженої системи нормативного, інституційного, процедурного та захисного (ремедійного) елементів. У межах такої конструкції аналіз нормативно-правових засад посідає логічно первинне місце, оскільки саме нормативний елемент визначає юридичні межі публічного адміністрування у відповідній сфері, формує критерії правомірності управлінських і регуляторних рішень органів публічної адміністрації, а також закладає базові гарантії реалізації та захисту прав суб'єктів господарювання [49].

Нормативний елемент адміністративно-правового механізму захисту має системоутворювальне значення, оскільки саме через норми публічного права здійснюється юридичне конструювання правового статусу учасників ринку альтернативної енергетики, визначаються допустимі форми, способи та межі публічного впливу на їх господарську діяльність, а також встановлюються інструменти контролю за правомірністю індивідуальних і нормативних адміністративних рішень. У структурі механізму захисту нормативні приписи виконують принаймні три взаємопов'язані функції: по-перше, закріплюють зміст і обсяг суб'єктивних публічних прав та законних інтересів суб'єктів господарювання у сфері альтернативної енергетики; по-друге, визначають межі, форми та процедури допустимого адміністративного

й регуляторного втручання, включаючи нормотворчу діяльність регуляторних органів; по-третє, формують юридичні підстави та умови застосування засобів відновлення порушених прав у разі протиправних рішень, дій чи бездіяльності суб'єктів публічної влади [69; 70; 156].

Для сфери альтернативної енергетики нормативний елемент механізму захисту характеризується виразною галузевою специфікою, зумовленою інвестиційним характером відповідних проєктів, значним обсягом початкових капіталовкладень, а також довгостроковим горизонтом економічних і регуляторних рішень. Реалізація більшості проєктів у цій сфері об'єктивно залежить від стабільності нормативно визначених умов доступу до ринку електричної енергії, передбачуваності технічних і процедурних параметрів приєднання до електричних мереж, а також від чіткості й сталості режимів державної підтримки, передбачених спеціальним законодавством [124].

За таких умов нормативна визначеність виступає не лише загальним принципом правового регулювання, а й ключовою передумовою реальної здійсненності прав суб'єктів господарювання у сфері альтернативної енергетики. Натомість дефекти нормативного масиву – його фрагментарність, надмірна мінливість, нечіткість критеріїв прийняття регуляторних рішень, колізійність підзаконного регулювання або відсутність процедурної узгодженості між різними регуляторними режимами – об'єктивно трансформуються у підвищені правові та інвестиційні ризики, зростання конфліктності правозастосування і, як наслідок, у збільшення навантаження на адміністративно-правові та судові ремедійні механізми захисту [197].

Водночас стабільність правового регулювання у сфері альтернативної енергетики не може тлумачитися як його незмінність. Регуляторне середовище у цій галузі об'єктивно зазнає трансформацій під впливом технологічного розвитку, еволюції моделей ринку електричної енергії,

фіскальних і бюджетних обмежень, а також міжнародно-правових і євроінтеграційних зобов'язань України [146].

Проблемним у цьому контексті є не сам факт нормативних змін, а якість регуляторних рішень, що їх супроводжують, зокрема наявність належних правових підстав для втручання, передбачуваність регуляторної політики, використання перехідних і адаптаційних механізмів, належне мотивування адміністративних актів, а також дотримання принципу пропорційності втручання у сферу господарської діяльності [24; 119].

З огляду на це, до нормативного елемента механізму захисту необхідно відносити не лише галузеві акти енергетичного права, а й нормативні режими, які задають універсальні вимоги до якості регуляторних рішень та їх впливу на суб'єктів господарювання. Зокрема, Закон України «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності» визначає загальні параметри регуляторного нормотворення (обґрунтованість, передбачуваність, прозорість, оцінка впливу регулювання), що виконує системообмежувальну функцію щодо змісту й процедур підготовки регуляторних актів у сфері енергетики [104]. У суміжній площині Закон України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності» формує загальні межі контрольних втручань щодо суб'єктів господарювання, включаючи вимоги до правомірності контрольних дій, процедурної визначеності та документального оформлення результатів контролю, що істотно впливає на адміністративний ризик-профіль реалізації енергетичних проєктів [119].

У доктрині енергетичного та інвестиційного права послідовно обґрунтовується, що принцип захисту легітимних очікувань суб'єктів господарювання у сфері відновлюваної енергетики не означає вимоги збереження регуляторного режиму у незмінному вигляді, однак передбачає обов'язок держави діяти послідовно, обґрунтовано та несвавільно, із дотриманням вимог правової визначеності та належної адміністративної процедури. Зміни регулювання допускаються за умови, що вони мають чітке

нормативне підґрунтя, переслідують легітимну публічну мету та не створюють непропорційного тягаря для учасників ринку [73]. У площині адміністративного права зазначений підхід трансформується у вимогу до нормативного елемента механізму захисту бути сконструйованим таким чином, щоб мінімізувати ризики довільності публічного управління та забезпечити перевірюваність критеріїв регуляторних рішень. Це означає, що правові підстави, межі дискреції та процедурні умови прийняття регуляторних актів мають бути визначені з достатнім ступенем чіткості, аби забезпечити можливість ефективного адміністративного й судового контролю за діяльністю суб'єктів владних повноважень [44].

Особливого значення ці вимоги набувають в умовах реалізації екологічно орієнтованої енергетичної політики. У сфері альтернативної енергетики екологічні адміністративні режими мають не факультативний, а структурний характер, оскільки реалізація проєктів часто потребує проходження процедур оцінки впливу на довкілля та стратегічної екологічної оцінки у випадках, передбачених законом. Відповідні процедури продукують юридично значущі адміністративні акти й умови, впливають на строки реалізації проєктів і формують самостійні підстави для спорів щодо правомірності рішень публічної адміністрації [14; 120; 127; 146; 167].

У цьому сенсі нормативний елемент адміністративно-правового механізму захисту прав суб'єктів господарювання у сфері альтернативної енергетики доцільно розглядати не як формальну сукупність регуляторних приписів, а як комплексну систему правових координат, що визначає легітимність державного впливу, стандарти правової визначеності та знижує ймовірність виникнення правових спорів і системних конфліктів у галузі. Водночас для оцінки ефективності такого нормативного каркасу необхідно проаналізувати структуру чинного нормативно-правового регулювання, рівень його внутрішньої узгодженості та взаємодію з суміжними адміністративними режимами.

Нормативно-правові засади захисту прав суб'єктів господарювання у сфері альтернативної енергетики характеризуються багаторівневою структурою та підвищеною складністю, що зумовлено як галузевою специфікою енергетичних відносин, так і міжсекторним характером правового регулювання. На відміну від традиційних сфер господарювання, у яких ключові елементи правового статусу суб'єкта визначаються обмеженим колом базових законів, у сфері відновлюваної енергетики нормативні засади формуються сукупністю актів різної юридичної сили, які перебувають у постійній функціональній взаємодії.

Така взаємодія охоплює, зокрема: (1) інфраструктурно-ринкові режими, де мережеві сегменти мають властивості природних монополій, а доступ до них набуває характеру регульованого права, реалізація якого істотно залежить від процедурних і технічних норм [121];

(2) правові режими газового ринку для проєктів, що функціонують у сегменті біогазу/біометану та суміжної інфраструктури [125];

(3) просторово-земельні режими розміщення та експлуатації енергетичних об'єктів, включаючи спеціальні зони енергетичних об'єктів [116];

(4) політико-правові засади державної політики у сфері енергетичної ефективності, що впливають на регуляторні пріоритети та інструменти державного втручання [101];

(5) нормативні основи суміжних сегментів, зокрема у сфері альтернативних видів палива та організаційних форм реалізації енергетичних проєктів на місцевому рівні [93].

Важливу роль у сфері альтернативної енергетики відіграє Закон України «Про альтернативні джерела енергії», який визначає загальні засади державної політики у сфері використання альтернативних джерел енергії, закріплює категоріальний апарат і відносить регулювання відповідних відносин до сфери спеціального законодавства. Показовою для його системної ролі є відсилочна конструкція, відповідно до якої законодавець

прямо закладає багаторівневу модель регулювання: зазначається, що відносини у сфері альтернативних джерел енергії врегульовуються цим Законом та іншими нормативно-правовими актами [94]. У цьому сенсі Закон виконує функцію нормативної основи: він визначає загальні напрями державної політики та структурні елементи правового режиму, зокрема на рівні загальних засад державного управління та регулювання [94]. Одночасно Закон містить окремі матеріально-правові інструменти підтримки, які мають визначальне значення для економічної здійсненності проєктів у сфері відновлюваної енергетики, зокрема, положення щодо «зеленого» тарифу [94].

Разом із тим, для цілей адміністративно-правового аналізу принципним є те, що зазначений Закон не формує самодостатнього процедурного механізму реалізації проголошених у ньому гарантій і матеріальних конструкцій. Його рамковість проявляється не в “недостатності” як такої, а у структурі регулювання: законодавець, закріпивши загальні засади і окремі матеріальні правомочності, залишає процесуальне розгортання механізмів реалізації на інших нормативних рівнях (ст. 2). Як наслідок, ключові для суб’єктів господарювання юридично значущі дії публічної адміністрації (прийняття індивідуальних рішень, встановлення умов, визначення процедурних критеріїв, застосування перехідних механізмів тощо) здебільшого відбуваються на підставі підзаконних та регуляторних актів, що визначають порядок реалізації матеріальних приписів базового закону [94]. У такій моделі правове становище суб’єкта господарювання стає процедурно залежним: фактична здійсненність прав визначається не лише існуванням матеріальної норми, а й наявністю чітких процедурних алгоритмів, критеріїв оцінювання, строків, стандартів мотивування та правил взаємодії з публічною адміністрацією, закріплених у похідному регулюванні.

Функціональне наповнення правового статусу учасників ринку альтернативної енергетики здійснюється передусім у межах Закону України «Про ринок електричної енергії», який комплексно визначає організацію

ринку, статус учасників та загальні стандарти доступу до мережевої інфраструктури. Нормативно важливо, що законодавець закріплює принцип недискримінаційності та прозорості доступу як базовий стандарт взаємодії користувачів системи з операторами систем [124]. Конкретизація цього стандарту здійснюється у нормах про доступ до мереж: оператор системи зобов'язаний надавати користувачам доступ на недискримінаційній та прозорій основі, а відмова допускається лише за умов недостатньої пропускної спроможності та має бути обґрунтована об'єктивними, технічно й економічно обґрунтованими критеріями із зазначенням строку створення резерву пропускної спроможності відповідно до плану розвитку; за відсутності плану розвитку відмова визнається необґрунтованою (ст. 22) [124]. Окремо закон встановлює право виробників на недискримінаційний доступ до електричних мереж за умови дотримання вимог кодексів системи передачі/розподілу (ст. 30 ч. 3 п. 3) [124]. Таким чином, на рівні закону задано юридичні критерії, які прямо працюють як стандарти правомірності для мережевих рішень (доступ/відмова/обґрунтування), а отже – як нормативна основа подальшого адміністративного і судового контролю.

Водночас специфікою енергетичного регулювання є те, що значний обсяг практично значущих правомочностей суб'єктів господарювання реалізується через похідне підзаконне та регуляторне нормотворення, на яке закон прямо відсилає. Це не є недоліком моделі як такої, оскільки технічна складність енергетичних відносин об'єктивно потребує деталізації; проте юридичні наслідки такої конструкції полягають у тому, що підзаконний рівень стає визначальним для фактичної реалізації прав, а якість імплементації – ключовим фактором правової визначеності. Зокрема, право виробника на доступ до мереж реалізується з урахуванням вимог кодексів системи передачі/розподілу, що закладає залежність правового результату від процедурних і технічних норм підзаконного рівня (ст. 30) [124]. За відсутності достатньо чітких і стабільних законодавчих орієнтирів або за умов нормативної нестабільності похідного регулювання це може

розширювати межі адміністративної та регуляторної дискреції в точках практичного прийняття рішень (умови доступу, тлумачення критеріїв, формалізація підстав відмови, застосування перехідних правил).

У цьому контексті недосконалість або нестабільність підзаконних приписів трансформується у правову невизначеність для суб'єктів господарювання, а захист їхніх прав закономірно зміщується з площини “нормативно забезпеченої реалізації” у площину адміністративного та судового контролю за рішеннями, діями чи бездіяльністю суб'єктів владних повноважень, із перевіркою дотримання законодавчих стандартів прозорості, недискримінаційності та обґрунтованості, встановлених, зокрема, у ст. 22 Закону [124].

З огляду на це, нормативно-правові засади захисту прав у сфері альтернативної енергетики мають охоплювати не лише галузеві закони, що визначають матеріальні умови функціонування ринку, а й акти, які встановлюють правовий статус, компетенцію та межі повноважень ключового суб'єкта регуляторного впливу – Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг. Спеціальним законом, який інституціоналізує незалежний статус Регулятора, визначає його завдання, принципи діяльності, види повноважень, порядок ухвалення рішень і юридичну природу актів, є Закон України «Про Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг» (статті 1, 3, 4, 17 і 19). Включення цього акта до нормативного «ядра» аналізу є методологічно необхідним, оскільки саме він дозволяє чітко окреслити межі регуляторної дискреції, критерії легітимності нормативного та індивідуального нормотворення НКРЕКП, а також визначити зв'язок між процедурною належністю регуляторних рішень і можливістю їх подальшого судового контролю [118].

Додаткового значення також набувають положення Закону України «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності», який закріплює загальні вимоги до обґрунтованості,

передбачуваності та прозорості регуляторних рішень, а також до оцінки їх впливу на суб'єктів господарювання [104]. Хоча цей закон не має галузевої спрямованості, його норми виконують важливу системообмежувальну функцію щодо регуляторного нормотворення у сфері енергетики, зокрема в частині запобігання непрогнозованим або непропорційним змінам регуляторних умов.

Особливе місце у структурі нормативно-правових засад захисту прав суб'єктів господарювання займає Закон України «Про адміністративну процедуру», який запроваджує універсальні стандарти належного адміністративного провадження для всіх сфер публічного адміністрування [92]. Його норми формують процесуальний мінімум, який не може бути звужений галузевим або підзаконним регулюванням і який охоплює, зокрема: обов'язок діяти на підставі та в межах повноважень, заборону свавільних рішень, вимоги до пропорційності адміністративного втручання, право особи бути вислуханою перед ухваленням рішення, обов'язок належного мотивування адміністративного акта, дотримання розумних строків розгляду справи та забезпечення доступу особи до матеріалів адміністративної справи. У площині альтернативної енергетики це означає, що адміністративні справи, пов'язані з регуляторним впливом (зокрема ухвалення індивідуальних рішень щодо доступу до інфраструктури, застосування режимів державної підтримки, прийняття рішень у сфері тарифного чи мережевого регулювання), мають відповідати універсальним стандартам належної процедури незалежно від ступеня деталізації відповідних галузевих або підзаконних норм. Відсутність або формальність процедурної регламентації у спеціальних актах не може виправдовувати відступ від вимог цього Закону, що істотно підсилює процесуальні гарантії суб'єктів господарювання та обмежує дискрецію публічної адміністрації на етапі прийняття адміністративних рішень.

Завершальним елементом нормативної архітектури захисту прав на загальному рівні виступають норми, що забезпечують судовий контроль за

рішеннями, діями чи бездіяльністю суб'єктів владних повноважень. У цьому аспекті принципове значення має Кодекс адміністративного судочинства України, який закріплює завдання адміністративного судочинства як захист прав, свобод та інтересів фізичних і юридичних осіб у сфері публічно-правових відносин (ст. 2), гарантує право на звернення до адміністративного суду у разі порушення таких прав рішенням, дією чи бездіяльністю суб'єкта владних повноважень (ст. 5), а також визначає юрисдикцію адміністративних судів щодо публічно-правових спорів, у тому числі у сфері енергетичного регулювання (ст. 19) [44].

Окреме значення для механізму захисту прав суб'єктів господарювання має спеціальний порядок судового контролю за нормативно-правовими актами суб'єктів владних повноважень, установлений статтею 264 КАС України, яка регламентує особливості провадження у справах щодо оскарження нормативно-правових актів органів виконавчої влади та інших суб'єктів владних повноважень, до яких належить і Регулятор [44].

Сукупно зазначені норми формують універсальний судовий механізм перевірки як індивідуальних адміністративних актів, так і нормативних регуляторних приписів на відповідність принципам законності, обґрунтованості та пропорційності, що є завершальним елементом нормативно-правових засад захисту прав суб'єктів господарювання у сфері альтернативної енергетики.

Таким чином, нормативно-правові засади захисту прав суб'єктів господарювання у сфері альтернативної енергетики доцільно розглядати як багаторівневу систему взаємопов'язаних правових приписів, у межах якої матеріальні норми, регуляторні повноваження та процедурні гарантії перебувають у відносинах функціональної залежності. Ефективність такої системи визначається не фактом формального закріплення прав і повноважень, а ступенем нормативної визначеності меж регуляторного втручання, повнотою процедурного регулювання та наявністю юридично

перевірюваних критеріїв здійснення дискреції органами публічної адміністрації, зокрема Регулятором.

Методологічне значення такого підходу полягає у можливості ідентифікації не лише окремих порушень прав суб'єктів господарювання, а й структурних дефектів нормативного регулювання, які зумовлюють системні ризики правової невизначеності. До таких дефектів належать, зокрема, колізійність і фрагментарність підзаконних регуляторних актів, відсутність чітко визначених правових наслідків їх зміни або перегляду, а також надмірно широкі або нечітко окреслені межі нормативної дискреції Регулятора.

Саме ці аспекти стають предметом судового контролю у практиці адміністративних судів, де перевірка підлягає не лише законність індивідуальних управлінських рішень, а й відповідність нормативних регуляторних приписів принципам правової визначеності, передбачуваності та пропорційності. У такому вимірі нормативний елемент адміністративно-правового механізму захисту виконує функцію правового фільтра, що обмежує можливість довільної трансформації регуляторних умов і забезпечує стабільність правового середовища для реалізації довгострокових інвестиційних проєктів у сфері альтернативної енергетики.

У цьому контексті концептуально значущою є постанова Верховного Суду у справі №120/8585/20-а від 14 листопада 2024 року, у якій позивач оскаржував окремі положення додатків до постанов НКРЕКП щодо встановлення «зеленого» тарифу, посиляючись на порушення принципів правової визначеності, передбачуваності та легітимних (законних) очікувань інвестора [84]. Верховний Суд у цій справі наголосив, що в оспорюваній конфігурації НКРЕКП діяла в межах реалізації законодавчо визначених приписів, а не здійснювала самостійне формування регуляторної політики, оскільки зміна параметрів «зеленого» тарифу була прямо передбачена на рівні закону та полягала у застосуванні понижуючих коефіцієнтів у чітко визначених законодавцем випадках. Таким чином, суд провів принципове

розмежування між законодавчою трансформацією регуляторного режиму та дискреційним нормативним нормотворенням Регулятора.

З цього випливає ключовий для підрозділу 2.1 висновок: доктрина легітимних очікувань виконує функцію захисту від довільного або непропорційного регуляторного втручання у межах делегованих повноважень, однак не може розглядатися як підстава для ігнорування або блокування законодавчих змін, здійснених у належній правовій формі та з достатнім рівнем нормативної визначеності.

У нормативному вимірі це означає, що основні ризики для правової визначеності у сфері альтернативної енергетики пов'язані не з самим фактом зміни регуляторних умов, а з:

(а) нечіткістю або фрагментарністю законодавчого мандата на зміну параметрів державної підтримки;

(б) делегуванням Регулятору надмірно широких оціночних повноважень без встановлення чітких і перевірюваних критеріїв;

(в) розривом між законодавчою конструкцією та її підзаконною імплементацією, зокрема у частині формул розрахунку, коефіцієнтів, перехідних положень і техніки нормативного оформлення.

Другим нормативно значущим вузлом у структурі захисту прав суб'єктів господарювання є життєвий цикл регуляторних актів НКРЕКП, зокрема порядок їх зміни, оновлення та співвідношення різних редакцій одного й того самого нормативного регулювання, а також вплив відповідної нормотворчої техніки на стан правової визначеності. Цей аспект має принципове значення для адміністративно-правового механізму захисту, оскільки через регуляторні акти реалізується переважна частина матеріальних прав і обов'язків учасників енергетичного ринку, у тому числі в сфері альтернативної енергетики.

Практика адміністративних судів чітко фіксує такі проблеми. Так, у справі № 640/14165/19, розглянутій Київським окружним адміністративним судом 22 лютого 2024 року, позивач – АТ «Полтаваобленерго» – домігся

визнання протиправною та скасування постанови НКРЕКП «Про внесення змін до постанови НКРЕКП від 11.12.2018 № 1840» від 12.07.2019 № 1426 у частині коригування структури тарифу на розподіл електричної енергії, зокрема шляхом внесення редакційні змін, що змінили тарифні параметри без належних правових підстав і обґрунтування [89; 97].

Цей кейс ілюструє, що реальний життєвий цикл нормативних актів НКРЕКП – їх редакційні зміни, внесення додатків і структурних модифікацій – може призводити до суттєвої невизначеності для адресатів регулювання, оскільки зміни можуть впливати на економічні права та обов'язки суб'єктів господарювання без чітко встановлених процедурних гарантій, таких як обґрунтування, мотивування та визначення моменту набуття чинності.

У таких умовах якість нормотворчої техніки набуває самостійного адміністративно-правового значення: часті зміни без належної консолідації тексту, нечітке визначення моменту набрання чинності, паралельне існування кількох редакцій одного нормативного масиву або відсутність однозначних приписів щодо їх взаємодії створюють ситуацію нормативної невизначеності. Це, у свою чергу, фактично розширює межі регуляторної дискреції не через законодавче делегування, а через непрозорість підзаконного нормативного середовища і стимулює звернення суб'єктів господарювання до адміністративного суду для захисту своїх прав і законних інтересів.

У зв'язку з цим нормативний елемент адміністративно-правового механізму захисту прав у сфері альтернативної енергетики має охоплювати не лише вимоги до матеріального змісту регулювання, а й стандарти нормопроектувальної дисципліни Регулятора: обов'язок чіткої консолідації нормативних актів, синхронізації змін у взаємопов'язаних документах, однозначного визначення юридичного статусу кожної редакції та прозорого оформлення перехідних положень. Саме ці елементи забезпечують реальну передбачуваність регуляторного середовища і створюють умови для ефективного адміністративного і судового контролю за діяльністю НКРЕКП

Окремого аналізу потребує нормативна динамічність у період воєнного стану, за якої об'єктивно допустимими стають тимчасові відступи від загальних регуляторних правил. Водночас вимога правової визначеності за таких умов не скасовується і не нівелюється, а трансформується у підвищений стандарт нормативної ясності, пропорційності та чіткого окреслення меж тимчасовості, що впливає з поєднання принципу верховенства права та конституційної допустимості тимчасового обмеження прав лише у межах і способ, прямо визначених законом. У цьому сенсі держава вправі коригувати регуляторні режими з огляду на публічні інтереси безпеки та безперервності енергопостачання, однак виключно за умови чіткого визначення сфери дії тимчасових норм, їх співвідношення із загальним регулюванням та строків їх застосування.

У цьому аспекті показовою є постанова Верховного Суду у справі № 160/4625/23 від 03 жовтня 2024 року, пов'язана із застосуванням спеціального Порядку тимчасового приєднання електроустановок у період воєнного стану та одночасним зупиненням дії окремих положень Кодексу систем розподілу [80]. Для цілей підрозділу 2.1 визначальним є не процесуальний аспект відповідного спору, а те, що судова аргументація дозволяє виявити структурний нормативний ризик функціонування спеціального (тимчасового) нормативно-правового режиму (*special regime*) та окреслити межі його допустимості з погляду принципу правової визначеності.

Зокрема, Верховний Суд фактично виходить із того, що одночасне запровадження тимчасового порядку регулювання та зупинення дії загальних нормативних приписів без належного врегулювання їх взаємодії породжує часткову нормативну лакуну або зону нормативної невизначеності. У таких умовах окремі типові правові ситуації – зокрема щодо порядку застосування, строків дії та юридичних наслідків тимчасових норм – не охоплюються жодним чітко визначеним регуляторним режимом. Це, своєю

чергою, підриває передбачуваність адміністративного впливу та ускладнює реалізацію прав суб'єктів господарювання.

За таких обставин забезпечення правової визначеності для суб'єктів господарювання, у тому числі для проєктів у сфері альтернативної енергетики, безпосередньо залежить від повноти й внутрішньої узгодженості тимчасового регулювання, а також від наявності нормативно оформленого «містка» між загальним і спеціальним режимами. Такий «місток» має включати чітке визначення правил пріоритету норм, умов і строків дії спеціального режиму, а також механізму повернення до звичайного регулювання після припинення дії надзвичайних обставин.

Узагальнюючи наведені приклади судової практики, слід констатувати, що ефективність нормативно-правових засад захисту прав суб'єктів господарювання у сфері альтернативної енергетики зумовлюється не стільки формальною наявністю регуляторних актів, скільки їх внутрішньою узгодженістю, передбачуваністю нормативних змін та якістю нормативного делегування повноважень Регулятору. Виявлення й усунення редакційних, темпоральних та ієрархічних колізій, прогалин у правовому регулюванні, а також ризиків «розмитой» нормативної дискреції НКРЕКП становить змістовне ядро завдання підрозділу 2.1 і водночас формує логічне та методологічне підґрунтя для переходу до аналізу інституційних і процедурних елементів адміністративно-правового механізму захисту прав суб'єктів господарювання у сфері альтернативної енергетики.

2.2. Система суб'єктів, що здійснюють захист прав суб'єктів господарювання у сфері альтернативної енергетики

У цьому підрозділі досліджується система суб'єктів, уповноважених забезпечувати реалізацію та захист прав суб'єктів господарювання у сфері альтернативної енергетики, тобто коло органів публічної влади та інших

носіїв публічно значущих повноважень, рішення, дії чи бездіяльність яких визначають доступ до ринку електричної енергії, електричних мереж, адміністративних процедур, реєстрово-облікових режимів і механізмів державної підтримки. Специфіка цієї сфери полягає в тому, що правове становище суб'єктів господарювання детермінується не лише приписами матеріального права, а й компетенційними рішеннями та процедурною поведінкою уповноважених суб'єктів публічного управління; саме через них юридичні можливості набувають або не набувають практичної реалізації [17]. Відтак предмет пп. 2.2 становить інституційна конфігурація захисту: хто є носієм відповідної компетенції, у яких межах і за яких умов така компетенція трансформується в юридичний обов'язок діяти, а також хто є належним адресатом вимоги та належним відповідачем у разі порушення прав.

Нормативні передумови такого підходу визначаються спеціальними законами, що встановлюють правові рамки діяльності у сфері альтернативної енергетики та функціонування ринку електричної енергії, зокрема Законом України «Про альтернативні джерела енергії» і Законом України «Про ринок електричної енергії» [94; 124]. Водночас самі по собі ці норми не породжують для конкретного суб'єкта господарювання юридично значущого результату без інституційної імплементації, оскільки реалізація відповідних прав здійснюється через діяльність органів та інших носіїв повноважень, уповноважених приймати індивідуальні рішення, вчиняти адміністративні дії або забезпечувати застосування регуляторних і мережевих правил у конкретних правовідносинах [75].

З огляду на модель функціонування сектору альтернативної енергетики істотна частина практично значущих прав та обов'язків суб'єктів господарювання конкретизується підзаконними й регуляторними актами, що зумовлює багаторівневий характер публічного адміністрування та потребує чіткого розмежування компетенцій між різними суб'єктами [17; 118]. При цьому у публічно-правових відносинах компетенція не може розумітися як

дискреційна «можливість» діяти: за настання визначених законом умов вона підлягає здійсненню у встановленому порядку та з дотриманням вимог належної адміністративної процедури. Загальні стандарти такої процедурної дисципліни закріплені, зокрема, у Законі України «Про адміністративну процедуру», який інституціоналізує вимоги щодо строків, мотивування та належного розгляду звернень приватних осіб [92].

Неналежна реалізація публічної компетенції – у формі протиправного рішення, необґрунтованої відмови, порушення строків або бездіяльності – має не лише процедурне, а й інституційне значення, оскільки безпосередньо визначає, який суб'єкт несе публічно-правову відповідальність за дефект здійснення владних повноважень. Саме тому інституційний аналіз у межах пп. 2.2 спрямований на ідентифікацію носіїв компетенції, рішення та бездіяльності яких породжують юридично значущі наслідки для суб'єктів господарювання і, відповідно, можуть бути предметом оскарження в порядку адміністративного судочинства [44]. При цьому використання судової практики у цьому підрозділі має допоміжний характер і слугує виключно для ілюстрації інституційної ролі відповідних суб'єктів та критеріїв належного відповідача, а не для самостійного аналізу способів судового захисту.

Такий підхід узгоджується з доктринальним розумінням суб'єктного складу адміністративно-правових відносин у сфері використання альтернативних джерел енергії, у межах якого до юридично релевантних акторів віднесено не лише «класичні» органи публічної влади, а й інших носіїв публічно значущих функцій, від діяльності яких залежить реалізація правового статусу учасників відповідних правовідносин [42; 53; 75]. Водночас окремі суб'єкти можуть поєднувати кілька функціональних ролей і відповідати різним критеріям включення до системи захисту, що відображає комплексний характер публічно-правового регулювання у сфері альтернативної енергетики [197]. Слід підкреслити, що поєднання кількох функціональних критеріїв окремими суб'єктами (передусім НКРЕКП) не є

недоліком класифікації, а відображає концентрацію публічно-владних повноважень у моделі енергетичного регулювання.

Для того щоб інституційний аналіз у межах пп. 2.2 не редукувався до описового переліку органів та установ, доцільним є застосування функціонально-компетенційних критеріїв, які дають змогу ідентифікувати суб'єктів системи захисту прав через їхню правову роль у реалізації та охороні прав суб'єктів господарювання. Вихідним є положення про те, що права та законні інтереси у сфері альтернативної енергетики реалізуються не абстрактно, а через компетенційні рішення і процедурні дії уповноважених суб'єктів публічного управління [4; 8; 20]. Відповідно, релевантність конкретного суб'єкта для системи захисту визначається не його формальним організаційним статусом (ієрархією, підпорядкуванням або найменуванням), а наявністю повноважень, здійснення яких породжує юридично значущі наслідки для адресата регулювання – шляхом встановлення правил, прийняття індивідуальних рішень, фіксації юридичних станів (реєстрово-облікові режими) або застосування контрольних заходів [17].

Методологічно зазначені критерії виконують відмежувальну функцію, дозволяючи визначити коло суб'єктів, релевантних для системи захисту прав суб'єктів господарювання. Водночас їх подальше групування за рівнями компетенційної взаємодії, що відображає структурно-функціональне розміщення повноважень у системі публічного адміністрування, є окремим аналітичним етапом, спрямованим на запобігання змішуванню критеріїв і класифікації; відповідне групування здійснюватиметься на подальшому етапі дослідження у межах цього підрозділу.

Першим критерієм є регуляторно-нормотворчий вплив, тобто повноваження щодо встановлення обов'язкових правил, тарифів, кодексів і порядків, які визначають параметри функціонування ринку електричної енергії, умови доступу до інфраструктури та механізмів державної підтримки. Нормативне підґрунтя цього критерію впливає з моделі правового регулювання електроенергетики, за якої закон закріплює базові

рамки, а істотний масив правил деталізується в межах делегованої компетенції регуляторними актами [124]. Відповідно, ключовим носієм такого впливу є спеціалізований регулятор, правовий статус якого визначено Законом України «Про НКРЕКП» як державного колегіального органу зі спеціальним статусом, уповноваженого на прийняття регуляторних актів та застосування владних інструментів у сфері енергетики [118]. Доктринально така роль регулятора у площині відновлюваної енергетики обґрунтовується системним впливом його рішень на правове становище учасників сектору, оскільки саме на рівні регуляторних актів конкретизуються параметри адміністративного впливу, вимоги до доступу та моделі застосування підтримуючих механізмів [25].

Другим критерієм є адміністративно-сервісні повноваження, що охоплюють дозвільні, реєстраційні та підтверджувальні процедури, у межах яких реалізація прав суб'єкта господарювання залежить від доступу до формалізованих адміністративних режимів і фіксації юридично значущих станів у відповідних реєстрах або інформаційних системах. У сфері альтернативної енергетики цей критерій має особливе значення у зв'язку з поширеністю реєстрово-облікових режимів як інструментів юридичної «видимості» характеристик і статусів об'єктів генерації. Нормативним прикладом є інститут гарантій походження електричної енергії з відновлюваних джерел, порядок функціонування якого визначено постановою Кабінету Міністрів України від 27.02.2024 № 227 [102]. У таких конструкціях порушення прав зазвичай проявляється не як пряма заборона, а як дефект адміністрування, що зумовлює включення носіїв адміністративно-сервісної компетенції до системи суб'єктів захисту прав.

Третім критерієм є контрольно-наглядові повноваження, що охоплюють перевірки, приписи, санкції та інші заходи владного реагування, здатні істотно впливати на можливість провадження господарської діяльності або реалізацію конкретного проєкту у сфері альтернативної енергетики. З урахуванням міжсекторального характеру регулювання (енергетичного,

екологічного, технічного) до системи суб'єктів захисту мають включатися ті органи, контрольні акти яких створюють юридично значущі наслідки для суб'єктів господарювання. Наукові дослідження підкреслюють, що контроль і нагляд у цій сфері слід розглядати як адміністративно-правовий інструмент подвійної дії, який за відсутності належної процедури та обґрунтування може трансформуватися у непропорційне втручання у господарську діяльність [28].

Четвертим критерієм є наявність спеціальних адміністративних (регуляторних) процедур розгляду звернень, скарг або спеціалізованих спорів у межах публічної адміністрації, спрямованих на оперативну корекцію управлінських рішень та відновлення дотримання нормативно визначених процедур. Такі повноваження реалізуються не у судовій формі, а в межах адміністративної системи як особливий різновид ремедійного реагування, покликаний забезпечити ефективність регулювання у складних та технічно чутливих сферах. У доктрині альтернативної енергетики зазначена функціональна роль обґрунтовується, зокрема, щодо спеціалізованого регулятора, компетенція якого охоплює не лише нормотворчі та контрольні інструменти, а й спеціальні процедурні механізми реагування на порушення у нормативно детермінованих відносинах [15; 41; 55]. Водночас такі процедури не підміняють судового захисту, а утворюють самостійну позасудову адміністративну ланку у системі захисту прав, функціонально пов'язану із судовим контролем.

П'ятим критерієм є інфраструктурно-управлінські функції у межах формалізованих мережевих і ринкових процедур, коли суб'єкти (зокрема оператори системи передачі та розподілу, оператор ринку та інші інфраструктурні учасники) здійснюють дії або приймають рішення, що визначають умови доступу до мереж і фактичну можливість реалізації правового статусу учасника ринку. Хоча такі суб'єкти не належать до класичних органів публічної влади, їх діяльність має публічно значущий характер у тій частині, в якій вона реалізує нормативно встановлені правила

та породжує юридичні наслідки для заявника [75; 197]. Саме через можливість блокування доступу до мереж або створення процедурних бар'єрів у формалізованих режимах приєднання та допуску до ринку такі суб'єкти фактично стають джерелом публічно-правових спорів і, відповідно, елементом системи захисту прав.

У сукупності наведені критерії формують інституційну рамку ідентифікації «суб'єкта захисту» у сфері альтернативної енергетики як носія компетенції, який:

(1) приймає регуляторні, індивідуальні, реєстрові або контрольні рішення, що створюють юридично значущі наслідки для суб'єкта господарювання;

(2) зобов'язаний діяти у процедурно визначений спосіб;

(3) підлягає зовнішньому контролю за критеріями правомірності та належного адміністрування.

Застосування функціонально-компетенційного підходу дає змогу побудувати модель суб'єктів захисту прав у сфері альтернативної енергетики шляхом розмежування публічно-правових компетенцій – нормотворчих, регуляторних, дозвільних, наглядових та інфраструктурно-процедурних, – реалізація яких безпосередньо визначає доступ суб'єктів господарювання до ринку електричної енергії, електричних мереж і режимів державної підтримки. Такий підхід узгоджується з доктринальною позицією, відповідно до якої визначальним у механізмі державного регулювання є не формальна організаційна ієрархія органів, а юридичні наслідки здійснення публічної компетенції та інтенсивність регуляторного впливу на правове становище учасників ринку [17].

Водночас слід підкреслити, що окремі суб'єкти публічної адміністрації, насамперед НКРЕКП, об'єктивно поєднують кілька функціональних критеріїв – нормотворчі, регуляторні, наглядові та спеціальні процедурні (ремедійні) повноваження щодо реагування на порушення у сфері енергетики. Така концентрація повноважень безпосередньо впливає зі

спеціального статусу Регулятора та визначених законом завдань і функцій державного регулювання, контролю і нагляду у сферах енергетики та комунальних послуг [118].

Таким чином, визначені функціонально-компетенційні критерії дозволяють окреслити коло суб'єктів, релевантних для системи захисту прав суб'єктів господарювання у сфері альтернативної енергетики. Водночас для цілісного відображення механізму реалізації та захисту таких прав у системі публічного адміністрування необхідним є їх подальше групування за рівнями інституційної взаємодії, що відображає структурно-функціональний розподіл повноважень і послідовність виникнення юридично значущих наслідків на різних стадіях нормативної, регуляторної та процедурної імплементації.

Перший рівень інституційної архітектури утворюють органи загальної державної компетенції та профільні центральні органи виконавчої влади, наділені повноваженнями щодо формування державної політики й встановлення законодавчої моделі регулювання у сфері альтернативної енергетики. Їхня роль у механізмі захисту прав суб'єктів господарювання має рамковий характер і полягає у визначенні цілей державної політики, допустимих інструментів державної підтримки та базових параметрів функціонування ринку, які є обов'язковими для суб'єктів подальшої регуляторної та процедурної імплементації [94; 124].

Нормативні приписи цього рівня не мають самостійної процедурної дії, однак саме вони формують правові передумови для виникнення конкретних суб'єктивних публічних прав і обов'язків учасників ринку, а також визначають межі делегування повноважень суб'єктам наступних інституційних рівнів. Реалізація зазначених рамкових приписів здійснюється через вторинне регулювання, зокрема, шляхом прийняття регуляторних актів НКРЕКП (кодексів і правил ринку), які конкретизують процедурні маршрути доступу до мереж, приєднання та інші стандарти поведінки учасників ринку. У цьому сенсі вторинні регуляторні акти виконують функцію «містка» між законодавчою моделлю регулювання та індивідуальною імплементацією

прав і обов'язків [107]. Рамковий характер повноважень суб'єктів першого рівня зумовлений загальними засадами законності здійснення публічної влади: органи державної влади зобов'язані діяти виключно на підставі, у межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією і законами України [49].

У сфері господарювання ці засади конкретизуються конституційними гарантіями свободи підприємницької діяльності та захисту прав суб'єктів господарювання, а також спеціальним законодавством публічно-правового характеру, що визначає принципи, межі та процедури державного регуляторного впливу на господарську діяльність [49; 104].

Отже, перший рівень інституційної архітектури забезпечує правову визначеність і передбачуваність регулювання, формує стабільні нормативні очікування суб'єктів господарювання та встановлює компетенційні межі для діяльності суб'єктів наступних рівнів публічного адміністрування, від яких безпосередньо залежить реалізація і захист їхніх прав.

Другий рівень інституційної архітектури становить регуляторно-наглядова ланка, ядром якої є Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг. Її системоутворюючий характер зумовлений не лише функціональною «вагою» регуляторних рішень, а й нормативно визначеним спеціальним публічно-правовим статусом НКРЕКП: за Законом України «Про НКРЕКП» Регулятор є постійно діючим центральним органом виконавчої влади зі спеціальним статусом, колегіальним органом та юридичною особою публічного права, для якої закон установлює особливості організації і порядку діяльності, а також гарантії інституційної незалежності в прийнятті рішень у межах компетенції (зокрема, спеціальний порядок формування складу та процесуальні засади діяльності). Така конструкція прямо підкреслює, що НКРЕКП діє як автономний носій публічно-владної компетенції, а її рішення – як ключовий канал перетворення законодавчих приписів на індивідуально визначені права та обов'язки учасників ринку.

Системоутворюючий характер цього рівня проявляється у тому, що НКРЕКП у межах делегованої законом компетенції забезпечує нормативну та індивідуально-адміністративну реалізацію державної політики у сфері енергетики: регуляторне нормотворення, встановлення тарифів, ліцензування, затвердження кодексів і правил ринку, а також здійснення нагляду і контролю трансформують законодавчі приписи у конкретні права та обов'язки учасників ринку електричної енергії. Водночас законодавча мета діяльності Регулятора (досягнення балансу інтересів споживачів, суб'єктів господарювання і держави, забезпечення енергетичної безпеки та інтеграції ринків) і закріплені принципи (законність, незалежність, прогнозованість і своєчасність рішень, неупередженість, відкритість, недискримінація та відповідальність за прийняті рішення) надають цьому рівню не лише управлінської, а й гарантійної функції: саме через ці принципи визначаються процедурні межі адміністративного розсуду та стандарти належного адміністрування у регуляторно чутливій сфері [118; 124].

Інституційна роль Регулятора не обмежується нормотворчими та контрольними повноваженнями. Окремим елементом його компетенції є квазіюрисдикційна (досудова) функція з врегулювання спорів між учасниками регульованих ринків, що реалізується відповідно до Порядку врегулювання спорів, затвердженого постановою НКРЕКП від 05.02.2019 № 156 [110]. Наявність цього інструмента засвідчує, що НКРЕКП виступає не лише як регулятор і наглядач, а й як спеціалізований позасудовий механізм процедурної корекції управлінських рішень у межах делегованої компетенції, покликаний забезпечити стабільність і передбачуваність функціонування регульованих ринків.

Ключове значення другого рівня для інституційної архітектури захисту прав підтверджується сталою судовою практикою Верховного Суду, яка фіксує НКРЕКП як належного носія публічно-владної компетенції та адресата обов'язку діяти у визначених законом межах і процедурах. Так, у

постанові Касаційного адміністративного суду у складі Верховного Суду від 14.02.2024 у справі № 826/17964/17 наголошено, що реалізація повноважень Регулятора у сфері встановлення «зеленого» тарифу має здійснюватися у чітко визначеній законом процедурі, а ухилення від прийняття рішення за наявності передбачених умов є протиправною бездіяльністю [87]. Цей висновок має принципове значення для розуміння НКРЕКП як суб'єкта, відповідального за індивідуальну адміністративну імплементацію державної політики.

Аналогічний підхід відображено у постанові КАС ВС від 31.01.2024 у справі № 500/1963/21, у якій Суд підкреслив, що адміністративний розсуд Регулятора може стосуватися способу реалізації повноважень, однак не звільняє його від обов'язку діяти у встановлені строки та за належною процедурою [88]. У цьому аспекті судова практика прямо пов'язує дискреційні повноваження НКРЕКП із процедурними обмеженнями як ключовою гарантією захисту прав учасників ринку.

Значущість другого рівня проявляється також у вимірі меж регуляторного нормотворення. У постанові Верховного Суду від 07.06.2023 у справі № 640/7864/21 сформульовано правову позицію про недопустимість виходу НКРЕКП за межі делегованих законодавцем повноважень: регуляторні акти не можуть змінювати або підмінити законодавчу модель ринку електричної енергії [95]. Цей підхід має безпосереднє значення для захисту прав суб'єктів господарювання, оскільки саме через регуляторні акти конкретизуються умови доступу до ринку, ліцензування та застосування спеціальних режимів.

Окрему увагу заслуговує практика, що ілюструє інституційну взаємодію Регулятора з ринково-інфраструктурними суб'єктами та ризики «розмивання» відповідальності між ними. У постанові КАС ВС від 03.10.2024 у справі № 160/4625/23, з урахуванням подальшої позиції КАС ВП від 28.11.2025 у цій самій справі, Верховний Суд розглянув спір, що виник на стику контрольних і санкційних повноважень НКРЕКП та процедурної

діяльності оператора системи розподілу у спеціальних мережевих режимах [80; 85]. Значення цього кейсу полягає у підтвердженні того, що процедурні дії інфраструктурних суб'єктів перебувають у полі регуляторного контролю НКРЕКП, і саме Регулятор є належним суб'єктом публічно-правової відповідальності за дотримання нормативно встановлених стандартів.

Третій рівень охоплює публічне врядування в частині реалізації дозвільних, реєстраційних та контрольних-процедурних режимів, через які здійснюється юридична фіксація можливості провадження господарської діяльності в альтернативній енергетиці. Йдеться про комплекс процедур «передпроектного» та «проектного» циклу (містобудівні умови й обмеження та інші містобудівні процедури, земельно-правові рішення щодо надання/зміни цільового призначення, екологічні та спеціальні дозволи залежно від характеристик об'єкта тощо), порушення або затягування яких здатні створювати бар'єри доступу до ринку і підстави для оскарження адміністративних рішень.

Однією з ключових процедур цього рівня є оцінка впливу на довкілля (ОВД). Закон України «Про оцінку впливу на довкілля» встановлює обов'язковість ОВД до прийняття рішення про провадження планованої діяльності, що може мати значний вплив на довкілля, включно з будівництвом і розміщенням енергетичних об'єктів; процедура охоплює підготовку та розгляд звіту, громадське обговорення, аналіз уповноваженим органом матеріалів і надання обґрунтованого висновку, який має бути врахований у рішенні [120]. Таким чином, ОВД виконує функцію процедурної «фільтрації» та одночасно забезпечує участь заінтересованих осіб у визначенні умов реалізації енергетичних проектів, але не вичерпує всього масиву дозвільно-реєстраційних режимів третього рівня.

Четвертий рівень охоплює суб'єктів ринкової інфраструктури та мереж – оператора системи передачі, операторів систем розподілу, оператора ринку, гарантованого покупця та інших учасників, які забезпечують

функціонування ринку й доступ до мереж у межах процедур, визначених законом і вторинним регулюванням НКРЕКП (зокрема кодексами та правилами ринку) [107; 124].

Інституційна специфіка цього рівня полягає в тому, що відповідні суб'єкти здебільшого діють у приватно-організаційних формах, однак реалізують делеговані та нормативно детерміновані функції у секторі природних монополій і регульованих ринків. Їхні індивідуальні процедурні рішення (щодо приєднання, доступу, комерційного обліку, застосування технічних умов, припинення/обмеження електрозабезпечення у передбачених правилами випадках тощо) здатні породжувати юридично значущі наслідки для суб'єктів господарювання та фактично визначати можливість реалізації «входу» на ринок. У цій частині їх діяльність перебуває у полі регуляторного контролю НКРЕКП і може ставати предметом публічно-правової оцінки [118].

Показовою для ілюстрації зв'язку між процедурною діяльністю оператора системи розподілу та контрольними повноваженнями Регулятора є справа № 160/4625/23, у якій оцінювалися межі регуляторного втручання та належність визначення адресата відповідальності у зв'язку з дотриманням спеціальних мережевих процедур в умовах воєнного стану [80]. У цій справі Верховний Суд фактично підтвердив, що процедурні дії оператора системи розподілу, здійснювані на підставі кодексів і правил ринку, мають публічно-правову значущість у тій частині, в якій вони реалізують нормативно детерміновані функції та підлягають зовнішньому регуляторному контролю [85].

Отже, інституційна архітектура захисту прав суб'єктів господарювання у сфері альтернативної енергетики має багаторівневий характер і охоплює:

- (1) рамковий рівень формування державної політики та законодавчої моделі;
- (2) рівень спеціального регулювання, нагляду та квазіюрисдикційних процедур НКРЕКП (включно з досудовим врегулюванням спорів);

(3) рівень дозвільно-реєстраційного публічного врядування (де ОВД є одним із ключових, але не єдиним процедурним «фільтром»);

(4) рівень ринково-інфраструктурних суб'єктів як сукупність процедурних «входів» до мереж і ринку.

Ефективність цього механізму визначається не лише наявністю формальних повноважень, а насамперед узгодженістю процедурних ролей між рівнями та дієвістю стандартів належної адміністративної процедури (мотивування, неупередженість, участь заінтересованих осіб, розумні строки). Ці стандарти мають «наскрізний» характер для рішень рівнів 2–3 і є методологічно придатними для оцінки процедурних рішень рівня 4 у тій частині, в якій відповідні суб'єкти діють у межах нормативно детермінованих процедур та реалізують делеговані публічно значущі функції [92]. Зовнішнім гарантом перевірки правомірності управлінських рішень, дій чи бездіяльності виступає адміністративне судочинство [44].

З метою узагальнення викладених положень та наочного відображення багаторівневої інституційної архітектури захисту прав суб'єктів господарювання у сфері альтернативної енергетики, що ґрунтується на функціональному розмежуванні повноважень і процедурних ролей між різними рівнями публічного адміністрування, відповідну систематизацію подано в табл. 2.1.

Рівень	Суб'єкти	Функція у механізмі захисту прав	Юридично значущі наслідки для суб'єктів господарювання
1. Рівень формування державної політики та нормативних рамок	Верховна Рада України; Кабінет Міністрів України; профільні центральні органи виконавчої влади	Формування законодавчої моделі регулювання, визначення інструментів державної підтримки та базових параметрів функціонування сектору	Визначення змісту, структури та меж реалізації прав суб'єктів господарювання у сфері альтернативної енергетики

2. Рівень спеціального регулювання і нагляду	Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг (НКРЕКП)	Нормативна та індивідуально-адміністративна імплементація законів; регуляторний нагляд; квазіюрисдикційне (досудове) врегулювання спорів	Тарифні, ліцензійні та інші регуляторні рішення, обов'язкові для учасників ринку
3. Рівень дозвільно-реєстраційного публічного врядування	Уповноважені органи у сфері екології, містобудування, земельних відносин та інші дозвільні органи	Реалізація дозвільних, реєстраційних і контрольно-процедурних адміністративних режимів перед початком та в процесі господарської діяльності	Надання, обмеження або унеможливлення реалізації енергетичних проєктів
4. Ринково-інфраструктурний рівень	Оператор системи передачі; оператори систем розподілу; оператор ринку; гарантований покупець та інші ринково-інфраструктурні суб'єкти	Реалізація нормативно детермінованих процедур доступу до мереж і ринку у межах регуляторних стандартів	Фактична можливість або неможливість доступу до мереж і участі у ринку електричної енергії

Таблиця 2.1. Інституційна архітектура захисту прав суб'єктів господарювання у сфері альтернативної енергетики

2.3. Адміністративні процедури та процесуальні гарантії захисту прав суб'єктів господарювання у сфері альтернативної енергетики

Процедурний елемент у структурі адміністративно-правового механізму захисту прав суб'єктів господарювання у сфері альтернативної енергетики є ключовим, оскільки саме адміністративна процедура забезпечує трансформацію матеріально-правових приписів і компетенційних норм в

індивідуальне владне рішення (адміністративний акт). Закон України «Про адміністративну процедуру» закріплює загальні правила розгляду й вирішення індивідуальних публічно-правових справ та пов'язує правомірність адміністративного акта з дотриманням процедурних вимог (неупередженість, відкритість, з'ясування обставин, мотивування) [92]. Зокрема, Закон вимагає безсторонності (неупередженості) адміністративного органу (ст. 9), гарантує учаснику провадження право знати про початок провадження і право на ознайомлення з матеріалами справи (ст. 12; ст. 51), а також зобов'язує адміністративний орган неупереджено досліджувати всі істотні обставини, включаючи сприятливі й несприятливі для учасників (ст. 52) [92]. Окремо підкреслено вимогу мотивування адміністративного акта: акт у письмовій формі має містити мотивувальну частину, яка дозволяє особі правильно зрозуміти рішення й реалізувати право на його оскарження; визначено мінімальний зміст мотивування (фактичні обставини, враховані матеріали, посилання на докази та правова оцінка) (ст. 72) [92].

Прикладом закріплення процедурних стандартів у галузевому регулюванні є порядок прийняття рішень НКРЕКП. Закон України «Про НКРЕКП» встановлює процедурну рамку прийняття рішень Регулятора та встановлює вимоги до відкритості підготовки й розгляду рішень Регулятора та оприлюднення матеріалів, пов'язаних із їх прийняттям [118]. Зокрема, разом із переліком питань, що виносяться на розгляд, підлягають оприлюдненню проекти рішень і обґрунтування до них, одержані зауваження та пропозиції, а також вмотивована позиція Регулятора щодо таких зауважень; передбачено оприлюднення протоколу засідання у визначений строк, а також онлайн-трансляцію засідань, що проводяться у формі відкритих слухань, із забезпеченням доступу до записів щонайменше протягом року (ст. 14) [118].

Окремо Закон регламентує процедуру підготовки рішень, що мають ознаки регуляторних актів: проєкт рішення разом із матеріалами, які обґрунтовують необхідність його прийняття, та аналізом впливу

оприлюднюються для отримання зауважень і пропозицій; встановлено межі строку подання таких зауважень – не менше 10 днів і не більше трьох місяців; передбачено публікацію результатів розгляду зауважень із обґрунтуванням прийняття або відхилення (ст. 15), а також обов'язковість відкритого обговорення визначених категорій проєктів рішень (ст. 16) [118].

Окремим елементом процедурного забезпечення захисту прав у сфері енергетики є досудове врегулювання спорів у НКРЕКП, урегульоване Порядком, затвердженим постановою НКРЕКП від 05.02.2019 № 156 (у редакції постанови НКРЕКП від 16.12.2025 № 2122) [110]. У межах цього підрозділу зазначений механізм доцільно розглядати як спеціальну процедурну форму досудового врегулювання спорів із ознаками квазіюрисдикційного провадження, спрямовану на перевірку дотримання законодавства та/або ліцензійних умов. Його функціональне призначення полягає у переведенні спору між учасниками регульованих ринків у формат регуляторної перевірки дотримання вимог законодавства та/або ліцензійних умов у межах компетенції НКРЕКП. (пп. 1.4, 5.1 Порядку) [110].

Порядок поєднує вимогу оперативності розгляду спору зі встановленими законом/Порядком підставами для продовження (зупинення) строків, що обмежує довільне затягування. З одного боку, встановлено базовий строк розгляду спору – 45 календарних днів з дня реєстрації заяви, що у регуляторно чутливій сфері виступає інструментом нормативної визначеності та «антизволікального» контролю (п. 3.4) [110]. З іншого боку, Порядок допускає зупинення перебігу строку лише у юридично типізованих ситуаціях (отримання документів/пояснень, позапланова перевірка, попередні слухання, примирення тощо), чим переводить потенційно ризикову «гнучкість» процедури у форму, що піддається перевірці й оскарженню (п. 3.7) [110]. За таких умов подовження строку не є проявом невизначеної дискреції, а становить процесуально легалізований інструмент забезпечення повноти розгляду, застосування якого підлягає оцінці з огляду на його необхідність і дотримання вимог належного інформування сторін.

Центральним елементом процесуальних гарантій у межах Порядку є інститут попередніх слухань, який спрямований на зменшення структурної нерівності сторін, характерної для спорів у мережевих та ліцензійних правовідносинах, що відзначаються технічною складністю та інформаційною асиметрією. Процедурні можливості дистанційної участі за умови ідентифікації учасників і дотримання принципів змагальності та рівності сторін (п. 4.1), право ознайомлення з матеріалами справи, подання пояснень, заперечень, доказів і клопотань (пп. 3.12–3.14, 4.9) забезпечують сторонам базові процесуальні можливості: участь у слуханнях, доступ до матеріалів, подання доказів і заперечень, що підвищує змагальність та перевіряє висновки Регулятора [110]. Йдеться не лише про збирання інформації регулятором, а й про створення умов для реального впливу сторін на встановлення фактичних обставин спору. Важливою гарантією процесуальної контрольованості є фіксація перебігу попередніх слухань у протоколі та обов'язок його направлення учасникам (пп. 4.10–4.11) [110]. Протокол виконує функцію процесуального доказу дотримання прав сторін і належної процедури. У цьому аспекті Порядок створює умови для подальшої судової перевірки не лише матеріального висновку, а й процесуальної коректності дій регулятора.

Розгляд спору має владний характер і спрямований на усунення порушень законодавства або ліцензійних умов та, за наявності підстав, застосування заходів регуляторного впливу (п. 5.1). Водночас можливість судового оскарження рішення НКРЕКП (п. 5.6) інтегрує процедуру досудового врегулювання у загальну систему гарантій правового захисту: вона функціонує як передсудовий механізм, здатний забезпечити оперативне відновлення процедурної законності, але не усуває й не підмінює судовий контроль [110].

Разом з тим, слід відзначити й обмеження цього механізму. По-перше, його ефективність значною мірою залежить від якості реалізації процедурних гарантій на практиці, зокрема від повноти доступу сторін до матеріалів і

реального врахування поданих аргументів. По-друге, поєднання регуляторних і квазіюрисдикційних функцій в одному органі підвищує значення мотивування та дотримання стандартів неупередженості, оскільки саме ці елементи є ключовими під час подальшої судової перевірки.

У підсумку досудове врегулювання спорів у НКРЕКП доцільно кваліфікувати як спеціалізовану адміністративно-процедурну ремедію, яка поєднує елементи належного адміністрування та регуляторного контролю і здатна забезпечувати відновлення порушених прав шляхом корекції процедурної поведінки ліцензіатів та інфраструктурних суб'єктів у межах нормативно визначених повноважень. Саме в такій якості цей механізм логічно вписується у систему захисту прав у сфері альтернативної енергетики як доповнення, а не альтернатива судовому захисту.

Європейські стандарти належного адміністрування (*good administration*) доцільно використовувати в цьому підрозділі як інтерпретаційний критерій якості адміністративної процедури. Закріплене у статті 41 Хартії основоположних прав ЄС право на добру адміністрацію охоплює вимоги неупередженого і справедливого розгляду у розумний строк, права бути вислуханим, доступу до матеріалів справи та обов'язку мотивування адміністративних рішень [167]. У практиці Суду ЄС процесуальні гарантії (бути вислуханим, доступ до матеріалів, мотивування) розглядаються як істотні елементи належного адміністрування; їх недотримання може бути підставою для визнання рішення протиправним, зокрема, коли воно позбавляє особу реальної можливості захистити свої інтереси [192; 194; 195; 196].

У національному аналізі це дозволяє оцінювати адміністративні процедури не лише з позицій формальної відповідності закону, а й з погляду процедурної спроможності забезпечувати ефективний захист прав, що є особливо значущим для технічно складних і регуляторно чутливих сфер, зокрема альтернативної енергетики.

З огляду на викладене, подальший аналіз у межах цього підрозділу зосереджується на:

- характеристики основних груп адміністративних процедур у сфері альтернативної енергетики як нормативно детермінованих форм реалізації прав суб'єктів господарювання;
- виявленні та аналізі типових процедурних вразливостей реалізації прав;
- обґрунтуванні системи процесуальних гарантій як інструменту обмеження адміністративної дискреції та забезпечення ефективного захисту прав суб'єктів господарювання у сфері альтернативної енергетики.

Характеристика основних адміністративних процедур у сфері альтернативної енергетики як нормативно визначених способів реалізації прав суб'єктів господарювання.

Адміністративні процедури у сфері альтернативної енергетики становлять нормативно визначені публічно-правові механізми реалізації прав суб'єктів господарювання, у межах яких індивідуальні питання вирішуються шляхом прийняття адміністративних актів або вчинення інших юридично значущих дій індивідуального характеру. Таке розуміння узгоджується з положеннями Закону України «Про адміністративну процедуру», який закріплює адміністративну процедуру як обов'язкову юридичну форму розгляду та вирішення індивідуальних справ у публічно-правових відносинах і пов'язує правомірність владного волевиявлення з додержанням встановлених процесуальних вимог [92].

У сфері альтернативної енергетики реалізація матеріальних прав має процедурно-опосередкований характер. Доступ до електричних мереж, визначення технічних параметрів приєднання, започаткування та ведення комерційного обліку електричної енергії, а також допуск до організованих сегментів ринку здійснюються через процедури, встановлені законом і регуляторними актами. Відповідно, за відсутності передбаченого процедурою рішення компетентного суб'єкта право не переходить у стадію практичної здійсненності.

Процедурне регулювання у цій сфері охоплює дві площини: (1) адміністративні процедури, що здійснюються адміністративними органами за правилами Закону України «Про адміністративну процедуру»; (2) нормативно детерміновані процедури ринково-інфраструктурних суб'єктів (ОСП, ОСР, оператор ринку, адміністратор комерційного обліку тощо), які завершуються одностороннім процедурним результатом і підлягають регуляторному та/або судовому контролю [106; 107; 108; 124].

Регулювання у сфері альтернативної енергетики має багатостадійний характер: реалізація прав відбувається через послідовність взаємопов'язаних процедур, у межах яких результат попередньої стадії є юридичною передумовою наступної. Адміністративна справа охоплює розгляд і вирішення індивідуального питання у публічно-правових відносинах шляхом прийняття адміністративного акта з дотриманням установлених законом процесуальних вимог (ст. 9, 26, 41, 72) [92]. Застосування цієї конструкції до правовідносин у сфері альтернативної енергетики є обґрунтованим, оскільки значна частина рішень і дій у цій сфері, навіть за наявності технічних або договірних елементів, здійснюється в умовах нормативної обов'язковості та підконтрольності публічно-правовим стандартам. Спеціалізованою процедурною формою досудового захисту в енергетиці виступає розгляд спорів у НКРЕКП за Порядком, затвердженим постановою НКРЕКП від 05.02.2019 № 156, рішення за яким має обов'язковий характер і може бути оскаржене в суді [110].

Судова практика підтверджує значення процедурної завершеності для реалізації прав суб'єктів господарювання. Так, у постанові від 14.02.2024 у справі № 826/17964/17 Суд наголосив, що нормативно визначена процедура розгляду заяви має завершуватися прийняттям одного з передбачених рішень, а відсутність процедурного результату утворює протиправну бездіяльність, яка унеможлиблює реалізацію права заявника [87]. Аналогічний підхід простежується у постанові Верховного Суду від 31.01.2024 у справі № 500/1963/21, де Суд вказав на неприпустимість

формального використання процедурних механізмів як способу блокування розгляду питання по суті за відсутності прямої нормативної заборони на усунення недоліків [88].

Таким чином, адміністративні процедури у сфері альтернативної енергетики доцільно розглядати як юридично значиму форму реалізації прав суб'єктів господарювання, через яку матеріально-правові приписи трансформуються у конкретні правові наслідки. Вони виконують функцію забезпечення правової визначеності, послідовності та контрольованості реалізації прав у регуляторно чутливій та технічно складній сфері, що зумовлює необхідність їх подальшої систематизації за функціональним призначенням і аналізу притаманних їм процедурних вразливостей. Адміністративні процедури у цій сфері доцільно групувати за їх функціональним призначенням у процесі реалізації прав суб'єктів господарювання, що створює методологічне підґрунтя для подальшого аналізу окремих груп процедур та притаманних їм процедурних вразливостей.

Проектно-дозвільні та погоджувальні процедури становлять початкову стадію реалізації права на провадження діяльності у сфері альтернативної енергетики, зокрема щодо будівництва, введення об'єктів в експлуатацію та підтвердження дотримання технічних і інших обов'язкових вимог. Для цієї групи процедур характерна кумулятивність: результат розгляду однієї адміністративної справи нерідко утворює юридичний факт, необхідний для ініціювання наступного провадження. У сфері альтернативної енергетики зазначені процедури, хоча й здійснюються різними органами публічної адміністрації, функціонально пов'язані з подальшими регуляторними та мережевими процедурами, що перебувають у сфері нормативного впливу НКРЕКП. У зв'язку з цим порушення процесуальних вимог на ранніх стадіях (недотримання строків, недостатність мотивування, неповне з'ясування обставин) здатні спричинити ланцюгові затримки у реалізації інвестиційних проєктів та знижувати передбачуваність

правового становища суб'єкта господарювання. Такий ефект узгоджується із загальною конструкцією адміністративної процедури як правової форми реалізації матеріальних прав через послідовність юридично значимих актів і дій [92].

Мережеві процедури доступу та приєднання до електричних мереж є необхідною передумовою здійснення господарської діяльності у сфері альтернативної енергетики, оскільки без приєднання об'єкта генерації до мережі виробництво та відпуск електричної енергії є практично неможливими. Нормативну основу цих процедур формують, зокрема, Кодекс системи передачі та Кодекс систем розподілу, які встановлюють обов'язкові правила доступу, приєднання, взаємодії сторін, а також вимоги до процедурного оформлення і документування відповідних рішень [107; 108]. Незважаючи на наявність договірних і технічних елементів, мережеві процедури доступу та приєднання мають публічно-правову природу, оскільки здійснюються за обов'язковими правилами, встановленими регулятором, та передбачають ухвалення односторонніх процедурно значущих рішень, що безпосередньо впливають на можливість реалізації права на здійснення господарської діяльності [80; 124]. У межах цих процедур особливо виразно проявляється поєднання технічних оцінок із юридично значимими наслідками для суб'єкта господарювання. За таких умов належність процедурної форми набуває особливого значення: рішення та висновки, що ґрунтуються на технічній інформації, мають бути оформлені у спосіб, який забезпечує зрозумілість застосованих критеріїв, відтворюваність логіки оцінки та можливість подальшої перевірки. У доктрині європейського адміністративного права мотивування і прозорість процедур розглядаються як ключові умови контролю за дискреційними повноваженнями у технічно складних сферах [222].

Процедури комерційного обліку електричної енергії у сфері альтернативної енергетики мають виразний процедурно-правовий характер, оскільки дані обліку безпосередньо впливають на майнові

результати діяльності, розрахунки та балансування інтересів учасників ринку. Кодекс комерційного обліку електричної енергії встановлює організаційно-процедурні правила формування, оброблення та використання таких даних, у тому числі вимоги до взаємодії учасників і процедури уточнення (коригування) інформації [106].

У цьому контексті дані комерційного обліку доцільно розглядати як юридично значиму фактичну основу реалізації майнових прав та законних інтересів учасників ринку, а належність процедур їх формування, перевірки та коригування – як чинник правової визначеності та передбачуваності правового становища суб'єкта господарювання. Порушення або дефекти таких процедур можуть мати не лише технічний, а й безпосередній майново-правовий характер, що об'єктивно зумовлює підвищене значення процесуальних гарантій доступу до даних обліку, участі у процедурах їх уточнення та належного мотивування відповідних рішень.

Процедури доступу до організованих сегментів ринку електричної енергії, зокрема до ринку «на добу наперед» та внутрішньодобового ринку, реалізуються через нормативно встановлені правила, що формують обов'язкові процедурні рамки для учасників. Такі правила визначають умови допуску, реєстраційні та інформаційні процедури, а також регламенти взаємодії, що дозволяє розглядати їх як процедурну форму реалізації права на участь у відповідних сегментах ринку [113].

Наведені групи адміністративних процедур у сфері альтернативної енергетики мають спільні ознаки, які визначають їх правову природу як нормативно детермінованих форм реалізації прав суб'єктів господарювання у публічно регульованих відносинах та зумовлюють підвищене значення процесуальних вимог для правомірності управлінських рішень.

По-перше, для цих процедур характерні багатостадійність і функціональна взаємозалежність. Реалізація прав у сфері альтернативної енергетики здійснюється через послідовність процедурно пов'язаних рішень і юридично значущих дій, у межах яких результат попередньої стадії виступає

юридичною передумовою для ініціювання або завершення наступної. За такої конструкції порушення строків розгляду, відсутність передбаченого процедурою результату або заміна рішення проміжними діями істотно ускладнюють реалізацію права та знижують правову визначеність правового становища суб'єкта [92].

По-друге, істотною ознакою процедур у цій сфері є юридична значущість технічних параметрів і технічних висновків, що формуються у межах відповідних проваджень. Оцінки щодо пропускнує спроможності мереж, параметрів приєднання, коректності та валідації даних комерційного обліку, а також умов доступу до організованих сегментів ринку безпосередньо визначають обсяг і спосіб реалізації прав суб'єктів господарювання та мають прямі майнові й інвестиційні наслідки [106; 108].

По-третє, дотримання процедурних вимог має самостійне значення для правомірності наглядових і контрольних повноважень у регульованих сегментах енергетики. Допустимість контрольного втручання визначається не лише наявністю матеріально-правових підстав, а й дотриманням процедурних передумов, включно з належним ініціюванням заходу, дотриманням процесуальної форми, забезпеченням мінімальних гарантій участі та фіксацією підстав і результатів контрольних дій [118].

Таким чином, адміністративні процедури у сфері альтернативної енергетики слід розглядати як юридично значиму форму реалізації прав суб'єктів господарювання та підґрунтя для виокремлення типових процедурних вразливостей і відповідних процесуальних гарантій.

Недотримання строків і «процедурна незавершеність» як спосіб блокування реалізації права. Поширеною процедурною вразливістю у сфері альтернативної енергетики є незавершення процедури прийняттям передбаченого порядком рішення або порушення встановлених строків її розгляду. За таких умов суб'єкт господарювання опиняється у стані правової невизначеності, що об'єктивно ускладнює або унеможлиблює проходження наступних взаємопов'язаних процедур (мережевих етапів, запуску

комерційного обліку, доступу до відповідних сегментів ринку). З огляду на багатостадійність регуляторних процедур в енергетиці, відсутність підсумкового процесуального результату на одному етапі має кумулятивний ефект і зумовлює затримки у реалізації права в цілому. Судова практика Верховного Суду підтверджує юридичну значущість такої процедурної незавершеності як самостійного дефекту адміністративної діяльності. У цьому контексті порушення строків або неприйняття передбаченого процедурою рішення слід розглядати не як організаційний недолік, а як процедурну ваду, що створює перешкоди для досягнення визначеного правового результату та може бути предметом судового реагування [87].

Формалізм як непропорційне обмеження доступу до розгляду питання по суті. Другою типовою процедурною вразливістю у сфері альтернативної енергетики є надмірний формалізм на стадії подання та первинної оцінки матеріалів, за якого проміжні процесуальні рішення фактично підміняють розгляд індивідуального питання по суті. У регуляторно чутливих процедурах (зокрема пов'язаних із режимами підтримки, тарифними рішеннями або доступом до спеціальних правових режимів) такий підхід створює ризик процедурного блокування, коли інструменти процесуального порядку використовуються не для уточнення матеріалів справи, а для відтермінування або уникнення прийняття остаточного рішення. Нормативні моделі, що передбачають формалізовані вимоги до заяви та комплекту документів [111], самі по собі не є несумісними з принципами належної процедури. Водночас їх застосування потребує дотримання меж пропорційності, аби формальні недоліки не перетворювалися на підставу фактичного усунення заявника від доступу до вирішення питання по суті. Судова практика Верховного Суду підтверджує, що проміжні процесуальні інститути не можуть застосовуватися механічно у спосіб, який руйнує доступ до розгляду справи за наявності можливості процесуального виправлення. У площині альтернативної енергетики це означає, що формалізм на початковій стадії процедури слід розглядати як

самостійний процедурний дефект, здатний блокувати подальший процедурний маршрут реалізації права та підлягати судовій оцінці.

Інформаційна асиметрія та зниження перевірності техніко-економічних підстав рішень. Третьою типовою процедурною вразливістю є ухвалення рішень на підставі спеціалізованих технічних або економічних даних, доступ до яких для суб'єкта господарювання є обмеженим, а критерії оцінки та логіка формування висновку – недостатньо прозорими. У сфері альтернативної енергетики така ситуація характерна для процедур доступу до мереж, визначення технічних параметрів приєднання, формування та коригування даних комерційного обліку, а також застосування правил організованих сегментів ринку електричної енергії, нормативна архітектура яких визначається законом і деталізується підзаконними актами та кодексами [107; 124]. Юридична проблема у таких випадках полягає не стільки у складності чи технічному характері відповідної інформації, скільки у зниженні можливості перевірки фактичної основи рішення для його адресата. Неможливість відтворення використаних даних, методів їх оцінки та причинно-наслідкового зв'язку між технічним висновком і правовим результатом ускладнює як внутрішньопроцедурне усунення можливих помилок, так і здійснення ефективного судового контролю, оскільки предмет перевірки набуває фрагментарного або непрозорого характеру, що суперечить принципам належного адміністрування та вимогам мотивованості управлінських рішень [167; 210].

Отже, типові процедурні вразливості реалізації прав суб'єктів господарювання у сфері альтернативної енергетики доцільно звести до трьох груп: (1) процедурна незавершеність і порушення строків як блокування переходу до наступних стадій правореалізації; (2) надмірний формалізм проміжних процесуальних рішень як непропорційне обмеження доступу до розгляду по суті; (3) інформаційна асиметрія та зниження перевірності фактичної основи рішень у технічно складних процедурах.

Виявлені процедурні вразливості реалізації прав у сфері альтернативної енергетики зумовлюють необхідність аналізу процесуальних гарантій, спрямованих на забезпечення процедурної визначеності, перевірності управлінських рішень та обмеження адміністративної дискреції.

Ключові процесуальні гарантії у сфері альтернативної енергетики та їх функція у стримуванні адміністративної дискреції

Процесуальні гарантії у сфері альтернативної енергетики доцільно розглядати як систему юридично визначених вимог до прийняття рішень і вчинення процедурно значущих дій, спрямованих на забезпечення: (1) досягнення передбаченого процедурою результату у встановлений строк; (2) перевірності фактичної основи та методики формування технічних і економічних висновків; (3) контрольованості дискреції через участь адресата, прозорість доказової бази та належне мотивування управлінських рішень. У такому розумінні процесуальні гарантії виконують превентивну функцію, запобігаючи трансформації процедурних механізмів у інструменти фактичного блокування або непропорційного обмеження реалізації прав.

Нормативна основа зазначених гарантій у національному праві визначається, по-перше, положеннями Закону України «Про адміністративну процедуру», який встановлює обов'язкові вимоги до розгляду та вирішення індивідуальних справ адміністративними органами і пов'язує правомірність владного волевиявлення з дотриманням процедурних стандартів [92]. По-друге, у сфері електроенергетики ці стандарти поширюються на нормативно детерміновані процедури, що реалізуються ринково-інфраструктурними суб'єктами, рішення та висновки яких формуються за обов'язковими правилами регульованого ринку та мають односторонні юридично значимі наслідки для доступу до мереж, комерційного обліку та участі в організованих сегментах ринку [106; 107; 115; 124].

Додатковим орієнтиром для тлумачення та застосування процесуальних гарантій у цій сфері виступають європейські стандарти належного адміністрування. Право на *good administration* у праві

Європейського Союзу та підхід Ради Європи виходять із того, що вимоги процедурної справедливості, участі, прозорості та мотивування мають застосовуватися не лише до публічних органів, а й до суб'єктів, які у межах нормативно визначених процедур здійснюють публічно значущі функції або реалізують прерогативи публічної влади в публічному інтересі [167; 210].

Гарантії процедурної визначеності результату. Своєчасність і процедурна завершеність означають обов'язок уповноваженого суб'єкта надати процедурно визначений результат у межах установленого строку та у формі, передбаченій відповідним порядком (адміністративний акт, рішення, висновок або інша юридично значуща дія). У багатостадійних регуляторних відносинах альтернативної енергетики ця гарантія має конститутивне значення, оскільки відсутність підсумкового рішення на одній стадії унеможлиблює або істотно ускладнює проходження наступних стадій – приєднання до мереж, запуск і валідацію комерційного обліку, виконання передумов для доступу до організованих сегментів ринку або реалізацію режимів регуляторної підтримки.

За таких умов несвоєчасність або незавершеність процедури має оцінюватися не як організаційний недолік, а як процедурний дефект, що блокує реалізацію суб'єктивного права та підлягає контролю за критеріями правомірності. Такий підхід послідовно відображено у практиці Верховного Суду, який виходить із того, що процедура розгляду заяви має завершуватися прийняттям одного з передбачених рішень, а відсутність будь-якого рішення за наявності обов'язку його прийняти утворює протиправну бездіяльність [77].

Гарантії участі та інформаційної доступності. Право на участь і бути вислуханим у технічно складних процедурах означає процесуальну можливість адресата впливати на доказову основу рішення шляхом подання пояснень і документів, формування контраргументів та реагування на матеріали, які можуть бути покладені в основу управлінського висновку. У сфері альтернативної енергетики ця гарантія має особливе значення для

процедур доступу до мереж, визначення параметрів приєднання, формування і коригування даних комерційного обліку, а також застосування правил організованих сегментів ринку. Її функція полягає у запобіганні трансформації рішення в односторонній технічний висновок, не підданий внутрішній процедурній перевірці до моменту його прийняття.

Нерозривно з правом на участь пов'язана гарантія доступу до матеріалів провадження та прозорості доказової бази, яка забезпечує перевірність фактичної основи рішення. У галузевому контексті це означає можливість відтворення вихідних даних, застосованої методики або алгоритму, проміжних розрахунків і технічних документів, на яких ґрунтується правовий результат. Юридичне значення цієї гарантії полягає у забезпеченні причинно-наслідкового зв'язку між фактичними даними та управлінським висновком як об'єкта подальшого контролю. Особливої ваги вона набуває у процедурах комерційного обліку електричної енергії, де дані обліку формують юридично значиму фактичну основу майнових розрахунків на ринку [106].

Гарантії контрольованості дискреції. Центральною гарантією контрольованості дискреції у технічно складних процедурах є обов'язок мотивування. Для сфери альтернативної енергетики мінімальний стандарт мотивування передбачає: (1) фіксацію встановлених фактичних обставин і даних, покладених в основу рішення; (2) посилання на нормативні критерії та/або процедурну методику, що застосовуються; (3) пояснення логіки застосування критерію до встановлених фактів; (4) розгляд істотних доводів заявника з аргументацією причин їх прийняття або відхилення. Відсутність такого мотивування знижує перевірність рішення як для адресата, так і для органу контролю чи суду, що прямо кореспондує вразливості непрозорості технічної дискреції [210].

Пропорційність процесуальних наслідків і антиформалізм обмежують використання проміжних процесуальних інструментів як засобу уникнення вирішення питання по суті. Формальні недоліки можуть зумовлювати вимогу

їх усунення, однак не повинні трансформуватися у непропорційні негативні наслідки за умови, що процедура допускає виправлення таких недоліків і досягнення передбаченого результату. Відповідний підхід відображений у практиці Верховного Суду щодо неприпустимості механічного застосування проміжних процесуальних інститутів у спосіб, який перекриває доступ до розгляду справи по суті [88].

Неупередженість і процедурна рівність у регульованих енергетичних процедурах мають розумітися як сукупність процесуальних умов, що зменшують ризик структурної асиметрії між адмініструючим суб'єктом і адресатом процедури. До таких умов належать передбачуваність критеріїв, єдність підходів до подібних випадків, рівні можливості подання аргументів і доступу до матеріалів, а також фіксація і відтворюваність процедурних дій. У секторі, де суб'єкт прийняття рішення одночасно володіє спеціалізованою технічною інформацією і визначає рамку критеріїв, ця гарантія має безпосереднє значення для оцінки допустимих меж дискреції та забезпечення недискримінаційності доступу до інфраструктури і ринків [124; 210].

Окремою превентивною гарантією виступає можливість внутрішнього уточнення матеріалів до прийняття рішення шляхом подання додаткових пояснень або доказів, виправлення очевидних технічних помилок чи уточнення даних. Такий механізм доцільно кваліфікувати як процесуальну самокорекцію в межах провадження, спрямовану на запобігання прийняттю помилкового рішення в умовах спеціалізованих даних і складних розрахунків. Він методологічно відмежовується від інструментів захисту *ex post* та узгоджується з вимогою повноти з'ясування обставин і процедурної взаємодії з учасниками [92].

Отже, процесуальні гарантії у сфері альтернативної енергетики утворюють узгоджену систему вимог, спрямованих на нейтралізацію трьох базових процедурних вразливостей: (1) процедурна визначеність результату – проти незавершеності та блокування стадій; (2) участь і інформаційна доступність – проти інформаційної асиметрії та неперевірності технічних

підстав; (3) контрольованість дискреції – проти непрозорих дискреційних висновків і непропорційного формалізму.

У цьому підрозділі зазначені гарантії розглядаються як умови правомірності та перевірності управлінських рішень *ex ante*. Аналіз ремедійних механізмів *ex post*, спрямованих на відновлення порушених прав у внутрішньоадміністративних, спеціальних регуляторних і судових процедурах, здійснюється у підрозділі 2.4 з урахуванням інституційної ролі НКРЕКП та формалізованих проваджень з урегулювання спорів [96].

2.4. Адміністративно-правові інструменти захисту прав суб'єктів господарювання у сфері альтернативної енергетики

Загальнотеоретичні підходи до інструментів захисту. У доктрині адміністративного права захист прав приватних осіб у публічно-правових відносинах розглядається як прояв охоронної функції адміністративного права, спрямованої не лише на нормативне закріплення суб'єктивних публічних прав, а й на забезпечення їх реального поновлення у разі порушення. Охоронна функція є функціонально пов'язаною з регулятивною: встановлення правил і процедур публічного адміністрування передбачає наявність юридично визначених механізмів реагування на їх недотримання [64].

Нормативною основою захисту виступає конституційна гарантія права на оскарження до суду рішень, дій чи бездіяльності суб'єктів владних повноважень (ст. 55) [49]. У розвиток цієї гарантії Кодекс адміністративного судочинства України визначає завдання адміністративного судочинства як захист прав, свобод та інтересів осіб у сфері публічно-правових відносин від порушень з боку суб'єктів владних повноважень (ст. 2, 5) [44].

Водночас у регульованих секторах економіки, зокрема у сфері альтернативної енергетики, захист прав суб'єктів господарювання не

вичерпується судовою формою. Поряд із судовими засобами застосовуються спеціальні позасудові (адміністративно-процедурні) інструменти, що реалізуються в межах компетенції органів публічної адміністрації, насамперед регулятора. До таких інструментів належить досудове врегулювання спорів, що здійснюється НКРЕКП відповідно до Порядку, затвердженого постановою НКРЕКП № 156 від 05.02.2019 [110].

У структурі адміністративно-правового механізму захисту ці інструменти виконують насамперед відновлювальну та коригуючу функції і застосовуються у разі порушення або реальної загрози порушення прав і законних інтересів суб'єктів господарювання. Їх призначення полягає у:

- припиненні протиправної дії або бездіяльності;
- усуненні наслідків порушення;
- відновленні належного процедурного порядку реалізації права;
- забезпеченні виконання обов'язків суб'єктом владних повноважень або іншим регульованим суб'єктом.

Для сфери альтернативної енергетики характерна послідовність і взаємозалежність регуляторних та мережевих процедур (приєднання, ліцензування, виконання спеціальних умов, участь у сегментах ринку тощо). Відповідно, порушення прав у цій сфері часто має процедурну природу та проявляється у неприйнятті рішення у встановлений строк, недостатності мотивування, порушенні визначеної законом послідовності дій або відступі від принципів адміністративної процедури, закріплених Законом України «Про адміністративну процедуру» [92].

За таких умов застосування інструментів захисту спрямоване не на підміну управлінського розсуду органів публічної адміністрації, а на перевірку дотримання меж компетенції, процедурних стандартів та принципів належного адміністрування, а також на відновлення правового стану, порушеного процедурним дефектом. Судовий контроль за рішеннями, діями чи бездіяльністю суб'єктів владних повноважень, у тому числі за

рішеннями НКРЕКП, прийнятими за результатами досудового врегулювання спорів, здійснюється в порядку адміністративного судочинства.

Отже, у межах цього підрозділу інструменти захисту прав суб'єктів господарювання у сфері альтернативної енергетики доцільно розглядати як двоконтурну систему: (1) позасудові регуляторні (адміністративно-процедурні) процедури, що застосовуються органами публічної адміністрації у межах компетенції, та (2) судово-адміністративні способи захисту за правилами КАС України як зовнішній інституційний контроль. Подальший аналіз спрямовується на конкретизацію зазначених інструментів на рівні спеціальних процедур НКРЕКП та судових ремедій адміністративного судочинства.

Спеціальні адміністративні (регуляторні) процедури НКРЕКП як позасудовий інструмент захисту прав суб'єктів господарювання у сфері альтернативної енергетики доцільно розглядати як нормативно визначений сегмент адміністративно-правового механізму захисту, що забезпечує швидке (порівняно із судом) реагування на порушення прав і законних інтересів у межах регуляторної компетенції. Йдеться не про «альтернативу» судовому контролю, а про самостійний, юридично формалізований контур відновлення правового стану, який (1) має визначені підстави та межі застосування, (2) реалізується у процедурній формі, сумісній із загальними стандартами адміністративної процедури, і (3) завершується рішенням НКРЕКП із владно-обов'язковими наслідками за збереження можливості судового перегляду (пп. 1.1, 1.3, 1.10, 5.5–5.6 Порядку № 156) [96]. У секторі ВДЕ це має підвищене значення через ланцюгову природу регуляторних та інфраструктурних процесів (приєднання/доступ до мереж, комерційний облік, участь у ринкових сегментах, виконання ліцензійних умов): один процедурний збій здатний зупинити реалізацію матеріального права, а отже потребує інструментів саме процедурно-відновлювального типу.

Ключовою спеціальною процедурою такого типу є досудове врегулювання спорів НКРЕКП за Порядком № 156 (у редакції постанови НКРЕКП № 2122 від 16.12.2025) [96]. Вихідною передумовою коректної правової кваліфікації цього інструмента є чітке розмежування його предметної сфери і, відповідно, його меж як засобу захисту. Нормативний дизайн Порядку прямо показує, що НКРЕКП у цьому провадженні діє як спеціалізований регуляторний орган, який врегульовує не будь-які конфлікти «на енергоринку», а лише ті, що структурно пов'язані з її мандатом: Порядок визначає процедуру досудового врегулювання спорів між суб'єктами господарювання у сферах енергетики та комунальних послуг, державне регулювання діяльності яких здійснюється НКРЕКП, із залученням окремо окреслених учасників (зокрема операторів систем), і водночас встановлює принципове виключення – непоширення на спори з питань споживання електричної енергії та/або комунальних послуг (п. 1.1) [96]. Це виключення є методологічно важливим для дисертаційного аналізу: воно фіксує функціональну спеціалізацію провадження та запобігає підміні регуляторної процедури універсальною «квазі-юрисдикцією» для всіх видів приватноправових/договірних спорів. Натомість Порядок прямо окреслює «ядро» компетенційних спорів: НКРЕКП здійснює досудове врегулювання з питань доступу/приєднання до мереж, дотримання ліцензійних умов та інших питань, віднесених законом до компетенції Регулятора (п. 1.4) [96]. Для ВДЕ-сектору це означає, що позасудовий захист концентрується там, де порушення прав типово проявляється як порушення нормативно визначених режимів мережевого доступу/приєднання або регуляторних обов'язків ліцензіатів.

Далі, Порядок № 156 закріплює дефініції, які дозволяють розглядати процедуру саме як ремедійну (відновлювальну) модель, а не як «консультаційну взаємодію». По-перше, «досудове врегулювання спору» визначено як послідовний комплекс дій, спрямований на безпосереднє вирішення спору НКРЕКП до його розгляду в суді; по-друге, «спірне

питання» описано як вимогу заявника щодо припинення дії/бездіяльності, яка, на думку заявника, призвела до порушення його прав та законних інтересів (п. 1.2) [96]. Нормативний фокус тут не на абстрактному «встановленні істини», а на юридично визначеному результаті – припиненні порушуючої поведінки та усуненні її наслідків для правового становища заявника. Саме це робить Порядок № 156 процедурою, придатною для відновлення «процедурної траєкторії» реалізації прав у ВДЕ-проектах, коли матеріальне право (на приєднання/доступ/реалізацію ліцензованої діяльності) стає фактично нереалізованим через регуляторно значущі дефекти поведінки іншого учасника ринку.

Принциповим елементом юридичної природи цієї процедури є її інтеграція із загальними стандартами адміністративної процедури. Порядок прямо вимагає здійснювати досудове врегулювання з дотриманням принципів адміністративної процедури, визначених Законом України «Про адміністративну процедуру» (п. 1.3) [92]. Це відсилання має не декларативну, а контрольну функцію: воно «підтягує» спеціальне регуляторне провадження до загальних процедурних гарантій належного адміністрування і тим самим формує правові критерії для оцінки якості дій НКРЕКП (зокрема щодо офіційності встановлення обставин, обґрунтованості та мотивованості реагування на клопотання, процедурної рівності учасників тощо). У площині механізму захисту прав це означає, що позасудовий контур не є «внутрішньою політикою» регулятора: він має бути сумісним із загальною адміністративно-процедурною логікою, а відступи від неї набувають юридичної релевантності для подальшого судового контролю (п. 1.3 Порядку № 156) [110].

Організаційна архітектура провадження додатково підкреслює його формалізований характер. Порядок визначає «відповідальний підрозділ» НКРЕКП та роль «головуючого попередніх слухань» (член НКРЕКП або керівник підрозділу), закріплює місце врегулювання (центральний апарат НКРЕКП) та покладає організацію процедури саме на відповідальний

підрозділ (пп. 1.2, 1.7) [110]. Для дисертаційної логіки це важливо як показник інституційної відповідальності та процесуального керівництва: персоніфікація головуючого зменшує ризики «розмиття» відповідальних за процедуру та підвищує передбачуваність процесуального управління на стадії концентрації позицій сторін.

Процесуальні ролі учасників і гарантії участі є ще одним системним маркером того, що Порядок № 156 створює саме адміністративне провадження, а не неформальну комунікацію. Учасниками визначено заявника, суб'єкта, дії/бездіяльність якого оскаржуються, та заінтересовану особу; причому заінтересована особа може залучатися як за клопотанням, так і з ініціативи НКРЕКП (п. 2.1) [110]. Така конструкція має пряму захисну функцію у складних мережевих/ринкових конфліктах ВДЕ-сектору, де рішення потенційно впливає на кількох учасників і де неповний суб'єктний склад здатний згенерувати «процесуально дефектний» результат. Представництво також формалізовано: Порядок передбачає визначені підстави представництва та запроваджує обмеження на представництво кількох учасників одним представником, що нормативно спрямоване на запобігання конфлікту інтересів у спорі між сторонами (п. 2.4). У категоріях добросовісності провадження це означає, що нейтральність процедури забезпечується не лише вимогою неупередженості НКРЕКП, а й інструментами мінімізації приватних конфліктів інтересів усередині представництва.

Порядок № 156 встановлює розгорнутий набір процесуальних прав учасників (ознайомлення з матеріалами, подання доказів, клопотання про витребування документів, залучення осіб, отримання висновків спеціаліста/експерта, примирення тощо) та кореспондуючі обов'язки щодо надання інформації й контактних даних (пп. 2.2–2.3) [110]. У механізмі захисту прав ці норми виконують функцію «вирівнювання» інформаційної асиметрії, яка у конфліктах альтернативної енергетики часто є структурною (наприклад, оператор мережі володіє технічною та документальною

інформацією, без якої заявник не може довести порушення або відтворити хід процедури). Саме тому права на доступ до матеріалів і на ініціювання витребування доказів слід розглядати як елементи стандарту ефективної участі, а не як формальні декларації.

Важливою ознакою процедурної добросовісності є нормативно визначений порядок залучення іншої сторони: Порядок передбачає направлення запрошення про приєднання протягом 7 робочих днів від реєстрації заяви та надання адресату 10 робочих днів на повідомлення про приєднання/відмову й подання пояснень та документів (п. 2.5) [110]. Це є процесуальним механізмом залучення іншої сторони у спеціальному адміністративному провадженні, який забезпечує реалізацію принципів поінформованості та участі: адресат запрошення набуває нормативно визначеної можливості подати пояснення, заперечення та документи до переходу до розгляду спору по суті. Для енергетичних спорів така рання стадія комунікації має також доказове значення, оскільки належна фіксація факту направлення запрошення та дотримання строків реагування створює процесуально релевантну документальну основу для оцінки сумлінності процесуальної поведінки учасників у межах провадження (зокрема щодо виконання обов'язку співпраці з органом та недопущення зловживання процесуальними правами).

Оперативність і правова визначеність забезпечуються строковістю та стадійністю: загальний строк розгляду – 45 календарних днів з дня реєстрації заяви, передбачено об'єднання/розділення заяв за критеріями предмета, а також інститут зупинення перебігу строку в окреслених випадках (пп. 3.4–3.7) [110]. У контексті захисту прав суб'єктів господарювання у сфері альтернативної енергетики строковість адміністративного провадження виконує дві функціонально взаємопов'язані ролі. По-перше, вона забезпечує належну організацію та своєчасність регуляторного реагування, обмежуючи можливість невиправданого затягування процедури з боку органу. По-друге, вона визначає допустимі межі процесуальної динаміки, формуючи баланс

між оперативністю розгляду та повнотою встановлення фактичних обставин. Механізм зупинення перебігу строку має застосовуватися не дискреційно, а виключно у зв'язку з об'єктивно необхідними діями – витребуванням доказів, проведенням перевірки, забезпеченням участі сторін або реалізацією інших процесуальних прав.

З огляду на це, конструкція строків у спеціальному адміністративному провадженні підлягає оцінці крізь призму принципу пропорційності процесуальної моделі. Дотримання процесуальних строків передбачає їх використання виключно з метою належного розгляду справи; безпідставне продовження строків або затягування прийняття рішення є порушенням принципу своєчасності, закріпленого процесуальним законодавством. Водночас їх надмірна жорсткість не повинна призводити до поверхового встановлення обставин чи обмеження права сторін на подання доказів і пояснень. Таким чином, строковість у провадженні має функціонувати як нормативний інструмент забезпечення процесуальної збалансованості між ефективністю захисту та якістю прийнятого рішення.

Окремий блок гарантій становлять фільтраційні механізми допустимості заяв. Порядок встановлює підстави залишення заяви без розгляду та короткий строк реагування НКРЕКП – протягом 3 робочих днів з дня реєстрації заяви має бути направлено відповідь про залишення без розгляду (п. 3.8), а також визначає строкові межі подання заяви (один рік від моменту порушення, але не пізніше 30 календарних днів від моменту, коли заявник дізнався або мав дізнатися про порушення) (п. 3.2) [110]. У системному вимірі відповідні процесуальні механізми виконують дві взаємопов'язані функції: з одного боку, вони обмежують розгляд завідомо недопустимих або неналежно оформлених звернень, забезпечуючи раціональне використання адміністративних ресурсів; з іншого – формують для заявника передбачувану модель доступу до процедури через чітко визначені підстави залишення заяви без розгляду та встановлені строки реагування.

У контексті концепції належної адміністративної процедури така передбачуваність критеріїв допустимості є елементом принципу правової визначеності. Відповідно, рішення про залишення заяви без розгляду має бути прийняте у межах установлених строків та містити належне мотивування. Порушення цих вимог, зокрема невмотивована або несвоєчасна відмова у доступі до процедури, може свідчити про недотримання стандартів належного адміністрування та створювати ризик обмеження права особи на ефективний засіб юридичного захисту.

Центральним механізмом реальної ефективності позасудового контуру є інструменти офіційного з'ясування обставин і процесуального примусу до надання інформації. Порядок закріплює право НКРЕКП вимагати копії документів, пояснення й іншу інформацію з мінімальним строком надання не менше 10 робочих днів, залучати заінтересованих осіб, проводити попередні слухання та проводити позапланову перевірку у порядку, затвердженому НКРЕКП (п. 1.6) [110]. Водночас Порядок контролю визначає, що НКРЕКП здійснює контроль шляхом планових/позапланових виїзних і невиїзних перевірок, установлює процедуру організації та проведення перевірок, порядок оформлення результатів, а також порядок застосування санкцій і контроль за виконанням рішень НКРЕКП (пп. 1.2–1.3) [112]. У взаємозв'язку ці норми формують важливу для ВДЕ-сфери конструкцію: якщо спір не може бути вирішений лише на підставі наданих документів або якщо сторона ухиляється від надання інформації, НКРЕКП має нормативні підстави «підсилити» доказову базу шляхом контрольного інструментарію. Це не є «каральною» логікою як такою; у контексті захисту прав це слід трактувати як механізм забезпечення процесуальної дієвості: позасудовий захист не може бути зведений до пасивного прочитання надісланих листів, і саме тому норма про можливість позапланової перевірки виконує роль процесуальної гарантії проти інформаційної блокади.

Не менш важливо, що Порядок № 156 одночасно розширює інструменти встановлення фактів і встановлює межі такої активності через

стандарт належної доказової релевантності та неупередженості: НКРЕКП не обмежується доводами учасників, зобов'язана неупереджено дослідити всі обставини, у тому числі сприятливі та несприятливі, і водночас не вправі вимагати матеріали, не пов'язані з обставинами спору (п. 3.11). Для дисертаційного аналізу це становить проблему співвідношення між дискреційних повноважень адміністративного органу та процесуальних гарантій учасників провадження: регулятор має свободу вибору способів і обсягу встановлення обставин, але ця свобода процедурно зв'язується обов'язком неупередженості та заборорою нерелевантних вимог. У термінах належного адміністрування саме це дозволяє розглядати офіційність з'ясування обставин як правову гарантію, а не як ризик довільного втручання.

Процесуальні гарантії доступу до матеріалів спору деталізовані: НКРЕКП забезпечує можливість ознайомлення (крім обмеженої інформації), робити витяги та копії; доступ надається у розумні строки за письмовим клопотанням; обмеження можливе лише за законом; ознайомлення відбувається у приміщенні НКРЕКП у присутності посадової особи (п. 3.12) [110]. Порядок також вимагає невідкладного розгляду клопотань або не пізніше 3 робочих днів із мотивуванням відмови (п. 3.13) і допускає подання зауважень до моменту прийняття рішення (п. 3.14) [110]. У секторі альтернативної енергетики, де спір часто «технічний» і документально насичений, ці норми мають безпосередній захисний ефект: вони мінімізують ризик процесуальної нерівності, коли одна зі сторін фактично монополізує інформацію, а інша не може ефективно спростувати твердження або підтвердити порушення.

Стадія попередніх слухань (глава 4) виконує окрему процесуальну функцію концентрації та процесуальної доброчесності. Слухання можуть проводитися для всебічного, повного та об'єктивного з'ясування обставин і сприяння самостійному врегулюванню сторонами спору; допускається дистанційний формат (відеоконференція) за умови ідентифікації та

дотримання змагальності й рівності сторін (п. 4.1) [110]. Повідомлення здійснюється завчасно, встановлено правила неявки та її наслідки, підтвердження повноважень, права і обов'язки сторін, а також обов'язкове протоколювання із визначеним змістом протоколу та направленням копії (глава 4) [110]. У дисертаційному вимірі протокол слухань доцільно трактувати як процесуальний «носіє доказів процедури»: він фіксує не лише позиції сторін, а й те, наскільки НКРЕКП забезпечила рівність доступу до висловлення аргументів, належне повідомлення та інші стандарти *due process*, що згодом набуває значення у судовому контролі.

Фінальною ланкою позасудового контуру є рішення НКРЕКП, яке ухвалюється на засіданні у формі відкритого слухання відповідно до Регламенту (п. 1.10) [110]. Регламент НКРЕКП додатково задає стандарти відкритості та доступності засідань: інформація про місце, дату, час і перелік питань порядку денного відкритого слухання оприлюднюється на вебсайті НКРЕКП не пізніше ніж за три робочі дні до засідання; передбачено процедури реєстрації учасників, підтвердження повноважень та можливість дистанційної участі з ідентифікацією (пп. 6.4, 7.2) [114]. Для захисту прав суб'єктів господарювання це має подвійну цінність: по-перше, підвищує прозорість ухвалення рішень; по-друге, створює процесуальні передумови для реальної участі заінтересованих осіб у розгляді, що є складовою належної адміністративної процедури в регуляторному середовищі.

Порядок № 156 встановлює види рішень за результатами врегулювання (включно із припиненням врегулювання, припиненням порушення законодавства або ліцензійних умов, накладенням штрафу) та підстави для припинення процедури (заява заявника, відсутність порушення, укладення угоди, судове провадження щодо спору тощо). Нормативно вирішальним є те, що рішення є обов'язковим до виконання сторонами при збереженні можливості судового оскарження (пп. 5.5–5.6) [110]. Саме ця комбінація перетворює позасудовий інструмент на реальний механізм відновлення правового стану: рішення НКРЕКП здатне оперативно

припинити порушення в межах регуляторної компетенції, а за наявності процедурних або компетенційних дефектів – бути перевіреном судом.

Окремого аналізу потребує механізм захисту у випадку неприєднання до розгляду спору суб'єкта, рішення, дії або бездіяльність якого оскаржуються, як альтернативна позасудова форма забезпечення процесуальної рівноваги та повноти адміністративного провадження. У такій ситуації НКРЕКП повідомляє заявника про відмову у проведенні досудового врегулювання спору та про початок розгляду заяви як звернення у встановленому законодавством порядку; при цьому Порядок закладає алгоритм регуляторного реагування через аналіз матеріалів на ознаки порушення, вимогу про усунення порушень та можливу передачу матеріалів для позапланової перевірки у разі невиконання (п. 3.15) [110]. У сфері альтернативної енергетики це має концептуальне значення, оскільки неприєднання або пасивна поведінка іншої сторони не припиняє адміністративного провадження, а зумовлює його перехід у площину здійснення регуляторного контролю (нагляду). Така модель забезпечує збереження повноважень держави щодо припинення порушень, які мають нормативно значущий характер і унеможливають реалізацію прав суб'єкта господарювання.

Водночас позасудовий інструментарій НКРЕКП у сфері альтернативної енергетики не обмежується процедурою, визначеною Порядком № 156, що потребує його розгляду як сукупності адміністративно-правових засобів реагування. Зокрема, важливе місце посідають контрольно-наглядові процедури, врегульовані Порядком здійснення державного контролю НКРЕКП, які передбачають проведення планових і позапланових виїзних та невиїзних перевірок з метою встановлення дотримання законодавства та ліцензійних умов. Зазначений акт визначає порядок організації перевірок, оформлення їх результатів, права та обов'язки суб'єктів господарювання під час контрольних заходів, а також пов'язує здійснення контролю із

застосуванням заходів впливу та подальшим наглядом за виконанням рішень НКРЕКП (пп. 1.2–1.3) [112].

З позиції захисту прав зазначений механізм має правовідновлювальний потенціал. Хоча контрольно-наглядова діяльність традиційно пов'язується з перевіркою діяльності ліцензіата, у спорах енергетичного сектору вона може слугувати засобом припинення порушень, допущених іншим регульованим суб'єктом, якщо такі порушення обмежують реалізацію прав заявника. У цьому випадку контрольні повноваження НКРЕКП виконують функцію відновлення правового балансу шляхом застосування передбачених законом заходів впливу. По-друге, Регламент НКРЕКП передбачає можливість ініціювання заінтересованими особами підготовки проєктів рішень або перегляду раніше прийнятих актів із обов'язком НКРЕКП повідомити про результати розгляду відповідного звернення у встановлений строк (п. 11.14) [114]. Такий механізм має значення як окремий позасудовий канал захисту у випадках, коли спір стосується змісту нормативного регулювання або практики його застосування і потребує корекції регуляторного підходу, а не лише індивідуального судового перегляду. По-третє, Регламент формалізує процедури відкритих слухань і оприлюднення матеріалів, що забезпечує прозорість прийняття рішень та участь заінтересованих осіб (пп. 6.4, 7.2) [114]. Для сфери альтернативної енергетики це має системне значення, оскільки процедурна відкритість і доступ до інформації є передумовами передбачуваності регуляторних рішень і належної реалізації прав суб'єктів господарювання.

У підсумку, позасудові адміністративно-правові інструменти захисту прав у сфері альтернативної енергетики в межах компетенції НКРЕКП слід концептуалізувати як взаємопов'язану систему процедур:

(1) квазіюрисдикційне досудове врегулювання спорів з визначеним предметом, стадійністю, строками, участю та обов'язковим рішенням [110];

(2) контрольні процедури як інструмент забезпечення виконання нормативних режимів та припинення порушень, які блокують реалізацію прав інших учасників [112];

(3) процедурні механізми відкритих слухань, оприлюднення та участі, а також інструменти подання пропозицій щодо підготовки/перегляду рішень НКРЕКП як елементи належного адміністрування й процесуальної добросовісності регуляторного процесу [114].

Їхня спільна правова функція полягає у відновленні порушеного правового стану або у створенні належної процедурної основи для подальшого судового захисту, причому ефективність цього контуру прямо залежить від дотримання принципів адміністративної процедури, на які Порядок № 156 робить нормативне відсилання (п. 1.3) [110], і від процедурної відкритості та обґрунтованості регуляторного рішення, що підтримується Регламентом НКРЕКП [114].

Судовий захист у сфері альтернативної енергетики слід розглядати як завершальну складову адміністративно-правового механізму забезпечення прав суб'єктів господарювання. Його зміст полягає у здійсненні адміністративним судом контролю за законністю рішень, дій чи бездіяльності суб'єктів владних повноважень та у відновленні порушеного правового становища особи в межах публічно-правових відносин. Такий характер судового захисту обумовлений призначенням адміністративного судочинства – забезпеченням ефективного захисту прав, свобод та інтересів осіб від порушень з боку суб'єктів владних повноважень (ст. 2) [44].

Значення судового захисту як механізму остаточного контролю у сфері альтернативної енергетики конкретизується у статті 5 КАС України, яка гарантує право особи на звернення до адміністративного суду та визначає процесуальні форми його реалізації. До таких форм належать, зокрема, вимоги про визнання протиправним і нечинним нормативно-правового акта, визнання протиправним та скасування індивідуального акта, визнання дій протиправними, визнання бездіяльності протиправною та зобов'язання

суб'єкта владних повноважень вчинити певні дії (ст. 5) [44]. Таким чином, законодавство визначає суд як орган, уповноважений здійснювати повний юрисдикційний контроль за публічною адміністрацією в межах заявлених вимог.

У структурі адміністративно-правового механізму судовий захист виконує функцію забезпечення законності регуляторного впливу. Адміністративний суд перевіряє рішення, дії чи бездіяльність суб'єкта владних повноважень за критеріями, встановленими статтею 2 КАС України: відповідність повноваженням і способу їх реалізації, визначеним законом; використання повноваження з належною метою; обґрунтованість; безсторонність; добросовісність; розсудливість; пропорційність; своєчасність (ст. 2) [44]. Зазначені критерії є універсальними та застосовуються до регуляторних правовідносин у сфері альтернативної енергетики незалежно від їх предметної специфіки.

У сфері альтернативної енергетики судовий контроль набуває підвищеної інтенсивності з огляду на багатостадійність та взаємозалежність адміністративних процедур. Реалізація матеріальних прав суб'єкта господарювання в енергетичному сегменті здійснюється через послідовність регуляторних і адміністративних рішень (приєднання до мереж; організація комерційного обліку; участь у балансуючих механізмах; підтвердження статусу учасника ринку; встановлення або зміна режимів державної підтримки; застосування заходів державного регулювання і контролю). Відсутність підсумкового рішення або його процедурна дефектність на будь-якій стадії породжує стан процедурної незавершеності, що унеможливорює перехід до наступних стадій або робить його юридично ризикованим. За таких умов судовий захист виконує функцію забезпечення юридичної визначеності у регуляторному маршруті: суд, не підміняючи орган регулювання, гарантує дотримання компетенційних меж і процедурних стандартів, від яких залежить правомірність владного рішення та реальність здійснення господарської діяльності.

Окремої уваги потребує співвідношення судового захисту із позасудовими процедурами, насамперед із досудовим врегулюванням спорів у НКРЕКП. У системі правових засобів захисту прав суб'єктів господарювання в енергетиці Порядок врегулювання спорів, затверджений постановою НКРЕКП від 05.02.2019 № 156, виконує функцію спеціальної квазіюрисдикційної адміністративної процедури, як було зазначено в попередньому блоці. Ця процедура структурована як послідовність процесуальних дій регулятора з дослідженням матеріалів спору, проведенням відкритого слухання та ухваленням рішення, яке має ознаки індивідуального владного акта [110; 114]. Порядок № 156 не створює автономної юрисдикції та не підміняє судовий контроль. Його призначення полягає у формуванні спеціалізованого процедурного механізму оперативного реагування на регуляторні конфлікти у сфері енергетики. Водночас рішення, ухвалені за результатами такого розгляду, залишається актом суб'єкта владних повноважень і може бути оскаржене в адміністративному суді. Таким чином, позасудова процедура виконує функцію попереднього адміністративного врегулювання, але не усуває конституційного права на судовий захист. При цьому адміністративний суд у спорах щодо рішень НКРЕКП не оцінює їх економічну доцільність або регуляторну політику як таку. Межі судового втручання визначаються критеріями, закріпленими у статті 2 КАС України: суд перевіряє, чи діяла НКРЕКП у межах компетенції, чи дотримано встановленої процедури (включно з вимогами Порядку № 156 і Регламенту), чи є рішення належно мотивованим та чи відповідає воно принципу пропорційності (ст. 2) [44]. Особливе значення ця перевірка має з огляду на те, що відповідно до Закону України «Про НКРЕКП» оскарження рішень Регулятора не зупиняє їх виконання [118]. За таких умов саме судовий контроль виступає остаточним механізмом гарантування законності регуляторного впливу та недопущення надмірного втручання у господарську діяльність.

Значення судового контролю особливо виразно проявляється у багатостадійних процедурах ринку електричної енергії, нормативно врегульованих Законом України «Про ринок електричної енергії» [124] та кодексами систем розподілу і передачі [106; 107]. Рішення або бездіяльність на стадії видачі технічних умов чи укладення договору про приєднання визначають можливість реалізації проєкту генерації. Аналогічно, порядок комерційного обліку та балансування, врегульований Кодексом комерційного обліку електричної енергії [106], безпосередньо впливає на право суб'єкта отримувати оплату за відпущену електроенергію. У сфері встановлення «зеленого» тарифу, що здійснюється відповідно до Закону України «Про альтернативні джерела енергії» [94], процедурна незавершеність або дефекти мотивування рішення НКРЕКП можуть унеможливити реалізацію господарської діяльності. У контрольних та санкційних провадженнях НКРЕКП, врегульованих Законом України «Про НКРЕКП» [118], особливого значення набуває дотримання принципів законності та пропорційності.

У цьому контексті поєднання позасудових і судових процедур відповідає загальній логіці адміністративно-правової моделі регулювання складних секторів економіки. Спеціалізована адміністративна процедура забезпечує первинне, професійно орієнтоване вирішення спору, тоді як суд здійснює остаточний контроль за межами компетенції, процедурною належністю, мотивованістю та пропорційністю владного рішення. Такий розподіл функцій дозволяє поєднати ефективність регуляторного реагування з гарантіями судового захисту та забезпечує системну збалансованість адміністративно-правового механізму у сфері альтернативної енергетики.

З точки зору адміністративно-правової доктрини таке поєднання судових і позасудових процедур є типовим для складних регульованих секторів, у яких публічна адміністрація здійснює спеціалізоване регулювання та контроль, а суд зберігає функцію остаточного нагляду за межами компетенції, процедурою та стандартами обґрунтованості. Українська наука

адміністративного права традиційно підкреслює, що ефективність судового контролю зростає за умови належно інституціоналізованих адміністративних процедур, оскільки саме вони задають «процесуальну рамку» для перевірки правомірності адміністративного акта та дисциплінують адміністративну дискрецію [11; 28; 131; 154]. Для порівняльного підґрунтя доречно відзначити усталені підходи загальноєвропейської теорії судового контролю адміністрації, зокрема щодо ролі суду у «контролі меж розсуду» та тестів пропорційності, які, хоча й сформовані в іншій правовій традиції, методологічно релевантні для оцінки регуляторної дискреції [39; 155; 222; 223].

Юрисдикція адміністративних судів у сфері альтернативної енергетики. Публічно-правовий спір як критерій адміністративної юрисдикції. Юрисдикційна належність спорів в енергетичній сфері визначається не галуззю економіки, а юридичною природою правовідносин і способом реалізації повноважень. КАС України пов'язує адміністративну юрисдикцію з публічно-правовими спорами, у яких хоча б одна сторона здійснює владні управлінські функції і спір виник у зв'язку з їх реалізацією [44]. Відповідно, ключовими ознаками «адміністративності» спору у сфері альтернативної енергетики виступають: наявність суб'єкта владних повноважень; здійснення ним управлінських (регуляторних/контрольних/процедурних) функцій; вплив оскаржуваного акта/дії/бездіяльності на права чи законні інтереси суб'єкта господарювання.

В енергетичній сфері типово наявним суб'єктом владних повноважень є НКРЕКП. Закон України «Про НКРЕКП» прямо закріплює її правовий статус як державного колегіального органу, уповноваженого на державне регулювання, моніторинг та контроль у сферах енергетики та комунальних послуг [118]. Важливо, що законодавець водночас встановлює режим судового оскарження актів регулятора та спеціальне правило про те, що оскарження рішень НКРЕКП не зупиняє їх виконання, що безпосередньо впливає на практичну архітектуру судового захисту у ВДЕ-спорах:

необхідність належного формулювання позовних вимог і, за потреби, використання інституту забезпечення позову [118].

Ознака здійснення управлінських функцій у ВДЕ-контексті потребує розмежування ситуацій, коли спір має приватноправовий (договірний) характер, навіть якщо виник у сфері енергетики, та ситуацій, коли спір породжений владним актом або владною поведінкою. Наприклад, договірні спори щодо розрахунків чи виконання зобов'язань між приватними учасниками ринку зазвичай не переходять в адміністративну юрисдикцію лише через галузеву специфіку; натомість рішення НКРЕКП щодо санкцій, тарифних рішень, процедурних приписів, а також рішення, ухвалені у процедурі Порядку № 156, є проявом владного волевиявлення і, відповідно, становлять типовий предмет адміністративного спору [110; 118].

У практичному плані критерій «впливу на права» в енергетиці проявляється через високу залежність можливості здійснення господарської діяльності від регуляторних рішень та процедурних дій. Саме тому для ВДЕ-спорів характерна підвищена частка позовів щодо бездіяльності або процедурної незавершеності, коли суб'єкт господарювання не може реалізувати право через відсутність підсумкового акта, який є юридично необхідним для наступного кроку регуляторного маршруту [77]. Даний аспект кореспондує із загальною логікою Закону України «Про адміністративну процедуру», який закріплює вимоги до належного розгляду індивідуальних справ, включно із принципами обґрунтованості, участі особи та прийняття мотивованого рішення у належній формі [92].

Предмет оскарження у сфері альтернативної енергетики. Предмет оскарження у ВДЕ-спорах доцільно класифікувати за юридичною формою владного впливу, оскільки саме форма задає стандарт перевірки й тип належного способу судового захисту.

По-перше, нормативно-правові акти НКРЕКП та інших органів публічної влади, які встановлюють загальні правила поведінки для невизначеного кола осіб, можуть бути оскаржені як такі, що виходять за межі

компетенції або суперечать актам вищої юридичної сили. У ВДЕ-сегменті це проявляється, зокрема, у спорах щодо нормативних положень, які змінюють економічні параметри діяльності виробників або перерозподіляють ризики ринку на учасників без достатньої законодавчої підстави. Показовим є кейс, у якому Верховний Суд розглянув правомірність нормативної конструкції, що фактично поклала на виробників за «зеленим тарифом» додатковий тягар компенсації витрат гарантованого покупця. Судова аргументація у цій справі є методологічно важливою: суд не обмежився процедурною формою ухвалення нормативного акта, а здійснив матеріальну перевірку відповідності нормативного регулювання межах законодавчої делегації та принципу законності регуляторного втручання. У результаті було підтримано висновок про протиправність відповідної частини регулювання [83]. Цей кейс демонструє, що для ВДЕ-ринку нормативний контроль є не «абстрактним», а безпосередньо пов'язаним із захистом майнових інтересів та прогнозованості регуляторних умов.

По-друге, індивідуальні адміністративні акти НКРЕКП (наприклад, рішення про встановлення/зміну «зеленого тарифу», санкційні постанови, приписи) є типовим предметом оскарження, оскільки саме вони безпосередньо змінюють правовий статус адресата. Особливість ВДЕ-індивідуальних актів полягає у тому, що вони часто є «процедурними вузлами», без яких неможлива подальша реалізація прав. Відповідно, дефекти мотивування або процедури набувають статусу істотних, оскільки перешкоджають як виконанню акта, так і його ефективному оскарженню.

По-третє, дії та бездіяльність суб'єктів владних повноважень у ВДЕ-процедурах можуть бути оскаржені як самостійний предмет спору. Тут судовий контроль набуває інструментального характеру: суд не завжди має на меті «скасувати» наявний акт; часто завдання полягає у примушенні органу діяти у межах процедури й завершити провадження належним рішенням. Ілюстративним є кейс щодо бездіяльності НКРЕКП стосовно розгляду заяви про встановлення «зеленого тарифу». Верховний Суд

акцентував, що листування чи інші фактичні дії, які не оформлені як рішення у встановленій процедурній формі, не можуть вважатися належним завершенням провадження; така «підміна рішення листом» породжує порушення права заявника на отримання процедурно визначеного результату та блокує можливість повноцінного оскарження. Як наслідок, суд застосував спосіб захисту у формі визнання бездіяльності протиправною та зобов'язання розглянути заяву й прийняти рішення [87]. Даний кейс є ключовим саме для ВДЕ-сектора, оскільки демонструє судовий стандарт: обов'язок регулятора забезпечити належну адміністративну форму та завершеність процедури розглядається як елемент правової визначеності.

Окремо слід виділити рішення НКРЕКП, ухвалені у порядку досудового врегулювання спорів [110]. Юридично вони мають характер індивідуальних владних рішень, оскільки ухвалюються у процедурі, визначеній нормативним актом, мають владний характер та спрямовані на припинення порушення, відновлення режиму ринку або застосування заходів впливу. Відповідно, судова перевірка таких рішень включає не лише загальні критерії статті 2 КАС України, а й контроль за дотриманням спеціальних процедурних вимог Порядку № 156 та Регламенту НКРЕКП. У справі № 320/42472/23 Верховний Суд прямо оперував нормами Порядку № 156, оцінюючи межі та умови регуляторного втручання в ринкові процедури; це свідчить про те, що Порядок № 156 у судовій площині функціонує як нормативний еталон належної процедури, порушення якого може бути самостійною підставою протиправності рішення [81; 110; 114].

Способи судового захисту: функціональна диференціація. Система способів судового захисту в адміністративному судочинстві має універсальний характер, однак у сфері альтернативної енергетики вона проявляє функціональну диференціацію залежно від типу регуляторного дефекту (нормативного, індивідуального, процедурного, дискреційного). Відповідно до статті 5 КАС України особа має право звернутися до адміністративного суду з вимогами про: визнання протиправним та

нечинним нормативно-правового акта; визнання протиправним та скасування індивідуального акта; визнання дій протиправними; визнання бездіяльності протиправною та зобов'язання вчинити певні дії; інші способи захисту, визначені законом [44].

У цьому контексті науково коректним є не формальне перерахування способів захисту, а встановлення їх функціонального призначення – тобто визначення, які саме дефекти публічного адміністрування вони покликані усунути та які межі судового втручання окреслюють.

Оскарження нормативно-правових актів як спосіб структурного захисту. Визнання нормативно-правового акта протиправним і нечинним є формою усунення дефекту загального регулювання. Процедура розгляду таких справ спеціально врегульована КАС України (зокрема, статтею 264, що визначає особливості провадження щодо оскарження нормативно-правових актів) [44]. У ВДЕ-секторі цей спосіб захисту застосовується у випадках, коли регулятор нормативною технікою встановлює правила, що виходять за межі законодавчої делегації або змінюють баланс прав та обов'язків учасників ринку без належної правової підстави. У постанові Касаційного адміністративного суду у складі Верховного Суду від 08.09.2022 у справі № 640/4069/21 суд здійснив перевірку нормативного регулювання на предмет відповідності закону та дійшов висновку про недопустимість покладення додаткових обов'язків на суб'єктів господарювання поза межами законодавчої моделі [83]. Такий підхід демонструє, що суд контролює не доцільність регуляторної політики, а межі нормативної дискреції та законність інструментів її реалізації.

Скасування індивідуального адміністративного акта. Визнання протиправним та скасування індивідуального акта є класичним способом відновлення правового статусу адресата (ст. 5) [44]. У ВДЕ-секторі цей спосіб має додатковий вимір, оскільки індивідуальні рішення НКРЕКП (щодо встановлення тарифу, застосування санкцій, відмови у вчиненні певних дій тощо) часто виступають юридично необхідною передумовою для

проходження наступних стадій регуляторного маршруту. Скасування такого акта усуває правову перешкоду та відновлює можливість належного розгляду питання. Водночас суд не підміняє собою регулятора і не формує замість нього тарифні або технічні параметри, а повертає питання на розгляд у межах компетенції відповідного органу. Цей підхід узгоджується з положеннями Закону України «Про НКРЕКП», який передбачає судову оскаржуваність актів Регулятора та встановлює спеціальний режим їх дії [118].

Визнання дії протиправними. Згідно зі статтею 5 КАС України самостійним предметом судового контролю можуть бути дії суб'єкта владних повноважень. У ВДЕ-спорах цей спосіб застосовується тоді, коли порушення полягає не в існуванні конкретного акта, а в активній поведінці органу поза межами процедури або без достатньої правової підстави. Суд у таких випадках оцінює фактичну процесуальну поведінку органу з точки зору критеріїв, визначених статтею 2 КАС України (законність, обґрунтованість, пропорційність, дотримання процедури) (ст. 2) [44].

Визнання бездіяльності протиправною та зобов'язання вчинити дію. Цей спосіб є центральним у спорах, пов'язаних із процедурною незавершеністю. Відповідно до статті 5 КАС України особа може вимагати визнання бездіяльності протиправною та зобов'язання суб'єкта владних повноважень вчинити певні дії. Судова практика чітко розмежовує право на отримання рішення у встановленій законом формі та право на позитивний зміст такого рішення. У постанові Верховного Суду від 14.02.2024 у справі № 826/17964/17 суд визнав протиправною бездіяльність НКРЕКП щодо неприйняття рішення за заявою та зобов'язав розглянути її по суті, не підміняючи дискреційний розсуд регулятора [77]. Такий підхід відповідає принципам належної адміністративної процедури, закріпленим у Законі України «Про адміністративну процедуру» [92].

Забезпечення позову як процесуальна гарантія ефективності захисту. Інститут забезпечення позову врегульований главою 13 КАС України (статті 150–158), яка передбачає можливість вжиття судом заходів

забезпечення з метою запобігання істотній шкоді правам особи або унеможливлення виконання рішення суду [44]. У ВДЕ-спорах цей механізм має особливе значення з огляду на те, що відповідно до Закону України «Про НКРЕКП» оскарження рішень Регулятора не зупиняє їх виконання [118]. За таких умов забезпечення позову набуває характеру процесуальної гарантії реальної ефективності судового захисту, оскільки дозволяє тимчасово врівноважити інтереси сторін до вирішення спору по суті. Водночас застосування заходів забезпечення підпорядковується вимогам співмірності, необхідності та недопущення фактичного вирішення спору наперед.

Отже, способи судового захисту у ВДЕ-спорах не є механічним набором процесуальних інструментів, а утворюють функціонально диференційовану систему реагування на різні типи регуляторних дефектів. Їх застосування здійснюється у межах критеріїв статті 2 КАС України та з урахуванням меж судового втручання, що виключають підміну регулятора, але забезпечують контроль законності, процедурної належності та пропорційності регуляторного впливу [44].

Стандарт судового контролю у сфері альтернативної енергетики: структура перевірки та межі втручання. Загальна рамка стандарту. Стандарт судового контролю в адміністративному судочинстві закріплений у статті 2 Кодексу адміністративного судочинства України, яка визначає критерії правомірності рішень, дій або бездіяльності суб'єктів владних повноважень: дія на підставі, у межах повноважень та у спосіб, визначені Конституцією та законами України; використання повноваження з метою, з якою його надано; обґрунтованість; безсторонність; добросовісність; розсудливість; рівність перед законом; пропорційність; урахування права особи на участь у процесі прийняття рішення; своєчасність [44].

У спорах, що виникають у сфері відновлюваної енергетики, зазначені критерії конкретизуються через основні напрями судової перевірки: (1) компетенція суб'єкта владних повноважень; (2) дотримання встановленої процедури; (3) належність мотивування (обґрунтованості) рішення; (4)

дотримання принципу пропорційності. Застосування цих напрямів перевірки здійснюється з урахуванням меж судового втручання, зумовлених розподілом повноважень між судом і спеціальним регулятором.

Перевірка компетенції: контроль меж нормативної та індивідуальної дискреції. Компетенційна перевірка у ВДЕ-спорах не обмежується формальним встановленням наявності повноваження. У регульованих секторах компетенція нерідко має рамковий характер, а фактичні межі реалізації повноважень визначаються метою законодавчого регулювання, умовами делегації та принципом законності. У зв'язку з цим судовий контроль зосереджується на перевірці того, чи не сформовано регуляторним актом нові обов'язки або економічні обтяження без належної законодавчої підстави.

У справі № 640/4069/21 Верховний Суд здійснив перевірку допустимості регуляторного механізму, який фактично приводив до покладення певних витрат гарантованого покупця на виробників електричної енергії за «зеленим тарифом» через нормативну формулу, та оцінив відповідність такого підходу межах делегованих повноважень [83].

Окремий напрям компетенційного контролю проявляється у спорах щодо застосування санкцій НКРЕКП. Суди визнають наявність розсуду у визначених законом межах, однак наголошують на обов'язку мотивувати вибір конкретного розміру та забезпечити його співмірність [82].

Перевірка дотримання процедури: процесуальні гарантії як критерій правомірності. Процедурна перевірка у ВДЕ-спорах має самостійне юридичне значення, оскільки правомірність адміністративного акта безпосередньо пов'язується з дотриманням встановленого порядку його підготовки та прийняття. По-перше, регуляторні рішення НКРЕКП ухвалюються у колегіальному порядку, зокрема із застосуванням процедур відкритих обговорень, визначених Регламентом НКРЕКП, а порушення таких процедурних вимог впливає на належність форми та легітимність відповідного рішення як адміністративного акта [133]. По-друге, Порядок №

156 встановлює спеціальне провадження досудового врегулювання спорів, і суди застосовують його положення як нормативну основу для оцінки правомірності постанов НКРЕКП, прийнятих у межах такого провадження [81; 110]. По-третє, загальні вимоги належної адміністративної процедури кодифіковані Законом України «Про адміністративну процедуру», який встановлює стандарти участі особи, з'ясування обставин справи, належного повідомлення, прийняття мотивованого рішення у визначеній формі та строк [92]. Для ВДЕ-практики це означає, що такі порушення, як недотримання строків, заміна рішення листом або неповне з'ясування обставин, оцінюються судами як порушення юридично значущих процесуальних гарантій, а не як недоліки організаційного характеру.

Перевірка мотивування (обґрунтованості): контроль належності реалізації владного розсуду. Перевірка мотивування у ВДЕ-спорах є самостійним елементом судового контролю законності адміністративного акта. Належне мотивування забезпечує, з одного боку, зрозумілість правових і фактичних підстав рішення для його адресата та можливість передбачення правових наслідків, а з іншого – створює підґрунтя для ефективної судової перевірки меж і способу реалізації дискреційних повноважень.

З урахуванням техніко-економічного характеру значної частини рішень у регульованих секторах мотивування не може зводитися до формальних або загальних посилань на норми права. Воно має відображати встановлені фактичні обставини, правові підстави рішення, оцінку релевантних доводів сторін, а також логічний зв'язок між установленими обставинами, застосованими нормами та метою наданого повноваження.

У справі № 826/17964/17 Верховний Суд акцентував на необхідності прийняття рішення у передбаченій законом процедурній формі із належним викладенням мотивів, відмежувавши таке рішення від реагування у формі листування, яке не відповідає вимогам до адміністративного акта та не забезпечує можливості ефективного оскарження [77].

У санкційних спорах вимоги до мотивування є більш інтенсивними. За наявності законодавчо визначених меж штрафу визначення його конкретного розміру передбачає наведення мотивів із урахуванням характеру порушення, його наслідків, впливу на відповідний ринок, а також наявності пом'якшуючих або обтяжуючих обставин. Таким чином, здійснення дискреційних повноважень у межах «вилки» санкції підлягає перевірці з точки зору належного обґрунтування та співмірності [82; 118].

Перевірка пропорційності: співмірність регуляторного втручання як критерій меж дискреції. Пропорційність у статті 2 КАС України визначена як вимога дотримання необхідного балансу між несприятливими наслідками для прав, свобод та інтересів особи і цілями, на досягнення яких спрямоване рішення [44]. У спорах у сфері відновлюваної енергетики цей критерій набуває системного значення, оскільки регуляторні акти НКРЕКП безпосередньо впливають на структуру витрат, модель доходності, виконання фінансових зобов'язань та загальну економічну стабільність суб'єктів господарювання. Відповідно, судова перевірка не обмежується формальною констатацією легітимної мети регуляторного рішення, а охоплює оцінку допустимості та меж втручання у майнову сферу учасників ринку.

Застосування принципу пропорційності у межах адміністративного судочинства передбачає послідовну перевірку: чи є обраний регулятором засіб придатним для досягнення визначеної законом мети; чи є він необхідним, тобто чи відсутні менш обтяжливі альтернативи; та чи не створює він надмірного тягаря для окремої категорії суб'єктів порівняно з публічною користю від його застосування. Така логіка впливає із природи судового контролю за дискрецією та відповідає змісту критеріїв статті 2 КАС України як інструменту перевірки меж владного розсуду [44].

У спорах у сфері альтернативної енергетики питання пропорційності постає насамперед у випадках, коли підзаконне регулювання змінює фінансові параметри ринку або перерозподіляє витрати між його учасниками.

За таких обставин суд перевіряє, чи має відповідний механізм достатню законодавчу підставу, чи відповідає він визначеній законом меті регулювання та чи не покладає непропорційного економічного тягаря на окрему групу суб'єктів без належного нормативного обґрунтування. У справі № 640/4069/21 Верховний Суд оцінив допустимість застосованого регуляторного механізму з точки зору його відповідності закону та межах делегованих повноважень, що у змістовному вимірі відображає перевірку співмірності втручання у майнові інтереси виробників електричної енергії [83]. Такий підхід свідчить, що принцип пропорційності функціонує як юридичний критерій, який унеможливорює встановлення регуляторних обтяжень, не передбачених законом або не виправданих з огляду на легітимну мету регулювання.

У доктринальному аспекті пропорційність розглядається як структурований спосіб обмеження дискреції адміністрації та інструмент забезпечення раціональності владного рішення, зокрема у сферах із техніко-економічною складовою [165]. У цьому значенні перевірка пропорційності у ВДЕ-спорах є невід'ємним елементом контролю за межами дискреційних повноважень регулятора та забезпечує узгодження публічних інтересів енергетичної стабільності з гарантіями прав суб'єктів господарювання.

Межі судового втручання. Питання меж судового втручання у ВДЕ-спорах має принципове значення, оскільки НКРЕКП здійснює спеціалізоване регулювання, що включає техніко-економічні оцінки. Судовий контроль у таких спорах не спрямований на перевірку доцільності регуляторних рішень або заміщення регулятора у визначенні тарифів, методик чи технічних параметрів. Водночас це не виключає інтенсивної перевірки законності та дотримання процедурних і матеріальних критеріїв правомірності. У межах адміністративної юстиції суд перевіряє: (1) дотримання меж компетенції; (2) відповідність процедури встановленим правилам (з урахуванням Регламенту та Порядку № 156) [110]; (3) належність мотивування; (4) дотримання

принципу пропорційності; (5) відсутність виходу за межі делегованої дискреції.

Практика Верховного Суду відображає зазначений підхід: у справах щодо бездіяльності суд, як правило, зобов'язує суб'єкта владних повноважень прийняти рішення у визначеній законом формі, не вирішуючи питання по суті замість НКРЕКП [87]; у спорах щодо нормативно-правових актів суд може визнати їх протиправними та нечинними у разі невідповідності закону, не встановлюючи альтернативного регуляторного механізму [83]; у санкційних спорах суд визнає наявність дискреції в межах закону, але перевіряє дотримання вимог мотивування та співмірності [82; 118].

Судовий захист прав суб'єктів господарювання у сфері відновлюваної енергетики становить завершальний елемент адміністративно-правового механізму захисту у функціонально-юридичному, а не хронологічному значенні. Судовий захист має вирішальне значення з огляду на його здатність забезпечити остаточну перевірку законності регуляторного втручання та ухвалення рішення, обов'язкового для виконання і спрямованого на відновлення порушеного правового стану. У ВДЕ-секторі судовий контроль забезпечує стабільність багатостадійних регуляторних процедур і обмежує адміністративну дискрецію шляхом застосування критеріїв, закріплених у статті 2 КАС України [44].

Позасудові процедури, зокрема досудове врегулювання спорів НКРЕКП відповідно до Порядку № 156, не підміняють судового захисту, а функціонують як спеціалізований механізм первинного реагування на порушення. Результати такого провадження у разі їх оскарження підлягають перевірці адміністративним судом, а встановлені процедурні стандарти оцінюються з точки зору законності та належності реалізації повноважень [110; 133].

Юрисдикція адміністративних судів у спорах у сфері альтернативної енергетики визначається наявністю публічно-правового спору та владного

елемента у відповідних правовідносинах. Це охоплює оскарження нормативно-правових актів НКРЕКП, індивідуальних адміністративних актів, а також бездіяльності щодо прийняття рішення або завершення встановленої процедури [87; 118].

Ефективність судового захисту у сфері ВДЕ значною мірою залежить від належного визначення способу захисту. Судова практика підтверджує можливість: визнання протиправними та нечинними нормативних актів регулятора (справа № 640/4069/21) [83], зобов'язання суб'єкта владних повноважень прийняти рішення у передбаченій законом процедурній формі (справа № 826/17964/17) [87], а також застосування заходів забезпечення позову відповідно до загальних положень КАС України з урахуванням того, що нормативні акти НКРЕКП підлягають виконанню до моменту їх скасування у встановленому порядку [118].

З огляду на викладене, судовий захист у сфері альтернативної енергетики не є ізольованим процесуальним механізмом, а функціонує як завершальна складова двоконтурної системи адміністративно-правового захисту, що взаємодіє з позасудовими регуляторними процедурами. Його призначення полягає не у заміщенні регуляторної діяльності, а у здійсненні зовнішнього інституційного контролю за межами та способом реалізації владних повноважень.

Стандарт судового контролю у сфері альтернативної енергетики має структурований характер і охоплює перевірку: (1) меж компетенції; (2) дотримання встановленої процедури; (3) належності мотивування рішення; (4) пропорційності регуляторного втручання. Межі судового втручання визначаються принципом непідміни регулятора: адміністративний суд здійснює контроль законності та процесуальної належності реалізації дискреційних повноважень, але не формує регуляторні рішення замість НКРЕКП і не втручається у сферу техніко-економічної доцільності [82].

З метою систематизації адміністративно-правових інструментів захисту та відображення їх співвідношення у межах двоконтурної моделі

(позасудової та судової) нижче узагальнено відповідні механізми у табличній формі.

Контур захисту	Інструмент	Нормативна основа	Предмет реагування	Процесуальний результат	Межі та особливості застосування
Позасудовий (регуляторний)	Досудове врегулювання спорів	Порядок №156 (у редакції пост. НКРЕКП №2122 від 16.12.2025)	Спори між суб'єктами господарювання у сферах, що регулюються НКРЕКП; питання доступу/приєднання до мереж; дотримання ліцензійних умов; інші питання компетенції регулятора	Рішення НКРЕКП, обов'язкове до виконання сторонами; припинення порушення; застосування заходів реагування в межах повноважень	Не є інстанційним адміністративним оскарженням; не є передумовою звернення до суду; обмежене предметом компетенції НКРЕКП; рішення може бути оскаржене в суді
Позасудовий (контрольний елемент)	Контрольно-наглядові процедури	Закон «Про НКРЕКП»; Порядок здійснення державного контролю НКРЕКП	Порушення законодавства та ліцензійних умов; невиконання обов'язків регульованими суб'єктами	Проведення перевірки; акт; припис; застосування санкцій у встановленому законом порядку	Здійснюється виключно в межах повноважень; не підміняє судовий контроль; підлягає подальшому судовому оскарженню
Судовий (загальне провадження)	Оскарження індивідуальних актів	КАС України: ст. 2, ст. 5	Індивідуальні рішення НКРЕКП (у т.ч. прийняті за Порядком №156), санкційні постанови, тарифні рішення тощо	Визнання протиправним та скасування акта; зобов'язання повторно розглянути питання	Суд перевіряє законність, компетенцію, процедуру, мотивування, пропорційність; не підміняє регулятора у здійсненні дискреції

Судовий (загальне провадження)	Оскарження дій	КАС України: ст. 2, ст. 5	Активні дії суб'єкта владних повноважень, що порушують права	Визнання дій протиправними	Суд контролює правомірність способу реалізації повноважень
Судовий (загальне провадження)	Оскарження бездіяльності	КАС України: ст. 2, ст. 5	Неприйняття рішення; порушення строків; незавершення адміністративної процедури	Визнання бездіяльності протиправною; зобов'язання прийняти рішення або завершити процедуру	Суд не визначає зміст майбутнього рішення; контролює обов'язок діяти
Судовий (спеціальне провадження)	Оскарження нормативно-правових актів НКРЕКП	КАС України: ст. 264; ст. 2; ст. 5	Нормативні акти регулятора (правила, порядки, методики, кодекси тощо)	Визнання нормативного акта протиправним і нечинним (повністю або частково)	Суд перевіряє відповідність закону та межах компетенції; не оцінює доцільність регуляторної політики
Процесуальна гарантія судового захисту	Забезпечення позову	КАС України: глава 13 (ст. 150–158)	Ризик істотної шкоди або ускладнення виконання рішення суду	Тимчасові заходи забезпечення	Застосовується співмірно; не може фактично вирішувати спір наперед; враховується, що оскарження рішень НКРЕКП не зупиняє їх виконання

Таблиця 2.2. Адміністративно-правові інструменти захисту прав суб'єктів господарювання у сфері альтернативної енергетики

Наведена таблиця демонструє, що позасудові регуляторні процедури та судовий контроль у сфері альтернативної енергетики утворюють функціонально узгоджену систему реагування на порушення прав суб'єктів господарювання. Позасудовий контур, реалізований у межах компетенції регулятора, забезпечує оперативне процедурне втручання, спрямоване на

припинення порушення та корекцію правової ситуації без переходу до стадії судового спору. Судовий контроль, своєю чергою, гарантує остаточну перевірку законності, обґрунтованості та пропорційності владного втручання, здійснюючи зовнішній контроль за межами дискреції публічної адміністрації. Їх поєднання забезпечує багаторівневу модель захисту, в якій адміністративна автономія регулятора поєднується з інституційними гарантіями правової визначеності та судового контролю.

Таким чином, у підрозділі 2.4 адміністративно-правові інструменти захисту прав суб'єктів господарювання у сфері альтернативної енергетики розглянуто як завершальний, ремедійний елемент адміністративно-правового механізму. Показано, що їх функціональне призначення полягає не лише у формальному визнанні протиправності рішення, дії чи бездіяльності, а у відновленні нормативно визначеного процедурного маршруту реалізації прав у межах регуляторно детермінованих адміністративних і мережевих процедур. У секторі альтернативної енергетики, де реалізація матеріальних прав опосередкована багатостадійними регуляторними процесами (приєднання, ліцензування, участь у ринку, застосування режимів підтримки), саме відновлення процедурної послідовності має ключове значення для фактичної можливості здійснення господарської діяльності.

Аналіз засвідчив, що ремедійний контур має подвійний вимір: по-перше, він спрямований на припинення протиправної поведінки та усунення її наслідків; по-друге, він забезпечує інституційний контроль за реалізацією дискреційних повноважень регулятора шляхом перевірки меж компетенції, дотримання процедурних стандартів і відповідності втручання принципу пропорційності.

Водночас ефективність захисного елемента безпосередньо залежить від якості попередніх складових механізму. Нормативна визначеність формує межі допустимого втручання; інституційна архітектура визначає належного суб'єкта відповідальності; процедурні гарантії забезпечують перевірюваність управлінських рішень. Лише за умови узгодженого функціонування всіх

зазначених компонентів можливе реальне, а не декларативне відновлення порушених прав.

Отже, у межах розділу 2 послідовно досліджено нормативний, інституційний, процедурний та захисний елементи адміністративно-правового механізму захисту прав суб'єктів господарювання у сфері альтернативної енергетики та розкрито їх внутрішню функціональну взаємозалежність. Розділ демонструє, що зазначений механізм має не фрагментарний, а системний характер: кожен його елемент виконує самостійне завдання, але водночас набуває повного значення лише у взаємодії з іншими складовими.

З метою узагальнення отриманих результатів, структуризації функціонального навантаження кожного елемента та відображення їх взаємозв'язку у цілісній теоретико-правовій моделі адміністративно-правового механізму захисту прав суб'єктів господарювання доцільно подати інтегровану характеристику зазначених складових у табличній формі.

Функціональне навантаження елемента	Роль у забезпеченні захисту прав суб'єктів господарювання у сфері альтернативної енергетики	Типові правові форми та інструменти реалізації
Нормативний елемент		
Нормативне закріплення прав, гарантій і процедур; встановлення меж адміністративного втручання; забезпечення	Забезпечує правову визначеність умов здійснення господарської діяльності (доступ до ринку, критерії прийняття адміністративних рішень, обсяг гарантій); формує стандарти правомірності адміністративних	Закони та підзаконні нормативно-правові акти у сфері енергетики й альтернативної енергетики; нормативні параметри режимів державної підтримки; вимоги до змісту

правової визначеності та передбачуваності регуляторного режиму	актів і створює підстави для превентивного та ремедійного захисту	та мотивування адміністративних актів; правила доступу та приєднання до мереж; технічні регламенти і процедурні положення
Інституційний елемент		
Інституційний розподіл компетенцій; організація реалізації державної політики та регуляторного впливу; забезпечення підзвітності та відповідальності	Унеможлиблює компетенційну невизначеність; забезпечує процедурну дисципліну та контроль за діяльністю суб'єктів публічної адміністрації; створює умови для врегулювання конфліктів у межах адміністративної системи	НКРЕКП; профільні центральні органи виконавчої влади; органи державного нагляду (контролю); органи місцевого самоврядування; ринково-інфраструктурні суб'єкти, на яких законом покладено публічно значущі функції
Процедурний елемент		
Реалізація стандартів належного адміністрування; обмеження адміністративної дискреції; забезпечення участі, строків, мотивування та неупередженості	Виконує превентивну функцію захисту: інтегрує гарантії прав у процес прийняття адміністративних рішень; забезпечує перевірюваність адміністративних актів та процесуальну визначеність	Адміністративні процедури розгляду індивідуальних справ; право бути вислуханим; доступ до матеріалів справи; обов'язок мотивування рішень; розумні строки; повідомлення та участь заінтересованих осіб; внутрішньоадміністративні форми перегляду відповідно до законодавства про адміністративну процедуру
Захисний елемент		
Відновлення порушених прав; скасування або	Забезпечує ефективний засіб правового захисту шляхом виправлення помилок публічної	Спеціальні адміністративні процедури НКРЕКП з досудового врегулювання

<p>корекція неправомірних адміністративних актів; зобов'язання суб'єкта владних повноважень вчинити визначені дії; інші правові наслідки, передбачені законом</p>	<p>адміністрації та відновлення порушених прав і законних інтересів суб'єктів господарювання</p>	<p>спорів; судовий контроль за адміністративними актами, діями та бездіяльністю; застосування способів захисту, передбачених КАС України</p>
---	--	--

Таблиця 2.3. Структурні елементи адміністративно-правового механізму захисту прав суб'єктів господарювання у сфері альтернативної енергетики та типові інструменти їх реалізації

Таким чином, проведений у розділі 2 аналіз дозволив концептуалізувати адміністративно-правовий механізм захисту прав суб'єктів господарювання у сфері альтернативної енергетики як цілісну, структурно впорядковану систему, в якій нормативні засади, компетенційна архітектура, процедурні гарантії та ремедійні інструменти перебувають у функціональній взаємодії. Установлено, що реальна дієвість захисту прав у регуляторно чутливому секторі енергетики визначається не лише наявністю відповідних правових засобів, а їх системною узгодженістю: процедурні стандарти задають межі реалізації повноважень, а механізми адміністративного та судового контролю забезпечують перевірюваність і корекцію владних рішень у разі відхилення від установлених критеріїв законності, обґрунтованості та пропорційності. У такому вимірі адміністративно-правовий механізм захисту постає як інтегрована модель забезпечення правової визначеності та стримування надмірної дискреції публічної адміністрації, що має системний характер і функціонує через взаємодію його структурних компонентів.

Висновки до Розділу 2

У підрозділі 2.1 встановлено, що нормативний елемент адміністративно-правового механізму захисту прав суб'єктів господарювання у сфері альтернативної енергетики має системоутворювальний характер і визначає межі легітимності державного регуляторного впливу. Норми права встановлюють обсяг прав та законних інтересів суб'єктів господарювання, визначають допустимі форми, способи й процедури адміністративного втручання, а також формують критерії правомірності індивідуальних і нормативних актів публічної адміністрації. Нормативний елемент механізму виконує три функції: матеріально-правову (визначення змісту прав і обов'язків), процедурно-обмежувальну (встановлення меж і порядку здійснення владних повноважень) та гарантійну (створення юридичних підстав для оскарження і відновлення порушених прав).

Обґрунтовано, що у сфері альтернативної енергетики реальність реалізації прав безпосередньо залежить від рівня нормативної визначеності. Довгостроковий інвестиційний характер діяльності, значні капіталовкладення та багатостадійність регуляторних процедур (мережевих, дозвільних, тарифних, фінансово-регуляторних) обумовлюють трансформацію недоліків нормативного регулювання – фрагментарності, нестабільності, невизначеності критеріїв прийняття рішень – у прямих правових ризиках для суб'єктів господарювання. Встановлено, що загроза правовій визначеності виникає не через сам факт зміни регуляторних умов, а через відсутність чітких правових підстав, перехідних механізмів, належного мотивування та дотримання принципу пропорційності під час реалізації владних повноважень.

Подальшого розвитку набуло положення про багаторівневу структуру нормативно-правових засад захисту прав у сфері альтернативної енергетики. Їх нормативне ядро формується взаємодією конституційних принципів

верховенства права і судового захисту, галузевого енергетичного законодавства, актів, що визначають правовий статус і повноваження Регулятора, законодавства про регуляторну політику, універсальних стандартів адміністративної процедури та норм адміністративного судочинства. Ефективність цього комплексу залежить від його внутрішньої узгодженості, системності та здатності забезпечувати реальне обмеження дискреції і перевірюваність регуляторних рішень.

Аналіз судової практики дозволив ідентифікувати типові нормативні дефекти: невизначеність меж делегованих повноважень, неналежну техніку внесення змін до підзаконних актів, колізії між загальними і спеціальними (тимчасовими) режимами регулювання. Визначено напрями їх усунення через удосконалення механізмів нормативного делегування, забезпечення процедурної повноти нормотворчої діяльності та підвищення передбачуваності регуляторного середовища.

У підрозділі 2.2 доведено, що інституційна складова механізму захисту має аналізуватися через компетенційно-процедурну модель, яка визначає носія повноваження, межі його здійснення, юридичний обов'язок діяти та належного суб'єкта відповідальності у разі порушення прав. Правове становище суб'єктів господарювання у цій сфері визначається не лише нормами матеріального права, а й конкретними компетенційними рішеннями та процедурною поведінкою уповноважених суб'єктів, від яких залежить практична реалізація або обмеження відповідних прав.

Систематизовано п'ять функціональних напрямів впливу на реалізацію і захист прав: регуляторно-нормотворчий, адміністративно-сервісний, контрольно-наглядовий, позасудовий процедурний (розгляд звернень і спорів) та інфраструктурно-управлінський. Визначено, що критерієм включення суб'єкта до механізму захисту є наявність публічно значущої компетенції, реалізація якої породжує юридичні наслідки для суб'єктів господарювання, а також обов'язок здійснювати її відповідно до встановлених процедурних стандартів.

Обґрунтовано багаторівневу інституційну архітектуру захисту, яка охоплює: рівень формування державної політики; рівень спеціального регулювання і нагляду (концентрований навколо НКРЕКП); локально-секторальний рівень реалізації дозвільних і контрольних процедур; ринково-інфраструктурний рівень, у межах якого процедурні рішення операторів систем і ринку мають визначальний вплив на доступ до мереж і участь у ринку. Встановлено, що поєднання різних компетенцій в межах одного суб'єкта (передусім Регулятора) є конструктивною рисою сучасної моделі енергетичного регулювання.

У підрозділі 2.3 доведено, що процедурний елемент має визначальне значення для функціонування механізму захисту, оскільки саме адміністративна процедура забезпечує трансформацію матеріально-правових норм і компетенцій у конкретні адміністративні акти. Правомірність владного рішення пов'язується не лише з його змістом, а й із дотриманням процесуальних стандартів, що надає процедурі самостійного гарантійного значення.

Встановлено, що адміністративна процедура у сфері альтернативної енергетики є необхідною умовою реалізації прав, оскільки доступ до мереж, ліцензування, участь у ринку та застосування режимів підтримки здійснюються через формалізовані багатостадійні процедури. Процесуальні гарантії – строковість, участь заінтересованої особи, доступ до матеріалів, мотивування, об'єктивність – формують межі адміністративної дискреції та забезпечують перевірюваність управлінських рішень.

Методологічно розмежовано адміністративні процедури у вузькому значенні та нормативно детерміновані процедури публічно значущого характеру, які здійснюються ринково-інфраструктурними суб'єктами. Обґрунтовано, що загальні стандарти належного адміністрування поширюються і на такі процедури як функціональні гарантії недопущення довільності.

Проаналізовано типові процедурні дефекти: порушення строків, незавершеність розгляду, надмірний формалізм, інформаційну асиметрію. Встановлено, що такі дефекти можуть мати самостійне юридичне значення та слугувати підставою для визнання бездіяльності протиправною або для скасування рішення, якщо порушення вплинуло на зміст або можливість реалізації права.

У підрозділі 2.4 досліджено захисний (ремедійний) елемент механізму як систему адміністративно-правових інструментів, що застосовуються у разі порушення або реальної загрози порушення прав. Систематизовано скасувальні, зобов'язальні, декларативні та тимчасові засоби захисту, які реалізуються у межах адміністративного судочинства та спеціальних регуляторних процедур.

Встановлено, що ефективність ремедій визначається їх здатністю відновлювати нормативно визначений процедурний порядок реалізації прав, усувати наслідки незаконних рішень або бездіяльності та забезпечувати своєчасність захисту в умовах часової чутливості енергетичного ринку.

Спеціальні адміністративні процедури НКРЕКП з досудового врегулювання спорів охарактеризовано як факультативний позасудовий механізм реагування у межах компетенції Регулятора. Вони не є обов'язковою передумовою звернення до суду та не замінюють судовий контроль, однак виконують функцію оперативного усунення порушень у межах регуляторних процедур.

Загалом доведено, що ефективність захисту прав суб'єктів господарювання у сфері альтернативної енергетики забезпечується узгодженою взаємодією нормативного регулювання, компетенційної структури, процедурних гарантій та ремедійних механізмів, які у сукупності формують системну модель контролю за реалізацією адміністративної дискреції та відновлення порушених прав.

З метою систематизації отриманих результатів та структурного узагальнення положень, сформульованих у підрозділах 2.1–2.4, у розділі 2

розроблено інтегровану табличну модель адміністративно-правового механізму захисту прав суб'єктів господарювання у сфері альтернативної енергетики. У зазначеній таблиці відображено взаємозв'язок між нормативним, інституційним, процедурним та захисним (ремедійним) елементами механізму, їх функціональне призначення, типові правові форми реалізації та характерні юридичні наслідки застосування відповідних інструментів. Таблична форма дозволяє відобразити системність механізму, простежити логіку переходу від встановлення прав і меж їх реалізації до процедурного забезпечення та відновлення у разі порушення, а також продемонструвати внутрішню узгодженість його структурних складових як єдиної моделі гарантування прав у регуляторно чутливій сфері.

РОЗДІЛ 3

НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО МЕХАНІЗМУ ЗАХИСТУ ПРАВ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ У СФЕРІ АЛЬТЕРНАТИВНОЇ ЕНЕРГЕТИКИ В УКРАЇНІ

3.1. Імплементация європейських стандартів адміністративно-правового захисту у сфері відновлюваної енергетики

Імплементация європейських стандартів адміністративно-правового захисту у сфері відновлюваної енергетики потребує насамперед з'ясування їх нормативної природи, юридичної сили та особливостей дії в національному правопорядку України. У межах цього дослідження європейський стандарт розуміється не як декларативна модель належного регулювання, а як нормативно визначена вимога, закріплена в актах енергетичного *acquis* Європейського Союзу та *acquis* Енергетичного Співтовариства, що встановлює обов'язкові орієнтири для організації дозвільних процедур, визначення меж адміністративної дискреції, забезпечення правової визначеності та гарантування ефективних засобів адміністративного і судового захисту прав суб'єктів господарювання.

Нормативну основу відповідних стандартів становлять положення Директиви (ЄС) 2018/2001 про сприяння використанню енергії з відновлюваних джерел (у редакції перероблення), Директиви (ЄС) 2023/2413, якою внесено зміни до зазначеної Директиви та низки суміжних актів, а також Директиви (ЄС) 2019/944 про спільні правила внутрішнього ринку електричної енергії [173; 174; 175]. Сукупність цих актів формує цілісну регулятивну модель, у межах якої поєднано матеріально-правові вимоги щодо розвитку відновлюваної енергетики з процесуальними гарантіями прав суб'єктів господарювання під час доступу до ринку, отримання дозвільних документів та підключення до мереж.

Особливе значення для вдосконалення адміністративно-правового механізму мають положення, спрямовані на впорядкування дозвільних процедур. Йдеться, зокрема, про встановлення чітких строків розгляду заяв, запровадження принципу «єдиного вікна», обмеження надмірної адміністративної дискреції та закріплення презумпції сприяння розвитку проєктів у сфері відновлюваної енергетики. Тимчасові заходи з прискорення реалізації відповідних проєктів були додатково визначені Регламентом Ради (ЄС) 2022/2577, який заклав спеціальний процедурний режим для скорочення строків погоджень і спрощення окремих аспектів екологічної оцінки [170].

Фундаментальною засадою європейської моделі захисту прав є гарантія ефективного засобу юридичного захисту, закріплена у статті 47 Хартії основоположних прав Європейського Союзу [167]. У цьому контексті адміністративні процедури у сфері відновлюваної енергетики повинні бути організовані таким чином, щоб забезпечувати не лише формальну можливість оскарження рішень, а й реальну дієвість такого оскарження, включаючи доступ до незалежного й безстороннього суду та виконання судових рішень.

Міжнародно-правовою підставою наближення національного енергетичного законодавства України до права Європейського Союзу є участь України в Договорі про заснування Енергетичного Співтовариства. Зазначений Договір передбачає механізм поетапної інкорпорації актів енергетичного *acquis* ЄС до правопорядку Договірних сторін та покладає на них обов'язок забезпечити належну імплементацію відповідних актів після їх включення до *acquis* Співтовариства [29]. Саме внаслідок рішення Міністерської ради Енергетичного Співтовариства 2021/14/МС-EnC положення Директиви (ЄС) 2018/2001 набули обов'язкового характеру для України, що зумовлює необхідність приведення національного законодавства у відповідність до її вимог у визначені строки [172; 173].

Положення Директиви (ЄС) 2023/2413 на момент підготовки цього дослідження формально ще не інкорпоровані до *acquis* Енергетичного

Співтовариства. Проте вони відображають сучасну еволюцію правового регулювання в Європейському Союзі, спрямовану на суттєве прискорення адміністративних процедур у сфері відновлюваної енергетики, визначення пріоритетних зон її розвитку та мінімізацію регуляторних бар'єрів [174]. З огляду на стратегічний курс України на європейську інтеграцію, відповідні положення доцільно розглядати як орієнтир подальшого нормативного вдосконалення національного законодавства.

Документи Європейської Комісії 2024 року – Робочий документ служб Комісії та Рекомендація Комісії – мають тлумачний і рекомендаційний характер. Вони не створюють самостійних юридичних зобов'язань для держав-членів або Договірних сторін Енергетичного Співтовариства, однак відіграють важливу роль у формуванні єдиних підходів до застосування норм *acquis*. У цих документах конкретизуються організаційно-процедурні аспекти реалізації принципу «єдиного вікна», визначення граничних строків розгляду заяв, запровадження спрощених процедур оцінки впливу на довкілля та забезпечення належного балансу між публічними інтересами та правами суб'єктів господарювання [168; 182].

Таким чином, імплементація європейських стандартів адміністративно-правового захисту у сфері відновлюваної енергетики має розглядатися не як формальне відтворення окремих норм, а як системне переосмислення національної моделі адміністративного регулювання. Йдеться про утвердження процедурної передбачуваності, обмеження дискреційних повноважень органів публічної адміністрації, забезпечення ефективних механізмів оскарження та реального поновлення порушених прав суб'єктів господарювання. Саме за таких умов європейські стандарти набувають змістовного значення як чинник підвищення якості адміністративно-правового захисту в Україні.

Європейські стандарти адміністративно-правового захисту у сфері ВДЕ як елемент *acquis*. У праві Європейського Союзу дозвільні процедури у сфері відновлюваної енергетики розглядаються як врегульоване

адміністративне провадження, у межах якого забезпечується узгодження публічних інтересів енергетичної безпеки та декарбонізації з процесуальними гарантіями прав суб'єктів господарювання. Йдеться не лише про технічну організацію погоджувальних дій, а й про нормативно структурований порядок реалізації владних повноважень, підпорядкований вимогам правової визначеності, пропорційності та ефективного захисту.

Ключове значення у цьому зв'язку має стаття 16 Directive (EU) 2018/2001 у редакції змін, внесених Directive (EU) 2023/2413. Зазначені положення покладають на держави-члени обов'язок організувати процедури надання дозволів (*permit-granting process*) на засадах прозорості, передбачуваності та строковості [173; 174]. Обов'язковими елементами такої організації є функціонування єдиного контактного пункту для координації взаємодії заявника з компетентними органами, чітке визначення стадій адміністративного розгляду та встановлення максимальних строків прийняття рішення.

Відповідно до статті 16(4) зазначеної Директиви у чинній редакції, загальна тривалість процедур авторизації для об'єктів відновлюваної енергетики, як правило, не повинна перевищувати двох років [173; 174]. Водночас для окремих категорій проєктів передбачено скорочені строки. Так, статті 16a та 16b (у редакції Директиви (ЄС) 2023/2413) встановлюють спеціальні часові межі для проєктів у зонах прискореного розвитку відновлюваної енергетики (*renewables acceleration areas*), а також для модернізації (*repowering*) існуючих установок; у відповідних випадках граничний строк може становити один рік або шість місяців залежно від характеру втручання та його впливу на довкілля [174].

Отже, координація діяльності компетентних органів у сфері ВДЕ набуває характеру юридичного обов'язку держави, а строковість адміністративної процедури перетворюється на нормативну гарантію реалізації права суб'єкта господарювання на розгляд його справи у розумний строк. Встановлення граничних строків не має декларативного значення, а

спрямоване на обмеження надмірної дискреції та запобігання затягуванню провадження.

Зміни, запроваджені Директивою (ЄС) 2023/2413, істотно деталізують вимоги до організації єдиного контактного пункту, скорочують строки розгляду заяв, спрощують процедури модернізації об'єктів та закріплюють презумпцію переважаючого публічного інтересу щодо проєктів відновлюваної енергетики [174]. Така презумпція підлягає врахуванню при застосуванні екологічного законодавства Союзу, проте не скасовує обов'язку проведення оцінки впливу на довкілля відповідно до Directive 2011/92/EU і не звільняє від дотримання вимог природоохоронного права [176]. Її значення полягає у визначенні пріоритетності цілей розвитку відновлюваної енергетики під час балансування конкуруючих інтересів.

Процедурний стандарт, сформований у межах статті 16 та пов'язаних із нею положень, охоплює також вимоги прозорості критеріїв прийняття рішень, обов'язковість належного мотивування адміністративних актів та забезпечення можливості їх ефективного перегляду. Такі елементи узгоджуються з гарантіями, закріпленими у статті 47 Charter of Fundamental Rights of the European Union, яка встановлює право на ефективний засіб правового захисту та справедливий судовий розгляд [167].

Організаційною передумовою належного адміністративного регулювання виступає також інституційна незалежність національного регулятора в електроенергетичній сфері, передбачена статтями 57–59 Directive (EU) 2019/944 [175]. Забезпечення такої незалежності покликане унеможливити вплив політичної доцільності на регуляторні рішення та створити умови для неупередженого захисту прав учасників ринку.

Таким чином, європейський стандарт адміністративно-правового захисту у сфері відновлюваної енергетики характеризується нормативно визначеною процедурною організацією авторизаційних проваджень, чітко встановленими граничними строками їх здійснення, вимогами правової визначеності та прозорості, обов'язковістю належного мотивування рішень,

дотриманням принципу пропорційності, інституційною незалежністю регулятора та наявністю ефективних засобів адміністративного і судового захисту.

У такому значенні він становить складову енергетичного *acquis* Європейського Союзу та підлягає імплементації у національну систему адміністративного права України з урахуванням міжнародно-правових зобов'язань держави. Подальший аналіз здійснюється за окремими структурними елементами зазначеного стандарту з їх зіставленням із чинним нормативним регулюванням та практикою його застосування в Україні, що дозволяє визначити рівень імплементації європейських вимог і виявити системні прогалини в адміністративно-правовому механізмі захисту прав суб'єктів господарювання у сфері відновлюваної енергетики.

Організаційна впорядкованість дозвільного провадження та принцип єдиного контактного пункту. Європейський підхід до організації дозвільних процедур у сфері відновлюваної енергетики ґрунтується на інституційному забезпеченні їх цілісності. Відповідно до статті 16 Directive (EU) 2018/2001 (у редакції Directive (EU) 2023/2413) держави-члени зобов'язані організувати процедуру надання дозволу таким чином, щоб взаємодія заявника з системою публічної адміністрації здійснювалася через єдиний контактний пункт [174]. Йдеться про координаційний центр, який супроводжує справу протягом усього адміністративного провадження та забезпечує узгодженість дій компетентних органів.

У цьому контексті координація не є факультативним організаційним заходом, а виступає юридичним обов'язком держави. Саме через інституційне поєднання стадій провадження досягається його передбачуваність, строковість та процесуальна визначеність, що безпосередньо впливає на реальність здійснення права суб'єкта господарювання на доступ до ринку.

В українському правопорядку організаційна впорядкованість дозвільних процедур у сфері відновлюваної енергетики забезпечується

поєднанням загального адміністративно-процедурного регулювання та спеціального галузевого законодавства. Загальні стандарти належного адміністративного провадження закріплені у Закон України «Про адміністративну процедуру», який встановлює принципи законності, юридичної визначеності, пропорційності, офіційності та своєчасності, а також покладає на адміністративний орган обов'язок забезпечити повне й об'єктивне з'ясування обставин справи [92]. Однак ця модель не передбачає створення спеціального інституційного механізму централізованого супроводу багатостадійних інвестиційних проєктів.

Певні елементи організаційного посередництва містить Закон України «Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності», який передбачає функціонування адміністратора центру надання адміністративних послуг [98]. Водночас його повноваження зводяться до прийняття та передачі документів і видачі результату. Такий механізм має переважно технічний характер і не охоплює координацію спеціальних процедур – оцінки впливу на довкілля, приєднання до електричних мереж чи ліцензування. Отже, він не трансформує сукупність окремих дій у єдине інтегроване провадження.

Спеціальне енергетичне законодавство також побудоване на принципі функціональної диференціації компетенції. Закон України «Про альтернативні джерела енергії» визначає матеріально-правові засади розвитку відповідної сфери, але не встановлює централізованої процедури погодження проєктів [94]. Закон України «Про ринок електричної енергії» регламентує порядок приєднання до систем передачі та розподілу, а його положення деталізуються кодексами систем передачі та розподілу [124]. Зазначені процедури реалізуються операторами систем у межах їхньої компетенції та мають самостійний характер.

Паралельно застосовуються процедури оцінки впливу на довкілля згідно з Законом України «Про оцінку впливу на довкілля» та ліцензування відповідно до Закону України «Про ліцензування видів господарської діяльності» [120]. Галузевий регулятор – Закон України «Про НКРЕКП» –

визначений як державний колегіальний орган зі спеціальним статусом, проте не наділений повноваженнями координатора всіх адміністративних процедур реалізації енергетичного проекту [118].

Таким чином, національна модель характеризується розподілом повноважень між різними суб'єктами владних повноважень. Такий підхід відповідає принципу спеціалізації, однак не забезпечує централізованої процедурної координації. Фактично суб'єкт господарювання проходить кілька автономних адміністративних проваджень, пов'язаних спільною матеріальною метою, але не об'єднаних у межах єдиного організаційного центру.

Використання електронних сервісів подання документів та інформаційних ресурсів щодо технічних можливостей мереж сприяє спрощенню комунікації між суб'єктом господарювання та окремими органами чи операторами систем, однак має переважно інструментальний характер. Такі засоби не трансформують саму модель організації дозвільного провадження, яка залишається побудованою на розподілі компетенцій між кількома самостійними суб'єктами владних повноважень. За відсутності інституційно визначеного координуючого центру відповідні процедури не інтегруються в єдине адміністративне провадження. Відтак в національному правопорядку не сформовано повноцінний механізм єдиного контактного пункту як обов'язкового елемента організації дозвільного процесу, що свідчить про неповну імплементацію вимог статті 16 Директиви (ЄС) 2018/2001 у систему адміністративного права України [173].

Строковість адміністративного провадження як гарантія правової визначеності. Розвиток європейського підходу до строковості адміністративних процедур у сфері відновлюваної енергетики пов'язаний із внесенням змін до Директиви (EU) 2018/2001 Директивою (EU) 2023/2413. Останньою уточнено зміст статті 16 та запроваджено статті 16a–16f, якими деталізовано граничні строки розгляду заяв як у межах зон прискореного розвитку відновлюваної енергетики, так і поза ними [173; 174]. Строк у цій

моделі виступає не орієнтовною рекомендацією, а юридично обов'язковою характеристикою процедури.

Нормативне закріплення максимальних строків означає обмеження часових меж реалізації владної компетенції. Адміністративний орган позбавляється можливості невизначено продовжувати розгляд заяви; невмотивоване затягування або неприйняття рішення у встановлений строк розглядається як порушення процедурного стандарту. У такий спосіб строковість інтегрується в механізм забезпечення правової визначеності та захисту легітимних очікувань суб'єкта господарювання.

У період енергетичної кризи значення цього елементу було посилено положеннями Council Regulation (EU) 2022/2577, яким встановлено тимчасові заходи для прискорення процедур щодо проєктів відновлюваної енергетики, а згодом Регламентом Ради (ЄС) 2024/223 було встановлено тимчасові заходи для прискорення процедур щодо проєктів відновлюваної енергетики [170; 171]. Хоча деякі положення мали тимчасовий характер і були прийняті в умовах кризового реагування, вони засвідчили нормативне закріплення строковості як самостійного інструменту реалізації енергетичної політики Союзу. Строк у цьому контексті постає не лише елементом адміністративної техніки, а й засобом досягнення стратегічної мети – прискорення розгортання відновлюваної енергетики при збереженні процесуальних гарантій.

У адміністративно-правовому вимірі строковість є складовою процесуальної форми публічного адміністрування і водночас гарантією здійснення суб'єктивного публічного права. Її функція полягає у встановленні визначених часових меж, у межах яких держава зобов'язана реалізувати свої повноваження. Для сфери відновлюваної енергетики це має особливе значення, оскільки тривалість процедур безпосередньо впливає на економічну здійсненність інвестиційного проєкту.

В українському законодавстві принцип своєчасності закріплено у Законі України «Про адміністративну процедуру»: стаття 6 визначає його

серед основних засад адміністративної діяльності, а стаття 18 зобов'язує адміністративний орган вирішити справу у розумний строк [92]. Проте Закон не встановлює універсальних граничних строків для всіх категорій адміністративних справ, залишаючи це спеціальному регулюванню.

Закон України «Про адміністративні послуги» (стаття 10) передбачає, що строк надання адміністративної послуги не може перевищувати 30 календарних днів, якщо інше не встановлено законом [91]. Водночас сфера його застосування обмежена процедурами, які мають статус адміністративної послуги.

Спеціальні строки у дозвільній діяльності визначені Закон України «Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності». Відповідно до статті 4-1 строк видачі документа дозвільного характеру становить десять робочих днів, якщо інше не встановлено законом; передбачено також принцип мовчазної згоди [98]. Однак у сфері енергетики дія цього механізму може бути обмежена спеціальними нормами.

У галузевому регулюванні строки визначаються фрагментарно. Закон України «Про ринок електричної енергії» гарантує недискримінаційний доступ до мереж (зокрема, статті 21, 44), а конкретні строки стандартного приєднання встановлені Кодексом систем розподілу, затвердженим постановою НКРЕКП № 310 від 14 березня 2018 року [124]. Вони коливаються залежно від категорії приєднання та мають імперативний характер. Разом з тим, ці строки стосуються лише окремої стадії реалізації проекту й не охоплюють повного адміністративного циклу.

Судовий контроль за дотриманням строків забезпечується положеннями Кодексу адміністративного судочинства України. Суд перевіряє своєчасність прийняття рішення або наявність протиправної бездіяльності та уповноважений зобов'язати суб'єкта владних повноважень ухвалити рішення у разі порушення строку [44]. Отже, строковість гарантується не лише нормативним встановленням меж, а й механізмом судового примусу.

У доктрині адміністративного права строковість традиційно розглядається як елемент процесуальної форми та передумова реальності суб'єктивного публічного права. Процедура, позбавлена визначених часових меж, фактично допускає обмеження прав через затягування адміністративного розгляду, що суперечить принципу правової визначеності.

Таким чином, українська модель строкового регулювання у сфері відновлюваної енергетики має багаторівневу, але розпорошену структуру. Вона забезпечує встановлення строків на окремих етапах, проте не формує інтегрованого граничного строку завершення всього адміністративного циклу реалізації проєкту. У цьому аспекті імплементація європейського стандарту потребує систематизації строкових параметрів і їх узгодження в межах єдиної процедурної моделі, що становить один із напрямів удосконалення адміністративно-правового механізму захисту прав суб'єктів господарювання у сфері відновлюваної енергетики.

Принцип пропорційності як межа процедурного спрощення.

Прискорення дозвільних процедур у сфері відновлюваної енергетики не означає відступу від фундаментальних засад публічного права. Однією з таких засад є принцип пропорційності, закріплений у статті 5(4) *Treaty on EU*, відповідно до якої зміст і форма дій Союзу не повинні виходити за межі необхідного для досягнення цілей Договорів [228]. Цей припис має загальний характер і поширюється на всі напрями правового регулювання, включаючи енергетичну політику.

У праві Європейського Союзу принцип пропорційності сформувався як усталений критерій контролю за здійсненням владних повноважень. Його застосування передбачає перевірку легітимності мети втручання, придатності обраного заходу для її досягнення, необхідності такого заходу та співмірності наслідків для прав і законних інтересів особи. Вказана модель послідовно відтворюється у практиці Суду Європейського Союзу і визначає межі допустимого обмеження прав у публічних інтересах.

У сфері відновлюваної енергетики зазначений стандарт конкретизується через регулювання процедур надання дозволів. Directive (EU) 2018/2001 у редакції Directive (EU) 2023/2413 передбачає скорочення строків розгляду заяв, запровадження спеціальних режимів для зон прискореного розвитку та спрощення окремих процедур [174]. Водночас ці акти не встановлюють винятків із загальних принципів права Союзу. Прискорення процедур допускається лише за умови збереження належного балансу між цілями енергетичної політики та правами суб'єктів господарювання.

Рекомендаційні документи Європейської Комісії 2024 року, зокрема Рекомендація (ЄС) 2024/1343 та Робочий документ служб Комісії SWD(2024), містять методичні орієнтири щодо оптимізації процедур, однак не змінюють обов'язковості принципу пропорційності як загального принципу права Європейського Союзу [183; 186]. Їх призначення полягає у сприянні ефективному застосуванню *acquis*, а не у перегляді його засадничих вимог.

У національному правопорядку принцип пропорційності імplementовано передусім через механізм адміністративної процедури та судового контролю. Кодекс адміністративного судочинства України (ст. 2) зобов'язує суд перевіряти, чи забезпечено необхідний баланс між несприятливими наслідками для прав, свобод та інтересів особи і цілями, на досягнення яких спрямоване рішення суб'єкта владних повноважень [44]. Відповідні положення відтворюють європейську модель контролю за межами дискреції.

Закон України «Про адміністративну процедуру» закріплює принцип пропорційності серед основних засад адміністративної діяльності та покладає на адміністративний орган обов'язок враховувати права й законні інтереси особи та належним чином мотивувати рішення [92]. У системному зв'язку ці вимоги означають, що орган повинен обрати таке рішення, яке є необхідним і

достатнім для досягнення законної мети, не створюючи надмірного втручання у сферу господарської свободи.

Спеціальне регулювання у сфері відновлюваної енергетики – зокрема Закон України «Про альтернативні джерела енергії», Закон України «Про ринок електричної енергії», Закон України «Про регулювання містобудівної діяльності» та Закон України «Про оцінку впливу на довкілля» – передбачає можливість застосування прискорених або спеціальних процедур [94; 120; 123; 124]. Проте такі механізми не можуть тлумачитися як підстава для усунення базових процесуальних гарантій, зокрема права бути вислуханим, права на доступ до матеріалів справи та права на ефективне оскарження.

У доктрині адміністративного права принцип пропорційності традиційно розглядається як критерій визначення меж дискреційних повноважень та засіб забезпечення балансу публічних і приватних інтересів. Процедурна форма адміністративної діяльності виступає інструментом його практичної реалізації, оскільки саме через процедуру забезпечується перевірюваність та обґрунтованість владного рішення.

Отже, у процесі імплементації європейських стандартів у сфері відновлюваної енергетики принцип пропорційності визначає допустимі межі процедурного спрощення. Скорочення строків, застосування спеціальних режимів або використання цифрових інструментів є правомірними лише за умови, що вони не нівелюють зміст процесуальних гарантій і не призводять до непропорційного обмеження прав суб'єктів господарювання. Саме в такому розумінні пропорційність виступає системним орієнтиром удосконалення адміністративно-правового механізму захисту у досліджуваній сфері.

Незалежність регуляторного органу як інституційна гарантія стабільності правового середовища. Інституційна незалежність національного регулятора у сфері енергетики є необхідною передумовою стабільності правового середовища та належного адміністративно-правового захисту суб'єктів господарювання. У праві Європейського Союзу

відповідний стандарт закріплено у Директиві 2019/944, яка визначає вимоги до статусу та діяльності національних регуляторних органів [175].

Зокрема, стаття 57 Директиви зобов'язує держави-члени забезпечити юридичну відокремленість і функціональну незалежність регулятора від будь-яких публічних чи приватних інтересів. Передбачено, що під час виконання своїх повноважень регулятор не запитує і не приймає вказівок від уряду чи інших органів, а держава повинна гарантувати йому належні повноваження та достатні ресурси для ефективного здійснення функцій [175]. Таким чином, йдеться не лише про формальне проголошення автономії, а й про створення інституційних умов, які унеможливають зовнішній вплив на регуляторні рішення.

Європейський стандарт незалежності охоплює кілька взаємопов'язаних складових: організаційну автономію (визначений законом порядок формування складу органу, строк повноважень і вичерпні підстави їх дострокового припинення), функціональну самостійність (заборона втручання у процес прийняття рішень) та фінансову незалежність (самостійність у формуванні й використанні ресурсів у межах закону). Сукупність цих елементів покликана забезпечити об'єктивність і неупередженість регуляторної діяльності.

Хоча Директива 2019/944 безпосередньо не регламентує процедури надання дозволів для об'єктів відновлюваної енергетики, її вимоги мають прямий вплив на правове становище суб'єктів господарювання у цій сфері [175]. Саме регулятор визначає правила доступу до мереж, затверджує кодекси систем передачі та розподілу, встановлює тарифи й методики їх розрахунку, визначає ліцензійні умови та здійснює контроль за їх дотриманням. Відтак рівень його незалежності безпосередньо позначається на передбачуваності умов функціонування ринку та стабільності правового режиму.

Для України обов'язок урахування цього стандарту впливає з участі у Договорі про заснування Енергетичного Співтовариства, який передбачає

імплементацию актів енергетичного асquis після їх інкорпорації до правопорядку Співтовариства [29]. Відповідно, вимоги щодо незалежності регулятора становлять складову міжнародно-правових зобов'язань держави.

Національне закріплення статусу регулятора здійснено у Законі України «Про НКРЕКП». Закон визначає НКРЕКП як постійно діючий незалежний державний колегіальний орган, встановлює спеціальний порядок формування її складу, визначений строк повноважень членів, гарантії їх звільнення та фінансування за рахунок внесків на регулювання [118]. Повноваження НКРЕКП щодо затвердження кодексів систем, встановлення тарифів та визначення ліцензійних умов передбачені Законом України «Про ринок електричної енергії» та конкретизуються у відповідних підзаконних актах Комісії [124].

Водночас формальне нормативне закріплення незалежності не вичерпує питання її реального забезпечення. У рішенні від 13 червня 2019 року № 5-р/2019 Конституційний Суд України звернув увагу на необхідність узгодження моделі формування та статусу НКРЕКП із конституційними засадами організації державної влади [135]. Подальші законодавчі зміни були спрямовані на усунення виявлених колізій. Однак оцінка достатності гарантій інституційної автономії регулятора має здійснюватися не лише з позицій формальної відповідності національному законодавству, а й з урахуванням критеріїв, визначених статтею 57 Директиви (ЄС) 2019/944, які передбачають наявність реальних і дієвих механізмів захисту регуляторного органу від будь-якого зовнішнього впливу [175].

Отже, незалежність НКРЕКП слід розглядати як структурний елемент європейського стандарту адміністративно-правового захисту у сфері відновлюваної енергетики. Інституційна автономія регулятора забезпечує передбачуваність умов доступу до ринку, рівність його учасників та стабільність регуляторних рішень, що має безпосереднє значення для реалізації й захисту прав суб'єктів господарювання та становить необхідну

складову імплементації *acquis* у національну систему адміністративного права.

Ефективний засіб правового захисту як критерій підконтрольності адміністрації. Стаття 47 *Charter of Fundamental Rights of the European Union* закріплює право кожного на ефективний засіб правового захисту та на розгляд справи незалежним і безстороннім судом [167]. У поєднанні з принципом верховенства права ця норма формує загальноєвропейський стандарт підконтрольності адміністративної діяльності, відповідно до якого судовий захист має бути реальним, дієвим і здатним забезпечити відновлення порушеного права у розумний строк.

Ефективність засобу правового захисту не зводиться до формальної можливості звернення до суду. Вона передбачає доступність процедури, її адекватність характеру спірних правовідносин та спроможність судового рішення усунути наслідки незаконного рішення, дії чи бездіяльності адміністрації [40; 61]. У сфері відновлюваної енергетики цей критерій набуває особливої ваги, оскільки затримка у вирішенні публічно-правового спору може поставити під загрозу реалізацію інвестиційного проєкту та порушити принцип стабільності правового режиму господарювання.

В українському правопорядку конституційною основою судового контролю є стаття 55 Конституції України, яка гарантує кожному право на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади [49]. Процесуальне наповнення цієї гарантії забезпечує Кодекс адміністративного судочинства України, що визначає завдання адміністративного судочинства як захист прав особи від порушень з боку суб'єктів владних повноважень та надає суду повноваження визнавати їх рішення чи бездіяльність протиправними і зобов'язувати відповідний орган вчинити визначені дії [44].

Нормативна модель адміністративного судового контролю в Україні загалом відповідає структурним ознакам ефективного засобу правового захисту: передбачено можливість оскарження актів та бездіяльності адміністрації, перевірку їх відповідності принципам законності,

обґрунтованості та пропорційності, а також ухвалення судового рішення, спрямованого на поновлення порушеного права [36; 41]. Разом із тим, відповідність європейському стандарту визначається не лише формальною наявністю процесуальних механізмів, а й їх практичною дієвістю.

Проблематика строків розгляду складних публічно-правових спорів, повторності адміністративних процедур у разі скасування рішення та забезпечення належного виконання судових актів безпосередньо впливає на реальність судового захисту. У випадках, коли остаточне вирішення спору істотно відтермінується, підконтрольність адміністрації набуває формального характеру, що не повною мірою відповідає змісту статті 47 Хартії [167].

Отже, у контексті імплементації європейських стандартів у сфері відновлюваної енергетики ефективний засіб правового захисту слід розглядати як ключовий критерій оцінки дієвості адміністративно-правового механізму. Саме здатність судового контролю забезпечити своєчасне, остаточне й обов'язкове для виконання вирішення публічно-правового спору визначає реальний рівень підконтрольності адміністрації та ступінь наближення національної моделі до стандартів *acquis* Європейського Союзу.

Процедурна легітимність дозвільних рішень та стандарти участі громадськості. Процедурна легітимність дозвільних рішень у сфері відновлюваної енергетики є самостійним елементом європейського стандарту адміністративно-правового захисту та необхідною передумовою правової стійкості адміністративного акта. Йдеться про таку організацію процедури прийняття рішення, за якої забезпечуються відкритість інформації, реальна участь заінтересованої громадськості та можливість ефективного перегляду прийнятого акта.

Нормативну основу цього стандарту становить Орхуська конвенція. У системному зв'язку статей 4–6 і 9 Конвенції процедурна легітимність передбачає своєчасний доступ до екологічної інформації, участь громадськості на стадії, коли всі варіанти рішення залишаються відкритими,

а також гарантії доступу до правосуддя. Конвенційна модель виключає формальний характер консультацій: адміністративний орган зобов'язаний розглянути подані зауваження та належно мотивувати прийняте рішення з урахуванням їх змісту [48].

Для України положення Орхуської конвенції є складовою національного законодавства відповідно до статті 9 Конституції України. Їх галузева імплементація здійснюється насамперед через Закон України «Про оцінку впливу на довкілля» та Закон України «Про стратегічну екологічну оцінку», якими передбачено обов'язковість оприлюднення матеріалів, проведення громадських обговорень та врахування їх результатів під час прийняття рішення. Водночас загальні процесуальні гарантії, що забезпечують право особи бути вислуханою та вимагають належного мотивування індивідуального адміністративного акта, закріплено у Законі України «Про адміністративну процедуру», що формує універсальну процесуальну основу реалізації конвенційних стандартів у діяльності органів публічної адміністрації [49; 92; 120; 127].

Разом із тим, аналіз правозастосування свідчить, що формальне дотримання процедурних вимог не завжди гарантує їх змістовну реалізацію. Формалізація громадських обговорень, недостатня аргументація відхилення поданих зауважень, неповне дослідження альтернатив під час здійснення оцінки впливу на довкілля знижують рівень довіри до прийнятих рішень та підвищують ризик їх подальшого скасування в судовому порядку.

На необхідність забезпечення реальної, а не декларативної участі громадськості у прийнятті екологічно значущих рішень звернув увагу Комітет з дотримання Орхуської конвенції у справі АССС/С/2014/118 щодо України. У своїх висновках, згодом підтверджених Рішенням VII/8r Наради Сторін Конвенції (2021), було встановлено порушення Україною статей 4, 6 і 9 Конвенції у частині забезпечення доступу до екологічної інформації, належної участі громадськості на ранніх стадіях прийняття рішень та

гарантій ефективного доступу до правосуддя [177]. Відтак відповідні недоліки набули не лише національного, а й міжнародно-правового виміру.

З огляду на це особливого значення набуває питання співвідношення процедурного спрощення, притаманного сучасній моделі прискорення проєктів у сфері відновлюваної енергетики, та обов'язку забезпечення повноцінної участі громадськості. Скорочення строків і оптимізація адміністративних процедур можуть розглядатися як інструмент підвищення ефективності управління, проте вони не повинні призводити до звуження гарантій раннього інформування та реальної можливості впливу на зміст рішення. Інакше спрощення перетворюється на фактичне зниження стандартів правового захисту, що суперечить як положенням Конвенції, так і принципу верховенства права.

Водночас національна судова практика демонструє поступове утвердження конвенційних стандартів у сфері доступу до правосуддя. Верховний Суд, вирішуючи спори щодо екологічно значущих рішень органів публічної влади, виходить із необхідності врахування положень Орхуської конвенції при визначенні кола осіб, які мають право на звернення до суду, та наголошує на неприпустимості надмірно формального підходу до встановлення порушеного права чи охоронюваного законом інтересу [48; 147]. Такий підхід забезпечує реальний характер судового захисту та посилює підконтрольність адміністративних рішень.

Отже, хоча на нормативному рівні Україна імплементувала основні стандарти Орхуської конвенції щодо участі громадськості у прийнятті екологічно значущих рішень, повнота імплементації визначається не лише формальним закріпленням процедур, а й їх фактичною дієвістю. Саме забезпечення змістовної участі громадськості, належного мотивування адміністративних актів та ефективного судового контролю формує процедурну легітимність дозвільних рішень у сфері відновлюваної енергетики та їхню відповідність європейському стандарту адміністративно-правового захисту.

Порівняльний аналіз свідчить, що проблематика імплементації європейських стандартів у сфері відновлюваної енергетики має передусім процедурний вимір. Йдеться не про брак правового регулювання як такого, а про недостатню внутрішню узгодженість приписів та їх інституційну завершеність у межах єдиної адміністративної моделі, здатної забезпечити концентрацію провадження, визначеність строків і передбачуваність адміністративного результату.

До ключових прогалин належать: відсутність законодавчо визначеного процесуального центру координації всіх стадій розгляду проекту; невизначеність правових наслідків порушення інтегрованих строків; фрагментарність підстав зупинення перебігу строків і повторного витребування документів; відсутність належного процедурного оформлення результату у разі застосування принципу мовчазної згоди; обмеженість внутрішньо-адміністративних засобів оперативного реагування на процедурні відхилення; а також нечіткість порядку застосування презумпції переважного суспільного інтересу, зокрема щодо вимог до мотивування та зважування конкуруючих інтересів.

Зазначені недоліки знижують передбачуваність адміністративної практики, ускладнюють реалізацію суб'єктивних публічних прав суб'єктів господарювання та створюють додаткові підстави для судового оскарження. У результаті відповідність європейським стандартам набуває радше формального характеру, не забезпечуючи функціональної дієвості адміністративно-правового захисту.

Проект Закону України № 14271, яким передбачається доповнення Закону України «Про альтернативні джерела енергії» розділом III¹ «Проект відновлюваної енергетики», орієнтований на наближення національного регулювання до вимог енергетичного *acquis* Європейського Союзу [129]. Водночас запропонований Проект потребує подальшого нормативного уточнення з огляду на необхідність забезпечення єдності адміністративного

провадження, визначеності строків та належного балансу публічних і приватних інтересів.

Інституційна модель контактного органу як елемент забезпечення єдності адміністративного провадження. Імплементация європейських стандартів у сфері відновлюваної енергетики передбачає не лише відтворення окремих нормативних приписів актів енергетичного *acquis*, а й формування такої інституційної моделі, яка забезпечує внутрішню узгодженість адміністративних процедур. У цьому контексті ключового значення набуває питання організаційного забезпечення єдності адміністративного провадження під час надання дозволів на реалізацію проєктів відновлюваної енергетики.

Проєкт Закону України № 14271 від 03 грудня 2025 року у проєктній статті 14³ Закону України «Про альтернативні джерела енергії» визначає контактний орган як суб'єкта, уповноваженого забезпечувати взаємодію із замовником проєкту та компетентними органами, здійснювати супровід проєкту та надавати процедурні роз'яснення [129]. Окремо передбачено його право витребувати інформацію від компетентних органів у межах реалізації відповідної процедури.

Зазначена конструкція спрямована на посилення організаційної координації, однак за своєю правовою природою вона не трансформує сукупність автономних процедур у цілісне адміністративне провадження. Повноваження контактного органу мають допоміжний характер і не забезпечують концентрації процесуальних дій у межах єдиного адміністративного циклу розгляду проєкту.

Чинна редакція проєкту не передбачає ведення єдиної адміністративної справи, яка б акумулювала документи, висновки та рішення на всіх стадіях дозвільного процесу; не встановлює обов'язковості здійснення процесуальних дій через інтегровану інформаційну систему із фіксацією перебігу строків; не визначає процесуальних повноважень контактного органу щодо реагування на порушення строкових чи інших процедурних

вимог. За таких умов адміністративний процес зберігає фрагментарний характер.

Зокрема, процедури оцінки впливу на довкілля (Закон України «Про оцінку впливу на довкілля», 2017), приєднання до електричних мереж (Закон України «Про ринок електричної енергії», 2017), ліцензування (Закон України «Про ліцензування видів господарської діяльності», 2015) здійснюються в межах компетенції відповідних органів як самостійні адміністративні провадження [117; 120; 124]. Така модель відповідає принципу функціональної спеціалізації, однак не забезпечує належної узгодженості дій органів публічної влади та ускладнює контроль за дотриманням граничних строків у межах повного дозвільного циклу.

Водночас стаття 16(3) Directive (EU) 2018/2001 у редакції Directive (EU) 2023/2413 покладає на держави обов'язок забезпечити функціонування єдиного контактного пункту, який координує всі процедури, пов'язані з наданням дозволів [174]. Зміст цієї вимоги полягає не лише в інформаційному супроводі заявника, а й в інституційному забезпеченні узгодженості адміністративних дій та контролю за строковими параметрами провадження. Отже, європейський стандарт передбачає організацію процедури як єдиного адміністративного процесу, в межах якого окремі стадії взаємопов'язані та підпорядковані спільному часовому режиму.

За таких обставин положення проєктної статті 14³ потребують уточнення з позицій забезпечення єдності адміністративного провадження [129]. Йдеться, зокрема, про нормативне закріплення ведення єдиної адміністративної справи проєкту; встановлення обов'язковості фіксації процесуальних дій і перебігу строків в інтегрованій інформаційній системі; визначення процесуальних повноважень контактному органу щодо реагування на порушення строків та інших процедурних вимог із чітким окресленням правових наслідків таких порушень.

Запровадження зазначених положень не змінює розподілу матеріальної компетенції між органами публічної влади, однак забезпечує їх процесуальну

інтеграцію. Саме організація провадження як цілісного адміністративного циклу є необхідною умовою відповідності національної моделі вимогам статті 16 Directive (EU) 2018/2001 та передумовою підвищення рівня правової визначеності у сфері реалізації проєктів відновлюваної енергетики [173].

Строки адміністративного провадження у сфері надання дозволів: юридична визначеність та механізми забезпечення. Однією з ключових ознак європейського стандарту організації дозвільних процедур у сфері відновлюваної енергетики є встановлення чітких і передбачуваних строків їх здійснення. Строковість у цьому контексті виступає не технічним елементом процедури, а гарантією правової визначеності та стабільності правового становища суб'єкта господарювання. Проєкт Закону України № 14271 у статтях 14⁵–14⁹ розділу III¹ встановлює граничну загальну тривалість процедури надання дозволів для проєктів відновлюваної енергетики. Передбачено диференціацію строків залежно від категорії проєкту: окремо – для проєктів у зонах прискореного розвитку, для проєктів поза такими зонами, а також скорочені строки для малих об'єктів та реконструкції (*repowering*) [129].

За своєю нормативною логікою ці положення відтворюють підхід, закріплений у статті 16a Directive (EU) 2018/2001 у редакції Directive (EU) 2023/2413, якою встановлено граничні строки розгляду заяв у державах-членах [174]. Інтегрований строк у проєкті закону розглядається як часовий параметр завершення повного адміністративного циклу, що охоплює всі стадії надання дозволів і має забезпечити передбачуваність завершення процедури. Разом із тим, аналіз проєктних норм свідчить про відсутність належного механізму забезпечення додержання такого строку. Законопроєкт не визначає правових наслідків його перевищення, не встановлює спеціального порядку внутрішнього реагування на прострочення та не конкретизує процесуальний статус бездіяльності, пов'язаної з порушенням

строку. У результаті інтегрований строк набуває характеру формально встановленої часової межі, не підкріпленої дієвими гарантіями реалізації.

Водночас у праві Європейського Союзу вимога дотримання строків має імперативний характер. Частина четверта статті 16a Directive (EU) 2023/2413 покладає на держави обов'язок забезпечити їх фактичне додержання компетентними органами [174]. Ідеться не лише про нормативне визначення тривалості процедури, а й про організацію таких адміністративних механізмів, які унеможливають необґрунтоване затягування розгляду.

У національному праві критерій своєчасності є складовою оцінки правомірності діяльності суб'єктів владних повноважень (стаття 2 Кодексу адміністративного судочинства України). Суд уповноважений визнавати бездіяльність протиправною та зобов'язувати орган прийняти рішення (статті 19, 245 КАС України) [44]. Проте судовий контроль має відновлювальний характер і здійснюється після виникнення порушення. Він не замінює внутрішніх адміністративних механізмів, які повинні забезпечувати дотримання строків у межах самого провадження.

Таким чином, відсутність визначених наслідків перевищення інтегрованого строку знижує його значення як гарантії правової визначеності та передбачуваності адміністративної діяльності. За відсутності належного процесуального забезпечення строк перетворюється на декларативну норму, що не виконує своєї регулятивної функції.

З огляду на це, положення розділу III¹ Проекту потребують нормативного уточнення [129]. Йдеться, зокрема, про:

- кваліфікацію перевищення інтегрованого строку без об'єктивних підстав як протиправної бездіяльності;
- встановлення обов'язку уповноваженого координуючого суб'єкта (контактного органу) фіксувати факт прострочення та ініціювати внутрішнє реагування;
- запровадження прискореного адміністративного механізму усунення порушення без обов'язкового звернення заявника до суду.

Таке нормативне уточнення надасть інтегрованому строку реального юридичного змісту та забезпечить його функціонування як інструменту правової визначеності. У цьому контексті строк розгляду має розглядатися не лише як часовий параметр процедури, а й як структурний елемент адміністративно-правового механізму захисту прав суб'єктів господарювання у сфері відновлюваної енергетики.

Залишення заяви без руху в системі гарантій належного адміністрування. Процесуальна модель надання дозволів у сфері відновлюваної енергетики повинна поєднувати оперативність із забезпеченням повноти та обґрунтованості адміністративного рішення. У цьому зв'язку особливого значення набуває інститут залишення заяви без руху як елемент процесуальної форми адміністративного провадження.

Частина третя статті 14² законопроекту № 14271 передбачає застосування статті 43 Закону України «Про адміністративну процедуру» (2022) у разі подання заяви з недоліками. Відповідно до статті 43 зазначеного Закону адміністративний орган залишає заяву без руху, визначає строк для усунення недоліків, а перебіг строку розгляду справи на цей період зупиняється [92; 129]. У загальнотеоретичному вимірі залишення заяви без руху є способом забезпечення належної процесуальної форми та створення умов для прийняття обґрунтованого рішення за наявності повного і належно оформленого масиву матеріалів. Його призначення полягає не в обмеженні прав заявника, а в упорядкуванні адміністративного провадження. Водночас у межах інтегрованої дозвільної процедури застосування цього інституту має бути узгоджене з принципами правової визначеності та належного адміністрування.

У праві Європейського Союзу право на належне адміністрування закріплено у статті 41 Хартії основних прав Європейського Союзу, а право на ефективний засіб правового захисту – у статті 47 цієї Хартії. У поєднанні з принципом пропорційності, закріпленим у статті 5(4) Договору про Європейський Союз, ці положення формують вимогу до адміністративних

органів діяти послідовно, передбачувано та без створення для особи надмірних процесуальних перешкод [167; 228]. Отже, використання процесуальних інструментів, зокрема залишення заяви без руху, має відповідати критеріям необхідності та співмірності. Додатково, стаття 16a Directive (EU) 2018/2001 у редакції Directive (EU) 2023/2413 встановлює граничні строки процедур надання дозволів, що передбачає належну організацію внутрішньої адміністративної взаємодії. У методичних матеріалах Європейської Комісії наголошується на важливості первинної перевірки повноти заяви (*completeness check*) на ранній стадії провадження з метою запобігання поетапному та неузгодженому витребуванню документів [174; 186].

У цьому контексті запропонована редакція законопроекту № 14271 не містить спеціальних запобіжників, які б унеможливили послідовне або багаторазове застосування інституту залишення заяви без руху [129]. За відсутності таких обмежень існує ризик повторного або фрагментарного витребування документів, що впливає на перебіг інтегрованого строку та знижує передбачуваність процедури для суб'єкта господарювання. У результаті процесуальний інструмент, покликаний забезпечувати належну форму провадження, може трансформуватися в засіб непрямого затягування його розгляду.

З огляду на це положення розділу III¹ Проекту потребують уточнення з позицій забезпечення балансу між обов'язком адміністрації повно і об'єктивно з'ясувати обставини справи та правом заявника на визначеність процедурного статусу [129]. Зокрема, доцільним є нормативне закріплення обов'язку адміністративного органу одночасно зазначати всі виявлені недоліки, що перешкоджають прийняттю рішення; встановлення допустимості повторного витребування документів лише за наявності нових або об'єктивно виявлених обставин, які не могли бути встановлені під час первинної перевірки; а також вимоги мотивування кожної додаткової вимоги з огляду на її необхідність та відповідність принципу пропорційності.

Таке уточнення узгоджується зі статтею 8 Конституції України, відповідно до якої принцип верховенства права охоплює вимогу правової визначеності [49]. У цьому вимірі залишення заяви без руху має розглядатися як елемент процесуальної форми адміністративного провадження, застосування якого підпорядковується принципам добросовісності, пропорційності та недопущення зловживання дискреційними повноваженнями. Лише за таких умов зазначений інститут виконує своє функціональне призначення – сприяє ухваленню обґрунтованого рішення, не порушуючи при цьому гарантій прав суб'єкта господарювання.

Принцип мовчазної згоди: забезпечення визначеності адміністративного результату. У системі строкових гарантій особливе місце посідає принцип мовчазної згоди, який покликаний запобігати невинуватому затягуванню адміністративного провадження та забезпечувати визначеність правового становища заявника. Його значення зростає в умовах інтегрованої дозвільної процедури, де завершення повного адміністративного циклу безпосередньо впливає на можливість реалізації інвестиційного проєкту. Частина четверта проєктної статті 14² Закону України «Про альтернативні джерела енергії» у редакції законопроекту № 14271 передбачає застосування принципу мовчазної згоди у разі неприйняття рішення у встановлений строк [129]. Такий підхід загалом кореспондує з положенням статті 4-1 Закону України «Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності», відповідно до якої право на провадження відповідної діяльності виникає за відсутності рішення дозвільного органу у визначений законом строк [98]. Водночас законопроект не визначає порядку офіційного засвідчення настання мовчазної згоди. Відсутній механізм фіксації адміністративного результату та момент виникнення відповідного суб'єктивного права. За таких умов тягар доказування спливу строку та відсутності рішення фактично покладається на заявника, що створює стан правової невизначеності та потенційний ґрунт для подальших спорів.

У праві Європейського Союзу імперативність граничних строків процедур надання дозволів, закріплена у статті 16a Directive (EU) 2018/2001 у редакції Directive (EU) 2023/2413, передбачає не лише встановлення строкових меж, а й організацію процедури таким чином, щоб після їх спливу правовий статус заявника був визначеним і не залежав від дискреційної поведінки адміністрації. Такий підхід відповідає принципу верховенства права, складовою якого є правова визначеність (стаття 8 Конституції України) [49; 174].

Отже, нормативне закріплення мовчазної згоди саме по собі не є достатнім для досягнення мети строкової визначеності. Потребує уточнення процесуальний порядок її реалізації. Розділ III¹ Проєкту доцільно доповнити положенням про обов'язкове процесуальне оформлення факту настання мовчазної згоди – зокрема, шляхом формування в інформаційній системі документа, що має юридичну силу документа дозвільного характеру та засвідчує виникнення права у зв'язку зі спливом установленого строку.

Запровадження такого механізму забезпечить належну визначеність адміністративного результату, усуне невиправдану доказову невизначеність для заявника та мінімізує ризик спорів щодо моменту набуття відповідного права. У цьому вимірі принцип мовчазної згоди виступає не лише інструментом протидії бездіяльності адміністрації, а й структурним елементом адміністративно-правового механізму захисту прав суб'єктів господарювання у сфері відновлюваної енергетики.

Внутрішньоадміністративний засіб реагування як елемент оперативного захисту. Проєкт Закону України № 14271 не передбачає спеціальної внутрішньоадміністративної процедури реагування на порушення інтегрованих строків або інших процесуальних вимог у межах надання дозволів. У разі їх недотримання заявник вправі звернутися до адміністративного суду з позовом про визнання бездіяльності протиправною та зобов'язання вчинити відповідні дії (статті 19, 245 Кодексу адміністративного судочинства України) [129]. Судовий захист у цьому

випадку має відновлювальний характер і реалізується після виникнення порушення.

Водночас стаття 47 Хартії основних прав Європейського Союзу гарантує право на ефективний засіб правового захисту, що передбачає наявність процедур, здатних забезпечити своєчасне усунення порушення [167]. Європейський підхід не обмежується судовим контролем, а допускає функціонування внутрішньоадміністративних механізмів реагування як способу відновлення законності в межах самого провадження.

Відсутність такого механізму у розділі III¹ законопроекту знижує дієвість строкових гарантій, оскільки їх забезпечення фактично переноситься виключно у судову площину. За таких умов інтегрований строк і пов'язані з ним процесуальні приписи не підкріплені належними засобами адміністративного контролю. З огляду на це, доцільним є нормативне закріплення права заявника на подання скарги до контактного органу у разі порушення строків або інших процедурних вимог, а також визначення обов'язковості рішень такого органу для компетентних суб'єктів у частині дотримання процедурних параметрів провадження. Такий інститут не замінює судового контролю, але забезпечує попередній адміністративний рівень підконтрольності та оперативне усунення процесуальних відхилень.

У цьому вимірі внутрішньоадміністративний засіб реагування є необхідним елементом адміністративно-правового механізму захисту прав суб'єктів господарювання у сфері відновлюваної енергетики.

Презумпція переважного суспільного інтересу: межі застосування та вимоги до мотивування. Стаття 14¹⁰ проєкту Закону України № 14271 встановлює презумпцію переважного суспільного інтересу щодо проєктів відновлюваної енергетики. Такий підхід загалом кореспондує зі статтею 16а Directive (EU) 2018/2001 у редакції Directive (EU) 2023/2413, яка допускає розгляд відповідних проєктів як таких, що становлять переважуючий публічний інтерес у контексті енергетичної безпеки та досягнення кліматичних цілей [129].

Водночас проєкт не визначає процесуального порядку застосування цієї презумпції, не встановлює вимог до балансування інтересів і не закріплює обов'язку належного мотивування рішення, у якому вона використовується. У праві Європейського Союзу визнання переважаючого публічного інтересу не усуває обов'язку дотримання принципу пропорційності (стаття 5(4) Договору про Європейський Союз), що передбачає перевірку придатності, необхідності та співмірності втручання [228].

Презумпція не має автоматичного характеру. Її застосування не звільняє адміністративний орган від індивідуалізованої оцінки впливу конкретного проєкту, зокрема в межах процедур оцінки впливу на довкілля (Закон України «Про оцінку впливу на довкілля», 2017), а також від урахування прав і законних інтересів інших осіб [120]. Вона визначає нормативний пріоритет публічної мети, але не підміняє процедуру обґрунтованого зважування конкуруючих інтересів у кожній адміністративній справі. У національному праві дотримання принципу пропорційності перевіряється адміністративними судами відповідно до статті 2 Кодексу адміністративного судочинства України [44]. Відтак рішення, ухвалені з посиланням на презумпцію переважного суспільного інтересу, підлягає оцінці з точки зору його обґрунтованості, належного мотивування та співмірності втручання.

З огляду на викладене стаття 14¹⁰ Проєкту потребує уточнення шляхом закріплення: обов'язку письмового мотивування застосування презумпції у конкретній адміністративній справі; вимоги здійснення перевірки на відповідність принципу пропорційності; фіксації результатів балансування інтересів у матеріалах адміністративної справи.

Таке нормативне уточнення спрямоване не на обмеження ролі суспільного інтересу у розвитку відновлюваної енергетики, а на забезпечення його застосування в межах процедурних гарантій та принципів правової визначеності і пропорційності.

Проведений аналіз дає підстави стверджувати, що імплементація європейських стандартів у сфері відновлюваної енергетики не може обмежуватися нормативним відтворенням окремих положень енергетичного *acquis* Європейського Союзу. Йдеться про формування узгодженої адміністративно-процедурної моделі, в межах якої координація діяльності компетентних органів, визначеність строків, гарантії участі заінтересованих осіб, ефективність засобів правового захисту та належне мотивування рішень становлять взаємопов'язані елементи єдиного адміністративно-правового механізму.

У національному правопорядку закріплено окремі компоненти відповідного стандарту, проте вони функціонують переважно ізольовано та не інтегровані в межах цілісного адміністративного циклу. Відсутність нормативно забезпеченої єдності провадження, чітко визначених наслідків порушення інтегрованих строків, внутрішньоадміністративних засобів оперативного реагування та конкретизованих вимог до мотивування рішень свідчить про неповну системну узгодженість національної моделі з європейським підходом.

Таким чином, подальший розвиток законодавства має бути спрямований на забезпечення внутрішньої логіки й процедурної цілісності адміністративного регулювання у сфері відновлюваної енергетики. Лише за умови поєднання інституційної визначеності, строкової дисципліни та реальної підконтрольності адміністративних рішень можливо досягти функціональної імплементації європейських стандартів та забезпечити належний рівень адміністративно-правового захисту прав суб'єктів господарювання.

3.2. Забезпечення балансу публічних та приватних інтересів у сфері альтернативної енергетики

Проблема співвідношення публічного та приватного інтересу належить до базових категорій публічного права, оскільки визначає межі допустимого втручання держави у сферу приватної автономії та майнових прав. У конституційному вимірі вона безпосередньо пов'язана з принципом верховенства права, який відповідно до статті 8 Конституції України має нормативний характер і є критерієм правомірності діяльності органів державної влади [49]. Вимога діяти на підставі, в межах повноважень і у спосіб, визначені правом, становить юридичну форму реалізації цього принципу.

У сфері майнових відносин зазначені засади конкретизуються через конституційні гарантії права власності (статті 13, 41 Конституції України) та встановлені статтею 64 Конституції України межі можливого обмеження прав і свобод, у тому числі в умовах воєнного чи надзвичайного стану [49]. Отже, навіть за наявності об'єктивно вагомого публічного інтересу, зумовленого потребами енергетичної безпеки чи особливим правовим режимом, втручання у сферу приватних прав підлягає перевірці за критеріями законності, необхідності та пропорційності. Публічний інтерес не усуває приватний автоматично, а співвідноситься з ним у межах, визначених правом.

Міжнародно-правовий стандарт такого співвідношення сформульовано у статті 1 Першого протоколу до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, яка гарантує право мирно володіти своїм майном та допускає втручання держави лише за умов: (1) законності, (2) переслідування легітимної мети в загальному інтересі та (3) забезпечення справедливого балансу між вимогами загального інтересу та захистом основоположних прав особи [130].

У практиці Європейського суду з прав людини третій елемент цього тесту розкривається через критерій недопустимості покладення на особу «індивідуального і надмірного тягара». Порушення балансу констатується тоді, коли негативні наслідки втручання є непропорційними поставленій публічній меті та фактично перекладають на окремого суб'єкта обов'язок нести надмірний тягар у загальному інтересі. Ця правова позиція була чітко сформульована у рішенні у справі *Sporrong and Lönnroth v. Sweden* (1982), де Суд встановив порушення статті 1 Першого протоколу саме через недотримання справедливого балансу між публічним інтересом і правами заявників [184].

Окремий вимір конвенційного захисту майна становить категорія «легітимних (законних) очікувань» як різновид «майна» (*possession*) у розумінні статті 1 Протоколу № 1 до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод [130]. Її значення актуалізується у випадках, коли чинний правовий режим або індивідуальний акт створює для особи достатньо визначену правову підставу розраховувати на одержання конкретного майнового результату.

Європейський суд з прав людини послідовно виходить із того, що не будь-яке сподівання становить «очікування», яке підлягає захисту. Охоронюваний інтерес виникає лише за наявності достатньо встановленої правової підстави та обґрунтованого покладання особи на чинне правове регулювання. Такий підхід чітко сформульовано у рішенні Великої палати у справі *Kopecký v. Slovakia* (2004), де Суд наголосив, що вимога повинна мати достатню правову визначеність, аби вважатися «майном» у конвенційному розумінні [184].

Отже, європейський стандарт захисту не зводиться до декларативної вимоги забезпечення «балансу інтересів». Його зміст полягає у здійсненні юридично структурованого контролю за втручанням публічної влади, який передбачає: наявність належної правової підстави такого втручання, переслідування легітимної мети та перевірку його пропорційності з

урахуванням принципу захисту легітимних очікувань особи. Саме така модель оцінки забезпечує відповідність адміністративного рішення вимогам верховенства права. У праві Європейського Союзу відповідний підхід інституціоналізовано через принцип пропорційності, закріплений у статті 5(4) Договору про Європейський Союз, а також через статтю 52(1) Хартії основних прав Європейського Союзу [167]. У доктрині та практиці Суду ЄС принцип пропорційності розглядається як структурований тест, що включає перевірку придатності, необхідності та співмірності заходу поставленій меті. Поряд із цим, правопорядок ЄС визнає правову визначеність і захист легітимних очікувань загальними принципами права Союзу, які застосовуються у судовому контролі [229]. Сукупність цих елементів формує нормативну основу для співвіднесення повноваження держави на регулювання з обов'язком поважати стабільність правового становища приватних осіб.

У сфері відновлюваної енергетики баланс інтересів має також економічний вимір. Системи державної підтримки, зокрема механізми «зеленого» тарифу чи конкурентних процедур, становлять складову інвестиційної моделі ринку та визначають параметри фінансування проєктів. Саме тому Директива (ЄС) 2018/2001 про заохочення використання енергії з відновлюваних джерел (RED II) підкреслює необхідність передбачуваності та стабільності режимів підтримки [173]. У Директиві наголошується, що часті та непередбачувані зміни правил негативно впливають на інвестиційний клімат і вартість капіталу. Стаття 4 RED II, визначаючи можливість запровадження державами-членами схем підтримки (*support schemes*), водночас орієнтує їх на належне проєктування таких механізмів з урахуванням ринкових засад і довгострокових цілей [173].

Таким чином, у праві ЄС вимога стабільності режимів підтримки не має декларативного характеру, а пов'язується з принципами пропорційності, правової визначеності та захисту легітимних очікувань. Саме через ці інструменти забезпечується нормативний баланс між повноваженням

держави змінювати регуляторну політику та обов'язком не покладати на інвесторів непропорційний тягар унаслідок різкої чи непередбачуваної трансформації правового режиму.

Подальший розвиток стабілізаційного елемента енергетичного *acquis* Європейського Союзу простежується у Директиві (ЄС) 2023/2413, якою внесено зміни до Директиви (ЄС) 2018/2001 [174]. Цим актом регулювання доповнено статтями 16a–16f, що встановлюють спеціальні правила для реалізації проєктів з відновлюваних джерел енергії, зокрема в межах територій прискореного розвитку (*renewables acceleration areas*) та поза ними. Нормативне закріплення граничних строків, уточнення підходів до екологічної оцінки, а також запровадження презумпції переважного суспільного інтересу щодо окремих категорій проєктів спрямовані на підвищення передбачуваності дозвільних процедур і зменшення регуляторної невизначеності.

У цьому контексті баланс публічного і приватного інтересів набуває не декларативного, а нормативно визначеного змісту. Прискорення процедур не звільняє державу від обов'язку діяти в межах закону та забезпечувати визначеність правового становища суб'єктів господарювання. Навпаки, спрощення адміністративних процедур підвищує вимоги до чіткості умов, строків і правових наслідків їх застосування.

Практичний вимір проблеми співвідношення публічних та приватних інтересів у сфері відновлюваної енергетики наочно проявився у спорах, пов'язаних із втручанням держави в механізм розрахунків за «зеленим» тарифом у період воєнного стану. Показовими у цьому аспекті є справи, розглянуті Верховним Судом у різних юрисдикціях, що дають змогу простежити балансування інтересів як у площині контролю нормативних актів, так і у площині захисту конкретних майнових прав.

У постанові Касаційного адміністративного суду у складі Верховного Суду від 01.02.2024 у справі № 640/10894/22 розглянуто позов про визнання протиправним та скасування наказу Міністерства енергетики України від

15.06.2022 № 206 «Про розрахунки з виробниками за “зеленим” тарифом» [78]. Предметом судової перевірки були межі повноважень центрального органу виконавчої влади в умовах воєнного стану, допустимість зміни механізму розрахунків підзаконним актом і відповідність такого регулювання вимогам законності. Доктринальне значення цієї категорії спорів полягає в тому, що адміністративна юрисдикція забезпечує контроль за дотриманням правової форми публічного управління: наявність публічного інтересу, зумовленого потребами функціонування енергетичної системи в особливий період, не усуває вимог статті 19 Конституції України щодо здійснення владних повноважень на підставі та в межах закону [49].

Водночас аналіз мотивувальної частини зазначеної постанови дає підстави констатувати, що судова перевірка була зосереджена переважно на питаннях компетенції та формальної відповідності підзаконного акта закону. Структурована оцінка пропорційності втручання у класичній моделі (придатність, необхідність, співмірність) не була виокремлена як самостійний елемент аргументації. Так само вплив оспорюваного регулювання на легітимні очікування виробників електричної енергії з відновлюваних джерел не отримав розгорнутого аналізу. За цих умов підсилення мотивувальної частини у подібних справах є можливим через послідовніше використання європейського стандарту «справедливого балансу», виробленого у практиці Європейського суду з прав людини, з акцентом на неприпустимість покладення на окремого суб'єкта непропорційного індивідуального тягара внаслідок зміни регуляторного режиму. Такий висновок не ставить під сумнів правомірність судового рішення, однак засвідчує потребу в методологічно чіткішому застосуванні структурованого підходу виробленого у практиці Європейського суду з прав людини (тест «справедливого балансу») та Суду Європейського Союзу (класична модель перевірки пропорційності) [166; 184; 207].

Інший аспект щодо балансу інтересів простежується у постанові Об'єднаної палати Касаційного господарського суду у складі Верховного

Суду від 21.06.2024 у справі № 910/4439/23, якою вирішено спір про стягнення заборгованості за електричну енергію, вироблену за «зеленим» тарифом [79]. Суд підтвердив обов'язок гарантованого покупця здійснити розрахунок у повному обсязі відповідно до чинного нормативного регулювання та укладеного договору, відмежувавши дію підзаконних актів воєнного періоду від змісту грошового зобов'язання, що виникло на підставі закону і договору. У цьому випадку баланс публічного і приватного інтересів проявився через відновлення майнового становища суб'єкта господарювання та забезпечення стабільності договірної еквіваленту.

Разом із тим, у наведених категоріях спорів захист права реалізується переважно як судове реагування на вже вчинене втручання. За відсутності на нормативному рівні процедур попередньої оцінки пропорційності регуляторних змін та їх впливу на легітимні очікування учасників ринку основний тягар врівноваження інтересів переноситься на стадію судового контролю. Суд відновлює порушений майновий баланс, проте не підміняє собою механізм попереднього врегулювання інтересів, який має бути закладений у самому регуляторному процесі.

Сукупний аналіз наведених рішень дозволяє констатувати функціональну узгодженість підходів Верховного Суду: у нормативному вимірі – через контроль меж повноважень і додержання вимог законності; у майновому – через забезпечення виконання грошових зобов'язань відповідно до чинного правового режиму. У такий спосіб відтворюються ключові елементи правової визначеності: обмеження, зумовлені особливим правовим режимом, не можуть змінювати зміст майнових прав і обов'язків поза межами, встановленими законом.

Отже, сучасна модель забезпечення балансу публічних і приватних інтересів у сфері відновлюваної енергетики в Україні має переважно судово-коригуючий характер. Принцип верховенства права та пов'язані з ним вимоги пропорційності й правової визначеності функціонують насамперед як критерії судового контролю, закріплені, зокрема, у статтях 2, 6 і 8 Кодексу

адміністративного судочинства України [44]. Водночас зазначені вимоги не закріплені як обов'язкові процедурні елементи саме на стадії прийняття регуляторних рішень у сфері відновлюваної енергетики, унаслідок чого превентивна роль верховенства права в цій частині залишається обмеженою, а рівень регуляторної визначеності – недостатнім для сфери зі значним інвестиційним навантаженням.

Змістовним ядром балансу публічного і приватного інтересів виступає принцип правової визначеності, який передбачає передбачуваність правових наслідків і недопустимість довільної зміни нормативного регулювання. Його матеріальним продовженням є захист легітимних (законних) очікувань, що розглядається в національній та європейській доктрині як складова верховенства права [57]. У сфері відновлюваної енергетики ця категорія має особливу вагу з огляду на інвестиційний характер діяльності: суб'єкт господарювання, здійснюючи значні капіталовкладення, обґрунтовано покладається на стабільність механізмів державної підтримки та визначеність порядку розрахунків за вироблену електричну енергію [73]. Звідси випливає критерій допустимості регуляторних змін: навіть за наявності публічного інтересу трансформація режиму підтримки не повинна мати раптового або фактично ретроспективного характеру та не може призводити до істотного порушення майнового становища суб'єкта без належної правової підстави, визначеного перехідного механізму та передбачених законом способів урегулювання наслідків втручання.

Разом із тим, для українського правового регулювання у сфері ВДЕ характерною залишається недостатня процедурна конкретизація механізмів забезпечення балансу інтересів на рівні матеріального закону. По-перше, у спеціальному енергетичному законодавстві відсутня пряма вимога здійснювати структуровану оцінку пропорційності при зміні механізмів державної підтримки. Принцип пропорційності застосовується судами як елемент верховенства права у межах критеріїв контролю (зокрема, відповідно до ст.ст. 2, 6 та 8 КАС), проте не визначений у галузевому законі

як обов'язковий процедурний етап прийняття регуляторного рішення [44]. По-друге, нормативно не врегульовано процедуру оцінки впливу змін правового режиму на легітимні очікування інвесторів і виробників електричної енергії з відновлюваних джерел; унаслідок цього інтенсивність втручання та його майнові наслідки здебільшого оцінюються вже під час судового розгляду конкретного спору. По-третє, законодавство не містить чітких критеріїв допустимості ретроспективного або фактично ретроспективного втручання в режим підтримки, зокрема через підзаконні нормативні акти в умовах особливих правових режимів, що підвищує ризик покладення на окремого виробника непропорційного індивідуального тягара у розумінні статті 1 Протоколу № 1 до Конвенції [130].

Забезпечення балансу публічних і приватних інтересів у цій сфері безпосередньо пов'язане з реалізацією дискреційних повноважень. Дискреція як інструмент публічного управління дає змогу органу влади обрати один із кількох юридично допустимих варіантів рішення, однак у правовій державі такий розсуд не є «вільним» від права: він має здійснюватися відповідно до мети закону та з дотриманням принципів правової визначеності й пропорційності. Процесуальні орієнтири перевірки таких рішень закріплено, зокрема, у статті 2 КАС України, яка визначає критерії судового контролю за рішеннями суб'єктів владних повноважень – їх відповідність закону, обґрунтованість, недискримінаційність, пропорційність та добросовісність [44]. У такий спосіб межі дискреції визначаються не лише матеріальним законом, а й стандартами судового контролю.

Отже, баланс публічного та приватного інтересу у сфері альтернативної енергетики слід розуміти як юридично структурований критерій правомірності адміністративного втручання. Його зміст має конституційний вимір (верховенство права та обмеженість повноважень держави), конвенційний вимір та європейсько-правовий вимір, пов'язаний із принципом пропорційності, закріпленим у статті 5(4) Договору про Європейський Союз [49; 130; 228]. У національному правопорядку цей

баланс нині забезпечується переважно через механізми судового контролю, покликані запобігати виходу дискреції за межі, встановлені правом; водночас належне врівноваження інтересів потребує більшої процедурної визначеності на рівні матеріального регулювання, що має зменшити залежність відповідної сфери від виключно відновлювального судового контролю.

Публічний інтерес у сфері альтернативної енергетики: межі та зміст. Публічний інтерес у сфері відновлюваної енергетики має складну, багатовимірну структуру і не зводиться до узагальненої формули забезпечення потреб держави. Його зміст визначається як завданнями функціонування ринку електричної енергії, зокрема гарантуванням надійності та безпеки постачання, так і зобов'язаннями щодо розвитку відновлюваних джерел енергії та досягнення кліматичної нейтральності, закріпленими у праві Європейського Союзу [124; 173; 217].

У сучасних умовах публічний інтерес у цій сфері охоплює щонайменше такі взаємопов'язані складники:

- енергетичну безпеку як спроможність забезпечити безперервність постачання та стійкість енергосистеми;
- стабільність функціонування електроенергетичної системи, включно з балансуванням та надійністю мереж;
- виконання кліматичних зобов'язань і досягнення цілей декарбонізації;
- екологічну безпеку, що реалізується, зокрема, через процедури оцінки впливу на довкілля [120].

Сукупність зазначених елементів зумовлює підвищені вимоги до організації адміністративних процедур у сфері відновлюваної енергетики. Енергетичне *acquis* Європейського Союзу орієнтоване на впорядкування та прискорення дозвільних процедур, установлення чітких строків і підвищення передбачуваності їх правових наслідків. Відповідні зміни закріплено, зокрема, у Директиві (ЄС) 2023/2413, якою доповнено Директиву (ЄС) 2018/2001 [174].

Разом із тим, публічний інтерес не має абсолютного характеру. Його реалізація можлива лише в межах, визначених правом. У національному правопорядку такі межі окреслюються принципом верховенства права та зв'язаністю влади правом (стаття 8), гарантіями права власності (статті 13, 41) і правилами допустимості обмеження прав навіть в умовах особливих правових режимів (стаття 64) [49].

У конвенційному вимірі межа втручання визначається вимогою забезпечення «справедливого балансу» між загальним інтересом і правами особи та заборонаю покладення на неї індивідуального і надмірного тягара [184]. Особливого значення набуває категорія легітимних очікувань як складова «майна» у розумінні статті 1 Протоколу № 1 до Конвенції. Такі очікування підлягають захисту лише за наявності достатньо визначеної правової основи, що забезпечує передбачуваність застосування відповідного регулювання [130; 184].

Відповідно до статті 16f Директиви (ЄС) 2018/2001 у редакції Директиви (ЄС) 2023/2413 проекти з відновлюваних джерел енергії презюмуються такими, що становлять переважаючий публічний інтерес [174].

Однак ця презумпція має спеціальний характер і застосовується передусім у межах природоохоронного законодавства Європейського Союзу. Вона не є автоматичною та не звільняє від обов'язку дотримання принципів пропорційності, правової визначеності й належного мотивування. У національному правопорядку вона може функціонувати лише як спростовувана презумпція з урахуванням конкретних обставин справи та впливу рішення на права і легітимні очікування суб'єктів господарювання.

Приватний інтерес суб'єктів господарювання у сфері ВДЕ.
Приватний інтерес суб'єктів господарювання у сфері відновлюваної енергетики має виразну інвестиційно-майнову природу та не зводиться до абстрактного прагнення отримання прибутку. Його зміст становить сукупність суб'єктивних прав і правомірних очікувань, які забезпечують

можливість реалізації енергетичного проєкту, повернення вкладених коштів та обслуговування залученого фінансування. В умовах капіталомісткості об'єктів ВДЕ саме юридична визначеність та стабільність правового режиму набувають значення структурного елемента приватного інтересу.

Передусім йдеться про право на оплату електричної енергії, виробленої та відпущеної відповідно до закону та умов, укладених договорів. Обов'язковість виконання грошових зобов'язань у межах механізмів підтримки, зокрема за «зеленим» тарифом, підтверджена практикою Верховного Суду [79]. Суд виходить із того, що належним чином оформлене право на отримання плати за відпущену електричну енергію підлягає судовому захисту як майнове право, а відтак становить юридично гарантований компонент інвестиційного інтересу виробника.

Другим складником є право на недискримінаційний доступ та приєднання до електричних мереж як передумова фактичної реалізації виробленої електроенергії. Відповідні засади закріплені у Законі України «Про ринок електричної енергії», який встановлює принципи функціонування ринку, забезпечення конкуренції та недискримінаційності доступу до мереж [124]. За своєю природою це право має публічно-правовий характер, оскільки його реалізація залежить від здійснення владних повноважень оператором системи передачі або розподілу, однак за економічним змістом воно безпосередньо пов'язане з можливістю отримання доходу від інвестиції [156].

Третім елементом приватного інтересу виступає стабільність регуляторної політики та охорона легітимних очікувань інвестора. У наукових дослідженнях обґрунтовано, що у сфері ВДЕ правомірні очікування виконують функцію гарантії передбачуваності правового режиму, без чого неможливе довгострокове фінансування проєктів [73]. У праві Європейського Союзу відповідна ідея сформульована як загальний принцип захисту легітимних очікувань і правової визначеності, що застосовується Судом ЄС у межах контролю за діяльністю інституцій Союзу [229]. У сфері

підтримки відновлюваної енергетики вимога стабільності прямо акцентована у преамбулі Directive (EU) 2018/2001 (12, 25–29), де підкреслюється неприпустимість частих або ретроспективних змін режимів підтримки, здатних вплинути на інвестиційні рішення та вартість фінансування [173].

Нарешті, інвестиційний результат за наявності достатньо визначеної правової підстави у внутрішньому праві може розглядатися як «майно» у розумінні статті 1 Протоколу № 1 до Конвенції. Європейський суд з прав людини у справі *Kopecký v. Slovakia* сформулював критерій «достатньо встановленої вимоги» (*sufficiently established claim*), за наявності якої майновий інтерес підлягає конвенційному захисту [184]. Отже, правомірні очікування на отримання платежів або збереження визначених законом умов підтримки можуть набути ознак захищеного майнового інтересу за умови їх належної нормативної визначеності.

Таким чином, приватний інтерес суб'єктів господарювання у сфері ВДЕ охоплює:

- право на оплату виробленої електричної енергії та збереження договірною еквіваленту;
- право на недискримінаційний доступ і приєднання до мережі;
- стабільність режимів підтримки та захист легітимних очікувань;
- охорону інвестиційного результату як майнового інтересу, що за певних умов підлягає конвенційному захисту.

Інвестиційний характер зазначеного інтересу об'єктивно зумовлює підвищені вимоги до якості адміністративної процедури, повноти мотивування рішень органів публічної адміністрації та передбачуваності регуляторних змін, оскільки саме від цих чинників залежить реальність та ефективність здійснення права на підприємницьку діяльність у сфері відновлюваної енергетики.

Процедурні механізми забезпечення балансу. Баланс публічних і приватних інтересів у сфері відновлюваної енергетики забезпечується насамперед належною процедурною формою здійснення владних

повноважень [238]. Саме процедура надає конфлікту інтересів юридично визначеного виміру, переводячи його з площини політичної до сфери правових критеріїв, що підлягають перевірці.

По-перше, ключове значення має обов'язок належного мотивування нормативних та індивідуальних актів, якими змінюються умови виробництва, приєднання чи реалізації електричної енергії з відновлюваних джерел [200]. Мотивування повинно відображати: легітимну мету втручання, правові підстави його здійснення, обґрунтування вибору конкретного регуляторного засобу та оцінку очікуваних наслідків для суб'єктів господарювання. У праві Європейського Союзу вимога мотивування актів інституцій прямо закріплена у статті 296 *Treaty on the Functioning of the European Union*. У поєднанні з принципом пропорційності, визначеним у статті 5(4) *Treaty on European Union*, вона формує стандарт, за яким будь-яке втручання має бути не лише формально законним, а й переконливо обґрунтованим з огляду на його необхідність та співмірність [227]. У такому підході пропорційність виступає не декларацією, а інструментом юридичної оцінки.

По-друге, структурований тест пропорційності (придатність, необхідність, співмірність у вузькому розумінні) повинен застосовуватися як обов'язковий стандарт оцінки регуляторних рішень у сфері ВДЕ, зважаючи на їх істотні майнові наслідки. У європейському вимірі критерій справедливого балансу пов'язаний із недопущенням покладення на особу індивідуального й надмірного тягара, що було сформульовано Європейським судом з прав людини у справі *Sporrong and Lönnroth v. Sweden* [184]. Отже, втручання у сферу інвестиційних очікувань виробників ВДЕ повинно оцінюватися не лише з точки зору публічної доцільності, а й з позицій розумного співвідношення між загальним інтересом та індивідуальним майновим становищем суб'єкта.

По-третє, процедурна відкритість і визначеність – публічність рішень, доступність адміністративного та судового оскарження, дотримання розумних строків – є самостійним елементом забезпечення балансу. У сфері

дозвільних процедур для проєктів ВДЕ ці вимоги конкретизовано в Directive (EU) 2023/2413 (стаття 16(5)–(6), (9)), яка встановлює обов'язок держав-членів забезпечити чіткі строки розгляду, організаційну визначеність процедур та ефективні засоби правового захисту [174]. Таким чином, передбачуваність процедур визнається не технічною, а правовою гарантією інвестиційної стабільності.

По-четверте, судовий контроль становить завершальну гарантію дотримання балансу інтересів. Водночас у правовій державі його функція є не заміною, а коригувальною: баланс повинен формуватися вже на адміністративній стадії. Стаття 2 КАС України визначає критерії перевірки рішень суб'єктів владних повноважень – законність, обґрунтованість, пропорційність, недискримінаційність, розсудливість, – які відтворюють зміст принципу верховенства права та задають орієнтири для попередньої адміністративної оцінки [44].

По-п'яте, межі адміністративної дискреції у сфері ВДЕ повинні визначатися метою закону та загальними принципами права. У вітчизняній адміністративно-правовій доктрині обґрунтовано, що розсуд є допустимим лише в межах, встановлених законом, і не може перетворюватися на свавілля через відрив від цільового призначення повноваження [45; 55; 140; 156]. Отже, дискреційні повноваження у сфері регулювання відновлюваної енергетики мають здійснюватися з урахуванням принципів правової визначеності, пропорційності та недопущення зловживання владою.

Таким чином, процедурні механізми забезпечення балансу у сфері ВДЕ охоплюють: належне мотивування актів, застосування тесту пропорційності, прозорість і визначеність процедур, ефективний судовий контроль та чітке окреслення меж дискреції. Їх системна реалізація забезпечує узгодження публічних цілей енергетичної політики з інвестиційно-майновими інтересами суб'єктів господарювання на засадах верховенства права.

Проблеми реалізації балансу інтересів в українській практиці.
Аналіз національної правозастосовної практики дає підстави стверджувати,

що фактичне забезпечення балансу публічних і приватних інтересів у сфері відновлюваної енергетики в Україні здебільшого відбувається на стадії судового контролю. Адміністративна процедура не завжди містить самостійно сформульовані стандарти оцінки пропорційності регуляторного втручання, що зумовлює перенесення центру ваги на подальший судовий перегляд [24; 41].

Показовою у цьому контексті є постанова Верховного Суду у справі № 640/10894/22 (2024), в якій перевірка наказу Міністерства енергетики України була зосереджена передусім на межах компетенції органу та відповідності підзаконного акта вимогам закону [78]. Такий підхід відповідає класичній моделі контролю законності, однак не передбачає розгорнутого структурованого аналізу пропорційності втручання та його впливу на правомірні очікування виробників електроенергії з відновлюваних джерел. Відсутність окремого тесту співмірності у мотивувальній частині рішення свідчить не про недоліки судової діяльності, а про особливості чинної нормативної конструкції, яка прямо не зобов'язує адміністрацію проводити такий аналіз до прийняття регуляторного рішення.

У господарській юрисдикції майновий інтерес виробників ВДЕ отримує захист переважно у спорах про стягнення заборгованості за відпущену електричну енергію. У постанові Верховного Суду у справі № 910/4439/23 (2024) підтверджено обов'язковість виконання грошового зобов'язання та можливість судового відновлення порушеного договірного еквіваленту [79]. Однак і в цьому випадку баланс інтересів формується вже *ex post* – після виникнення порушення, тоді як попередня оцінка регуляторних ризиків та їх впливу на інвестиційні очікування залишається поза межами адміністративної процедури.

Зазначене вказує на системну проблему: на нормативному рівні відсутні чітко визначені процедурні вимоги, які б зобов'язували суб'єктів владних повноважень здійснювати попередній аналіз пропорційності регуляторних змін, їх впливу на правомірні очікування інвесторів та можливості

покладення на них надмірного індивідуального тягаря у розумінні статті 1 Протоколу № 1 до Конвенції [130].

У цьому контексті можна виокремити кілька проблемних аспектів.

По-перше, фрагментарність рішень, ухвалених у період воєнного стану, коли підзаконні акти впливають на порядок реалізації механізмів підтримки без спеціально врегульованої процедури оцінки їх економічних та майнових наслідків для виробників ВДЕ [5; 22].

По-друге, відсутність у матеріальному законодавстві обов'язкової процедури аналізу впливу регуляторних змін на легітимні очікування інвесторів, що унеможлиблює формалізовану перевірку співмірності втручання ще на адміністративній стадії [73].

По-третє, недостатня визначеність критеріїв допустимості ретроспективного або фактично ретроспективного втручання у сферу режимів підтримки. Такий стан не повною мірою узгоджується з підходом, відображеним у преамбулі Directive (EU) 2018/2001 (29), де наголошено на необхідності забезпечення стабільності та передбачуваності політики підтримки й уникнення частих або ретроспективних змін, здатних вплинути на інвестиційні рішення [173].

Отже, українська практика демонструє домінування моделі захисту балансу інтересів після виникнення порушення та в межах судового контролю. Натомість розвиток адміністративно-правового механізму у сфері ВДЕ потребує інституціоналізації попереднього процедурного аналізу пропорційності та впливу регуляторних рішень на інвестиційно-майнову сферу суб'єктів господарювання, що відповідало б сучасним європейським стандартам правової визначеності та справедливого балансу.

Напрями вдосконалення адміністративно-правового механізму забезпечення балансу публічних і приватних інтересів у сфері відновлюваної енергетики. Враховуючи проведений вище аналіз, ми дійшли висновку, що вдосконалення механізму узгодження публічних і приватних інтересів у сфері відновлюваної енергетики має полягати у нормативній

конкретизації критеріїв такого балансу. Йдеться про закріплення обов'язкових процедурних стандартів, що підлягають застосуванню під час підготовки й прийняття регуляторних та індивідуальних актів. Формування балансу інтересів повинно відбуватися насамперед на адміністративній стадії, а не зводитися до його подальшої корекції в межах судового контролю.

По-перше, доцільним є законодавче закріплення обов'язку проведення структурованої перевірки пропорційності у разі зміни механізмів підтримки ВДЕ або процедур, що істотно впливають на порядок розрахунків чи доступ до мереж. Така перевірка має бути відображена у мотивувальній частині рішення та охоплювати: визначення легітимної мети втручання; оцінку придатності обраного заходу; встановлення відсутності менш обтяжливих альтернатив; співвідношення між публічною метою і наслідками для суб'єктів господарювання. Європейський стандарт справедливого балансу, сформульований у рішенні Європейського суду з прав людини у справі *Sporrong and Lönnroth v. Sweden*, прямо пов'язує допустимість втручання з недопущенням покладення на особу індивідуального й надмірного тягара [184]. Відтак імплементація тесту пропорційності на адміністративній стадії є логічним продовженням міжнародно-правових зобов'язань України.

По-друге, у матеріальному законодавстві має бути чітко визначено принцип недопустимості ретроспективної або фактично ретроспективної зміни істотних умов підтримки без встановлення перехідного механізму та належної правової форми такого втручання. Орієнтиром виступає преамбула Directive (EU) 2018/2001 (29), у якій наголошено на необхідності забезпечення стабільності та передбачуваності політики підтримки й уникнення частих або ретроспективних змін, здатних вплинути на інвестиційні рішення. Врахування цього підходу має отримати нормативне закріплення як елемент принципу правової визначеності у сфері ВДЕ [173].

По-третє, доцільно передбачити механізми внутрішньоадміністративного перегляду рішень, що істотно впливають на

розрахунки або інші ключові параметри підтримки. Такий інструмент забезпечує можливість оперативного усунення помилок чи дисбалансів до виникнення судового спору та сприяє підвищенню ефективності адміністративної процедури [159; 188; 220].

По-четверте, з урахуванням статті 16f Directive (EU) 2023/2413 національне законодавство має чітко визначити межі застосування презумпції переважаючого публічного інтересу у сфері відновлюваної енергетики [174]. Навіть за наявності такої презумпції адміністрація зобов'язана належно мотивувати рішення та обґрунтовувати його відповідність принципу пропорційності. Інакше презумпція втрачає зміст правового інструмента і перетворюється на формальне посилення.

По-п'яте, потребує нормативного закріплення мінімальний стандарт мотивування рішень у сфері ВДЕ: зазначення правової підстави, чітке формулювання мети втручання, аналіз альтернатив та оцінка наслідків для суб'єктів господарювання. Такий підхід узгоджується з критеріями перевірки рішень суб'єктів владних повноважень, визначеними статтею 2 Кодексу адміністративного судочинства України, а також із принципом пропорційності, закріпленим у статті 5(4) Treaty on European Union [44; 227].

Отже, удосконалення механізму балансування інтересів у сфері відновлюваної енергетики потребує процедурної конкретизації принципів пропорційності, правової визначеності та належного мотивування. Нормативне закріплення цих стандартів здатне підвищити передбачуваність регулювання та забезпечити узгодження публічних цілей енергетичної політики з майновими інтересами суб'єктів господарювання на засадах верховенства права.

3.3. Цифрові інструменти як елемент удосконалення адміністративно-правового механізму захисту прав суб'єктів господарювання у сфері альтернативної енергетики

Цифровізація адміністративної діяльності у сфері альтернативної енергетики має розглядатися як зміна юридичної форми реалізації владних повноважень. Йдеться не лише про використання електронних засобів комунікації чи документообігу, а й про таку організацію процедури, за якої юридично значущий результат – адміністративний акт, протокол, реєстровий запис, розрахунковий показник – формується або остаточно фіксується в інформаційній системі. Саме цей результат набуває значення юридичного факту, що впливає на виникнення, зміну чи припинення прав та обов'язків суб'єкта господарювання [139].

У сфері відновлюваної енергетики до таких цифрових інструментів належать: електронна торгова система аукціонів з розподілу квот підтримки [103]; реєстр гарантій походження електричної енергії з відновлюваних джерел [102]; цифрові процедури комерційного обліку електричної енергії [106]. У кожному із зазначених випадків саме дані, сформовані та зафіксовані в інформаційній системі, визначають обсяг майнових прав та обов'язків суб'єкта господарювання.

Юридична оцінка таких механізмів має здійснюватися в межах загальної процесуальної моделі, встановленої Законом України «Про адміністративну процедуру» від 17.02.2022 № 2073-IX (далі – ЗАП) [92]. Саме ЗАП закріплює базові вимоги належного адміністрування, що поширюються на будь-яку форму реалізації владних повноважень, незалежно від того, чи здійснюється вона в традиційному, чи в цифровому середовищі.

Відповідно до ст. 4 ЗАП адміністративна процедура ґрунтується на принципах верховенства права, законності, пропорційності, обґрунтованості, відкритості та своєчасності. Стаття 18 ЗАП гарантує особі право на ефективний засіб правового захисту, а ст. 51 – право на участь у

провадженні та доступ до матеріалів адміністративної справи, у тому числі якщо вони ведуться в електронній формі [92]. Зазначені положення утворюють нормативний критерій, за яким має оцінюватися правомірність цифрових процедур у сфері ВДЕ.

ЗАП формує універсальний процесуальний каркас цифрового адміністративного провадження. Так, подання заяви в електронній формі допускається законом (ст. 39), а її реєстрація підтверджується автоматичним повідомленням (ст. 41) [92]. Фіксація подання та реєстрації в цифровому середовищі набуває значення юридичного факту, з яким пов'язується початок перебігу строків розгляду справи.

Право особи на доступ до матеріалів адміністративної справи поширюється і на випадки, коли такі матеріали існують у вигляді електронних даних (ст. 51). Водночас доказами у провадженні можуть бути дані національних електронних інформаційних ресурсів (ст. 53) [92]. Отже, закон визнає електронні дані елементом доказової бази та складником адміністративної справи.

Частина друга ст. 69 ЗАП допускає автоматичний режим прийняття адміністративного акта у випадках, прямо передбачених законом. Стаття 70 визначає можливість електронної форми адміністративного акта, а ст. 74 – правила його доведення до відома адресата, що має безпосереднє значення для реалізації права на оскарження. Стаття 81 передбачає подання скарги в електронній формі [92]. Таким чином, ЗАП забезпечує процесуальну завершеність цифрового провадження від ініціювання до оскарження.

Разом із тим, загальний характер зазначеного регулювання зумовлює відсутність спеціальних вимог до формування і збереження цифрового адміністративного результату в галузевих процедурах. Закони України «Про електронні документи та електронний документообіг» [99], «Про електронну ідентифікацію та електронні довірчі послуги» [100] та «Про публічні електронні реєстри» [122] визначають юридичну силу електронної інформації та організаційні засади функціонування реєстрів, але не

встановлюють мінімального процесуального стандарту формування та фіксації цифрового результату як елемента адміністративної справи. Кодекс адміністративного судочинства України визнає електронні докази (ст. 99) [44], проте регламентує їх використання у судовому провадженні і не визначає складу електронних даних, які мають створюватися адміністративним органом для забезпечення можливості перевірки рішення.

У сфері ВДЕ цифровий результат має підвищене майнове значення: він може визначати переможця аукціону та обсяг державної підтримки; формувати оборотоздатний реєстровий актив – гарантію походження; встановлювати грошові зобов'язання через розрахунок небалансів; визначати можливість приєднання до мережі. За таких умов право на ефективний захист передбачає не лише можливість формального оскарження, а й здатність особи перевірити порядок формування цифрового результату [44; 49; 92].

Вимога правової визначеності як складова принципу верховенства права (стаття 8 Конституції України) [49] у практиці Конституційного Суду України розкривається через критерії ясності та передбачуваності правового регулювання [136]. Передбачуваність означає можливість особи завчасно усвідомити юридичні наслідки своєї поведінки та розраховувати на стабільність правового режиму. В умовах цифровізації адміністративної діяльності цей стандарт набуває додаткового виміру: визначеність має стосуватися не лише змісту нормативного припису, а й процедури формування, фіксації та перевірки цифрового результату, який породжує юридичні наслідки.

Стратегічні орієнтири цифрової трансформації публічного управління сформульовані у документі «Стратегія реформи “Адміністративні послуги та їх цифровізація”», у якому визначено перехід до моделі цифрового уряду, заснованого на даних, інтеперабельності та безпеці, передбачено формування екосистеми електронних послуг і забезпечення мультиканального доступу (С. 10–15, 18–27) [142]. Документ має

стратегічний характер і не встановлює норм прямої дії, однак він відображає концепцію організації цифрового публічного управління, в межах якої процесуальні гарантії повинні забезпечуватися незалежно від того, чи здійснюються повноваження у традиційній чи електронній формі.

З огляду на це, удосконалення адміністративно-правового механізму захисту прав суб'єктів господарювання у сфері відновлюваної енергетики в умовах цифровізації потребує нормативного закріплення вимоги перевірюваності цифрового результату. Йдеться про визначення складу електронної справи, обов'язковість фіксації процедурних дій та часових міток, забезпечення доступу до релевантних даних, а також встановлення адміністративного порядку виправлення технічних і алгоритмічних помилок. Лише за наявності таких гарантій цифрові інструменти виконуватимуть не тільки функцію оптимізації управління, а й функцію забезпечення та захисту прав суб'єктів господарювання.

Аукціонний розподіл квот підтримки. Аукціонний механізм державної підтримки виробників електричної енергії з відновлюваних джерел закріплено у статті 9-3 Закону України «Про альтернативні джерела енергії» [94]. Відповідно до цієї норми підтримка надається за результатами конкурентного відбору, а строк дії договору про підтримку становить двадцять років. Отже, результат аукціону зумовлює виникнення довгострокових майнових прав та обов'язків суб'єкта господарювання.

Процедурні аспекти проведення аукціонів визначені постановою Кабінету Міністрів України від 27.12.2019 № 1175 [103]. Відповідно до пункту 2 Порядку адміністратором електронної торгової системи визначено акціонерне товариство «Прозорро.Продажі». Порядок встановлює обов'язкову електронну форму проведення аукціонів, автоматизовану реєстрацію учасників, подання цінових пропозицій і їх ранжування за встановленими критеріями, а також автоматичне формування протоколу результатів торгів (пункти 41–45, 47–48) [103].

Отже, визначення переможця та оформлення результатів здійснюються із застосуванням інформаційної системи за наперед визначеними алгоритмами. Юридично значущим є не лише сам протокол як підсумковий документ, а й цифрова послідовність дій, що зумовила його формування. Саме вона відображає перебіг процедури, забезпечує об'єктивність результату та створює підстави для його подальшої перевірки.

За таких умов перевірка правомірності результату не може обмежуватися лише формальною відповідністю протоколу вимогам Порядку. Вирішальним є можливість відтворити логіку формування результату, зокрема:

- момент подання пропозиції та її фіксацію системою;
- послідовність зміни ставок (за наявності відповідного формату аукціону);
- алгоритм ранжування пропозицій;
- незмінність та автентичність протоколу результатів;
- відсутність втручання у цифрові дані після завершення аукціону.

Водночас Порядок № 1175 не містить спеціальних приписів щодо мінімального переліку електронних даних, які підлягають обов'язковій фіксації та збереженню як елемент гарантії перевірюваності процедури [103]. У ньому не визначено склад журналів подій, строки їх зберігання, порядок доступу учасника до технічних записів, а також окремий адміністративний механізм оперативного реагування на технічну чи алгоритмічну помилку, яка могла вплинути на результат аукціону.

За відсутності такого регламенту перевірка правильності формування результату фактично переноситься у площину судового контролю. У сфері інвестиційних правовідносин, де рішення має довгострокові наслідки, така модель не завжди забезпечує оперативність та ефективність захисту.

З огляду на те, що річні квоти підтримки встановлюються розпорядженнями Кабінету Міністрів України [26], електронний аукціон є складовою багаторівневої моделі державного регулювання, у межах якої

цифровий результат безпосередньо визначає доступ до механізму підтримки. Вимоги правової визначеності, що впливають зі статті 8 Конституції України, поширюються і на порядок формування цифрового результату [49].

Реєстр гарантій походження. Інститут гарантій походження закріплено у статті 67-1 Закону України «Про ринок електричної енергії» [124]. Запровадження цього інституту відповідає статті 19 Директиви (ЄС) 2018/2001 [173]. Порядок функціонування реєстру затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 27.02.2024 № 227 [102]. Реєстр ведеться в електронній формі; видача, передача, погашення та анулювання гарантій здійснюються шляхом внесення записів до системи. Внесення або зміна запису в реєстрі є юридично значущим результатом, що має індивідуалізований характер та безпосередньо впливає на майнові інтереси суб'єкта господарювання.

Разом з тим, Порядок № 227 не визначає мінімального складу електронних даних, які мають зберігатися для цілей перевірки законності формування запису, не встановлює вимог до журналювання дій у системі, строків зберігання технічних записів та окремого порядку оперативного виправлення технічної помилки [102].

Формальне існування права на судовий захист (стаття 55 Конституції України) саме по собі не гарантує ефективності захисту у випадку, коли спір пов'язаний із технічною або алгоритмічною помилкою в цифровій системі [49]. У праві Європейського Союзу право на ефективний засіб правового захисту закріплено у статті 47 Хартії основних прав ЄС, що передбачає реальну можливість оскарження рішень, які мають правові наслідки [167].

Комерційний облік електричної енергії та фінансове врегулювання небалансів. Правові засади комерційного обліку електричної енергії визначені Кодексом комерційного обліку електричної енергії, затвердженим постановою НКРЕКП від 14.03.2018 № 311 [106]. Зазначений нормативно-правовий акт встановлює організаційні та технологічні вимоги до формування, передавання, обробки та використання даних комерційного

обліку, які застосовуються в межах функціонування ринку електричної енергії.

Відповідно до статті 70 Закону України «Про ринок електричної енергії» небаланси електричної енергії підлягають фінансовому врегулюванню. Розмір грошових зобов'язань учасників ринку визначається з урахуванням даних комерційного обліку та порядку їх застосування під час здійснення розрахунків. Таким чином, юридичні наслідки у вигляді грошових вимог ґрунтуються на відомостях, сформованих та оброблених у відповідних інформаційних системах [124].

За цих умов юридично значущим результатом є не лише підсумковий розрахунок небалансів як такий, а й сформований масив первинних і зведених даних комерційного обліку, що покладається в основу визначення грошових зобов'язань. Саме ці цифрові дані зумовлюють обсяг майнового обтяження суб'єкта господарювання та визначають його фінансовий стан у відповідному розрахунковому періоді.

Зазначений підхід знаходить підтвердження і в судовій практиці. У постанові Об'єднаної палати Касаційного господарського суду від 17.11.2023 у справі № 910/12832/21 наголошено на необхідності забезпечення правової визначеності щодо наявності або відсутності небалансів у відповідні розрахункові періоди, а також щодо належності обраного способу захисту [90]. Фактично, предмет спору концентрується навколо правильності формування та застосування розрахункових показників, що мають цифрову природу.

У процедурному вимірі це породжує низку системних ризиків.

По-перше, доступ учасника ринку до первинних даних комерційного обліку та інформації про порядок їх обробки може бути обмеженим або фрагментарним, що ускладнює самостійну перевірку правильності сформованого розрахунку.

По-друге, чинне регулювання не встановлює чітко визначеного процесуального стандарту збереження, архівування та відтворення цифрових

даних, які покладені в основу фінансового врегулювання. Відсутність нормативно закріплених вимог до журналювання дій, часових міток та історії зміни даних знижує рівень перевірюваності цифрового результату.

По-третє, спеціальна позасудова процедура оперативного перегляду або коригування розрахунку небалансів у разі виявлення технічної чи алгоритмічної помилки нормативно не виокремлена як самостійна стадія. За таких умов суб'єкт господарювання фактично змушений оскаржувати фінансовий результат уже після виникнення грошового зобов'язання, що може призводити до істотного та потенційно непропорційного майнового навантаження.

З огляду на те, що грошові вимоги формуються на підставі цифрових даних, їх процесуальна перевірюваність має бути забезпечена на рівні спеціального регулювання. Йдеться не про підміну судового контролю, а про нормативне закріплення мінімальних вимог до фіксації, збереження та відтворення даних комерційного обліку, а також про визначення порядку оперативного адміністративного реагування на технічні помилки, які безпосередньо впливають на обсяг майнових зобов'язань суб'єкта господарювання. Лише за наявності таких процесуальних гарантій цифрова модель фінансового врегулювання небалансів відповідатиме вимогам правової визначеності та ефективного захисту прав учасників ринку.

Приєднання до електричних мереж: цифрова форма адміністративної процедури та гарантії захисту прав. Порядок приєднання об'єктів електроенергетики до електричних мереж визначається Кодексом системи передачі, затвердженим постановою НКРЕКП від 14.03.2018 № 309 та Кодексом систем розподілу, затвердженим постановою НКРЕКП від 14.03.2018 № 310 [108]. Зазначені нормативно-правові акти встановлюють порядок подання заяви про приєднання, строки її розгляду, вимоги до визначення технічних умов, умови укладення договору про приєднання та підстави для мотивованої відмови.

Розгляд заяви про приєднання має характер адміністративної процедури, результатом якої є індивідуальне владне рішення – надання технічних умов, укладення договору або відмова у приєднанні. Такий результат безпосередньо визначає можливість реалізації суб'єктом господарювання права на здійснення діяльності з виробництва електричної енергії, а відтак має істотне майнове значення.

У практиці застосування зазначених кодексів значна частина процедурних дій, пов'язаних із поданням заяв, обміном документами та фіксацією результатів розгляду, здійснюється із використанням електронних засобів обміну інформацією та відповідних інформаційних систем операторів систем передачі та розподілу. За таких умов юридично значущий результат – зокрема визначення технічних умов або фіксація відмови – формується та закріплюється у цифровому середовищі.

Водночас галузеві кодекси не встановлюють спеціальних процесуальних вимог до цифрової фіксації етапів розгляду заяви про приєднання. Ними не визначено мінімальний склад електронних даних, які мають зберігатися як елемент адміністративної справи, не врегульовано вимоги до журналювання дій у системі, фіксації часових міток, історії зміни статусу заяви, а також не передбачено окремого порядку внутрішнього перегляду рішення у разі виявлення технічної чи алгоритмічної помилки.

За таких умов процесуальна перевірюваність формування результату значною мірою залежить від внутрішніх регламентів оператора системи, що не мають статусу нормативно визначених гарантій для заявника. Відсутність чітко встановлених вимог до структури та збереження електронної справи ускладнює реалізацію права особи на доступ до матеріалів провадження та ефективне оскарження прийнятого рішення.

Судова практика також підтверджує значення процедурної визначеності у сфері приєднання до електричних мереж. Так, у постанові Верховного Суду від 18.12.2019 у справі № 369/2233/17 предметом розгляду була правомірність відмови у приєднанні до електричних мереж та видачі

технічних умов на приєднання, і Верховний Суд, залишивши без змін рішення судів попередніх інстанцій, виходив із того, що відмова відповідача не була обґрунтована належною процедурною перевіркою вимог законодавства [76]. Це свідчить про те, що формальне дотримання процедури не виключає необхідності забезпечення можливості перевірки послідовності та обґрунтованості формування рішення, яке має майнові наслідки для суб'єктів господарювання.

З урахуванням положень Закону України «Про адміністративну процедуру» від 17.02.2022 № 2073-IX, який гарантує право особи на участь у процедурі та доступ до матеріалів адміністративної справи (статті 18, 51), цифрова форма здійснення приєднання має супроводжуватися нормативно визначеними вимогами до фіксації, збереження та відтворення електронних даних, що підтверджують хід розгляду заяви [92].

Крім того, доцільним є передбачення спеціального адміністративного механізму перегляду рішення або виправлення технічної помилки до звернення до суду. Такий механізм має бути спрямований не на повторний розгляд справи по суті, а на усунення можливих технічних або алгоритмічних похибок, які вплинули на результат.

Узагальнення та напрями вдосконалення процесуального режиму цифрових процедур у сфері альтернативної енергетики. Проведений аналіз свідчить, що у сфері альтернативної енергетики сформовано нормативні передумови для використання електронних інструментів під час здійснення владних повноважень (аукціони, реєстр гарантій походження, системи комерційного обліку) [102; 103; 106]. Водночас чинне регулювання має фрагментарний характер і не утворює цілісного процесуального режиму цифрових адміністративних процедур. Основна проблема полягає в тому, що юридично значущий результат у таких процедурах формується або фіксується в інформаційній системі та безпосередньо впливає на права й обов'язки суб'єкта господарювання, однак спеціальні приписи щодо його правового статусу, порядку формування, збереження, доказового значення та

механізму перевірки відсутні або розпорошені в різних нормативних актах. Це створює прогалину у процесуальному регулюванні, яка набуває особливої ваги з огляду на вимоги правової визначеності як складової принципу верховенства права [49].

Таким чином, станом на сьогодні можна констатувати відсутність нормативно завершеної моделі перевірюваності цифрового адміністративного результату у сфері альтернативної енергетики.

Йдеться насамперед про невизначеність: моменту виникнення правового наслідку в цифровій процедурі; складу та обов'язковості фіксації електронних даних; порядку доступу учасника до технічної інформації; адміністративного механізму виправлення технічних або алгоритмічних помилок.

Разом із тим, законодавець уже здійснює спробу частково врегулювати проблемні питання у цій сфері. Так, проєкт Закону України № 14271 «Про внесення змін до деяких законів України щодо імплементації законодавства Європейського Союзу у сфері відновлюваних джерел енергії» (зареєстрований 03.12.2025) передбачає доповнення Закону України «Про альтернативні джерела енергії» новим розділом III¹ «Проєкт відновлюваної енергетики» (статті 14²–14¹⁰) [129]. Запропоновані положення спрямовані на деталізацію процедур реалізації проєктів ВДЕ, у тому числі в аспекті цифрового супроводу дозвільних та реєстраційних дій.

З аналізу тексту проєкту вбачається, що:

– стаття 14² визначає поняття проєкту відновлюваної енергетики, встановлює спеціальний порядок його реалізації, скорочені строки розгляду та передбачає застосування принципу мовчазної згоди у разі неприйняття рішення у визначений строк;

– у межах цієї ж статті передбачено використання електронної форми взаємодії та видачу документів дозвільного характеру з використанням інформаційних систем;

- стаття 14³ запроваджує інститут контактного органу та механізм координації між компетентними органами;
- стаття 14⁴ передбачає формування та оприлюднення посібника процедур;
- статті 14⁵–14⁹ передбачають встановлення граничних строків проходження дозвільних та погоджувальних процедур для проєктів відновлюваної енергетики, диференційованих залежно від типу об'єкта, його потужності та технічних характеристик [129].

Отже, проєкт дійсно детально регламентує строки, організацію взаємодії та механізми координації, у тому числі із застосуванням електронних засобів. Водночас детальний аналіз статей 14²–14¹⁰ не виявляє норм, які б визначали правовий статус результату, сформованого в електронній системі (зокрема у випадку настання мовчазної згоди), як індивідуального адміністративного рішення із встановленими реквізитами та юридичною силою; встановлювали обов'язкові вимоги до формування та збереження електронної справи з фіксацією часу подання заяви, її реєстрації, зміни статусу та впливу строків; передбачали спеціальний адміністративний порядок перегляду або виправлення цифрового результату у разі технічної чи алгоритмічної помилки; визначали процесуальні правила обчислення строків у цифровому провадженні (момент подання заяви, момент її реєстрації, момент настання правового наслідку мовчазної згоди). За відсутності такої регламентації зберігається ризик невизначеності щодо моменту виникнення права, доказового значення електронних записів та меж адміністративного виправлення помилок. Фактично, організаційна оптимізація процедур випереджає процесуальне забезпечення їх перевірюваності.

Європейський підхід підтверджує, що спрощення та цифровізація процедур не усувають необхідності збереження процесуальних гарантій. Стаття 16 Directive (EU) 2018/2001 передбачає оптимізацію та прискорення процедур для проєктів з відновлюваних джерел енергії, однак не звільняє держави від обов'язку забезпечити їх прозорість і передбачуваність [173].

Водночас стаття 22 Regulation (EU) 2016/679 закріплює право особи на втручання людини та оскарження рішення, що ґрунтується виключно на автоматизованій обробці й має правові наслідки [213]. У сукупності ці положення відображають загальний принцип права Європейського Союзу: автоматизація адміністративного результату не звільняє публічну адміністрацію від обов'язку забезпечити його законність, обґрунтованість і перевірюваність.

Отже, цифровізація у сфері відновлюваної енергетики перебуває на етапі інституційного становлення, що ще не досяг рівня процесуальної завершеності. Вдосконалення законопроекту № 14271 доцільно здійснювати шляхом доповнення розділу III¹ нормами, які б визначали статус цифрового результату як індивідуального адміністративного рішення, встановлювали обов'язкові вимоги до ведення електронної справи та передбачали адміністративний порядок перегляду результатів, сформованих в інформаційній системі [129]. Лише за наявності таких положень електронні інструменти можуть бути інтегровані у повноцінний адміністративно-процедурний механізм захисту прав суб'єктів господарювання у сфері альтернативної енергетики, який відповідатиме вимогам правової визначеності, ефективності захисту та належного адміністрування.

Висновки до розділу 3

У підрозділі 3.1 встановлено нормативний зміст і юридичний статус європейських стандартів адміністративно-правового захисту у сфері відновлюваної енергетики для України. Показано, що такі стандарти мають не декларативний, а регулятивний характер: вони закріплюються в енергетичному *acquis* ЄС та *acquis* Енергетичного Співтовариства й задають обов'язкові орієнтири для організації дозвільних процедур, визначення меж адміністративної дискреції, забезпечення правової визначеності та

ефективних засобів оскарження. Наголошено, що міжнародно-правовою підставою їх урахування є участь України в Енергетичному Співтоваристві та інкорпорація ключових актів відновлюваного *acquis* (насамперед положень про дозвільні процедури, передбачених Директивою (ЄС) 2018/2001), тоді як документи Європейської Комісії методичного характеру виконують допоміжну, тлумачну функцію й не підміняють норм обов'язкової сили.

На цій основі сформульовано зміст «процедурного стандарту» у сфері ВДЕ як взаємопов'язаної сукупності вимог: (1) організаційна єдність дозвільного провадження та його концентрація через єдиний контактний пункт; (2) строковість як юридично зобов'язуюча характеристика адміністративної процедури, спрямована на захист легітимних очікувань інвестора; (3) прозорість критеріїв, належне мотивування та перевірюваність адміністративного результату; (4) межі процедурного спрощення, зумовлені принципом пропорційності; (5) інституційна незалежність регулятора як передумова стабільності та передбачуваності ринкових умов (у руслі вимог Директиви (ЄС) 2019/944); (6) процедурна легітимність екологічно значущих рішень, що спирається на стандарти участі громадськості й доступу до правосуддя за Орхуською конвенцією. Обґрунтовано, що в європейській моделі ці елементи не існують ізольовано, а утворюють єдину процесуальну конструкцію, яка забезпечує передбачуваність інвестиційного циклу та реальність захисту прав суб'єктів господарювання.

Водночас доведено, що основні можливості імплементації для України мають передусім процедурний вимір: проблемність полягає не стільки у відсутності регулювання, скільки у фрагментарності та інституційній незавершеності національної моделі «повного циклу» ВДЕ-проєкту. Наявні механізми (загальні принципи Закону України «Про адміністративну процедуру», строкові орієнтири законодавства про адміністративні послуги та дозвільну систему, судовий контроль за КАС України, екологічні процедури за Законом про ОВД) не поєднані в інтегроване провадження, здатне гарантувати координацію, строкову визначеність і оперативне

усунення процесуальних відхилень. У зв'язку з цим обґрунтовано напрями подальшого законодавчого доопрацювання (з урахуванням законопроекту № 14271): інституціоналізація контактного органу саме як процесуального координатора єдиного провадження; визначення юридичних наслідків порушення інтегрованих строків і процедурного статусу відповідної бездіяльності; обов'язкова процесуальна фіксація результату при застосуванні мовчазної згоди; запровадження внутрішньоадміністративного засобу оперативного реагування поряд із судовим контролем; установлення чітких стандартів мотивування та балансування інтересів при застосуванні презумпції переважного суспільного інтересу (з урахуванням вимог пропорційності та екологічних гарантій).

У підрозділі 3.2 обґрунтовано, що забезпечення балансу публічних і приватних інтересів у сфері альтернативної енергетики є стрижневим (системоутворюючим) елементом адміністративно-правового механізму захисту прав суб'єктів господарювання. Доведено, що публічний інтерес, у тому числі за умов воєнного стану, не має самодостатнього характеру і не може підміняти собою правові межі здійснення владних повноважень: він реалізується виключно у формах і способах, визначених Конституцією України, з урахуванням гарантій права власності та засад верховенства права. У такий спосіб баланс інтересів розкрито як юридичний критерій допустимості втручання, а не як декларативне посилення на «державну потребу».

На підставі статті 1 Першого протоколу до Конвенції та практики ЄСПЛ конкретизовано зміст міжнародного стандарту оцінки втручання в майнову сферу. Показано, що вимога «справедливого балансу» означає заборону покладення на особу індивідуального й надмірного тягаря, а отже – потребує співмірності між публічною метою та майновими наслідками для конкретного суб'єкта. Окремо обґрунтовано значення легітимних очікувань як охоронюваного елемента майнового інтересу за наявності достатньо визначеної правової основи. У праві Європейського Союзу відповідні

підходи отримують нормативну конкретизацію через принцип пропорційності та вимоги правової визначеності і захисту легітимних очікувань, що у сфері режимів підтримки ВДЕ набувають особливої ваги з огляду на інвестиційний характер таких правовідносин.

Встановлено, що в Україні фактичне врівноваження інтересів у зазначеній сфері здебільшого здійснюється у судовій площині – після виникнення конфлікту. Аналіз практики Верховного Суду у справах щодо розрахунків за «зеленим» тарифом засвідчив наявність дієвих засобів відновлення порушеного майнового еквіваленту, однак водночас виявив прогалину на рівні спеціального регулювання: відсутність нормативно закріпленої процедури попередньої перевірки пропорційності регуляторних рішень та оцінки їх впливу на легітимні очікування суб'єктів господарювання. Унаслідок цього тягар забезпечення балансу інтересів переноситься на стадію судового контролю, який за своєю природою має коригувальну, а не первинну (формуючу) функцію.

З огляду на викладене обґрунтовано необхідність інституціоналізації балансу публічних і приватних інтересів на адміністративній стадії прийняття рішень у сфері ВДЕ. Йдеться про нормативне закріплення обов'язку застосування структурованого тесту пропорційності при прийнятті актів, що істотно впливають на майнову сферу та інвестиційну здійсненність проєктів; про встановлення запобіжників від ретроспективного (або фактично ретроспективного) втручання в істотні умови підтримки без належної правової форми та перехідних механізмів; а також про підвищення стандартів мотивування відповідних рішень із відображенням мети, альтернатив і прогнозованих наслідків. Такий підхід переводить баланс інтересів із площини постфактумного судового виправлення у площину превентивного адміністративного захисту та посилює правову визначеність регулювання у сфері альтернативної енергетики.

У підрозділі 3.3 обґрунтовано, що цифровізація адміністративної діяльності у сфері альтернативної енергетики має розглядатися як зміна

юридичної форми реалізації владних повноважень, а не як технічне вдосконалення процедурного інструментарію. Встановлено, що в умовах застосування інформаційних систем юридично значущий результат – протокол аукціону, реєстровий запис, розрахунок небалансів, рішення щодо приєднання – формується або остаточно фіксується у цифровому середовищі та набуває значення юридичного факту, з яким закон пов'язує виникнення, зміну чи припинення прав та обов'язків суб'єктів господарювання. Доведено, що належність і завершеність процесуального оформлення такого результату є необхідною передумовою реальності адміністративно-правового захисту в умовах цифрового публічного адміністрування.

Здійснено системний аналіз співвідношення загальних положень Закону України «Про адміністративну процедуру» з галузевими нормативними актами, що регламентують цифрові механізми у сфері ВДЕ. Показано, що принципи верховенства права, законності, пропорційності, обґрунтованості, а також гарантії участі особи у провадженні та доступу до матеріалів адміністративної справи поширюються і на цифрову форму здійснення повноважень. Разом з тим встановлено, що чинне законодавство, визнаючи допустимість електронної форми акта та автоматизованого прийняття рішення у передбачених законом випадках, не формує спеціального процесуального режиму цифрового адміністративного результату у галузевих процедурах ВДЕ. Відсутність нормативно визначених вимог до структури електронної справи, фіксації процедурних дій, збереження та відтворюваності цифрових даних зумовлює прогалину у забезпеченні перевірюваності прийнятого рішення.

На підставі аналізу аукціонного розподілу квот підтримки, функціонування реєстру гарантій походження, процедур комерційного обліку та фінансового врегулювання небалансів, а також порядку приєднання до електричних мереж встановлено наявність спільної ознаки: електронна форма здійснення відповідних управлінських дій нормативно закріплена,

однак порядок формування, фіксації та перевірки цифрового результату не набув належної процесуальної визначеності. За таких умов гарантії захисту прав суб'єктів господарювання набувають переважно постфактум характеру, оскільки з'ясування правильності формування цифрового результату фактично переноситься у площину судового контролю, що не завжди забезпечує оперативність і повноту відновлення порушеного права.

У контексті аналізу положень законопроекту № 14271 сформульовано напрями подальшого вдосконалення адміністративно-правового механізму захисту прав у сфері альтернативної енергетики. Обґрунтовано доцільність нормативного закріплення статусу цифрового результату як індивідуального адміністративного рішення з визначеними реквізитами та юридичною силою; встановлення обов'язкових вимог до ведення електронної адміністративної справи, фіксації часових міток і журналювання процедурних подій; а також запровадження адміністративного порядку виправлення технічних чи алгоритмічних помилок до звернення до суду. Зроблено висновок, що лише за умови такого нормативного оформлення цифрові інструменти можуть бути інтегровані у цілісний адміністративно-правовий механізм, спроможний забезпечити належний рівень правової визначеності та ефективний захист прав суб'єктів господарювання у сфері альтернативної енергетики.

ВИСНОВКИ

У дисертації здійснено комплексний аналіз теоретико-методологічних засад, норм адміністративного законодавства та практики реалізації адміністративної діяльності суб'єктами публічної адміністрації у сфері альтернативної енергетики, у результаті чого досліджено особливості адміністративно-правового механізму захисту прав суб'єктів господарювання у зазначеній сфері. Проаналізовано ефективність правових та організаційних інструментів забезпечення прав і законних інтересів суб'єктів господарювання у сфері альтернативної енергетики, виявлено проблеми взаємодії бізнесу з органами публічної влади, а також сформовано авторське бачення напрямів удосконалення адміністративно-правового регулювання та розвитку партнерських взаємовідносин між державою і суб'єктами господарювання в умовах енергетичної трансформації України.

За результатами дослідження сформульовано такі науково-практичні висновки:

1. Визначено зміст, види та особливості прав суб'єктів господарювання у сфері альтернативної енергетики як об'єкта адміністративно-правового захисту, а також з'ясовано їх місце у системі публічно-правових відносин. Обґрунтовано, що зазначені права мають публічно-правову природу, оскільки формуються, реалізуються та зазнають обмежень у межах публічного адміністрування та перебувають у тісному функціональному зв'язку з владними повноваженнями органів публічної адміністрації. Подальшого розвитку набули наукові положення щодо класифікації прав суб'єктів господарювання у сфері альтернативної енергетики, уточнення їх змістовних ознак та виявлення особливостей, зумовлених підвищеною регуляторною залежністю, довгостроковим інвестиційним характером відповідної діяльності та зростаючим публічним інтересом до результатів функціонування альтернативної енергетики як стратегічно важливої сфери публічного адміністрування.

2. Досліджено систему та зміст принципів адміністративно-правового захисту прав суб'єктів господарювання у сфері альтернативної енергетики, а також визначено їх роль у формуванні та функціонуванні відповідного адміністративно-правового механізму. Удосконалено систему таких принципів шляхом їх теоретичного уточнення, систематизації та узгодження з особливостями альтернативної енергетики як сфери публічно-правового регулювання, що поєднує економічні, екологічні та безпекові публічні інтереси. Поглиблено наукові уявлення про функціональне призначення принципів адміністративно-правового захисту, які виступають не лише нормативними орієнтирами, а й методологічною основою побудови та реалізації адміністративно-правового механізму захисту прав суб'єктів господарювання, забезпечуючи його цілісність, узгодженість і спрямованість на реальне гарантування прав у сфері альтернативної енергетики.

3. Вперше сформовано авторське поняття адміністративно-правового механізму захисту прав суб'єктів господарювання у сфері альтернативної енергетики та розкрито його структурні елементи з установленням їх функціонального та ієрархічного взаємозв'язку. Запропоновано розглядати зазначений механізм як цілісну, внутрішньо узгоджену систему нормативно-правових, інституційних, процедурних та захисних (ремедійних) складових, взаємодія яких забезпечує реальність, ефективність і гарантованість прав суб'єктів господарювання в умовах публічного адміністрування альтернативної енергетики. Уперше обґрунтовано функціонально-ієрархічну побудову адміністративно-правового механізму захисту прав у цій сфері, що дозволило визначити місце кожного його елемента в загальній системі захисту прав та створити теоретико-правову основу для подальшого аналізу практики реалізації і напрямів удосконалення відповідного механізму.

4. У роботі здійснено комплексний аналіз нормативно-правових засад адміністративно-правового захисту прав суб'єктів господарювання у сфері альтернативної енергетики в Україні, що дозволив не лише систематизувати багаторівневу структуру відповідного нормативного регулювання, а й

виявити типові прогалини та колізії, пов'язані з фрагментарністю правового масиву, нечіткістю меж регуляторної дискреції, дефектами техніки внесення змін до підзаконних актів і неузгодженістю загальних та спеціальних регуляторних режимів. На цій основі обґрунтовано напрями їх усунення, які полягають у підвищенні якості нормативного делегування повноважень публічній адміністрації та Регулятору, забезпеченні процедурної повноти й передбачуваності регуляторних рішень, дотриманні належної нормопроектувальної дисципліни та посиленні стандартів правової визначеності як ключової умови ефективного адміністративно-правового захисту прав суб'єктів господарювання у сфері альтернативної енергетики.

5. Визначено систему суб'єктів публічної адміністрації та інших уповноважених органів, які здійснюють захист прав суб'єктів господарювання у сфері альтернативної енергетики в Україні, та розкрито їх компетенцію через функціонально-компетенційні критерії й чотирирівневу модель інституційної архітектури (політико-нормативний рівень; спеціальне регулювання і нагляд НКРЕКП; дозвільно-контрольне врядування; ринково-інфраструктурні суб'єкти). Це дозволило ідентифікувати носіїв повноважень, від рішень і процедурних дій яких залежить доступ до ринку, мереж, реєстрово-облікових режимів та механізмів державної підтримки, а також встановити критерії належного адресата вимоги і належного відповідача у разі порушення прав.

6. Охарактеризовано адміністративні процедури та процесуальні гарантії захисту прав суб'єктів господарювання у сфері альтернативної енергетики як ключовий процедурний елемент адміністративно-правового механізму захисту, що забезпечує трансформацію матеріальних прав у процедурно гарантовані юридичні позиції суб'єктів господарювання. З особливим акцентом розкрито їх функціонування у дозвільній, ліцензійно-регуляторній і контрольно-наглядовій діяльності. Показано, що дотримання вимог щодо строків і процедурної завершеності, участі заінтересованих осіб, доступу до матеріалів справи, прозорості критеріїв і мотивування

управлінських рішень забезпечує правову визначеність, стримує адміністративну дискрецію та мінімізує наслідки технічної й інформаційної асиметрії, створюючи юридично перевірювані умови реальної реалізації і захисту прав суб'єктів господарювання у сфері альтернативної енергетики;

7. Досліджено адміністративно-правові інструменти захисту прав суб'єктів господарювання у сфері альтернативної енергетики як складову захисного (ремедійного) елементу адміністративно-правового механізму та визначено особливості їх функціонування у межах спеціальних регуляторних і судових процедур, а також внутрішньоадміністративних форм реагування. Обґрунтовано, що ефективність таких інструментів у регуляторно чутливій сфері альтернативної енергетики зумовлюється їх здатністю забезпечувати не лише формальне встановлення порушення, а й відновлення нормативно визначеного процедурного маршруту реалізації прав суб'єктів господарювання в умовах багатостадійних адміністративних процедур. Подальшого розвитку набули положення щодо систематизації адміністративно-правових ремедій залежно від характеру порушення та юридичних наслідків їх застосування, зокрема скасувальних, зобов'язальних, декларативних і тимчасових засобів захисту, що реалізуються у межах адміністративного судочинства та спеціальних регуляторних процедур. Виявлено практичні проблеми застосування відповідних інструментів, пов'язані з незавершенням нормативно визначених процедур, порушенням строків їх здійснення, дефектами мотивування, проявами процедурного формалізму та інформаційною асиметрією у відносинах між суб'єктами господарювання та суб'єктами владних повноважень. Обґрунтовано роль спеціальних адміністративних (регуляторних) процедур НКРЕКП з досудового врегулювання спорів як факультативного позасудового засобу захисту, що не є процесуальною передумовою звернення до суду, не підміняє судовий контроль за законністю та межами реалізації дискреційних повноважень, але здатний забезпечувати оперативне регуляторне реагування

у межах компетенції та підвищувати загальну ефективність механізму захисту прав суб'єктів господарювання у сфері альтернативної енергетики.

8. Проаналізовано європейські стандарти адміністративно-правового захисту у сфері відновлюваної енергетики та визначено можливості їх імплементації в адміністративне законодавство України. З'ясовано, що стандарти, закріплені в актах енергетичного *acquis* ЄС та *acquis* Енергетичного Співтовариства, мають переважно процедурний характер і спрямовані на впорядкування дозвільного провадження, обмеження адміністративної дискреції, забезпечення строкової визначеності, належного мотивування рішень, інституційної незалежності регулятора та ефективного судового контролю. Доведено, що українське законодавство містить окремі елементи зазначеного стандарту, однак вони функціонують розрізнено та не формують цілісної процесуальної моделі «повного циклу» ВДЕ-проєкту. Обґрунтовано, що імплементація має здійснюватися шляхом системного удосконалення адміністративної процедури у сфері ВДЕ – із концентрацією провадження, визначенням правових наслідків порушення строків, процесуальною визначеністю адміністративного результату та посиленням внутрішньоадміністративних гарантій. Це є передумовою функціональної дієвості адміністративно-правового захисту прав суб'єктів господарювання у досліджуваній сфері.

9. Обґрунтовано шляхи забезпечення балансу публічних і приватних інтересів у процесі адміністративно-правового захисту прав суб'єктів господарювання у сфері альтернативної енергетики. Доведено, що баланс інтересів у цій сфері має конституційний, конвенційний та європейсько-правовий вимір і виступає юридично перевірюваним критерієм правомірності адміністративного втручання та реалізації дискреційних повноважень, а не управлінською декларацією. Встановлено, що в національній практиці його забезпечення здійснюється переважно в межах судового контролю, що зумовлює реактивний характер захисту та обмежує його превентивну функцію. На цій основі розвинуто наукові положення щодо

механізму балансування інтересів шляхом обґрунтування необхідності інституціоналізації структурованого тесту пропорційності на адміністративній стадії, нормативного закріплення підвищених стандартів мотивування рішень, запровадження запобіжників проти ретроспективного втручання в істотні умови підтримки та розвитку внутрішньоадміністративних процедур перегляду. Запропоновані положення спрямовані на переведення балансування інтересів із площини судового відновлення порушеного балансу у сферу превентивного адміністративного забезпечення прав суб'єктів господарювання та підвищення рівня правової визначеності у регулюванні альтернативної енергетики.

10. Визначено роль та перспективи використання цифрових інструментів у вдосконаленні адміністративно-правового механізму захисту прав суб'єктів господарювання у сфері альтернативної енергетики в Україні. Доведено, що цифрові інструменти в цій сфері набувають юридичного значення, оскільки адміністративно значущий результат формується або остаточно фіксується в інформаційній системі та безпосередньо впливає на обсяг майнових прав і обов'язків учасників ринку. Аналіз аукціонного механізму підтримки, функціонування реєстру гарантій походження, процедур комерційного обліку та приєднання до мереж засвідчив, що електронна форма здійснення повноважень нормативно закріплена, однак спеціальний процесуальний режим цифрового адміністративного результату відсутній. У зв'язку з цим обґрунтовано необхідність нормативного визначення статусу такого результату, вимог до ведення електронної адміністративної справи та порядку виправлення технічних чи алгоритмічних помилок, що є передумовою забезпечення правової визначеності та ефективного захисту прав суб'єктів господарювання у сфері альтернативної енергетики.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Авер'янов В. Б. Державне управління в Україні. Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 1999. URL: <http://ukrkniga.org.ua/ukrkniga-text/692/>.
2. Авер'янов В. Б., Битяк Ю. П., Андрійко О. Ф., Ківалов С. В. Адміністративне право України. Академічний курс у двох томах. Том 1. Київ: Видавництво «Юридична думка», 2007. URL: <https://djvu.online/file/xLTMEх8p0AQyW>.
3. Акименко О., Костюченко І. Перспективи впровадження альтернативних джерел енергії як крок до міжнародного співробітництва. *Проблеми і перспективи економіки та управління*, 2020. вип. 4(24). С. 43-50. URL: [https://doi.org/10.25140/2411-5215-2020-4\(24\)-43-50](https://doi.org/10.25140/2411-5215-2020-4(24)-43-50).
4. Алдохіна Л. М. Деякі питання організації публічного адміністрування у сфері альтернативної енергетики в Україні. *Збірник наукових праць ХНПУ імені Г. С. Сковороди «Право»*, 2021. вип. 33. С. 105-109. URL: <https://doi.org/10.34142/23121661.2021.33.13>.
5. Алдохіна Л. М. До питання державного управління та публічного адміністрування у сфері альтернативної енергетики в умовах дії воєнного стану. Інтеграція вищої юридичної освіти в Україні з європейським освітнім простором – виклики внутрішньої безпеки під час воєнного стану: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. 15.02.2023. Ломжа: MANS, 2023. С. 9-12.
6. Алдохіна Л. М. До питання удосконалення механізмів публічного адміністрування у сфері альтернативної енергетики в Україні. Актуальні проблеми приватного та публічного права: матеріали III Міжнар. наук.-практ. конф. Харків: нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди, 2021. 306 с. URL: <https://dspace.hnpu.edu.ua/handle/123456789/7111>

7. Альтернативна енергетика. Державне агентство з енергоефективності та енергозабезпечення України, 2024. URL: <https://saee.gov.ua/diialnist/vidnovliuvalna-enerhetyka/alternatyvna-enerhetyka>.

8. Бандура В. М. Розвиток альтернативної енергетики в Україні та світі. *Одеська національна академія харчових технологій. Наукові праці*, випуск 37. С. 267—271. URL: <https://socrates.vsau.org/repository/getfile.php/16631.pdf>.

9. Баранов А. Визначення принципів публічного управління та адміністрування в нормативно-правих документах України. *Актуальні Проблеми Державного Управління*, 2019. вип. 2(56). 124 с. URL: <https://doi.org/10.34213/ap.19.02.16>.

10. Баранов А. Характеристика принципів публічного адміністрування в країнах-членах ЄС. *Теорія та практика державного управління*, 2019. Том 3. вип. 66. 207 с. URL: <https://doi.org/10.34213/tp.19.03.25>.

11. Бевзенко В. М., Смокович М. І. Загальна адміністративна процедура: теорія, досвід, практика. Київ: ВД «Дакор», 2025. 132 с. URL: https://balka-book.com/files/2025/07_10/22_25/u_files_store_18_214.pdf

12. Битяк Ю. П. Адміністративне право. Х.: Право, 2010. 624 с. URL: <https://djvu.online/file/MPSH2C5PduGPn>.

13. Білий Д. О. Поняття та елементи механізму адміністративно-правового захисту прав пацієнтів. *Наука європейського права*, 2022. вип. 1. С. 62-66. URL: <https://doi.org/10.32837/chern.v0i1.317>.

14. Білоцький С. Д. Міжнародно-правове регулювання у сфері екологічно орієнтованої енергетики: дис.... док. юрид. наук: спец. 12.00.11. Київ, 2015. 765 с. URL: https://scc.knu.ua/upload/iblock/5d6/dis_Bilotsky.pdf;

15. Бліхар М. М., Юрченко В. В. Інструменти діяльності публічної адміністрації: Поняття та сутність. *Електронне наукове видання Аналітично-порівняльне правознавство*, 2025. Том 2. вип. 3. С. 44-51. URL: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.03.2.6>.

16. Брієде Яутріте. Юридична сила адміністративного акта. Адміністративна процедура: конституційні засади та європейські орієнтири: збірник наукових статей, тез доповідей та повідомлень за матеріалами Міжнародної науково-практичної конференції 27.06.2022 р. Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого. Харків: Друкарня Мадрид, 2022. 391 с. URL: https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/19551/1/ad_pr_2022.pdf.

17. Ващенко Ю. В. Державне регулювання у сфері енергетики України: адміністративно-правовий аспект: автореф. дис... док. юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2015. 39 с. URL: https://scc.knu.ua/upload/iblock/560/aref_Vashchenko%20Y..pdf.

18. Верховний Суд постановив, що визначення конкретного розміру штрафної санкції за порушення у сфері енергетики належить до дискреційних повноважень НКРЕКП. НКРЕКП: офіційний вебпортал, 2023. URL: <https://www.nerc.gov.ua/news/verhovnij-sud-postanoviv-shcho-viznachennya-konkretnogo-rozmiru-shtrafnoyi-sankciyi-za-porushennya-u-sferi-energetiki-nalezhit-do-diskrecijnih-povnovazhen-nkrekp>.

19. Вишницька А. Чому відновлювана енергетика - це запорука безпеки для України під час та після війни, 2023. URL: <https://ua.boell.org/uk/2023/02/22/chomu-vidnovlyuvana-enerhetyka-tse-zaporuka-bezpeky-dlya-ukrayiny-pid-chas-ta-pislya>.

20. Волошин О. Л. Розвиток альтернативної енергетики в Україні: сучасний стан та результативність механізмів державного регулювання. *Актуальні проблеми державного управління*, 2015. вип. 1. С. 176-179. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apdy_2015_1_25.

21. Головка К. М. Принципи адміністративних процедур. Правова природа та значення для публічного управління. *Держава та регіони Серія: Право*, 2024. № 1 (83). вип. 1. С. 247-251. URL: <https://doi.org/10.32782/1813-338X-2024.1.40>

22. Горошкова Л., Корнійчук Ю. Відновлювальна енергетика в умовах війни та повоєнного відновлення України. III Міжнародна інтернет-конференція «Актуальні проблеми формальної і неформальної освіти з моніторингу довкілля та заповідної справи». м. Харків, 2024 р. С. 23-25. URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/23ecf193-1d39-49ee-bb03-0419d080b479/content>.

23. Гоштинар С. Альтернативна енергетика: баланс між енергетичною безпекою та можливими екологічними ризиками. Зелена економіка та низьковуглецевий розвиток: глобальні виклики та реалії за умов повоєнного часу: матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 16 грудня 2022 р.). Львів-Торунь : Liha-Pres, 2022. 152 с. URL: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-285-5-7>.

24. Григорчук М. Конституційно-правові гарантії захисту прав суб'єктів господарювання. *Вісник Пенітенціарної асоціації України*, 2021. вип. 1. С. 102-105. URL: <https://doi.org/10.34015/2523-4552.2021.1.09>.

25. Дараганова Н. В. Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг – суб'єкт адміністративно-правового регулювання відновлюваної енергетики. *Київський юридичний журнал*, 2025. вип. 2. С. 207-211. URL: <https://doi.org/10.32782/klj/2025.2.27>.

26. Деякі питання проведення аукціонів з розподілу квот підтримки відновлюваної енергетики на 2025 рік та встановлення індикативних прогнозних показників річних квот підтримки на 2026-2029 роки. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 29.11.2024 р. № 1195-р. Верховна Рада України офіційний сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1195-2024-%D1%80#Text>.

27. Добрянська Н. Пушкар О. Європейський досвід регулювання відновлюваної енергетики: імплементація в українське законодавство. *Наукові перспективи*, 2025. вип. 10 (64). URL: [https://doi.org/10.52058/2708-7530-2025-10\(64\)-863-872](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2025-10(64)-863-872).

28. Добрянська Н., Пушкар О. Контроль і нагляд за дотриманням вимог законодавства у сфері відновлюваної енергетики: адміністративно-правовий аспект. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*, 2025. Том 3. № 91. С. 62-67. URL: <https://doi.org/https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.91.3.9>.

29. Договір про заснування Енергетичного Співтовариства. Міжнародний документ від 25.10.2005 р. Верховна Рада України офіційний сайт. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_926#Text.

30. Дороніна І. Механізми державного регулювання розвитку відновлюваної енергетики: світові тенденції та українські реалії. *Вісник Національної академії державного управління при Президентіві України*, 2019. вип. 4 (95). С. 25-32. URL: [https://doi.org/10.36030/2310-2837-4\(95\)-2019-25-32](https://doi.org/10.36030/2310-2837-4(95)-2019-25-32).

31. Дутов М. М., Сидоренко В. В. Принципи енергетичного законодавства. *Economics and Law*, 2019. № 2 (53). 47-55. URL: <https://doi.org/10.15407/econlaw.2019.02.047>.

32. Задирака Н. Ю. Транспарентність як принцип адмінпроцедури. Адміністративна процедура: конституційні засади та європейські орієнтири: збірник наукових статей, тез доповідей та повідомлень за матеріалами Міжнародної науково-практичної конференції 27.06.2022 р. Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого. Харків: Друкарня Мадрид, 2022. С. 206-211. URL: https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/19551/1/ad_pr_2022.pdf.

33. Земельний Кодекс України. Закон Верховної Ради України від 25.10.2001 р. № 2768-III. Верховна Рада України офіційний сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14#Text>.

34. Зима О. Т. Адміністративна процедура в умовах кризової ситуації (війни) в Україні. Адміністративна процедура: конституційні засади та європейські орієнтири: збірник наукових статей, тез доповідей та повідомлень за матеріалами Міжнародної науково-практичної конференції

27.06.2022 р. Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого. Харків: Друкарня Мадрид, 2022. С.123-121. URL: https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/19551/1/ad_pr_2022.pdf.

35. Карабін Т. Сучасні теорії публічної адміністрації та їх вплив на реформування публічної адміністрації в Україні. *Збірник наукових*. С. 112–120.

36. Ковпак О.А. Принципи адміністративно-правового захисту прав суб'єктів господарювання у сфері альтернативної енергетики: теоретико-правовий та функціональний виміри. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2025. Вип. 5. С. 247–253. DOI: <https://doi.org/10.32844/2618-1258.2025.5.38>

37. Ковпак О. А. Імплементация європейських стандартів адміністративно-правового захисту у сфері відновлюваної енергетики. *Право і суспільство*. 2025. № 5. Т. 2. С. 580–587. DOI: <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2025.5.2.74>

38. Ковпак О. А. Трансформація адміністративно-правового режиму відновлюваної енергетики в Україні: аналіз законопроекту № 14271. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2025. Вип. 92. Ч. 3. С. 184–191. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.92.3.24>

39. Ковпак О. А. Адміністративно-правові засади імплементації законодавства ЄС у сфері відновлюваної енергетики України. *Успіхи і досягнення у науці*. 2026. № 2(24). С. 214–225. DOI: [https://doi.org/10.52058/3041-1254-2026-2\(24\)-214-225](https://doi.org/10.52058/3041-1254-2026-2(24)-214-225)

40. Ковпак О.А. Євроінтеграційні орієнтири адміністративно-правового захисту прав суб'єктів господарювання у сфері відновлювальної енергетики. *Перспективні напрямки розвитку юридичної науки у 21-му сторіччі: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 18–19 лют. 2025 р.)*. Київ: Науково-дослідний інститут публічного права, 2025. С. 71–73.

41. Ковпак О.А. Процедурні засади адміністративно-правового захисту прав суб'єктів господарювання у сфері альтернативної енергетики. *Виклики сучасності та наукові підходи до їх вирішення*: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 23–24 квіт. 2025 р.). Київ: Науково-дослідний інститут публічного права, 2025. С. 32–34.

42. Ковпак О. А. Суб'єкти адміністративно-правових відносин у сфері відновлюваної енергетики: новели та тенденції розвитку. *Передсвяткові роздуми в умовах війни в Україні: про перемогу, мир, ЗСУ, добро, корупцію, економіку, віру*: матеріали Міжнар. прав. школи (Ужгород, 26 груд. 2025 р.). Ужгород, 2025. С. 35–41.

43. Ковпак О. А. Адміністративно-правовий статус енергетичних спільнот у контексті імплементації RED II/RED III в Україні. *Українська мова як конституційний фундамент та безпековий щит нації*: матеріали Міжнар. прав. школи (Ужгород, 30 жовт. 2025 р.). Ужгород, 2025. С. 58–67.

44. Кодекс Адміністративного Судочинства України. Закон Верховної Ради України від 06.07.2005 р. № 2747-IV. Верховна Рада України офіційний сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text>.

45. Козачук Д. А. Адміністративне оскарження: нові сенси і можливості для приватної особи. Адміністративна процедура: конституційні засади та європейські орієнтири: збірник наукових статей, тез доповідей та повідомлень за матеріалами Міжнародної науково-практичної конференції 27.06.2022 р. Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого. Харків: Друкарня Мадрид, 2022. С. 252-58. URL: https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/19551/1/ad_pr_2022.pdf.

46. Коломоєць Т. О. Адміністративне право України. Академічний курс. Юрінком Інтер, 2011.

47. Коломоєць Т. О. Безсторонність (неупередженість) як ключова засада справедливої адміністративної процедури. (чи досконалою є модель норми-принципа? Адміністративна процедура: конституційні засади та європейські орієнтири: збірник наукових статей, тез доповідей та

повідомлень за матеріалами Міжнародної науково-практичної конференції 27.06.2022 р. Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого. Харків: Друкарня Мадрид, 2022. С. 77-86. URL: https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/19551/1/ad_pr_2022.pdf.

48. Конвенція про доступ до інформації, участь громадськості в процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля. Міжнародний документ від 25.06.1998 р. Верховна Рада України офіційний сайт. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_015#Text.

49. Конституція України. Закон Верховної Ради України від 28.06.1996 р. № 254к\96-ВР. Верховна Рада України офіційний сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.

50. Корольова А. А. Правовий аналіз суб'єктів адміністративно-правових відносин у сфері відновлюваної енергетики. *Юридичний науковий електронний журнал*, 2025. № 2. С. 249-253. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2025-2/58>.

51. Костенко І. В., Оксінь В. Ю., Левченко Д. С. Адміністративно-правові засади захисту екологічних прав громадян в Україні: проблеми та шляхи удосконалення. *Юридичний науковий електронний журнал*, 2025. вип. 5. 475 с. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2025-5/107>

52. Кубатко О. В. Організаційно-економічні механізми стимулювання розвитку енергоакумулюючих потужностей ВДЕ у домогосподарствах України та ЄС. *Таврійський науковий вісник. Серія: Економіка*, 2024. вип. 21. С. 24-37. URL: <https://doi.org/10.32782/2708-0366/2024.21.3>

53. Кузьміна М. М. Суб'єкти малого та середнього підприємництва у сфері відновлюваної енергетики. *Підприємництво, господарство і право*, 2019. № 12. С. 97–102.

54. Кулик О. І. Господарсько-правове забезпечення стимулювання виробництва енергії з використанням альтернативних джерел: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.04. Вінниця: ДонНУ імені Василя Стуса, 2019. 19 с.

55. Лавренюк Ю. Адміністративно-правові гарантії законності у сфері публічного адміністрування щодо забезпечення економічних інтересів України та адміністративно-правові способи забезпечення законності реалізації вказаних інтересів: проблематика співвідношення. *Вісник Міжнародного гуманітарного університету. Юриспруденція*, 2021. вип. 49. С. 40-43. URL: <https://doi.org/10.32841/2307-1745.2021.49.9>.

56. Лісовий А. В., Андрух О. В. Енергетична безпека України: виклики війни та перспективи відновлення економічного потенціалу. *Український економічний часопис*, 2025. вип. 8. С. 40-43. URL: <https://doi.org/10.32782/2786-8273/2025-8-7>.

57. Магрело М. Концепт «законних очікувань» V принцип юридичної визначеності: причинно-наслідковий чи симбіотичний зв'язок? *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*, 2013. № 3/2013. С. 9-11.

58. Мелех Л., Нагірняк О. Правове регулювання альтернативної енергетики в Україні. *Вісник Національного університету Львівська політехніка. Серія: Юридичні науки*, 2021. вип. 8. № 2 (30). С. 159-163. URL: <https://doi.org/doi.org/10.23939/law2021.30.159>

59. Молдованов Д. В. Фінансово-правове забезпечення державної політики у сфері альтернативної енергетики: дис. ... д-ра філос.: 081 Право. МВС України. Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2020. 238 с. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/items/4930bc35-d48f-4a89-957f-04acdab56a36>.

60. Мусієнко Т. В. Принципи державного управління у сфері альтернативної енергетики України. *Альманах права*, 2012. Вип. 3. С. 404-408. URL: <https://nasplib.isofts.kiev.ua/handle/123456789/63933>

61. Наливайко О. І. Теоретико-правові проблеми захисту прав людини. Київський національний університет імені Тараса Шевченка, 2002. URL: <https://uacademic.info/ua/document/0402U001293>.

62. Національна стратегія розвитку фінансової грамотності до 2030 року. Рішення Правління Національного банку України від 12 квітня 2024

року № 119-рш (зі змінами від 28 вересня 2025 року, затвердженими рішенням Правління Національного банку України № 350-рш). URL: <https://me.gov.ua/view/aea9bd7a-0491-4004-b5ba-f84892effc1d>

63. НКРЕКП видала перші гарантії походження електричної енергії, виробленої з відновлюваних джерел енергії. НКРЕКП. Офіційний вебпортал, 2024. URL: <https://www.nerc.gov.ua/news/nkrekp-vidala-pershi-garantiyi-pohodzhennya-elektrichnoyi-energiyi-virobленоyi-z-vidnovlyuvanih-dzherel-energiyi>

64. Оксін В. Ю., Левченко Д. С., Костенко І. В. Механізми контролю та нагляду у сфері охорони навколишнього природного середовища: національний і міжнародний досвід. *Юридичний науковий електронний журнал*, 2025. № 1/2025. С. 891-894. URL: https://lsej.org.ua/1_2025/216.pdf#:~:text=%20%D0%9C%D0%95%D0%A5%D0%90%D0%9D%D0%86%D0%97%D0%9C%D0%98%20%D0%9A%D0%9E%D0%9D%D0%A2%D0%A0%D0%9E%D0%9B%D0%AE%20%D0%A2%D0%90%20%D0%9D%D0%90%D0%93%D0%9B%D0%AF%D0%94%D0%A3%20%D0%A3%20%D0%A1%D0%A4%D0%95%D0%A0%D0%86,ENVIRONMENTAL.%20*%20PROTECTION:%20NATIONAL%20AND%20INTERNATIONAL%20EXPERIENCE.

65. Оксін В. Ю., Левченко Д.С., Костенко І. В. Публічне адміністрування в контексті сталого розвитку: інституційний вимір та стратегічні пріоритети. *Юридичний науковий електронний журнал*, 2025. № 2. С. 646-649. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2025-2/156>.

66. Омельченко В. Сектор відновлюваної енергетики України до, під час та після війни. Разумков Центр, 2022. URL: <https://razumkov.org.ua/statti/sector-vidnovlyuvanoyi-energetyky-ukrayiny-do-pid-chas-ta-pislya-viyny>.

67. Омельян О. Публічно-сервісна діяльність як спосіб реалізації сутності сервісної держави. *Актуальні проблеми правознавства*, 2020. № 3. С. 76-81. URL: <https://doi.org/10.35774/app2020.03.076>.

68. Панасюк М. Інституційний механізм публічного адміністрування у сфері відновлюваної енергетики України. Проблемні питання, досягнення та інновації фундаментальних та прикладних досліджень: Матеріали третьої міжнародної науково-практичної конференції. Київ: Науково-дослідний інститут публічного права, 2025. С. 71–74.

69. Панасюк М. Нормативно-правова база публічного адміністрування у сфері альтернативної відновлюваної енергетики в Україні. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*, 2025. № 5. С. 256-261.

70. Панасюк М. Проблеми та виклики нормативно-правового регулювання відновлюваної енергетики в Україні в контексті євроінтеграції. *Право та державне управління*, 2025. № 3. С. 177-182.

71. Панасюк М. Термінологічні та нормативні виклики гармонізації законодавства України у сфері відновлюваної енергетики з правом ЄС. Пріоритетні напрями розвитку юридичної науки: вітчизняний та зарубіжний досвід: матеріали міжнародної науково-практичної конференції. Київ: Науково-дослідний інститут публічного права, 2024. С. 136–139.

72. Пилипенко Л., Мацик Р. Сутність, завдання і принципи публічного управління у сфері енергетичного забезпечення територіальних громад. *Розвиток міста*, 2024. вип. 2 (02). С. 78-86. URL: <https://doi.org/10.32782/city-development.2024.2-10>

73. Поєдинок В. Легітимні очікування інвесторів у сфері відновлюваної енергетики. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки*, 2022. Том 124. Випуск № 5. С. 78-83. URL: <https://doi.org/10.17721/1728-2195/2022/5.124-13>.

74. Полюхович Д. О. Адміністративний договір як форма адміністративно-правового регулювання відносин у сфері альтернативної енергетики. *Актуальні проблеми держави і права*, 2021. Вип. 91. С. 164-173. URL: <https://hdl.handle.net/11300/15630>.

75. Полюхович Д. Суб'єкти адміністративно-правових відносин у сфері використання альтернативних джерел енергії в Україні.

Адміністративне право і процес, 2021. вип. 2. 113 с. URL: <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2021.2.21>

76. Постанова Верховного Суду від 18.12.2019 р. у справі № 369/2233/17. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/>.

77. Постанова Верховного Суду у складі Касаційного адміністративного суду від 14.02.2024 р. у справі № 826/17964/17. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/116993722>.

78. Постанова Верховного Суду у справі № 640/10894/22. Єдиний державний реєстр судових рішень, 2024. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/116897299>.

79. Постанова Верховного Суду у справі № 910/4439/23. Liga 360, 2024. URL: <https://verdictum.ligazakon.net/document/120065336>.

80. Постанова КАС ВС у справі № 160/4625/23, 2024. URL: <https://iplex.com.ua/doc.php?regnum=122098063>.

81. Постанова КАС ВС у справі № 320/42472/23 від 22.05.2025. URL: <https://iplex.com.ua/doc.php?regnum=127631674>.

82. Постанова КАС ВС у справі № 600/2656/21-а від 29.05.2024. URL: <https://zakononline.ua/court-decisions/show/119502801>.

83. Постанова КАС ВС у справі № 640/4069/21 від 08.09.2022. URL: <https://iplex.com.ua/doc.php?regnum=106140918>.

84. Постанова КАС ВС у справі №120/8585/20-а, 2024. URL: <https://iplex.com.ua/doc.php?regnum=123084834>.

85. Постанова Касаційного адміністративного суду у складі Великої Палати Верховного Суду від 28.11.2025 р. у справі № 160/4625/23. Остаточна правова позиція щодо співвідношення контрольних повноважень НКРЕКП та процедурної діяльності оператора системи розподілу в умовах спеціальних мережевих режимів. Протокол UA. URL: https://protocol.ua/ua/postanova_kas_vp_vid_28_11_2025_roku_u_spravi_160_4625_23/.

86. Постанова Касаційного адміністративного суду у складі Верховного Суду від 03.10.2024 р. у справі № 160/4625/23. Протокол UA. URL:

https://protocol.ua/ua/postanova_kas_vp_vid_03_10_2024_roku_u_spravi_160_4625_23/

87. Постанова Касаційного адміністративного суду у складі Верховного Суду від 14.02.2024 р. у справі № 826/17964/17. щодо обов'язку НКРЕКП діяти у визначеній законом процедурі при встановленні зеленого тарифу. URL: <https://iplex.com.ua/doc.php?regnum=116993722>.

88. Постанова Касаційного адміністративного суду у складі Верховного Суду від 31.01.2024 р. у справі № 500/1963/21. щодо меж адміністративного розсуду Регулятора та обов'язку діяти у встановлені строки і за належною процедурою. URL: https://protocol.ua/ua/1_vid_31_01_2024_roku_u_spravi_500_1963_21/.

89. Постанова Київського окружного адміністративного суду від 22.02.2024 р. у справі № 640/14165/19 за позовом АТ «Полтаваобленерго» до НКРЕКП про визнання протиправною та скасування постанови Регулятора. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/117210514>.

90. Постанова Об'єднаної палати Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду від 17.11.2023 р. у справі № 910/12832/21. URL: https://supreme.court.gov.ua/supreme/pro_sud/rishennya_obedn_palati_kgs_vs/2023_11_17_910_12832_21.

91. Про адміністративні послуги. Закон України від 06.09.2012 р. № 5203-VI. Верховна Рада України офіційний сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/en/5203-17#Text>.

92. Про адміністративну процедуру. Закон України від 17.02.2022 р. № 2073-IX. Верховна Рада України офіційний сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2073-20#Text>

93. Про альтернативні види палива. Закон України від 14.01.2000р. № 1391-XIV. Верховна Рада України офіційний сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1391-14#Text>.

94. Про альтернативні джерела енергії. Закон України від 20.02.2003 р. № 555-IV. Верховна Рада України офіційний сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/555-15#Text>.

95. Про визнання протиправними та нечинними окремих положень постанов Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг. Постанова Верховного Суду від 07.06.2023 р. у справі № 640/7864/21. Верховна Рада України офіційний сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/v7864780-23>.

96. Про внесення змін до Порядку врегулювання спорів, що виникають між суб'єктами господарювання, що провадять діяльність у сферах енергетики та комунальних послуг. Постанова Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг. від 16.12.2025 р. № 2122. Верховна Рада України офіційний сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v2122874-25#Text>.

97. Про внесення змін до постанови НКРЕКП від 11.12.2018 р. № 1840. Постанова НКРЕКП від 12.07.2019 р. № 1426. Офіційний вебсайт НКРЕКП. URL: <https://www.nerc.gov.ua/acts/pro-vnesennya-zmin-do-postanovi-nkrekp-vid-11122018-no-1840>.

98. Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності. Закон України від 06.09.2005 р. № 2806-IV. Верховна Рада України офіційний сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2806-15#Text>.

99. Про електронні документи та електронний документообіг. Закон України від 22.05.2003 р. № 851-IV. Верховна Рада України офіційний сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/851-15#Text>.

100. Про електронну ідентифікацію та електронні довірчі послуги. Закон України від 05.10.2017 р. № 2155-VIII. Верховна Рада України офіційний сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2155-19>.

101. Про енергетичну ефективність. Закон України від 21.10.2021 р. № 1818-IX. Верховна Рада України офіційний сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1818-20#Text>.

102. Про запровадження гарантій походження електричної енергії, виробленої з відновлюваних джерел енергії. Постанова Кабінету Міністрів України від 27.02.2024 р. № 227. Верховна Рада України офіційний сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/227-2024-%D0%BF#Text>.

103. Про запровадження конкурентних умов стимулювання виробництва електричної енергії з альтернативних джерел енергії. Постанова Кабінету Міністрів України від 27.12.2019 р. № 1175. Верховна Рада України офіційний сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1175-2019-п#Text>.

104. Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності. Закон України від 11.09.2003 р. № 1160-IV. Верховна Рада України офіційний сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1160-15#Text>,

105. Про затвердження Звіту з оцінки відповідності (достатності) генеруючих потужностей для покриття прогнозованого попиту на електричну енергію та забезпечення необхідного резерву у 2024 році. Постанова Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг. Від 27.05.2025 р. № 784. Верховна Рада України офіційний сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0784874-25#Text>.

106. Про затвердження Кодексу комерційного обліку електричної енергії. Постанова НКРЕКП від 14.03.2018 р. № 311. Верховна Рада України офіційний сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0311874-18>.

107. Про затвердження Кодексу систем розподілу. Постанова НКРЕКП від 14.03.2018 р. № 310. Верховна Рада України офіційний сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/v0310874-18>.

108. Про затвердження Кодексу системи передачі. Постанова НКРЕКП від 14.03.2018 р. № 309. Верховна Рада України офіційний сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/v0309874-18>.

109. Про затвердження нормативно-правових актів, що регулюють діяльність гарантованого покупця та купівлі електричної енергії за «зеленим» тарифом, придбання послуги за механізмом ринкової премії. Постанова НКРЕКП від 26.04.2019 р. № 641. Верховна Рада України офіційний сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0641874-19#Text>

110. Про затвердження Порядку врегулювання спорів, що виникають між суб'єктами господарювання, що провадять діяльність у сферах енергетики та комунальних послуг. Постанова Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг від 05.02.2019 р. № 156. Верховна Рада України офіційний сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0156874-19#Text>.

111. Про затвердження Порядку встановлення, перегляду та припинення дії «зеленого» тарифу на електричну енергію для суб'єктів господарської діяльності, споживачів електричної енергії, у тому числі енергетичних кооперативів, та приватних домогосподарств, генеруючі установки яких виробляють електричну енергію з альтернативних джерел енергії. Постанова НКРЕКП від 30.08.2019 р. № 1817. Верховна Рада України офіційний сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v1817874-19#Text>.

112. Про затвердження Порядку контролю за дотриманням ліцензіатами, що провадять діяльність у сферах енергетики та комунальних послуг, законодавства у відповідних сферах та ліцензійних умов. Постанова НКРЕКП від 14.06.2018 р. № 428. Верховна Рада України офіційний сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0428874-18#Text>.

113. Про затвердження Правил ринку «на добу наперед» та внутрішньодобового ринку Постанова НКРЕКП від 14.03.2018 р. № 308. Верховна Рада України офіційний сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0308874-18#Text>.

114. Про затвердження Регламенту Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг. Постанова НКРЕКП від 06.12.2016 р. № 2133. Верховна Рада України офіційний сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v2133874-16#Text>.

115. Про затвердження форм заяв про створення облікового запису в реєстрі гарантій походження електричної енергії, виробленої з відновлюваних джерел енергії, та про припинення і відновлення користування обліковим записом у реєстрі гарантій походження електричної енергії, виробленої з відновлюваних джерел енергії, інструкції щодо їх заповнення. Постанова НКРЕКП від 14.08.2024 р. № 1475. Верховна Рада України офіційний сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1475874-24#Text>.

116. Про землі енергетики та правовий режим спеціальних зон енергетичних об'єктів. Закон України від 09.07.2010 р. № 2480-VI. Верховна Рада України офіційний сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2480-17#Text>.

117. Про ліцензування видів господарської діяльності. Закон України від 02.03.2015 р. № 222-VIII. Верховна Рада України офіційний сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/222-19/ed20190501#Text>.

118. Про Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг. Закон України від 22.09.2016 р. № 1540-VIII. Верховна Рада України офіційний сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1540-19#Text>.

119. Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності. Закон України від 05.04.2007 р. № 877-V. Верховна Рада України офіційний сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/877-16#Text>.

120. Про оцінку впливу на довкілля. Закон України від 23.05.2017 р. № 2059-VIII. Верховна Рада України офіційний сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2059-19#Text>.

121. Про природні монополії. Закон України від 20.04.2000 р. № 1682-III. Верховна Рада України офіційний сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1682-14#Text>

122. Про публічні електронні реєстри. Закон України від 18.11.2021 р. № 1907-IX. Верховна Рада України офіційний сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/1907-20>.

123. Про регулювання містобудівної діяльності. Закон України від 17.02.2011 р. № 3038-VI. Верховна Рада України офіційний сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3038-17#Text>.

124. Про ринок електричної енергії. Закон України від 13.04.2017 р. № 2019-VIII. Верховна Рада України офіційний сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2019-19#Text>.

125. Про ринок природного газу. Закон України від 09.04.2015 р. № 329-VIII. Верховна Рада України офіційний сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/329-19#Text>.

126. Про співробітництво територіальних громад. Закон України від 17.06.2014 р. № 1508-VII. Верховна Рада України офіційний сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1508-18#Text>.

127. Про стратегічну екологічну оцінку. Закон України від 20.03.2018 р. № 2354-VIII. Верховна Рада України офіційний сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2354-19#Text>.

128. Про схвалення Стратегії енергетичної безпеки. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 04.08.2021 р. № 907-р. Верховна Рада України офіційний сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/907-2021-%D1%80#Text>.

129. Проект Закону про внесення змін до деяких законів України щодо імплементації законодавства Європейського Союзу у сфері відновлюваних джерел енергії. від 03.12.2025 р. № 14271. Верховна Рада України офіційний сайт. Законопроект. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billinfo/Bills/Card/59237>.

130. Протокол до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. Міжнародний документ від 20.03.1952 р. Верховна Рада України офіційний сайт. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_535.

131. Пустовіт Ю. Ю., Ломака О. Ю. Адміністративно-процесуальні механізми регулювання та контролю у сфері відновлювальної енергетики в Україні. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Серія Право*, 2025. № 91. Том 3. С. 195-201. URL: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.91.3.29>.

132. Пухтецька А. А. Принципи адміністративного права: питання теорії та практики: дис.... докт. наук: спец.12.00.07. Дніпро, 2021. 510 с. URL: <https://uacademic.info/ua/document/0521U100166>.

133. Регламент Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг. Постанова НКРЕКП від 17.01.2020 р. № 190. Верховна Рада України офіційний сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0190874-20#Text>.

134. Рибнікова Е. Ю. Господарсько-правове стимулювання використання відновлюваних джерел енергії в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.04. Одеса: Нац. ун-т Одеська юридична академія, 2018. 20 с.

135. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 46 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону України Про Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг. Рішення Конституційного Суду України від 13.06.2019 р. № 5-р/2019. Верховна Рада України офіційний сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v005p710-19#Text>.

136. Рішення у справі за конституційним поданням 49 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) пункту 7 частини другої статті 42 Закону України "Про вищу освіту". Рішення Конституційного Суду України від 20.12.2017 р. № 2-

p/2017. Верховна Рада України офіційний сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/v002p710-17>.

137. Рябченко Я. С. Особливості процедури адміністративного оскарження під час досудового захисту прав, свобод та законних інтересів приватних осіб у відносинах із адміністративними органами. Адміністративна процедура: конституційні засади та європейські орієнтири: збірник наукових статей, тез доповідей та повідомлень за матеріалами Міжнародної науково-практичної конференції 27.06.2022 р. Харків: Друкарня Мадрид, 2022. 354 с. URL: https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/19551/1/ad_pr_2022.pdf

138. Соколовський Д. В. Адміністративно-правовий режим виробництва та реалізації сонячної електроенергії в Україні. *Вісник Міжнародного гуманітарного університету. Юриспруденція*, 2025. вип. 77. 123 с. URL: <https://doi.org/10.32782/2307-1745.2025.77.25>.

139. Соловійова О. М. Цифровізація адміністративної процедури як тренд розвитку сучасного суспільства. Адміністративна процедура: конституційні засади та європейські орієнтири: збірник наукових статей, тез доповідей та повідомлень за матеріалами Міжнародної науково-практичної конференції 27.06.2022 р. Харків: Друкарня Мадрид, 2022. С. 131-138. URL: https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/19551/1/ad_pr_2022.pdf.

140. Сорока Л., Куркова К., Даниленко А. Адміністративно-правові засади державної політики у сфері альтернативної енергетики. *Юридичний науковий електронний журнал*, 2025. №11/2025. С. 376-378. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2025-11/79>.

141. Стеценко С. Г. Адміністративне право України навчальний посібник. 2-е вид. Атіка, 2009.

142. Стратегія реформи Адміністративні послуги та їх цифровізація. Україна після перемоги. Бачення України 2030. Київ, 2023. 13 с. URL: <https://pravo.org.ua/wp-content/uploads/2024/10/ua-strategy-administrative-services-.pdf>.

143. Сьоміна В. А. Пропорційність – принцип адміністративної процедури. Адміністративна процедура: конституційні засади та європейські орієнтири: збірник наукових статей, тез доповідей та повідомлень за матеріалами Міжнародної науково-практичної конференції 27.06.2022 р. Харків: Друкарня Мадрид, 2022. С 364-369. URL: https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/19551/1/ad_pr_2022.pdf.

144. Тестов П. Зелені монстри: як СЕС впливають на дику природу в Україні. Охорона Довкілля, 2019. URL: <https://rpr.org.ua/news/zeleni-monstry-yak-ses-vplyvayut-na-dyku-pryrodu-v-ukrajini/>.

145. Тихомиров О. О., Мікуліна М. М., Іванов Ю. А. Теорія держави і права: навч. посіб. для підгот. фахівців з інформ. безпеки. Київ: Кондор-Видавництво, 2016. 332 с.

146. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. Міжнародний документ від 27.06.2014 р. Верховна Рада України офіційний сайт. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text.

147. Ухвала Касаційного адміністративного суду у складі Верховного Суду від 28.07.2020 р. у справі № 420/2719/20. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: https://protocol.ua/ua/postanova_kas_vp_vid_02_11_2021_roku_u_spravi_420_2719_20.

148. Фрицький О. Ф. Конституційне право України. К: Юрінком Інтер, 2002. 536 с. URL: <https://e-pidruchniki.com/book/konstytutsiine-pravo-ukrainy>.

149. Харитонova Т. Є. Екологічне право України. Одеса: Гельветика, 2018.

150. Хомин В. С. Принципи та інструменти енергетичної трансформації в ЄС: правові аспекти. *Юридичний науковий електронний журнал*, 2024. вип. 3. С 223-229. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2024-3/50>

151. Чавостін Д. А. Суб'єкти господарювання як актори сприяння “зеленому” енергетичному перетворенню. *Електронне наукове видання Аналітично-порівняльне правознавство*, 2025. Том 3. № 5. С. 500-505. URL: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.05.3.75>.

152. Чуб А. В. Теорія суб'єктивних публічних прав приватної особи в умовах сучасного розвитку науки адміністративного права. *Юридичний науковий електронний журнал*, 2020. вип. 6. С. 164-166. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2020-6/40>

153. Шендер Т. Ю. Правовідносини у сфері використання альтернативних (відновлювальних) джерел енергії. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*, 2023. вип. 5. С. 40-46. URL: <https://doi.org/10.32782/39221549>.

154. Школик А. М. Місце загальної адміністративної процедури у викладанні дисциплін адміністративно-правового циклу. Адміністративна процедура: конституційні засади та європейські орієнтири: збірник наукових статей, тез доповідей та повідомлень за матеріалами Міжнародної науково-практичної конференції 27.06.2022 р. Харків: Друкарня Мадрид, 2022. С. 111-118.

155. Школьний Є. О. Значення Закону про адмінпроцедуру в контексті статусу кандидата в ЄС, 2022. С. 34-40.

156. Штода Д. О. Адміністративно-правове регулювання відносин у сфері використання альтернативних джерел енергії. Національний університет біоресурсів і природокористування України, 2023. URL: https://nubip.edu.ua/sites/default/files/u145/dis_shtoda.pdf.

157. Штода Д. О. Стимулююче тарифоутворення як засіб адміністративно-правового регулювання відносин у сфері альтернативної енергетики. *Київський часопис права*, 2021. вип. 4. С. 230-237. URL: <https://doi.org/10.32782/klj/2021.4.35>.

158. Aitken, Mhairi. Why we still don't understand the social aspects of wind power: A critique of key assumptions within the literature. *Energy Policy*,

2010. Vol. 38. № 4. P. 1834-1841. URL: <https://EconPapers.repec.org/RePEc:eee:enepol:v:38:y:2010:i:4:p:1834-1841>

159. Aydin, Mehmet, Tunahan Degirmenci, Azad Erdem, Yasin Sogut, Nazli Demirtas. From Public Policy towards the Green Energy Transition: Do Economic Freedom, Economic Globalization, Environmental Policy Stringency, and Material Productivity Matter? *Energy* 311, 2024. 133404. URL: <https://doi.org/10.1016/j.energy.2024.133404>.

160. Batel, Susana, Patrick Devine-Wright, i Torvald Tangeland. Social Acceptance of Low Carbon Energy and Associated Infrastructures: A Critical Discussion. *Energy Policy*, 2013. № 58. P. 1-5. URL: <https://doi.org/10.1016/j.enpol.2013.03.018>.

161. Borysenko A. Regulatory principles of public administration in the field of state and regional environmental policy as part of the strategy for sustainable development of Ukraine. *Revista de la Universidad del Zulia* 13. output 38, 2022. P. 180-188. URL: <https://doi.org/10.46925//rdluz.38.13>.

162. Buzogány A. EU Renewable Energy Governance and the Ukraine War: Moving Ahead Through Strategic Flexibility? *Politics and Governance* 11. output 4, 2023. URL: <https://doi.org/10.17645/pag.v11i4.7361>.

163. Bovaird, Tony, Elke Loeffler. *Public Management and Governance*. Routledge, 2015. URL: <https://doi.org/10.4324/9781315693279>.

164. Boyle, Evan, Alexandra Revez, Grainne Duffy. Public Participation in the Development of Electricity Grid Infrastructure: Early Engagements and Community Forums. *Energy Research & Social Science*, 2025. №120: 103878. URL: <https://doi.org/10.1016/j.erss.2024.103878>

165. Boyron S., Marique Y. Proportionality in English administrative law: Resistance and Strategy in Relational Dynamics Electronic resource. *REALaw Review*, 2021. Vol. 1. P. 1-28. URL: <https://repository.essex.ac.uk/30353/1/Proef-REAL-2021-1%20-%20ym%20-%20proportionality.pdf>

166. Case of James and Others V. the United Kingdom. Application no. 8793/79. 1986, Series A no. 98. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57507>.

167. Charter of Fundamental Rights of the European Union OJ C 326, 26.10.2012. pp. 391–407 (BG, ES, CS, DA, DE, ET, EL, EN, FR, IT, LV, LT, HU, MT, NL, PL, PT, RO, SK, SL, FI, SV) OJ C 326, 26.10.2012, pp. 391–407 (GA) Legal status of the document In force. Official Journal of the European Union, 2012. URL: http://data.europa.eu/eli/treaty/char_2012/oj.

168. Commission adopts guidance to EU countries on implementing the revised directives on renewable energy and on energy efficiency. European Commission, 2024. URL: https://energy.ec.europa.eu/news/commission-adopts-guidance-eu-countries-implementing-revised-directives-renewable-energy-and-energy-2024-09-02_en

169. Communication from the Commission. Guidelines on State aid for climate, environmental protection and energy, 2022. Official Journal of the European Union, 2022. P. 80. URL: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52022XC0218\(03\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52022XC0218(03))

170. Council Regulation (EU) 2022/2577 of 22 December 2022 laying down a framework to accelerate the deployment of renewable energy ST/14787/2022/INIT OJ L 335. 29.12.2022. pp. 36-44. Legal status of the document No longer in force. Current consolidated version: 01/07/2024. URL: <http://data.europa.eu/eli/reg/2022/2577/oj>.

171. Council Regulation (EU) 2024/223 of 22 December 2023 amending Regulation (EU) 2022/2577 as regards the extension of its period of application. Official Journal of the European Union. 2024. L 2024/223. 3 January. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2024/223/oj>.

172. Decision Of The Ministerial Council Of The Energy Community No 2022/02/MC-EnC on amending Ministerial Council Decision No 2021/14/MC-EnC amending Annex I to the Treaty Establishing the Energy Community and incorporating Directive (EU) 2018/2001, Directive (EU) 2018/2002, Regulation (EU) 2018/1999, Delegated Regulation (EU) 2020/1044, and Implementing Regulation (EU) 2020/1208 in the Energy Community acquis communautaire.

173. Directive (EU) 2018/2001 of the European Parliament and of the Council of 11 December 2018 on the promotion of the use of energy from renewable sources (recast), 2018/2001, The European Parliament And The Council Of The European Union, PE/48/2018/REV/1 82 (2018). URL: <http://data.europa.eu/eli/dir/2018/2001/oj>.

174. Directive (EU) 2023/2413 of the European Parliament and of the Council of 18 October 2023 amending Directive (EU) 2018/2001, Regulation (EU) 2018/1999 and Directive 98/70/EC as regards the promotion of energy from renewable sources, and repealing Council Directive (EU) 2015/652. OJ L, 2023/2413. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2023/2413/oj/eng>

175. Directive (EU) 2019/944 of the European Parliament and of the Council of 5 June 2019 on common rules for the internal market for electricity and amending Directive 2012/27/EU, PE/10/2019/REV/1, URL: <http://data.europa.eu/eli/dir/2019/944/oj>.

176. Directive 2011/92/Eu of the European Parliament and of the Council of 13 December 2011 on the assessment of the effects of certain public and private projects on the environment. Official Journal of the European Union L 26/1. URL: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ%3AL%3A2012%3A026%3A0001%3A0021%3AEn%3AP>.

177. Economic Commission for Europe. Decision VII/8r concerning compliance by Ukraine (ECE/MP.PP/2021/2/Add.1) Electronic resource Meeting of the Parties to the Convention on Access to Information, Public Participation in Decision-making and Access to Justice in Environmental Matters. URL: https://unece.org/sites/default/files/2022-01/Decision_VII.8r_eng.pdf.

178. Energy Community Secretariat, Energy Community Secretariat. Implementation Reports. Ukraine chapter. P.164-180. URL: <https://www.energy-community.org/publications/flagships/IRs.html>.

179. Energy Community Secretariat, Energy Community Secretariat. Implementation Reports. Ukraine chapter; Energy Community Secretariat (ECS),

Annual Implementation Report. 1010 Vienna Austria, 2024. P. 126-137. URL: https://www.energy-community.org/dam/jcr:fb71f39e-204f-44c0-9a58-0731e1554690/EnC_IR2024_1112.pdf.

180. Energy Community Secretariat. Ukraine Energy Market Observatory. On the Draft Law of Ukraine “On Amendments to Certain Laws of Ukraine Regarding the Implementation of the Roadmap for Separating the Renewable Energy Surcharge from the Electricity Transmission Tariff for 2025 and 2026”. Assessment 4/25. October 2025. Vienna: Energy Community Secretariat, 2025. 13 p.

181. Europarat The Administration and You: A Handbook. Principles of Administrative Law Concerning Relations between Individuals and Public Authorities. Strasbourg: Council of Europe Publishing, 2018.

182. European Commission: Directorate-General for Communications Networks, Content and Technology, Capgemini, IDC, Politecnico di Milano and Sogeti, EGovernment benchmark 2025 Building online, user-friendly, and interoperable services – Insight report. *Publications Office of the European Union*, 2025. URL: <https://data.europa.eu/doi/10.2759/0837457>.

183. European Commission. Commission Recommendation (EU) 2024/1343 of 13 May 2024 on speeding up permit-granting procedures for renewable energy and related infrastructure projects. *Official Journal of the European Union*, 2024. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reco/2024/1343/oj>

184. European Court of Human Rights, Kopecký v. Slovakia, Judgment of 28 September, 2004. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-66758%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-66758%22]}).

185. Guidance on EU permitting-related provisions on grid and renewable energy projects (Permitting Paper). Brussels : EU DSO Entity, 2025. 16 p. URL: <https://eudsoentity.eu/wp-content/uploads/2025/01/2025-Permitting-Paper-DSOEntity-1.pdf>.

186. Guidance to Member States on good practices to speed up permit-granting procedures for renewable energy and related infrastructure projects.

Accompanying the document, Commission Recommendation on speeding up permit-granting procedures for renewable energy and related infrastructure projects. Commission Staff Working Document. Brussels, 13.5.2024 SWD(2024) 124 final. URL: https://energy.ec.europa.eu/document/download/ad850f73-ab84-4ce1-9e66-7430f8f0c7e5_en.

187. Harlow, Carol, Richard Rawlings. Law and administration, Fourth Edition, Law in context. Cambridge, United Kingdom ; New York, NY: Cambridge University Press, 2021.

188. Havrylenko Y., Derii V. Formation of Legal Framework for the Functioning And Development of Green Energy. *System Research in Energy*, 2024. output 4. P. 120-133. URL: <https://doi.org/10.15407/srenergy2024.04.120>

189. Herwig C. H., Hofmann, Jens-Peter Schneider and Jacques Ziller. Research Network on EU Administrative Law. Steering Committee, 2014. URL: https://www.reneual.eu/images/Home/ReNEUAL-Model_Rules-Compilation_BooksI_VI_2014-09-03.pdf.

190. Idiano D'Adamo. Public Administration as a Driver of Sustainability within Energy Communities. *International Environmental Agreements: Politics, Law and Economics*, advance online publication, 2025. URL: <https://doi.org/10.1007/s10784-025-09705-w>.

191. Ihor Yakushev. Legal aspects of Ukraine's energy transition during war and European integration: Implications for sustainable development. *European Journal of Sustainable Development Research*, 2026. №10. output 1. URL: <https://doi.org/10.29333/ejosdr/17496>.

192. Judgment of the Court (Grand Chamber) of 18 December 2008 in Case C-349/07. Sopropé Organizações de Calçado Lda v Fazenda Pública. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:62007CJ0349>.

193. Judgment of the Court (Second Chamber) of 19 December 2013 in Case C-262/12 Association Vent De Colère! Fédération nationale and Others v Ministre de l'Écologie, du Développement durable, des Transports et du Logement

and Ministre de l'Économie, des Finances et de l'Industrie. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:62012CJ0262>.

194. Judgment of the Court of 21 November 1991 in Case C-269/90. Technische Universität München v Hauptzollamt München-Mitte. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:61990CJ0269>.

195. Judgment of the Court of 21 September 1999 in Case C-17/99, France v Commission. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:61999CJ0017>

196. Judgment of the Court of Justice of 2 April 1998 in Case C-367/95 P. Commission v Sytraval and Brink's France. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:61995CJ0367>.

197. Karakhanian, Karyna, Yurii Dubinin, Tetiana Kharytonova, Anastasiia Pavlyha. Legal regulation of alternative energy in Ukraine: problems and prospects: Scientific monograph. Liha-Pres, 2024. 252 p. URL: <https://files.znu.edu.ua/files/Bibliobooks/Inshi80/0060460.pdf>.

198. Kathleen J. Hancock i Juliann Emmons Allison, The Oxford handbook of energy politics New York: Oxford University Press, 2020.

199. Kivimaa P. Opportunities and challenges for EU energy policy 2025-2035 – a systemic perspective - JRC Working Paper Series For a Fair, Innovative and Sustainable Economy, 13/2025, European Commission, Seville, 2025. URL: <https://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/handle/JRC142668>

200. Liubachivska R. Renewable Energy Within A Sustainable Economy. International scientific and practical conference “Green economy and low-carbon development: global challenges and realities in wartime conditions, 2022. URL: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-285-5-9>.

201. Martha M. Roggenkamp Energy law in Europe: national, EU, and international regulation. Third edition. Oxford, United Kingdom: Oxford University Press, 2016.

202. Mulder EUR-Lex Case 120/86, 1988. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A61986CJ0120>.

203. Net Zero by 2050: A Roadmap for the Global Energy Sector. Paris. International Energy Agency, 2021. URL: <https://www.iea.org/reports/net-zero-by-2050>.

204. OECD Best Practice Principles for Regulatory Policy: Regulatory Impact Assessment. Paris: OECD Publishing, 2015. 156 p. URL: <https://www.oecd.org/regreform/regulatory-policy/regulatory-impact-assessment.htm>.

205. OECD, Public Administration in Ukraine: Assessment against the Principles of Public Administration, SIGMA Monitoring Reports (OECD Publishing, 2024. URL: <https://doi.org/10.1787/078d08d4-en>.

206. Organisation of public administration: agency governance, autonomy and accountability. SIGMA Paper No. 63. Authorised for publication by Ms. Elsa Pilichowski, Director, Public Governance Directorate. URL: https://www.sigmaweb.org/content/dam/sigma/en/publications/reports/2021/10/organisation-of-public-administration-agency-governance-autonomy-and-accountability_054558d8/07316cc3-en.pdf;

207. *Pressos Compania Naviera S.A. and Others v. Belgium*, 20 November 1995. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57918>.

208. Principles of Administrative Law Concerning Relations between Individuals and Public Authorities. Strasbourg: Council of Europe Publishing, 2018.

209. Raphael J. Heffron i Darren McCauley. The Concept of Energy Justice across the Disciplines. *Energy Policy*, 2017. №105. P. 658-667. URL: <https://doi.org/10.1016/j.enpol.2017.03.018>.

210. Recommendation CM/Rec(2007)7 of the Committee of Ministers to member states on good administration. URL: <https://rm.coe.int/16807096b9>.

211. Recommendation of the Council on Regulatory Policy and Governance. OECD, 2012. URL: <https://doi.org/10.1787/9789264209022-en>.

212. Recommendation of the Council on Regulatory Policy and Governance. OECD Best Practice Principles for Regulatory Policy: Regulatory Impact Assessment. Paris: OECD Publishing, 2015. 156 p.

213. Regulation (EU) 2016/679 of the European Parliament and of the Council of 27 April 2016 on the protection of natural persons with regard to the processing of personal data and on the free movement of such data General Data Protection Regulation. *Official Journal of the European Union*, 2016. L 119. P. 1–88. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2016/679/o>.

214. Regulation (EU) 2018/1999 of the European Parliament and of the Council of 11 December 2018 on the Governance of the Energy Union and Climate Action, amending Regulations (EC) No 663/2009 and (EC) No 715/2009 of the European Parliament and of the Council, Directives 94/22/EC, 98/70/EC, 2009/31/EC, 2009/73/EC, 2010/31/EU, 2012/27/EU and 2013/30/EU of the European Parliament and of the Council, Council Directives 2009/119/EC and (EU) 2015/652 and repealing Regulation (EU) No 525/2013 of the European Parliament and of the Council, 2018/1999, Incorporated and adapted by the Ministerial Council Decision 2021/14/MC-EnC of 30 November 2021 on incorporating Regulation (EU) 2018/1999 in the Energy Community acquis communautaire and amending Annex I of the Treaty and amended by the Ministerial Council Decision 2022/02/MC-EnC of 15 December 2022. PE/55/2018/REV/1 OJ L 328. 2018. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2018/1999/oj/eng>.

215. Regulation (EU) 2019/942 of the European Parliament and of the Council of 5 June 2019 establishing a European Union Agency for the Cooperation of Energy Regulators (recast) (Text with EEA relevance.) PE/83/2018/REV/1 OJ L 158. 14.6.2019. pp. 22-53 URL: <http://data.europa.eu/eli/reg/2019/942/oj>.

216. Regulation (EU) 2019/943 of the European Parliament and of the Council of 5 June 2019 on the internal market for electricity (recast), PE/9/2019/REV/1, 2019. URL: <http://data.europa.eu/eli/reg/2019/943/oj>.

217. Regulation (EU) 2021/1119 of the European Parliament and of the Council of 30 June 2021 establishing the framework for achieving climate neutrality and amending Regulations (EC) No 401/2009 and (EU) 2018/1999. European Climate Law PE/27/2021/REV/1 URL: <http://data.europa.eu/eli/reg/2021/1119/oj>.

218. Renewable energy auctions: Design for risk allocation. International renewable Energy Agency, Abu Dhabi, 2026. URL: https://www.irena.org/-/media/Files/IRENA/Agency/Publication/2026/Jan/IRENA_POL_RE_auction_design_risk_allocation_2026.pdf.

219. Renewable energy credits as property. Electronic resource. Harvard Law Review. Vol. 137. Mode of access: URL: <https://harvardlawreview.org/print/vol-137/renewable-energy-credits-as-property/>.

220. Roger Hildingsson. Governing Renewable Energy in the EU: Confronting a Governance Dilemma. *European Political Science*, 2012. №11. output 1. Pp. 18-30. URL: <https://doi.org/10.1057/eps.2011.8>.

221. Sechin S. O. International legal regulation of renewable energy sources. *Analytical and Comparative Jurisprudence*, 2025. № 3. P. 374-380. URL: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.03.3.58>.

222. Schwarze, Jürgen. *European Administrative Law*, Rev. 1. Ed. Luxembourg: off. for off. publ. of the Europ. Communities, 2006.

223. Shulga Ievgenii, Nataliia Shynkaruk, Stanislav Shytyi, i Ievgen Antypov. The Role of Energy Directives in Ensuring EU Energy Security and the Problems of Implementation in Ukrainian Legislation. *Journal of Policy & Governance*, output 02(01), 2022. P. 1-10. URL: <https://doi.org/https://doi.org/10.33002/jpg020101>.

224. Soroka L., O. Riabchenko, A. Zamryha, O. Korotun. State Policy in the Field of Energy Efficiency. *Naukovyi Visnyk Natsionalnoho Hirnychoho Universytetu*, 2019. № 4. P. 141-146. URL: <https://doi.org/10.29202/nvngu/2019-4/17>.

225. The Principles of Public Administration. OECD, 2023. URL: <https://doi.org/10.1787/7f5ec453-en>.

226. The Principles of Public Administration; OECD, Public Administration in Ukraine. Organisation for Economic Cooperation and Development. Being an independent regulator, The governance of regulators Paris: OECD, 2016.

227. Treaty on European Union (consolidated version 2016). *Official Journal of the European Union*, 2016. P. 13–46. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:12016M/TXT>.

228. Treaty on the Functioning of the European Union of 13 December 2007 (OJ C 202, 7.6.2016, pp. 47-360). URL: <https://eur-lex.europa.eu/EN/legal-content/summary/treaty-on-the-functioning-of-the-european-union.html>.

229. Tridimas T. Legal Certainty and Protection of Legitimate Expectations. y The General Principles of EU Law, написано Takis Tridimas (Oxford University PressOxford, 2006. P. 242-297. URL: <https://doi.org/10.1093/oso/9780199258062.003.0006>.

230. Trutnevyte Evelina. The Allure of Energy Visions: Are Some Visions Better than Others? *Energy Strategy Reviews*, 2014. №2. output 3-4. P. 211-219. URL: <https://doi.org/10.1016/j.esr.2013.10.001>

231. Ukraine Energy Market Observatory. On the Draft Law of Ukraine “On Amendments to Certain Laws of Ukraine Regarding the Implementation of the Roadmap for Separating the Renewable Energy Surcharge from the Electricity Transmission Tariff for 2025 and 2026”. Assessment 4/25. Vienna: Energy Community Secretariat, 2025. 13 p. URL: https://www.energy-community.org/dam/jcr:31ba8cf5-570e-44cf-bd63-2ed322534ab4/UA%20Observatory_Draft%20RES%20Surcharge%20Law_publication.pdf.

232. Ukraine’s Energy Security and the Coming Winter An energy action plan for Ukraine and its partners. IEA Publications International Energy Agency,

2024. URL: <https://iea.blob.core.windows.net/assets/cec49dc2-7d04-442f-92aa-54c18e6f51d6/UkrainesEnergySecurityandtheComingWinter.pdf>.

233. Van De Graaf. Thijs. *The Politics and Institutions of Global Energy Governance*. London: Palgrave Macmillan UK, 2013. URL: <https://doi.org/10.1057/9781137320735>.

234. Viktoriia Dergachova. Alternative energy in Ukraine: the current status and possible solutions to existing problems. *Polityka Energetyczna Energy Policy Journal*. 23. output 4, 2020. P. 123-140. URL: <https://doi.org/10.33223/epj/128332>.

235. World Development Report 2017: Governance and the Law, Online-Ausg, World Development Report Washington, D.C: The World Bank, 2017. URL: <https://doi.org/10.1596/978-1-4648-0950-7>.

236. World Energy Transitions Outlook 2023: 1.5°C Pathway. International Renewable Energy Agency Irena, 2023. URL: <https://www.irena.org/Publications/2023/Jun/World-Energy-Transitions-Outlook-2023>

237. Yaroslav Havrylenko i Volodymyr Derii. Formation of Legal Framework for the Functioning and Development of Green Energy. *System Research in Energy*, 2024. № 4. P. 120-133. URL: <https://doi.org/10.15407/srenergy2024.04.120>.

238. Zander, Kerstin K., Rabindra Nepal b, Stephen T. Garnett. Assessing Good Governance Principles of Renewable Energy Megaprojects. *Journal of Cleaner Production*, 2024. № 477. 143848. URL: <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2024.143848>

ДОДАТКИ

Додаток А

**СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ,
в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:**

2. Ковпак О.А. Принципи адміністративно-правового захисту прав суб'єктів господарювання у сфері альтернативної енергетики: теоретико-правовий та функціональний виміри. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2025. Вип. 5. С. 247–253.

DOI: <https://doi.org/10.32844/2618-1258.2025.5.38>

2. Ковпак О. А. Імплементация європейських стандартів адміністративно-правового захисту у сфері відновлюваної енергетики. *Право і суспільство*. 2025. № 5. Т. 2. С. 580–587. DOI: <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2025.5.2.74>

3. Ковпак О. А. Трансформація адміністративно-правового режиму відновлюваної енергетики в Україні: аналіз законопроекту № 14271. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2025. Вип. 92. Ч. 3. С. 184–191. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.92.3.24>

4. Ковпак О. А. Адміністративно-правові засади імплементації законодавства ЄС у сфері відновлюваної енергетики України. *Успіхи і досягнення у науці*. 2026. № 2(24). С. 214–225.

DOI: [https://doi.org/10.52058/3041-1254-2026-2\(24\)-214-225](https://doi.org/10.52058/3041-1254-2026-2(24)-214-225)

які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

5. Ковпак О.А. Євроінтеграційні орієнтири адміністративно-правового захисту прав суб'єктів господарювання у сфері відновлювальної енергетики. *Перспективні напрямки розвитку юридичної науки у 21-му сторіччі: матеріали міжнародної науково-практичної конференції* (м. Київ, 18–

19 лютого 2025 р.). Київ: Науково-дослідний інститут публічного права, 2025. С. 71–73.

6. Ковпак О.А. Процедурні засади адміністративно-правового захисту прав суб'єктів господарювання у сфері альтернативної енергетики. *Виклики сучасності та наукові підходи до їх вирішення*: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 23–24 квітня 2025 р.). Київ: Науково-дослідний інститут публічного права, 2025. С. 32–34.

7. Ковпак О. А. Суб'єкти адміністративно-правових відносин у сфері відновлюваної енергетики: новели та тенденції розвитку. *Передсвяткові роздуми в умовах війни в Україні: про перемогу, мир, ЗСУ, добро, корупцію, економіку, віру*: матеріали Міжнар. прав. школи (м. Ужгород, 26 грудня 2025 р.). Ужгород, 2025. С. 35–41.

8. Ковпак О. А. Адміністративно-правовий статус енергетичних спільнот у контексті імплементації RED II/RED III в Україні. *Українська мова як конституційний фундамент та безпековий щит нації*: матеріали Міжнар. прав. школи (м. Ужгород, 30 жовтня 2025 р.). Ужгород, 2025. С. 58–67.

ЗАТВЕРДЖУЮ

В.о. Президента Науково-дослідного
інституту публічного права,
доктор юридичних наук, професор

Сергій КОРОЄД

«3» червня 2024

А К Т

впровадження результатів дисертаційного дослідження

Ковпака Олександра Андрійовича на тему «Адміністративно-правовий механізм захисту прав суб'єктів господарювання у сфері альтернативної енергетики в Україні», поданого на здобуття ступеня доктора філософії зі спеціальності 081«Право» у науково-дослідну діяльність Науково-дослідного інституту публічного права

Комісія в складі: провідного наукового співробітника, доктора юридичних наук, професора Луценко-Миськів Лесі Ігорівни, провідного наукового співробітника, доктора юридичних наук, професора Козіна Сергія Миколайовича провідного наукового співробітника, доктора юридичних наук, старшого дослідника Шкарупи Костянтина Вікторовича, склала цей акт про те, що матеріали дисертаційного дослідження Ковпака Олександра Андрійовича на тему «Адміністративно-правовий механізм захисту прав суб'єктів господарювання у сфері альтернативної енергетики в Україні», мають необхідний теоретичний, методологічний рівень і практичну значимість та використовуються у науково-дослідній діяльності наукових відділів Науково-дослідного інституту публічного права під час проведення загальнотеоретичних і галузевих досліджень, спрямованих на вирішення теоретико-методологічних проблем адміністративно-правового механізму захисту прав суб'єктів господарювання у сфері альтернативної енергетики в Україні та використовуються Інститутом в межах реалізації науково-дослідної теми «Правове забезпечення прав, свобод та законних інтересів суб'єктів публічно-правових відносин» (номер державної реєстрації № 0120U105390).

Використання результатів дисертації сприятиме активізації та підвищенню ефективності наукової роботи працівників відділів та аспірантів Науково-дослідного інституту публічного права.

ВИСНОВОК

Результати дисертаційного дослідження Ковпака Олександра Андрійовича на тему «Адміністративно-правовий механізм захисту прав суб'єктів господарювання у сфері альтернативної енергетики в Україні» вважати впровадженими у науково-дослідну діяльність Науково-дослідного інституту публічного права, під час проведення загальнотеоретичних і галузевих досліджень, спрямованих на вирішення теоретико-методологічних проблем адміністративно-правового механізму захисту прав суб'єктів господарювання у сфері альтернативної енергетики в Україні.

Голова комісії:

Леся ЛУЦЕНКО-МИСЬКІВ

Члени комісії:

Сергій КОЗІН

Костянтин ШКАРУПА

ЗАТВЕРДЖУЮ
 В.о. Президента Науково-дослідного
 інституту публічного права,
 доктор юридичних наук, професор

Сергій КОРОЄД
 «28» серпня 2016 р.

АКТ

**упровадження результатів дисертаційного дослідження
 Ковпака Олександра Андрійовича на тему «Адміністративно-правовий
 механізм захисту прав суб'єктів господарювання у сфері альтернативної
 енергетики в Україні», поданого на здобуття ступеня доктора філософії зі
 спеціальності 081«Право» в освітній процес Науково-дослідного інституту
 публічного права**

Комісія в складі: провідного наукового співробітника, доктора юридичних наук, професора Луценко-Миськів Лесі Ігорівни, провідного наукового співробітника, доктора юридичних наук, професора Козіна Сергія Миколайовича, провідного наукового співробітника, доктора юридичних наук, старшого дослідника Шкарупи Костянтина Вікторовича, склала цей акт про те, що матеріали дисертації Ковпака Олександра Андрійовича на тему «Адміністративно-правовий механізм захисту прав суб'єктів господарювання у сфері альтернативної енергетики в Україні» (на здобуття ступеня доктора філософії зі спеціальності 081«Право») мають необхідний теоретичний, методологічний рівень і практичну значимість та використовуються в освітньому процесі. Під час обговорення наданих матеріалів комісією було констатовано, що окремі положення дослідження було використано при розробленні лекційних курсів з дисципліни, яка викладається у Науково-дослідному інституті публічного права, а саме «Адміністративне право та процес: доктринальні та практичні проблеми», при підготовці відповідних підручників, навчальних посібників, а також у контексті інших дисциплін, які викладаються в Інституті. Лекційний курс окремих тем навчальних дисциплін увібрав положення цього дисертаційного дослідження.

ВИСНОВОК:

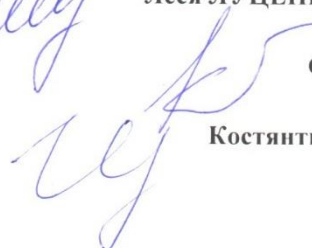
результати дисертаційного дослідження на тему: «Адміністративно-правовий механізм захисту прав суб'єктів господарювання у сфері альтернативної енергетики в Україні» Ковпака Олександра Андрійовича вважати впровадженими в освітній процес Науково-дослідного інституту публічного права з дисципліни «Адміністративне право та процес: доктринальні та практичні проблеми».

Голова комісії:

Леся ЛУЦЕНКО-МИСЬКІВ

Члени комісії:

Сергій КОЗІН

Костянтин ШКАРУПА